

Prædica. Olymp.

Alia alijs obtingunt bona: multisq;
vix, cui voluit dy. benefaciant

Si vis sanitatem corporis huius

- 1 Ne citra sanitatem corporis
- 2 Laborum ne fugias
- 3 Namque semen serui

Dis Aegyptiaci odae ne Lago
zum Adre lasten, yu Vud
Groyfen

JANUARIUS .7. nicht oder wirdt
17. nicht das dasps o verblind

Rep. XXXV. 8. no. 259.

Lehrbuch der
Naturgeschichte.

MARTIUS

Im ganzen Monat verboten, Sonst die
Luft, müßte im Augustmonat ein feiner feiner
Luft sein, also sind auch die

APRILIS.

3. 4. In Dritte tag nach Ambrosij
Das ist der 7 und 8. Sieben an 4 oder
14 tag des monats oder fehr in ein fehr
Luft sein, also sind auch die

11

17
29 In die Monat

MAYVS

7. 17 und 24 Verbotene fehrer

JUNIVS

3. fallender fehr oder Apoptema

JULIVS.

3. 25. Sieben im selben Jahr oder vor,
kürzer das gedruckte.

12599

AVGVSTVS

2 oder der ander tag nach Vincula Petrij
stirbt bald hernach.

15. stirbt der 5. tag.

SEPTEMBER

3 Und 25 stirbt in demselben Jahr oder wird
blind oder taub.

20. 21. 29 leiden gelucke oder wasserf

OCTOBER

21. stirbt in demselben Jahr oder wird
verwirrt

NOVEMBER

23. ist der tag Clementis. stirbt bald
hernach.

DECEMBER

1. stirbt in 14 tage.

Philosophus apud Hippocratem exclamat. Χρηστέως
ἰατρῶν ἰατρικῶν τεχνῶν ἐπίσταται, καὶ οὐ
οὐκ ἀπὸ ζυμῶσιν ἔσθ' βίον.

DE CON- SERVANDA BONA

VALETUDINE OPUSCULUM
Scholæ Salernitanæ, ad Regem
Angliæ uersibus conscriptum, Cum Arnoldi Nouis-
comensis, Medici & Philosophi celeberrimi bre-
uissimis ac utilissimis enarrationibus. Et hæc omnia

à barbarie, & infinitis, quibus scatebant,
mendis, tam accuratè repurgata, ut iam
quasi nouam faciem induerint,
citraq; offensionem les-
gi possint,

Opera & studio Ioannis Cu-
rionis, & Iacobi Crellij.

Antonius Musa, de hoc libello.

Vulgatus Salernitarum de tuenda ualetudine li-
bellus, his qui legunt, non parum utilitatis præstat:
illisq; multo maiorem, qui libelli præ-
cepta obseruant.

FRANCOFORTI, Apud
Christianum Egenolphum.

DE
VAND A

ALBERTINE
SCHULE
GROßE
KÖNIGLICHE
BIBLIOTHEK
DRESDEN

Opus & ...
Holländische ...

7
...
...
...

...
...

R E V E R E N D O E T

A M P L I S S I M O I N C H R I S T O P A -
tri ac Domino, D. Ioanni Pico, Coenobij diui Petri
apud Erphordienseis, Abbati dignissimo, do-
mino & Meccenati suo plurimum ob-
seruando, Ioannes Curio Ber-
ckeñ. & Iacobus Crela-
lius, Ὑγιαίνειν.

P E R V E N I T A D M A N U S
nostras, amplissime Pater, opuscu-
lum quoddam de tuenda bona uale-
tudine, à Doctōrib. quondam scho-
lae Salernitanae, memoriae prospici-
endi gratia, ut adparet, uersibus conscriptum.
Multo enim facilius uersus, Fabio teste, quàm pro-
sam orationem ediscimus. Adiuncta erat luculentissima
& succincta Arnoldi Nouicomensis Medici
& Philosophi celeberrimi in singula capita ἐξήγη-
σις. Nos itaq; sititores alioqui rerum nouarum,
magna cum uoluptate, cursim primò, atq; serè sine in-
terpiratione perlegimus. Dehinc cunctatius &
accuratius singula relegentes, librum inuenimus, mo-
le quidem paruum, sed qui plurima in medica arte
non spectatu modò, sed & cognitu quàm dignissima
complectatur, & in quo nihil serè ex omnibus ijs,
quæ ad corporis cuiusq; incolumitatem seruandam

P R A E F A T I O.

faciant, desideres. Hunc ergo ubi intimis quibusdam amicis communicassemus, dignum iudicatum, qui ceu nouo adsumpto habitu in publicum prodiret, quiq; in omnium incolumitatis suae studiosorum manibus non haberetur tantum, sed etiam ab iisdem diligentius perlegeretur, neq; (ut haecenus) à timeis amplius & blattis corroendus delitesceret. Summisq; precibus à nobis contenderunt, ne sibi nostram hac in re operam polliceri, neq; hanc editionis molestiam nobis imponi grauaremur. Ita enim fore, & ut cuncti φιλυγισνοὶ maximis beneficiis uinculis nobis obstringerentur: & ut ipsi in arte, cui nos iam totos manciparimus, multo cum promptiores, tum expeditiores redderemur. Omnes siquidem artes, & ut Xenophon ait, πάντα τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι: neq; sine aliqua exercitatione percipi posse. Nos uerò qui ingenij nostri imbecillitatem probè agnoscentes, nos cum omnium aliarum ingenuarum artium, tum in primis ipsius medicæ ignaros ac rudeis planè non ignoraremus, sedulò primo, & quoad fieri potuit, prouinciam hanc nimis grauem recusare, deinde uerò & de precari cœpinus. Cæterum, quæ ex causa faciliorem deprecationis nostræ ueniam consequi posse arbitrabamur, hac magis atq; magis illi nos instigare, & hortari, & orare, ne hunc laborem subterfugeremus, pergebant. Eratq; inter eos uel præcipuus,
uir &

P R A E F A T I O.

uir & humanitate, & morum integritate spectatissimus I. V. Doctor Georgius Iuda. Cum itaq; nullus undequaq; urgendi adpareret finis, isq; potissimum incitaret, cui quicquam denegare religio sit, locum petitioni fecimus: τί γὰρ ἄρ' ἢ πάθεις, ὅποτε φίλος τις ἔμ' βιάζοιτο; Suscepto igitur hoc onere, nihil a què nobis elaborandum duximus, quàm ut omne nostrum studium & conatum huc destinaremus, quo liber hic utilissimus non emendatissimus modò, uerùm etiam ab horridula illa, & ingrata dictionis ruditate, qua antehac miserè & foedè conspurcatus circumferebatur, ac proinde à studiosis quibusdam cōtemptus negligebatur, quàm alienissimus in uulgum exiret. Quare multa in commentario superflua resecuimus, multa obmissa adiecimus, autores unde conflatus uidebatur, diligenti studio & inuestigatione uoluentes, locos omnes, perinde atq; hodie traducti habentur, quàm castigatissimos substituimus. Reliqua quæ ἐξήκνηται suo Marte expresserat, infinitis propemodum mendis exemimus. Quin & ipsos deniq; uersiculos sub in eadem reuocatos emendauimus, seduloq; id egimus, ut numerus sibi, quoad posset, integer constaret: Paucis tamen exceptis, à quibus ne in totum periret rythmus, quo maiores nostri impensius delectabantur, manum cohibuimus. Quo factum est, ut occurrant alicubi ἐκτ' ἄσσεις ἢ ἐπευθέσεις quaedam

P R A E F A T I O.

Musitiores, & quas haud temerè apud quenquam
probatæ autoritatis scriptorem reperias. Hanc ue-
rò nostram quantulamcunq; operam R. P. tui am-
plissimi nominis patrocinio & nuncupatione muni-
tam in publicum exire uoluimus: & ut ipse pro in-
gentibus beneficijs, quibus nos haftenus deuinxisti,
uicissim gratitudinis nostræ aliquod haberes *ΜΥΝ-
ΕΙΟΣΟΥΟΥ*, & ut, si quam sanitatis suæ studiosi inde
utilitatem hauserint, eam totam tuæ amplitudini &
excellentiæ acceptam ferant. Munusculum ergo
hoc, in quo tanquam in speculo quei, quando, &
quatenus labori, cibo, potui, somno, & cæteris re-
bus non naturalibus indulgendum sit, clarissimè in-
tueri licet, quodq; grato animo offerimus, serena
fronte, placidoq; uultu T. A. suscipiat, fructuum-
que nostrorum ueluti primitias, candidè complecta-
tur. Sic namque fiet, & ut alij complures ad simi-
les in literis ausus excitentur, & ut ipsi nostris labo-
ribus abundè satisfactum putemus. Optimè in Do-

uino Vale, pater amplissime, ac nos, nostraq;
studia in tuam clientelam suscipere
dignare. Erphordiae XVI.

CALEN. Septemb.

Anno 1545.

Auto-

1545

**AVTORVM, QVI IN HOC
opusculo citantur, Catalogus.**

A.

Alexander Trallianus.

Aristoteles.

Auenzoar.

Aucrrhois.

Auicenna.

B.

Bertrutius.

C.

Constantinus Aphricanus.

Conciliator.

Cornelius Celsus.

D.

Democritus.

Dioscorides.

Diogenes.

G.

Galenus.

Gellius.

H.

Haly.

Hippocrates.

I.

Ianus Cornarius.

Ioannes Damascenus.

Ioannes Mesues.

Ioannes Manardus.

Isaac.

L.

Liuius.

M.

Maccr.

Moyfes.

N.

Nicander.

P.

Paulus Aegmeta.

Philotheus.

Platearius.

Plinius.

R.

Rhazes.

Rhuffus.

S.

Salomon.

Scrapion.

Simon Ianuensis.

Suetonius.

V.

Valerius Max.

* 4

Ἰάκωβος ὁ κρέμιος τοῖς
φιλιατροῖς.

ΗΝ σοὶ τῶν νοσερῶν ἄκευμ' ἀρέσκη,
Γάντων τῶν γέ κακῶν, καλῶν δ' ἄσυλον:
Λάψομ σμικρὰ φιλῶν ὁ τῶν ἰητρῶν,
Σοὶ τὰ σμικρὰ, λέγω, πέλει γ' ἄκευμα.

Christophorus Aulæus
candido Lectori.

Quòd uicio præsens liber hic purgatus ab omni,
Vndiq; per doctas audeat ire manus.
Quòdq; Theoninos possit modò spernere dentes,
Porrecta et patrium linquere fronte solum.
Curio, fatidici decus insuperabile Phœbi,
Præstitit, et medica Crellius arte potens.
Ergo age, iam culto quicumq; iuuare libello,
De bene tam miritis dic bene quæso uiris.

DE RE

DE REMEDIIS GE
NERALIBVS.

CAPVT I.

Anglorum Regi scribit scho
la tota Salerni:

Si uis incolumem, si uis te
reddere sanum,

Curas tolle graueis, irasce
crede prophanum,

Parce mero, cœnato parum, non sit tibi
suauum

Surgere post epulas, somnum fuge meri-
dianum.

Non mictum retine, nec comprime forti-
ter anum.

Hæc bene si seruas, tunc longo tempore
uiues.

ΕΝΦΡΑΣΙΣ.

Aeditus est hic liber à Doctoribus scholæ Sa-
lernitanæ, in gratiam regis Angliæ, qui mul-
ta, & diuersa præcepta, pro conseruatione humanæ
sanitatis continet. In hoc autem capite referuntur
in primis octo generalia præcepta, quæ sigillatim
deinde per ordinem determinantur. Primū ergo est,
ut homo suæ sanitatis studiosus anxiferas & graueis
curas relaxans, quàm lōgissimè à se propellat. Nam

A

DE CONSERVANDA

cura arefaciunt corpora, unde contristantur spiritus vitales: Spiritus uero tristes exiccant ossa. Pro uerbiorum 17. Sub eodem precepto comprehenduntur et tristitia, quae similiter corpora exiccant, et refrigerant, maciem et tenuationem inducunt, cor stringunt, spiritum obtenebrant, ingenium hebetant, rationem impediunt, iudicium obscurant, et memoriam obtundunt. Veruntamen aliqui sunt pingues et corpulenti, spiritus adeo mobileis et calidos habentes, ut eis interdum utile sit, tristari, quo spiritus calor hebetetur, et corpus aliquo modo maceretur. Secundum est, Non irasci. Primo. Quia ira similiter corpora exiccant, nam ipsa maxime singula membra calfacit. Nimia autem calfactio siccitatem parit, teste Auicenna, prima primi, doctrina tertia, capit. 1. Secundo, quia ira ob feruorem cordis omnes actus rationis confundit. Aduertendum tamen est, quosdam esse prae et frigidae temperaturae, quibus irasci interdum ad conseruandam sanitatem prodest, ut scilicet calor in eis resuscitetur. Tertium est, ut parca uino utatur. Nimia enim uini repletio, somnolentiam, pigritiam, debilitatem stomachi, et reliquorum membrorum, multaque alia his similia mala, corporibus infert. De quibus dicitur cap. 15. Quartum est, ut parum coenet. Nam nimia repletio nocturna, dolorem uentris, inquietudinem, insomnia, et angustiam parit, ut manifesta docet experientia

peria

VALETUDINE. *

perientia: id quod & infra uberius ac fusius declarabitur.

Quintum est, ut statim à sumpto cibo surgat: hoc enim ad concoctionem facit, quia cibus sumptus, ita facilius ad fundum stomachi, in quo uirtus uiget digestiua, descendit. Sextum est, ut statim à prandio non dormiat, cuius rationes reddentur cap. 3. Septimum est, ne diutius urinam, quam natura fert, remoretur: hinc enim interdum sequi solet difficultas mingendi, aut omnino prohibitio mictus, ut testatur Auicenna decima nona tertij, Tractatu secundo, capite de difficultate urine. Generatur etiam inde calculus, neque quicquam æquè uesicam lædit, atq; longior, ultra mingendi uoluntatem, lotij retentio. Similiter quoq; ex nimia fecum siue excrementorum remoratione complura proueniunt nocumenta. Indurantur enim feces in intestinis, ob continuam suctionem uenarum mesaraicarum, quæ cum intestinis continuatæ, omnem humiditatem à fecibus exugunt, ita ut sicce remaneant, ac difficilioris exitus intestina oppilent, quam deinde oppilationem, ob flatuum educationis prohibitionem, & aliarum consequentiũ fecum coaccruationem, sequuntur nocumenta, cap. 40. enumerata.

Octauum est, ne fortiter comprimat anum, hoc est, ne ad egerendum siue excernendum urgeat:

DE CONSERVANDA

inde enim sequitur *τεινεσμός*, siue exitus longae
nis. Postremo subiungitur longissimo tempore, sani-
tatem tueri posse, quicumq; hæc omnia debite con-
seruauerit.

Si tibi deficient medici, medici tibi fiant
Hæc tria: mens hilaris, requies, modera-
ta dieta.

Εκφρασις.

HOC loco trium remediorum generalium pro con-
seruanda sanitate naturæ humanæ, fit mentio, &
maximè ipsorum nobilium. Primum est, ut animus ho-
minibus sit lætus & hilaris. Lætitia enim ætatem
floridam facit, homini iuuentutem conseruat, uirtus-
tem confortat, uitam prorogat, ingenium acuit, ho-
minemq; ad singula munia subeunda habiliorem red-
dit. sit autem hæc lætitia siue gaudium ad tuendam
ualetudinem conueniens, temperatum, non excedens
modum: nimium enim gaudium syncopen & mor-
tem infert. Huius insignia exempla referunt Liuius
lib. 2. decadis 3. Valer. Max. lib. 9. cap. 12. Gelli. li.
3. cap. 15. Pli. lib. 7. cap. 53. Maximè uerò gaudi-
um confert his, qui multis curis, & sollicitudinibus
distenduntur: potestq; profligatis tristitijs & cōuer-
satione amiculorum ac familiarium, & per usum de-
lectabilis cibi & potus, in ipsis amissum recuperari.

His

V A L E T V D I N E. §

His enim uirtus confortatur, teste Auic. 11. 3. cap. de casu uirtutis. Scias, inquit, quòd uirtus augmentetur cibo & uino subtilibus conuenientibus, & odoribus bonis, & tranquillitate, & gaudio, & dimissione eorum, quæ contristant, & rixari faciunt, & rememoratione rerum amabilium, & habitatione cum dilectis. Secundum est, tranquillitas animi. Nobiles enim ob magnas & diuersas curas quas sustinent, magis læduntur (si cætera pariter adsint) quàm uulgares plebei. Inquietudo uerò mentis, somnum maximè impedit, qui nobilibus, cum sint natura sicciores & cholericis, conueniebat. Tertium est moderata dieta, id est modus seu ratio uiuendi (uulgus Regulam uictus uocat) de qua infra cap. 55.

DE CONFORTATIONE ne Cerebri.

CAPVT II.

L Vmina mane manus surgens gelida
lauet unda,

Hac illac modicum pergat, modicum sua
membra

Extendat, crineis pectat, dentes fricet, ista
Confortant cerebrum, confortant cætera
membra.

Lote cale, sta pranse, ueli, frigesce minute

A 3

DE CONSERVANDA

Ecphrasis.

Heic traduntur sex præcepta de confortatione cerebri, & singulorum corporis membrorum.

Primum est, ut manè oculi aqua frigida lauentur: mundandi enim sunt ut inde remoueantur fordes palpebris inherentes, ne ab ipsis oculi corrodamtur. Auicenna 3. 3. Tractatu 1. cap. 5. Ex eis autem, inquit, quæ abstergunt oculum, & acuunt ipsum, est submergi in aqua clara, & aperire oculos in ipsa. Et 3. 3. Tractatu 4. cap. 3. Ingredi aquam claram, uiridem, & submergi in ea, & aperire ambo oculos in ea, secundum quantitatem, qua possibile est, & ex eis quæ conseruant sanitatem oculi, & confortant ipsum, & propriè in iuuentute. Ratio autem, cur magis lauari debeant frigida quàm calida, est, quòd unumquodq; conseruetur suo simili, ut testatur Auicenna 4. 1. cap. 1. Et Galen. cap. 86. artis Medicinalis, ubi sic inquit: Calidiora corpora, calidioris uictus rationem exposcunt, frigidiora frigidioris. Oculi autem sunt naturæ frigida, unde potius lauari debent frigida, quàm calida. Secundum est, ut lauentur manus, sunt enim instrumenta, quibus emundantur organa superfluitatum cerebri, ut sunt aures, oculi, nares. Ad hoc igitur manus mundas esse conuenit. Magis tamen lauanda sunt frigida quàm calida, quia lotio manuum in aqua calida, uermes in uentre generat, & maxime post

mē post sumptionē cibi, ut innuit Avicen. 16. 3. Tra-
 ctatu 5. cap. 1. Ratio, Quia per lotionem manu-
 um in aqua calida post sumptionem cibi, trahitur
 calor naturalis (quo cōpletur digestio in stomacho)
 ad exteriora, quare imperfecta fit digestio, & hæc
 potissima causa est uermium. Tertium est, ut post-
 quam homo à somno surrexerit, paulatim inambulet
 ac sese moueat, ut superfluitates primæ & secundæ
 digestionis, quæ sunt, feces & urina, descendant, &
 præparentur faciliori euacuationi. Quartum est,
 ut postquam manē surrexerit, p̄diculetur, id est, ma-
 nus & pedes, et omnia mēbra extendat, quò spiritus
 vitales trahantur ad mēbra exteriora, & inde spiri-
 tus cerebri subtiliores reddātur. Quintū est, ut cri-
 neis pectat, per hoc enim aperiuntur pori capitis, ut
 exeant uapores cerebri relictī post somnū, ut subti-
 les fiant spiritus eius, Quare usus pectinis plurimum
 cū uisui tum sensib. omnib. prodest. Vnde Avicen. 3.
 3. Tractatu 4. cap. 3. Administratio inquit, pectinis
 super caput iuuatiua est, et propriè cōfert sensibus,
 quare oportet, ut administretur interdū sæpius, quo-
 niā attrahit uapores ad superiora, & expellit eos à
 parte oculi. Sextū est, ut mundet et fricet dentes,
 immūdicies enim dentiū est causa foetoris anhelitus.
 A dentib. itē immundis, spiritus immundi ad cerebrū
 eleuātur, ipsumq; perturbant. Præterea commixtio
 sordiu è dentib. cū cibo ad stomachū perlata, est caus

DE CONSERVANDA

sa corruptionis eius in stomacho. Modum uero conseruandorum dentium, & suavis eorundem odoris tradit Auicen. 7. 3. cap. 2. Et ex eis, ait, quæ conseruant sanitatem dentium, est, ut colluatur os in mense bis cum uino, in quo decocta est radix tithymali. Est enim perueniens ad ultimum in faciendo bonum odorem, & non aduenit facienti illud, dolor dentium. Ultimo uersu comprehenduntur aliquot præcepta generalia. Quorum primum est, ut homo lotus balneo, se calidum conseruet, quia à balneo pori sunt aperti, & ita facillimè frigus intraret, magnumq; incommodum corpori inferret. Alterum est, ut homo à sumpto cibo modicum stet, quo cibus perfectè descendat in fundum stomachi, in quo cõpletur digestio, ac deinde leno gradu inambulet, ne ob fortem motum calor ad partes exteriores feratur, cibiq; digestio impediatur. Tertiũ est, post uenæ sectionem frigus conducere, uel ne is cui uena secta est, se subito calfaciat, sed paulatim. Mutationes enim subitæ naturæ ledunt, Omnia enim extra naturam molesta sunt, ut dicit Gal. in cõment. 51. 1. lib. 2. Aphoris. Hippo.

DE SOMNO MERIDIANO.

CAPVT III.

(nus.

Sit breuis aut nullus tibi somnus meridia
Febris, pigrities, capitis dolor, atq; ca-
tarrhus,

Hæc

Hæc tibi proueniunt ex somno meridiano
(no.

Ecphrasis.

Hic quatuor recensentur incommoda ex somno meridiano. Primum est febris, quod putant nonnulli uerum esse, si intelligatur de febre ex oppilatione. Causam huius febris reddentes, quòd tempore diurno, calor ac spiritus moueantur ad exteriora, itaq; uirtus digestiua in die fit debilior: Perfecta etenim digestio fit, quando calor & spiritus mouentur ad interiora, ob quorum motum, calor naturalis incenditur, unde tempus nocturnum, est tempus perfectioris digestionis. Indigestio autem, & humorum cruditas est causa oppilationis, oppilatio uerò febris. Auicen. 1. 4. in locis compluribus. Secundum est pigrities, quæ ex eadem causa oriri uideatur. Ex materia enim crassa & indigesta, crassi eleuantur spiritus, qui ad membra corporis elati, ipsi corpori grauedinem inducunt, quemadmodum spiritus tenuis ac leues, animo simul ac corpori leuitatē cum alacritate. Tertium est dolor capitis, qui & ipse ex eadē causa prouenire uidetur: ex cibo namq; indigesto, in stomacho eleuantur spiritus crassi, cerebrum perturbantes, quia ijdem etiam causa sunt discolorationis faciei, quando ad cutem feruntur: quia uti materia crassa est, necesse est, quicquid inde dissoluitur esse crassum. Vnde Gal. in commenta 14.

DE CONSERVANDA

lib. i. Aphoris. Oportet inquit, simile esse de fluxu
subiecte substantie, ut quando humida atq; æria
substantia existit, tunc quod ab ea defluit, uaporosum
est, & suaue. &c. Quartū catarrhus, quem itidē
ex simili causa oriri certum est, nimirum ex rheuma-
te. Rheuma autem dicitur quilibet fluxus materie de
membro ad membrum, in quacunq; parte corporis fue-
rit: sed secundū diuersitatem partiū ad quas fluit, di-
uersa sortitur nomina: quando enim fertur ad pectus
siue membra spiritalia, uidelicet ad pulmonem, dicitur
καταρρῶν: quando uerò ad fauces siue colato-
rium palati, Βραγχίτις: ad nares κόρυζα. Ut habetur
in hisce uersiculis:

Si fluat ad pectus, dicatur Rheuma catarrhus.
(ρυφα)

Ad fauces branchus, ad nares, esto co-

At tamen prædictorum et alie possunt ad signari
causæ magis efficaces. Causa namq; primi incommodi,
scilicet febris, quæ aliquando ephemera, aliquando
putrida est. Ephemeræ quidem est retentio fuliginum
in somno diurno, quarum resolutionem uigilia
facere cōsueuerant, His enim acruatis, & spiritibus
admixtis, calor extraneus, febrem ephemeræ faciens
in eis accenditur: febris uerò putridæ putrefactio hu-
miditatum augmentatarum ex somno diurno, & ad
eorum effumantiū. Secundū uerò incommodū, scilicet
pigritas

VALETUDINE: 6

pigritia, accidit propter humiditates retentas per somnū diurnum circa musculos, chordas, & iuncturas, quib. illa torpescunt, & tardiora fiunt ad solitos motus. Tertiū uerò ex simili causa oritur, ex humiditatib. nimirū et uaporib. per somnū meridianum retentis, qui moti uersus caput & cerebrū dolorem ingerunt. Quartū catarrhus, quo uniuersim omne rheuma significatur, cōtingit, propterea quòd uapores et fumi, qui undiq; uigiliarū tempore per cutē res solui solent, in somno diurno ad caput tendāt, ubi in spissati recidūt inferius, rheuma generātes. Auicenn. uerò 3. Doctr. 2. cap. 9. addit & alia incōmoda somnū diurni: quorum primum est, ipsum generare egritudines humidas, ut guttas, & paralyses, ex retentionibus humiditatū, quæ interdium magis res solui solent.

Secundum est, corrumpere colorem faciei, propter humiditates aquosas urinæ similes, in sanguine multiplicatas ex somno diurno, res solui solitas tempore uigiliarum, quæ ad faciei cutem cum sanguine expulsæ, ipsam reddunt tumidam & subcitrinam.

Tertium est, ipsum generare splenem, id est, splenicam passionem in dispositis. Cuius causa est retentio humoris crassi, melancholici, in splene ex somno diurno, quemadmodū enim uigiliae promouēt motū ac liberū transitum crassi humoris per canales strictos calore diei uias aperiente, ita somnus impedit, & maximè diurnus, eò quòd instet tunc hora
ut plus

DE CONSERVANDA

ut plurimum, transitus melancholice per canales suos, & precipue per illum canalem, qui à splene transit ad orificium stomachi ad prouocandum appetitum, per quem splenis superfluitas expurgari solet. Non enim par est ut de nocte appetitum cibi prouocet, sed potius de die. Quartum est relaxatio siue emollitio neruorum, Cuius causa est prohibitio resolutionis humiditatum, quam facere solent uigiliae diurnae, quae interius retentae, neruos irrigant.

Quintum est debilitatio appetitus, propter prohibitionem resolutionis, quae est prima causa famis. Alia causa, est repletio stomachi ex fumis, uaporibus & humiditatibus emollientibus & saturantibus orificium stomachi. Sextum, est generatio apostematum, quia superfluitates per somnum diurnum multiplicatae, sepius in membro aliquo coaceruantur, ipsumque tumidum reddunt. Addit idem Auicenna duas potiores causas esse ob quas noceat somnus diurnus. Primam quidem, quod cito interrumpatur, eò quod calor diei calorem internum corporis ad exteriora trahat, & è diuerso, somnus ad interiora, unde motus sequatur agitatiuus, & ideo consultiur per id tempus dormire uolentibus, ut in umbra, & tenebroso loco dormiant. Secunda uero est, quod reddat naturam stupidam, & quasi perterritam, retrahentem uidelicet se ab eo in quo erat, nimirum à digestionem cibi. Aduertendum tamen, quod licet

licet somnus diurnus uniuersim uituperetur, noc̄ ur
 nuscuero commendetur, ex diurno tamen minus offen
 dit, si quis dormiat prima luce ad tertiam diei par
 tem. Iuxta id quod imprimis testatur Hippoc. in
 praesagijs lib. 2. ubi sic scriptum reliquit: De soma
 no quemadmodum ex natura & in consuetudine est,
 inter diu uigilandum, noctu dormiendum est. Si con
 tra commutetur, pessimum est. Minime uero offen
 dit, si quis dormiat prima luce ad tertiam diei par
 tem. Et Gale. in comment. At uero, inquit, tempo
 ribus Hippocratis, non aliud fuit ex natura, aliud in
 consuetudine. Nunc uero diuites e contrario agunt,
 tum in quibusdam alijs, tum etiam somno, inter
 diu dormientes, noctu uigilantes. In his igitur, ut sit
 somnus non omnino malus, quinque conditiones, Ber
 trutio autore, obseruari conuenit. Prima, ut sit
 consuetus. Secunda, ut non fiat ilico super cibum.
 Tertia, ut non sit capite depresso. Quarta, ut
 non sit longus. Quinta, ut non fiat ab ipso subita,
 & repentina expergefatio, sed tarda & lenta.

DE FLATV IN VEN

tre incluso.

CAPVT IIII.

Quatuor ex uento ueniunt in uen
 tre retento:

Spasmus, hydrops, colica, & uertigo, qua
 tuor ista.

Ecphras

DE CONSERVANDA

Ecephrasis.

Heic quatuor recensentur nocumenta ex flatuum
in corpore humano retentione. Primū est spasmus, quia flatus retenti, saepe rapiuntur ad iuncturas & nervos, ipsosq; replent, unde sequitur convulsio, quae Graecis σπασμός dicitur. Et ab Auicenna 2. 3. cap. 5. definitur hoc modo: Spasmus est aegritudo nervosa, qua mouentur lacerti ad principia sua, & inobedientes sunt in dilatatione. Est autem duplex. Quidam ex repletionem, in quo membrum abbreviatur in crassaturq; propter rem implentem, quemadmodū lora & chordae extenduntur, ubi autem multa madent humiditate, aut uehemētius exiccantur: contingit uerò hic subito. Alter ex inanitione, in quo contrahitur longitudo & latitudo, & diminuitur membrum secundum longū et latum, ueluti in membrana, cum adponitur igni, fit contractio, secundum longū & latum: & hic fit paulatim. Secundū est hydrops, morbus materialis, causatus ex refrigerata plurima, ingrediente & inflante membra, aut loca partium, in quibus fit digestio ciborum & humorum, ut testatur Bertrutius, sectione 3. Tractatu 2. cap. 4. Hydrops enim fit cū sanguinis generatio frustratur, ut dicit Gal. cōment, 12. lib. 6. Apho. Et haec triplex est: ὑποσάρκω, ἀσκήτης, & τυμπανίτης. De tympanite, intelligendū est secundū hoc nocumētū. Tympanites enim, auctore Bertrutio, fit à mala
coma

Complexione frigida stomachi & epatis, prohibete ei
 bi transmutationem in chylum, et humorem benignum,
 siue sanguineum: quare conuertitur in rem uentosam,
 que cum non expellatur per crudationem, aut
 aliunde, oppilatione uiarum prohibente, uel uirtute
 expulsiua, & sequestratiua superfluitatum debili ex
 istente, colligitur inter Siphac & Mirach uentris, et
 generatur hydrops. Tertium est Colica, egritudo
 uehementissimi doloris, facta in intestino, quod Gre-
 cis κώλον dicitur, estq; unum de intestinis crassis,
 quemadmodum iliaca est egritudo grauissimi doloris
 in intestino gracili, Greci ἰλεον uocant: & fiunt
 iste egritudines sepius ex uentositate in dictis intesti-
 nis inclusa. Quartum, uertigo, ubi obtenebrationes
 hebetudinesq; oculis obuersantur, & omnia circa
 se & rotari uidentur. Cuius causa est, spiritus uapo-
 rosus, qui ad cerebrum fertur, & in eius partibus inor-
 dinatè mouetur. Hæc quatuor nocumenta cum alijs
 quibusdam pulchrè recenset Auicenna. 16. 3. Tractatu
 4. cap. 28. Scias, inquit, quod retentio uentosita-
 tis multoties facit accidere colicam, propterea quod
 subleuat eam, & reprimit ipsam, ita ut aggregetur
 res una, & quod facit accidere debilitatem intesti-
 nis. Et quandoq; perducit illud ad hydropisim. Et
 quandoq; generat tenebrositatem uisus & uertiginem,
 & epilepsiam. Et quandoq; retinetur iniuncturis,
 & facit accidere spasmus. Rectè itaq; Hippo. lib. 2.
 presc.

DE CONSERVANDA

praesagiorū, Flatus (inquit) optimus est, qui neq; stre-
pendo, neq; pedendo emittitur, quanquam enim sati-
us est ipsum cum strepitu exire, quàm includi. Haec
etiam ratione inductus Claudius Caesar, dicitur me-
ditatus edictum, quo ueniam daret, efflatum cre-
pitumq; uentris in conuiuio emittendi. Cum periculi-
tatum quendam praepudore ex continentia repe-
risset. Autor est Suetonius.

DE COENA.

CAPVT V.

EX magna coena stomacho fit maxi-
ma poena.

Ut sis nocte leuis, sit tibi coena breuis.

Ecphrasis.

Heic traditur unicum praecipuum conseruanda
ualetudinis, ut homo in coena sit temperantior, nec
se se cibo obruat. Nimia enim repletio sub noctem in-
ducit impedimentum somni, tormina uentris, inquietu-
tudinem corporis, pustulas in facie, grauitatem capi-
tis, & maliciam oris. Heic dubitari solet, utrum ma-
ior quantitas cibi sumenda sit in prandio, an in coe-
na. Pro cuius solutione, aduertendum est, iuxta cor-
porum diuersitatem, maiorem aut minorē cibi quan-
tatem sumendam. Corpora etenim, aut sunt in mor-
bum decidentia, aut sub latitudine sanitatis. Si in
morbum deciderint, sunt aut cum humoris uicio, aut
sine

sine. Si sine humoris uicio, tum est liberius cœnandum, quia natura in eiusmodi tantummodo ciborum digestionem intenta est, non autem superfluitatum maturationi, carent enim eis. Quòd si cum humoris uicio patiantur, cōuenientius est largius prandere. Vnde Auicēn. 1. 3. Tractatu 5. cap. 11. Ille inquit, cuius consuetudo non tolerat, ut semel reficiatur, diuidat cibum suum, qui est minor refectio, in treis parteis, & sumat duas tertias in prandio, & tertiam in cœna post leue exercitium. Ratio, quoniam illo tempore, quo natura debilis iuuatur in digestionem per calorem solarem uiuificum, & resoluantur plures superfluitates, amplior cibus sumendus est, hoc autem magis fit in prandio quàm in cœna. Ergo &c. Adhæc interdum ob præsentiam caloris uitalis solis & lucis, facilius fit digestio (est enim soluitæ principium) Habet itaq; diurna digestio duplex calidum, nocturna uerò minimè. Et noctu in eiusmodi natura magis circa superfluorum digestionem occupata est, quare non est impedienda multorum ciborum exhibitione. Quamuis enim calor in plerisque noctu fortificetur, spirituum retractione, & reductione somni, nõ tamen potest huiusmodi calor duo, scilicet, alimenum & superfluitates digerere. Conuenit itaq; in his cœna nonnihil demere. Si uerò huiusmodi corpora sub latitudine fuerint sanitatis, aut sufficiēter sana, robusta, super

DE CONSERVANDA

fluitatibus sensibilibus carentia, cum eas omnes expellant proprio meatu, ut in Athletis, His expedit copiosiore coena uti. Vel, quia natura eorum nocturnum solum est digestionem ciborum intenta, & non superfluorum maturacioni, cum illis ferè careant. Vel, quia soli robori corporis student, quod & nocte acquiritur magis, cum amplior fiat sanguificatio, distributio, & in his spirituum generatio. Quòd si corpora à dicto temperamento & robore non nihil recesserint, sicut plurima, usq; in aegritudinem nunc deuenientia, eiusmodi aut exercitantur exercitiis forti, continuo, & uehementi, aut non. Si exercitantur, ut sunt qui uictum manibus quærunt, præstant hisce largius prandere quam coenare, quia alimentum expetitur, non modò ut nutriat, sed etiam humectet & irriget membra, ne aresiant ex forti motu & ut resistatur resolutioni ex caloris incendio prouenienti, Iccirco oportet in prandio plus cibi exhiberi, neq; enim propter exercitium eiusmodi corpora à digestionem sua cessant, cum ita consueuerint. Usus enim est res præter naturam. Et calor item ex uehementiori motu, digestionem accelerat in eis, Quare uidemus eos ter in die cum appetit comedere, ac bene digerere. Si autem non utantur forti & laborioso exercitio continuè, sicut prædicti, dupliciter hoc euenit, quia aut solum quando exercitantur exercitio forti & laborioso, sed non continuè,

tinuè,

cinuē, aut solum utuntur exercitio debili, unde se-
 quitur multiplicatio superfluitatum. Si utantur ex-
 ercizio plurimo, forti, & laborioso, propter occupa-
 tiones necessarias in uita, & ad salutem, sicut ci-
 uiles ac plebei complures uiri, circa bona fortunę
 negociantes, ad salutem interdum exercitio forti et
 laborioso mouentur: ut diu equitantes, uel iter fa-
 cientes, aut aliud quoddam fortius à consueto agen-
 tes exercitio. His utilius est largiori cœnæ quàm
 prandio indulgere, quia si prandiū augerēt, cum nō
 sint cōsueti adeo forti et laborioso exercitio agitari,
 ut priores, ipsorū corrūperetur digestio, malos scili-
 cet humores generādo. Itē propter motum superflu-
 um, calor horū dissipatione debilitatur, cuius quidē
 unitio, quæ magis noctu fit quā inter diu, potissima
 est fortitudinis & digestionis causa, Quare cœna in
 stante nocte copiosius alimentum expetit. Item isti
 prius nō utebātur uehemēti motu, unde corpora eorū
 humiditatib. plena sunt, quib. & paruus cibus suf-
 ficit ad resistendū resolutioni, & exiccationi, quæ
 fiūt per motū inter diu occurrentē. Si uerò paucis,
 leuib. exercitijs, et occupationib. in uita utantur,
 præcipiendū est eis, ut copiosius prandeāt q̄ cœnent.
 Et declaratur hoc, sicut in corporib. nunc egrotā-
 tib. apparuit. Cū enim hi debile habeāt digestio-
 nē, ut plurimū iuuantur uiuifico calore & luce so-
 lis, cōfortatur enim inde spiritus propter suū simi-

DE CONSERVANDA

le. Ipse enim est lux, aut effigiē habet secundū Auis
cennā. Iuuantur etiam, quia superfluitates meli
us expelluntur poris apertis interdū quā noctu.
Noctu præterea, non oportet eos multo cibo re
repleri, cū natura tunc magis occupetur circa cru
dorum humorum digestionem, quos somnus maxi
mè digerit accommodosq; facit. Licet enim uirtus
digestiua noctu fertificetur, non tamen tanta est ut
ualcat simul & cibum & superfluitates digerere.
Insuper quoq; aduertendum est, in exhibitione ci
bi copiosioris, aut minoris, in prædio quā cœna ma
ximè seruandum esse usum, quia consuetudo pluri
mum potest in tuenda sanitate, & ægritudine curan
da. Hipp. lib. 2. de uictus ratione in morbis acutis.
Quod ostenditur ex eo, quòd omnis subita muta
tio, si modum excesserit, noxā inducat, Vnde Dama
scenus Aphoris. 57. Mutare consuetudinem, præse
tim ueterem, & noxium & pestilentissimum habe
tur. Quare corrigere oportet, ac sensim ad melio
ra transferre. Neq; enim natura patitur eas quæ su
bitò fiunt alterationes. Gal. cap. 86. artis Medi
cin. Et sic patet in uniuersum, largius prandendum
quā cœnandum, cū plurimæ ægritudines sin
materiales, & corpora plurima lapsa. Si tamen se
mel tantum in die comedatur, melius est cœnare, ni
oculi aut cerebrum adfecta sint, ita enim melius est
prandere, aliàs non parum egrotantis oculi & cer
brum

brum læderentur. Cœna enim exigua capiti confert & oculis, teste Manardo. Notandũ præterea quòd non solum repletio nocturna siue cœna nocet stomacho, uerumetiam omnis repletio cibi, generat enim oppilationes, febreis, putredines, apostemata, & lepram, quia causa est indigestionis. Vnde Auicenna. 13.3. Tractatu 1. cap. 36. Ex reb. inquit, magis inimicis stomacho est repletio, & propter illud nõ augetur corpus gulosi, quoniam cibuseius non digeritur, quare non crescit ex eo corpus. Ille autẽ qui cibo abstinet, dum tamen remanet aliquid in ipso, appetitus eius augetur, quoniam stomachus eius bene digerit cibum. Et sic plurimum cauendum est ne stomachus torqueatur, & multum grauetur cibo, ita ut anhelitus angustior, & pulsus uelocior fiat. Similiter repletio nauseam et fastidium mouens, plurimum est euitanda, & præcipuè ex malis alimentis. Nam si fastidium sit ex crassis alimentis, proueniunt dolores iuncturarum & renum, & podagra, & induratio splenis & epatis, & ægritudines phlegmaticæ ac melancholicæ. Si uerò fastidium fuerit ex alimentis subtilibus, proueniunt febres acutæ & malignæ, & apostemata acuta, igitur repletio quæ fit usq; ad nauseam, est euitanda. Et semper curandũ est, ut stomacho maneat aliquis locus uacuus, ne penitus desiderium sopiatur, sed remaneat aliquis edendi appetitus. Vnde Auicenna 13.3.

DE CONSERVANDA

1. doctrina 2. cap .7. Cibo nullus ita replendus est, ut non sit locus superfluus, sed est ab eo remouendus reliquijs desyderij adhuc in anima remanentibus. Et hoc obseruandum est cum primis in ijs quibus sit appetitus uehementior, sunt enim nonnulli natura debiliorem cibi appetentiam consequuti, quibus fortassis concedendum ut plus comedant.

DE DISPOSITIONE ANTE cibi sumptionem.

CAPVT VI.

TV nunquam comedas, stomachum ni noueris ante Purgatum, uacuumq; cibo, quem sumpseris ipse.
Ex desyderio poteris cognoscere certo
Hæc sint signa tibi, subtilis in ore diæta.

Ecphrasis.

Heic traduntur quedam præcepta, homini sanitatis suæ studioso, ante cibi sumptionem obseruanda. Primum est, ne sumat cibum nisi stomachus à malis humoribus sit expurgatus, uidelicet per uomitum, expellendo humores putridos ac prauos in ipso existentes, quia si sumeretur cibus prædictis

diētis humoribus in stomacho residētibus, ex talium
cum cibo commixtione, cibus sumptus corrumpere-
tur. Secundum est, ne sumat cibum nisi stomachus à
sumpto cibo iam concocto & digesto euacuatus sen-
tiatur, quia nihil est deterius hi m. ne corpori q̄
cibi prioris digestione nondum absoluta, sed tantū
inchoata, alium cibum ingerere. Ita enim prioris ci-
bi digestio iam inchoata impeditur, & digestio
prioris ante complebitur, qui transiens ad epar
per uenas Mesaraicas, trahet secum cibum postre-
mò adsumptum indigestum, unde crudi humores
in corpore crescent. Sequuntur dein duò signa e-
uacuationis stomachi à cibo præassumpto.

Primum est desyderium certum, id est uera fa-
mes. Sciendum autem est, duplicem esse famem,
ueram scilicet, & mendosam. Veram describit Gal.
commentar. 16. lib. 2. Aphor. ubi sic inquit:
Famescere illos dicimus, qui ob ciborum inopiam
ad extremam esuritionem perueniunt. Sed men-
dosa famēs est cibi appetitus, corpore non indigen-
te. Et sicut uera famēs fit ex constrictione & cor-
rugatione uenarum orificij stomachi, proceden-
tibus à suctione membrorum inanitorum cibo in-
digentium, ita mendosa famēs solet ab his fieri, quæ
stringunt & rugant orificium stomachi, membris
cibo nõ egentibus, ut ab actu frigidis, stypticis, aut as-
tosis. Huius signi & secundi præcepti præcedētis

DE CONSERVANDA

mentionem facit Auicenna 3. 1. doctrina 2. cap. 7.
Oportet præterea, inquit, ne aliquis comedat nisi
post desyderium, neq; in hoc tardetur, cum desyde-
rium ebullierit, id est, forte fuerit, nisi mendosum fue-
rit, ut ebriorum desyderium, & habentium fastidi-
um, quoniam tolerare famem, stomachum malis &
putridis replet humoribus, quos attrahit ad se loco
cibi, ut patet per experientiam, cum ieiunamus, no-
ctu habemus appetitum comedendi, sed sequenti die
minimè, ergo est signum, stomachum tunc esse reple-
tum malis humoribus, & maximè orificiū eius, quæ
repletio non est uera, sed mendax, & propterea
sumpto paucō cibo, regreditur statim appetitus.
Auicenna ibidem: Neq; ipse, neq; omnes, qui sani-
tatem custodire uolunt, aliquid comedant, nisi
desyderium fuerit certum, & stomachus, & supe-
riora intestina à primo nutrimento euacuata fue-
rint. Quod enim in corpore existit deterius, est nu-
trimentum super nutrimentum, quod non est dige-
stum, mittere. Secundum signum quod signifi-
cat super certo desyderio siue certa fame, est sub-
tilis diæta præcedens, id est, parua administratio ci-
bi, quando & illā sequitur fames, significatur esse
certa & uera. Insuper sciendū est, in una eademq;
refectione, pessimū esse si simul multi & diuersi cibi
coniungantur, ut carnes & pisces, uel pulli & suil-
la, ac postea tēpus inter comedendum producatur.
Quia

Quia primus cibus iam digeri incoepit, cum accedit ultimus, & ita partes in digerendo fiunt dissimiles, adeo ut praesumptae prius digestae sint, quam postremo sumptae digestionis suae medium attigerint: una de quarundam sequitur corruptio, id quod innuit Auicen. 3. 1. doctrina secunda, cap. 7. ubi sic inquit: Nihil quidem deterius est, quam diuersa nutrimenta simul coniungere, & post in comedendo tempus prolongare: cum enim postremum nutrimentum aduenit, primum iam incoepit digeri: nutrimenti ergo partes in digerendo non aequantur. At tamen mora inter edendum ad unam ferè protracta horam, causa bonae masticationis & transglutinationis non improbatur, sed plurimum facit ad sanitatem tuendam, quia perfecta cibi masticatio cum tarda & lenta transglutinatione est quasi media digestio, sed mala masticatio, uel digestionem impedit, uel certe retardat. Mora uerò inter edendum cum intersolationibus, ad duas uel tres horas plurimum nocet, & sequuntur inde incommoda praedicta.

DE CIBIS MELANCHOLICIS
uitandis.

CAPVT VII.

Persica, Poma, Pyra, & Lac, Caseus,
& caro falsa,
Et caro ceruina, & leporina, caprina, bo-
uina, B 5

DE CONSERVANDA

Atra hæc bile nocent, suntq; infirmis inimica.

Ecphrasis.

perfica.

HIC recensentur decem alimenta Melancho-
liam generantia, & infirmis inimica. Pri-
mum est esus Persicorum, de quibus Gal. cap. 19.
lib. 1. alimentorum, sic scriptum reliquit: Nempe
horum succus facile corrumpitur, & penitus noxius
est: quapropter post alios cibos ultima minimè ede-
re, uti quibusdam mos est, oportet. Nam in summo
natantia, cito corrumpuntur. Quin huius quoq;
communis edicti decet meminisse, uidelicet: Omnia
cibaria prauum succum cum humiditate & lubrici-
tate obtinentia, ex facili descendere, eoque prima
mensa sumenda esse. Sic enim & ipsa celeriter per-
transeunt, & alijs commodè præeunt, ac quasi uiam
muniunt. Postremò autem sumpta, unà secum alia
in corruptionem trahunt. Hinc patet istud dictum
intelligendum de Persicis, post alium cibum come-
stis, ipsa enim præsumpta stomacho conferunt, uen-
trem leniunt, appetitumq; cient. Vnde Auicenna
2. Canone, Tractatu 2. cap. 571. Matura, inquit,
sunt bona stomacho, & in eis est uirtus faciendi ap-
petitum cibi, & oportet quidem, ut non comedantur
post alium cibum, quoniam corrumpuntur post
eum, sed præcedant ante cibum. Similiter Diosco-
rides libro primo, cap. 131. Persica inquit, poma
matura

matura tam stomacho quàm uentri utilia sunt, ac erba aluum cohibent, sed sicca uehementius, decoctum è siccis, alui stomachique fluxiones sistit.

Et Serapion de Simplicibus capit. 241. Quando Persica sicca, trita super locum puluerisantur, unde fluit sanguis, abscindunt cum. Et licet prædicta habeant iuuamentum, attamen quia humorem generant putridum, noxia sunt infirmis, & præcipuè intempestiue sumpta. Persica porrò frigida sunt in primo ordine, & humida in secundo.

Secundum, pyra, hæc enim & generaliter Pyra, omnis fructus recens, non coctus, replent sanguinem aquositate ebulliente in corpore, præparantque sanguinem ad putrefactionem, & per consequens nocent ægris. Auicenna 2. Canon. capit. 550. Pyra à proprietate inducunt colicam, ipsa tamen inter cæteros fructus multum impinguant, quare porci ex ipsis impinguantur plusquam ex alijs fructibus. Et quia pyra uentositatem generant, & sic inducunt colicam, usus obtinuit, ut pyra & alij fructus uentositatem generantes, cum carminatiuis, id est, flatum expellentibus, comedantur, uel statim uinum uetus odoriferum ab eorum esu bibatur. Meliora pyra sunt ualde odorifera, & dulcia, meliora item cocta quàm cruda, coquantur uerò cum Aniso, Fœniculo, & Saccaro.

Tertium,

DE CONSERVANDA

Poma. Tertium, esus Pomorum, de quibus Auicen. 2. Canon. cap. 569. Assiduatio, inquit, comestionis eorum, facit euenire dolorem neruorum. Poma etiam generant uentositatem, in secunda digestione, quare nocent agris, sicuti de pyris dictum est, idq; maxime de crudis intelligendum est: neq; solum hi fructus infirmis sunt uitandi, uerum etiam quicumq; impleti sanguinem aquositate ebulliente, ut fructus recentes, quorum succus in humano corpore non secus ebullit atq; mustum & succus fructuum feruendo ebulliunt in uase, & hoc propter calorem solis in eis relictum, cum maturarentur. Hi enim fructus propter ebullitionem succi sui, preparant sanguinem putrefactioni, tametsi eo tempore quo sumuntur, humectent, & hac de causa Auicen. fructus recentes febricitantibus interdixit i. quarti, Tracta. 2. cap. 7. Omnes, inquit, fructus nocent febricitantibus ebullitione sua, & corruptione in stomacho. Quartum esus lactis, quia lac facile corrumpitur, inq; fumum et acetositatem in immundo stomacho conuertitur, qualis est stomachus laborantis febre putrida: quare febricitantibus febre putrida non conceditur. Nocet quoq; laborantibus dolore capitis, siticulosi, & compluribus alijs, de quibus Hippoc. lib. 5. Aphor. 64. Lac dare caput dolentibus malum, &c. Conuenit tamen in quibusdam passionibus ueluti in Phthisi & Hectica, et quibusdam alijs, ut di-

ut dicit Hippoc. Aphoris. iam citato, De hoc plu-
 ra dicentur infra cap. 34. Et quamuis lac in dictis
 passionibus improbetur, in sanis tamen laudabile
 est, & hoc si in stomacho & epate bene digeratur,
 tunc enim omnibus auxiliatur internis exulceratio-
 nibus, præsertim faucium, pulmonis, interaneorum,
 uesicæ, & renum, sua aquositate & butyrositate la-
 uando & mundificando: humoribus uenenosis re-
 pugnat, membra humectat, tormina acrium humo-
 rum intestinis mitigat, quia uisceribus inuiscatur,
 & humorum prohibet morsum. Præterea conue-
 nit lac corporibus temperantis, quorum stomachus
 mundus est à Cholericis & Phlegmaticis humorib.
 In his enim bene digestum, multum præbet nutris-
 menti, laudabilem generat sanguinem, carnem aug-
 mentat, totū corpus probè humectat, exteriora pul-
 chra reddit, ut refert Isaac in diætis uniuersalibus.
 Vbi etiam dicit autoritate Ruffi, quòd lac bibentes
 ieiunos esse oporteat, & bibatur calidum proti-
 nus ut mamillis excidit, nec; aliquid comedatur,
 quo usq; digeratur: & caueatur labor, & nimius mo-
 tus. Non est tamen quiescendum prorsus à deambu-
 latione, sed deambulandum lente, donec in stomachi
 fundum descendisse sentiatur. In distemperatis ue-
 ro corporibus lac non conuenit, in calidis enim cito
 in fumositatem & choleram conuertitur, In frigidis
 uerò in acetositatem & putredinem. Stomacho
 etiam

DE CONSERVANDA

etiam immundo lac non conuenit, quia in eo cor-
rumpitur. Quantum ad electionem attinet lactis ci-
bi caussa, eligendū est lac æquali crassitudine, neq-
ut Camelinum, aut Asininum, liquidissimum, & mi-
nimè pingue, neque pinguisimum & crassissimum,
ut bubulum. Eligendum est igitur lac capræ, quod
minus habet aqueæ substantiæ quàm Camelinum, &
minus pinguetudinis, & caseosæ crassitiæ quàm bu-
bulum, quod propter crassitiem & pinguetudinem
oppilat uenas, & generat uentositates, estque diffi-
cilioris digestionis quàm in sanitate tuenda conue-
niat. Eligatur igitur lac capræ, non nimis propin-
quæ partui, nec nimis distantis à partu, nō prægnan-
tis, nutritæ in letis pascuis.

Caseus.

Quintum esus casei, potestque intelligi de omni
caseorum genere, maximè tamen de ueteri. Caseus
enim recens frigidus & humidus est, & crassæ sub-
stantiæ, & difficilis digestionis, obstruit, & calcu-
los generat, nec admodum conducit sanitatis suæ stu-
dioso. Vetus autem caseus, ratione salis, calidus
& siccus est, facit cibum digeri, cum ipse difficul-
ter digeratur, iuxta uersiculum:

Caseus est nequam, quia digerit omnia, se quàm.

Parum & malè nutrit, stomacho nocet, nimis de-
siccatur, minusq; quàm recens competit. Caseus qui
est inter utrumq; medius, uidelicet, inter recentem et
ueterem, uiscosum & frangibilem, durū & mollem,
declinans

declinans ad aliquam dulcedinem, non nimis salsus, neq; lachrymosus cum inciditur, saporis delectabilis, et boni odoris, ex bono lacte cōuenienter factus: talis utiq; bonus est, & prae alijs eligendus, & post alios cibos sumendus, non immodicè, alias enim obstruit aluum, stomachum grauat, digestionem impedit, lapidem in renibus, humores crassos, & flatus in corpore generat. Solus igitur

Caseus ille bonus, quem dat auara manus.

Sextum, caro salsa, hæc enim siue sole, siue fumo exiccata, cuiuscunq; generis, aut animalis fuerit, generat sanguinem crassum, & melancholicū, ac proinde nocet infirmis, neq; conuenit sanis: & hoc insinuit Auicen. 2. 1. Doctrina 2. cap. 15. circa finem, Exemplum inquit, Spißi pauci nutrimenti, mali chy mi, id est, mali humoris est caro salsa. Septimum, caro ceruina, quæ et ipsa sanguinem melancholicū generat, teste Rhaze. 3. ad Mansorem cap. 9.

Ceruina.

Octauum, caro leporina, quæ maximè sanguinem melancholicum generat, unde Rhazes loco citato: Ipsa plus alijs melancholiæ generatiua est. Et de hac Isaac in diætiis uniuersalib. testatur, quòd non conueniat ut cibus, sed solummodo ut medicina. Et est notandum, quòd hæc caro, & ceruina cum fuerint animalis, multum in senectute prouecti, simpliciter sint euitandæ: quod si tamen aliquo modo conueniant, meliores sunt partui propinquiore.

Leporina

Nonum,

DE CONSERVANDA

Caprina.
Bovina.

Nonum, caprina. Decimum, bouina, quia hæc carnes etiam sunt Melancholicæ, unde Isaac in dietis uniuersalib. Caro, inquit, caprina, & bouina, est pessima, dura, in digestionem tarda, & digesta crassius generat sanguinem, & Melancholicum. Et Auicenn. 2. Can. cap. 146. Caprina uerò, non est bona multum, & eius humor fortasse est malus ualde. Sub hisce tribus intellige & hircinam, et uaccinam, quæ prædictis sunt peiores. Dicit enim de eis Auicenn. ibidem. Caro uaccina & ceruorum, & hircorum syluestrium, et magnarum auium, facit euenire febres quartanas. Galenus in lib. de renum affectus dignotione. Ceruinam carnem uitabis, quippe quæ dura sit, concoctu difficilis, & melancholica. Item de carne uaccina: Caro uaccina, plurimi est nutrimenti, crassa, melancholica, generans ægrotudines melancholicas. Et, caro uaccina generat lepram.

Vaccina.

Caro hircina est mala absolutè. Circa electionem uerò carnis animalium quadrupedum, inter autores controuersia est, quidam enim carnes porcinas meliores esse dicunt, sicut Gale. & quidam alij. Alij uerò carnes boedinas, sicut Rhazes, Auicenn. & Auerroës. Licet Auerroës quinto colliget imponat Auicennæ, quòd dixerit carnes porcinas esse meliores, cum tamen hoc ipsum non dicat, autoritate propria, sed Christianorum. Alij uerò uitulinas præferunt. Porro electio & præstantia carnis animalium

Hircina.

Caro hircina est mala absolutè. Circa electionem uerò carnis animalium quadrupedum, inter autores controuersia est, quidam enim carnes porcinas meliores esse dicunt, sicut Gale. & quidam alij.

Porcina.

Alij uerò carnes boedinas, sicut Rhazes, Auicenn. & Auerroës. Licet Auerroës quinto colliget imponat Auicennæ, quòd dixerit carnes porcinas esse meliores, cum tamen hoc ipsum non dicat, autoritate propria, sed Christianorum. Alij uerò uitulinas præferunt. Porro electio & præstantia carnis animalium

lium

lium quadrupedum, multipliciter attendi potest.

Primo ex parte maioris nutrimenti, & irresolubilioris & carnib. humanis similioris. Et hoc modo caro porcina ceteris est melior. Primo ob maximam similitudinem, quam habet cum carnib. humanis, teste Galeno lib. 3. Alimētorum, cap. 1. ubi dicit: Similitudinem quæ suillæ carni cū humana est, uel ex hoc colligas, quòd quidam humanis carnib. quasi porcinis uescentes, nullam eius neq; ex gustu, neq; olfactu suspicionem habuerunt. Et lib. 10. Simplicium Medicam. cap. de sanguine suillo: Sanguis suillus humano maxime temperie similis est: comperti enim sunt hospites, & coqui complures, qui humanas carnes pro suillis uenderent, tametsi qui eas edissent, nullum omnino discrimen percipere potuerint, donec inuenerint digiti partem anteriorem. Idem Auicen. 2. Can. cap. 610. Et Auerois 5. colliget. cap. de Carne. Secundo, quia caro porcina ualde nutrit, dicit enim Gal. 3. alimētorum, cap. 1. Inter omnia edulia ualentissima est suilla. Argumentosum euidentissimo ipsi athlete. Tertio, quia generat alimētum firmum, fortiter resistens resolutioni. Et hæc fuit mens Galeni multis in locis, ubi porcinas ceteris carnib. præfert, ut lib. 8. Therap. Metho. cap. 2. ubi dicit: Ex ipsis suillis carnib. optima est montana, ab his deinceps hædus est. Et similiter in lib. de renum adfectus dis-

C

DE CONSERVANDA

gnotione. E pedestrib. optimi succi, est caro suilla
& hominib. maximopere familiaris, maximeq; tunc
nutribilis, tum uerò corroborans. Et in lib. de ci-
bis boni & mali succi: Suilla caro, si exactè in uen-
triculo concoquatur, tum in sanguinem à iocinore
conuertatur, probatissimos humores gignit. Quod
quidem uerum est, si de carne porcorum non anti-
quorum intelligatur, quia eorum caro indigestibi-
lis est, neq; iuuenum siue lactentiũ, eorum enim
caro humidissima est, sed etate mediocrium, uideli-
cet unius uel duorum annorum, tam domesticorum
quàm syluestrium. Verisimilius autem estimandũ
est, quòd porci syluestres domesticis sint meliores,
quia caro porcorum domesticorum, est debito uis-
cosior, unde Auicen. 2. Canon. cap. 146. Christianus
inquit, dicunt, & qui eos imitantur, quòd mel-
ior caro syluestris est caro porci syluestris. Nam cũ
hoc quòd est leuior carnib. domesticis, est fortis nu-
trimenti & plurimi, & uelocis digestionis: Et est
melior quàm esse potest in hyeme. Hinc sequitur
quòd carnes porcine multum laudabiles sint corpo-
rib. iuuenib. sanis, fortib. laborantib. non dispositis
ad oppilationes, et his qui impinguari cupiunt, hu-
iusmodi enim corpora indigent plurimo nutrime-
to, & difficulter resolubili, Ideo Rhazes 3. ad Mar-
sorem, cap. 9. Caro autem, inquit, crassa multum
laborantibus, conueniens est, subtilis uerò his qui
prædi-

prædictis sunt contrarij, conuenit. Idem sentit
 Auicenna 3. 1. Doctr. 2. cap. 7. Exercitati præ-
 terea ac multi laboris, magis tolerant crassa ali-
 menta, aliter etiam potest attendi præstantia, &
 electio carniū, ex temperata uidelicet comple-
 xione, facili digestionē, & sanguinis inde geniti tem-
 perantia, ut scilicet illa dicatur caro melior, quæ
 temperate sit complexionis, facilis digestionis, san-
 guinem in caliditate & frigiditate, subtilitate &
 crassitie temperatum generans, & hoc modo, hæ-
 dina est melior ac laudabilior cæteris, teste Rhaze **Hædina.**
 ze, Auicenna & Auerroë: Dicit enim Rhazes 3.
 ad Mansorem, cap. 9. Hædina caro est temperata,
 nullam in se habens malitiæ admixtionem, quæ li-
 cet temperatum generet sanguinem, laborantibus
 tamē non congruit, cui nulla alia caro præferenda
 est, non est enim adeo debilis, ut ex ea uirtus de-
 struatur, neq; eius nutrimentum adeo multum est
 & crassum, ut ex eo in corpore proueniat reple-
 tio, & crassus generetur sanguis. Sanguis quoq;
 qui ex eo generatur, inter subtilera & crassum, ac
 inter calidum & frigidum existit. Et hæc non con-
 uenit multum laborantibus, sed iuuenibus tempe-
 ratis, exercitio mediocri utentibus: quia generat
 sanguinem forti exercitio seu labore facillime
 resolubilem. Et quemadmodum caro hædina

DE CONSERVANDA

Arietina.

inter carnes domesticas, ita caro capreoli inter syl-
uestreis praefertur. Post uero haedinam plurimi ex
medicis, ut Rhazes, & Auerrois, ponunt carnem
arietum: & dicit Auerrois quinto colliget. cap. 32.
Hac est opinio maioris partis medicorum praeter
Galenum, qui abominatur carnes arietum, & uide-
tur sibi, quod caro uitulorum est melioris nutrime-
ti, quam arietina. Forsan Gal. respexit ad praestan-
tia nutrimenti, eò quod plurimum nutriat, & nutri-
mentum sit magis irresolubile, quod magis uidetur
conuenire carnibus uitulinis, quam arietinis cum arie-
tinae magis humidae sint. Postremo uero, praestan-
tia & electio carnum potest haberi ex minori ui-

Vitulina.

scositate & iocundiori odore. Et sic uitulinae sunt
caeteris meliores, id quod innuit Auer. quinto collig-
get. cap. 32. Et carnes, inquit, uitulinae sunt bonae
carnes, propterea, quod non habeant illam uiscosi-
tatem, frigiditatem, & siccitatem, quam habent car-
nes bouinae ueteres, & carnes eorum sunt magis o-
doriferae alijs carnibus. Et quantum est in hoc, me-
liores sunt carnibus haedulinis, quia in carnibus
haedulinis manifestatur quaedam mucilago, id est
uiscositas, quando coquuntur. Sed carnes haeduli-
nae, sunt meliores uitulinis, quia meliores gene-
rant humores. Vnde patet non esse tantam con-
trouersiam inter medicos, de electione carnum,
quanta prima facie apparet. Notandum in super-

car

carnes animalium sicca complexionis, meliores esse circa partum, quam multum à partu distantes. Ergo hœdi & lactentes vituli meliores sunt hircis & bobus, quia eorum siccitas primæ ætatis humiditate corrigitur. Sed carnes animalium complexionis humidæ meliores sunt distantes à partu, & circa partum deteriores, quia nimia eorum humiditas progressu ætatis exiccantis, id est, iuventutis, corrigitur aut tollitur, & ab humiditate primæ ætatis augetur. Ideo iuvenes arietes castrati unius anni, sunt meliores minusq; viscosi lactentibus agnis, & porci unius vel duorum annorum porcellis lactantibus meliores. Vnde benè dixit Auicenna 3. 1. cap. 7. Oportet autem, inquit, ut cibus sit talis, quales sunt carnes, & propriè carnes hœdorum & vitulorum lactentium paruorum, & agnorum unius anni. Ex quibus omnibus concluditur, quòd carnes hircorum, caprarum, arietum, boum & porcorum antiquorum, non castratorum, & porcellorum, & agnorum lactentium, non multum conueniant pro conseruanda sanitate, sed carnes vitulorum iuuenum & arietum unius anni, & porcorum unius vel duorum annorum, castratorum, aptissimæ sunt esui ad conseruandam valetudinem. Est præterea notandū, carnes declinantes ad siccitatē, esse elixandas, ad humiditatē assandas: ut humiditas earū temperetur, quare carnes cuniculorū, lepō

Carnes
malæ.

Carnes
bonæ.

DE CONSERVANDA

rum, ceruorum, uitulorum, & capreolorum sunt
elixande: porcellorum uerò & castratorum arie
tum assande. Elixatio enim temperat siccitatem.
Vnde patet in temporib. & complexionib. humi-
dis magis conueniens carnes sicciore ut assentur.
In temporibus uerò, complexionibus & etatibus
siccis, humidiores, ut elixentur.

DE CIBIS BENE NVTRIEN- tibus. CAPVT VIII.

Oua recentia, uina rubētia, pinguia
iura,
Cum simila pura, naturæ sunt ualitura.

Ecphrasis.

Heic recensentur tria alimēta, quæ parua quan-
titate multum nutriunt. Primum oua recentia, de
quibus Auicen. 2. Canon. cap. 530. Et 4. l. cap. 1:
Nutriens, inquit, parue quantitatis, & multi nu-
trimenti, sicut oua & gallorum testiculi. Idem mul-
tis alijs in locis repetit. Electio. Oua gallinorū, pero-
dicum, & phasianorum iuuenum & pinguium con-
ferunt in uictus salubris ratione: & alijs simplici-
ter sunt meliora, eligenda autem paruula, oblonga,
& candida, ut habetur in hisce uulgatis uersiculis.

Filia presbyteri iubet hoc pro lege teneri,
Quòd bona sunt oua hæc candida, longa, noua.

Oua

Oua

Oua item tremula, id est, per decoctionem non
 bil inspissata, ut in manu tenentis in cortice suo ui-
 deantur tremere, sunt meliora duris, & sorbilibus.
 Multi nutrimenti, probæ & facilis digestionis, &
 generant sanguinem eordi maximè proportionabi-
 lem, Vnde conualescentib. senib. & debilib. maxi-
 mè conueniunt, & imprimis uitelli. Vnde Auicen.
 in lib. de uirib. cordis. Tractatu 2. cap. de ouis, testa-
 tur uitellos ouorum, bonæ carnis auium, ueluti gale-
 linarum, perdicum, & phasianorum, licet nõ sint
 medicine cordis, ipsum tamen confortare, Et citò
 in sanguinem conuerti, & post transmutationem
 parum superfluitatis relinquere, sanguinem gene-
 rare subtilem, clarum, quo maximè confortatur
 cor, multumq; ualere in dissolutione substantiæ
 spiritus, & diminutione sanguinis cordis. Sorbia-
 lia uerò oua, facilis sunt digestionis, leniunt pul-
 monem & pectus, & aluum deliciunt, minus ta-
 men nutriunt quàm tremula. Cocta seu durata o-
 ua difficilis sunt cõcoctionis, & tardi transitus,
 crassamq; corpori exhibent alimoniam. Ouorum itè
 ex cocturæ diuersitate magna differentia est. Nam
 quedam sunt assata, aut elixa, aut frixa, aut in
 iure cocta. Assata elixis sunt crassiora, & durio-
 ra, ac difficilioris concoctionis. Focus enim sub-
 stantialem eorum humiditatem exiccat. Et fi-
 unt duobus modis, Aut enim cum corticibus fere-

DE CONSERVANDA

uentib. inferuntur cinerib. aut in testis franguntur. In testis fracta, reliquis sunt peiora. Illa uerò, quæ cum corticibus feruentius inferuntur cineribus dupliciter fiunt. Aut enim tota cinere cooperiuntur, aut super carbones nuda collocantur. Quæ cinere cooperiuntur pessima sunt, quia calor foci circumfusis, fumositatū exhalationē prohibet. Nuda super carbonib. collocata, fumositatē emittunt, & emundantur. Elix in aqua, meliora sunt assatis, quia aquæ humiditas, calori foci, in desiccanda humiditate repugnat. Fiunt & hæc dupliciter, aut enim cum testis elixantur, aut in aquam franguntur: cum testis elixata, reliquis peiora sunt, quia testæ fumositatum & crassitie resolutionem prohibent. In aquam uerò fracta calor penetrat, crassitiem attenuat, & odoris grauitatem aufert. Unde eius modi cæteris omnibus sunt laudabiliora. Frixæ, quia pessimos generant humores, cæteris peiora sunt, stomacho diutius inherere, unde sequuntur fumi, corruptio, & fastidium. In iure cocta, inter assata, & in aquam fracta, media sunt, ut colligitur ex Isaac diatis uniuersalibus. Est etiam ouorum secundum partes diuersitas. Nam uitelus in caliditate temperatus existens, bene nutrit. Albumen uerò frigidum est & uiscosum, dure quæ digeritur, & sanguis inde generatus non est bonus, ut testatur Rhazes 3. ad Mansorem, cap. 14.

E

Et ut oua prædicta, scilicet, gallinarum, perdicum, & phasianorum, conueniunt in uictus salubris ratione, ita anatum, anserum, struthionum, & similiu uolatilium, minus conferunt. Secundum, uinum rubrum. Vini secundum colorem magna est differentia. Nam quedam sunt alba, quedam rubra clara, quedam citrina, & quedam nigra: Vina alba cæteris sunt imbecilliora, minus calida, minusq; nutrientia, uerum caput minus feriunt, urinam prouocant, & meatus aperunt. Quod autem cæteris sunt imbecilliora, patet secundum Gal. com. 1. lib. 3. de uictus ratione in morbis acutis, ubi inquit, Vinum potens uehementer, celeriterq; corpus calfacit, caputq; ferit: imbecillum contrario agit modo. Cum ergo minus calfaciat, minusq; repleat caput cæteris, ut patebit, erit & imbecillius cæteris. Quod autem uinum album cæteris minus calfaciat, docet Gal. com. 6. lib. 3. de uictus ratione, in morb. acut. Nempe, inquit, ex uinis albis nullum ualenter calfacere potest, quod enim summè calidum est, id continuo & flauum existit, ueluti & quod ab ipso est fuluum, mox ab his rubrum, & deinde dulce. Album autem minus quidem his omnib. calfacit. Et hoc uerum est, si inuicem compares uina eiusdem territorij. Quoniam uina rubra & ruffa gallica, non sunt tam potentia, nec ita calida, sicut multa alba, que in alijs territorijs reperiuntur. Quare compa

DE CONSERVANDA

anda sunt inter se uina eiusdem territorij. Quòd
aerò & cæteris minus nutriant, probatur per Gal.
com. 11. lib. 2. Aphor. ubi sic scriptum reliquit:
Vina aquosa (sic autem nominant alba & tenuia)
sicuti aqua similem formam habent, ita etiam uim:
quare urinam cient, & minimè nutriunt. Item in
com. 18. eiusdem libri, Vina, inquit, aquosa, exiguum
prebent corpori alimentum: sunt hæc colore quia
dem alba, tenuia uerò substantia. Quòd item minus
caput feriant, probat Auicen. 3. 1. doct. 2. cap. 8.
Vinum, inquit, albū et subtile calfactis est melius, nō
enim capitis efficit dolorem, sed fortasse humecta-
bit, & dolorem capitis alleviabit, qui ex stomachi
ardore prouenit. Item test. Gal. com. 1. li. 3. de uict.
rat. in morb. acut. Ratio aut, cur minus feriant ca-
put, est quòd minus fumosa ac uaporosa sint cæteris.
Quòd autem aperiant, urinamq; cieant, docet Hip-
po. Cano. 6. lib. 3. de uictus ratione in morb. acut.
Ad uesicam, inquit, uino alio magis penetrat, uri-
nasq; prouocat, & perpetuò purgat: atq; multa ad
opem his morbis ferendam facit. Ex hoc sequitur, ui-
na alba tenuia, magis conuenire calidiorib. siue à na-
tura, ut cholericis et sanguineis, siue ab accidente,
ut ex ira uel mora in sole. Studiosis præterea magis
conueniunt, & quib. exhibendū sit uinū minimè ce-
rebrū perturbans, Et habentib. cerebrum imbecillū,
idq; per naturā, siue ex accidente. Ex potenti exima
uino

uino facillimè inebriantur, ut innuit Auic. 3. 1. doct.
 . cap. 8. Attamen si uti uoluerint uinis potentibus,
 necesse est ea copiosiore aqua dilui. Cōueniunt quo-
 que uina imbecilla epar calidū habentib. & stoma-
 chum, & habitantib. in regione calida, quia calida
 uina in ipsis aestuationem facerent. Vina uerò rubra
 clara, sicut Bellouacentia, calidiora sunt ceteris, ut
 autor est Gal. com. 6. lib. 3. de uictus ratione in
 morb. acut. Quòd summè inquit, calidū est, id conti-
 nuò & flauū existit. Et hæc uina etiam ceteris ma-
 gis nutriunt, ut habet Gal. com. 11. lib. 2. Aphor.
 ubi dicit: Crassa uerò et colore rubea, plus alimentū
 habent quàm reliqua uina. Inest aut eis, & citissimè
 implere corpora euacuata, quod ita est intelligendū.
 Vina rubea dici nutribiliora, quia ex eis plus in sub-
 stantiam membrorum conuertitur. Vina tamen ni-
 gra possunt dici nutribiliora ceteris, quòd magis
 nutriant, & tardius à membris resoluantur, Vnde
 Galen. comment. 18. lib. 2. Aphor. Crassa, inquit,
 & fusca, multò magis corpus alunt quàm aquosa.
 Tantum uerò uincuntur à nigrioribus in nutri-
 endo plurimum, quātum superant in præstando uni-
 uersum & uelox alimentum. Ita etiam intelligitur
 dictum Isaac in dietis particularib. ubi contendit,
 uinum nigrū plus nutrire quàm rubeū. Et ista uina
 rubea magis feriūt caput quàm alba, minusq; urinam
 cient. Hinc imbecillū habentib, cerebrū non cōueni-
 unt.

unt.

DE CONSERVANDA

unt, ut dictum est, sed bene habentib. fortè, quòd u
 pores ad se eleuatos, nō suscipit, ut dicit Auic. 3.
 Doct. 2. cap. 8. Sciendum præterea, quòd ingeniu
 um hominis fortis cerebri magis clarificetur et acu
 tur, si bibat uinum bonum, quàm si non biberet, ut
 Auic. test. loco citato. Ratio, quia ex bono uin
 plus quàm ex quocunq; alio potu, generantur et
 multiplicantur spiritus tenues, clari, et puri. Qu
 re Theologi in contemplatione circa altissima deli
 gunt uina bona. Conferunt item hominibus frigida
 complexionis et phlegmaticis. Auic. ibidem te
 ste. Corrigunt enim frigiditatem, et aperiunt opp
 lationes, quæ solent euenire frigidis et phlegmati
 cis, digeruntq; phlegmata ad conuersionem in san
 guinem, et ipsa facillimè digeruntur, citoq; pene
 trant, præbentq; alimentum purum, et spiritus pl
 rimos. Vina uerò citrina, minus calfaciunt quàm
 rubea clara, ut testatur Gal. com. 6. lib. 3. de u
 sturatione in morb. acut. Magis uerò calfaciunt
 quàm alba, quare magis etiam caput feriunt, test
 eodem Gale. com. 1. lib. 3. de uict. rat. in morb
 acut. Minus etiam nutriunt quàm rubea, excelle
 tius tamen quàm alba. Et à quibusdam hæc uin
 etiam alba uocantur. Hinc quidam dicunt, uina al
 ba citò plurimum calfacere, Vina uerò nigra mi
 nus calfacere quàm citrina, ergo etiam minus feriri
 caput, sed quia tardius descendunt in uentrem, uiri
 namq;

namq; minus cient quàm alba, uehementius caput feriunt quàm alba, ut habet Galen. loco paulò ante citato. Et hæc ipsa uina plus etiam nutriunt quàm alba & citrina, minus tamen quàm rubea, ut dictum est. Tertium, sorbilia facta ex iusculis carniū, & præcipuè pullorum. Huiusmodi enim nature humane amica sunt, quia facillimè in sanguinem commutantur, & sanguinem bonum generant, maxime si præparentur ex simila, id est, ex subtilissima parte farinæ: quia simila, tritici præsertim, plurimum nutrit, & bonum nutrimentum præstat, ut patet ex Rhaze 3. ad Mansorem. cap. 3. Hæc tria alimenta Auicen. 2. 1. Doct. 2. Summa 1. cap. 15. circa finem, compendiose enumerat. Exemplum, inquit, subtilis, multi nutrimenti, boni chymi, ouorum uiselli, & uinum, & aqua carnis, unde concluditur hæc tria naturam humanam maxime confortare.

Iura è car
nibus.

DE CIBIS BENE NVTRIEN-
TIBUS & IMPINGUANTIBUS. cap. ix.

NVtrit triticū & impinguat, lac, ca-
seus infans, (læ.
Testiculi, porcina caro, cerebella, medul
Dulcia uina cibus gustu iucundior, ova,
Sorbilia, & ficus mature, uuaq; recentes.
Ecphrasis.

Hic referuntur res duodecim, unde corpus huma-
num & nutriri & impinguari perhibetur.

PRIMA

DE CONSERVANDA

Prima est triticū, id est, panis triticeus, de quo Auicenna. 2. Cano. cap. 572. Panis, inquit, qui est de frumento nouo, impinguat uelociter. Rhazes uerò ad Mansorem, cap. 2. Triticum ait, temperamento uicinū est, licet caliditati parum attineat. Quod autem ponderosius inuenitur et solidius, maioris conuimenti, hominib. quoq; omnibus alijs granis magis conueniens, & magis proprium inuenitur. Sanguis etiā ex eo generatus, omni sanguine qui ex alio generatur granis temperatior existit. Et cap. eiusdem lib. Panis inquit, qui ex tritico fit, pluribus hominum conuenientior est. Electio autem tritici sumitur partim à sua substantia, partim uerò à preparatione. A substantia quidem, ut dicit Auicenna. 2. Cano. cap. 250. Melius est illud, quod est medium inter duritiem & raritatem, magnum, pingue, recens, planum, quod est inter rubedinem & albedinem. Frumentum uerò nigrum est mali nutrimenti. Electio ex preparatione, Sciendum, quòd omnia que sunt ex farina tritici frixa, tardè à stomacho descendunt, crassos humores generent, uias epatis oppugnant, splenem augmentent, & calculū generent, mentum quidem nutriunt, si digerantur. Triticum uel elixū in cibo grauat, & difficulter digeritur, quod si tamen digeratur, uehementer nutrit, & eorum laborat uirtutem. Panes autem ad concoctionem dispositissimi sunt, qui plurimū fermentati & ad preparationem elaborati.

elaborati in clibano, igne moderato percoquantur,
teste Gal. lib. 1. cap. 2. de alimentorum facult.

Secunda res, lac est, & potest intelligi de lacte ace- **Lac.**
toso, cui butyrum detractum est, quod si comedatur
cum pane recenti, siue calido, maximè impinguat.

Intelligi etiam potest de lacte caprino, de quo dictū
est supra cap. 7. Tertia res, est caseus infans, siue
recens, de quo Auicen. Cano. 2. cap. 127. dicit,

Caseus.

quòd nutriat & impinguet. Et licet caseus recens
nutriat & impinguet, non tamen conuenit in uictus
salubris ratione, quia sequuntur ex eo nocumenta,
suprà in cap. 7. enumerata. Quarta res est, testi

Testiculi.

culi, quòd imprimis de gallorū pinguiū testiculis in-
telligendum est, de quib. Auicen. 2. Can. cap. 719.
dicit, quòd sint ualde boni, & plurimi nutrimenti.

Et quarta, 1. cap. 1. testatur, eosdem parua quan-
titate multum nutrire. Idem sentiri potest de testi-
culis porcorum admodum pinguium, Venerem non

dum expertorum. Etenim quanto horum caro alijs
preferatur, tanto horum quoque testes aliorum ani-
malium testibus. Galen. lib. 3. cap. 6. de alimen-
torum facult.

Est hic quoq; diligenter notandum
testiculos animalium prouectorum, in quibus semen
iam fermentatum est, non esse boni nutrimenti, sed

testiculos animalium iuuenum, nondum Venerem ex-
pertorum, quibusq; semen nondum fermentatum est,
laudabilis esse nutrimenti, si probè concoquantur.

Quinta,

DE CONSERVANDA

Cerebrā. Quinta, caro porcina, de cuius electione & effe
Et uisatis superq; dictum est supra cap. 7. Sexta,
cerebella, pro cuius declaratione obseruandū, quòd
cerebrum stomacho sit inimicum, nauseam concitet
& cibi fastidium, pituitosum, & crassi succi: Si ta
men probè confici possit, alimentum corpori non
infimæ notæ præstabit. Attamen cauendum, ne in
cibus postremo loco sumatur, nimirum ipsa loquent
experientia, nauseam post consecutam. Neq; in
iuria pleriq; cum origano sumptitant, uti nonnulli
cum apparato uarijs modis sale, quippe, cum crasso
succo & superfluo constet, incidentib. & calefac
entibus contemperandum est. Quod quidem ante
quam comedatur, super ardentibus carbonibus as
sandum est. Nocet autem ijs quos frigida infesta
re solēt ægrotudines. Homnibus uerò complexio
nis calidæ, minorem noxam præstat, teste Rhaze
ad Mansorem, cap. 11. In summa, parum conueni
in uictus salubris ratione. Aliquando tamen conu
nit ut medicina, sicut cerebrum capreoli confert co
tra uenena & morsum uenenatorum, & cerebrum
leporis contra tremorem, & ut quibusdam placet
cerebrum pulli & caponis ad memoriam, & ac
men siue uigorem ingenij. Circa electionem tamen
sciendum, meliora esse auium, & præcipuè mont
narum. Ex cerebris autem quadrupedum præfer
tur arietis, deinde uituli, ut testatur Auicen. 2. C
non. cap. 129. Septim

Septima, est medulla quæ multi nutrimenti est, si quidem bene digeratur, ut dicit Auicēn. 2. Canon. cap. 496. Etiam faciliè in sanguinem conuertitur, hoc tamen mali præstat, quòd præuocat nauſeam, & cibi fastidium. Quare Auicēn. teſte, ſeninibus & pipere condienda eſt in cibo, Quod delicatuli quidam & Apitiij faciunt citonijs & paſſulis. Eleſtio. Dicit Auicēn. Conuenientior eſt medulla uitulorum & cerui, deinde tauri, & poſtea capreorū, deinde ouium.

Medulla
offium,

Octaua, dulcia uina, de quibus infra capite 17.

Nona, cibus gultu iucundior, hic enim maxime nutrit, iuxta Aph. 38. lib. 2. Hippoc. Parum deterior potus, aut cibus, ſuauior autem, melioribus quidem, ſed minus ſuauibus eſt præferendus. Et Galen. in comment. ait: Quæcunq; cum uoluptate adſumuntur, iſta uentriculus auidius amplexatur, faciliusq; concoquit, ſicuti illa, quæ diſplicent, reſurgit. Vnde & nauſea, & flatuſ, & fluctuationes ſubſequuntur. Hinc quidam maius nutrimentum conſequuntur ex cibo malo quàm bono, quia malo magis delectantur. Decima, oua ſorbilia, quæ parua quantitate multum nutriunt. Sed de his ſuprà capit. 8.

Vinum
dulce,

Oua ſor-
bilia,

Vndecima, matura ficus, quæ dulcedine ſua multum nutriunt & impinguant. Et licet nutrimentum habeant imbecillius, nutrimento caro

Ficus,

D

DE CONSERVANDA

his & granorum, uehementius tamen omnibus alijs
fructibus & nutriunt & corroborant, teste Auicena
2. Can. cap. 233. ubi sic inquit: Ficus quidem nutri-
bilior est cæteris fructibus. Idem 3. 1. Doct. 2. ca-
7. Fructus, inquit, nutrienti magis similes sunt, fi-
cus, & uuae ualde maturæ, & dactyli. Electio, Au-
cen. 2. Cano. cap. 233. Melior est alba, deinde ru-
bea, deinde nigra, & quæ uehementer matura est,
melior est, & proxima ad hoc ut non noceat.

Ficus item humidæ, & recentes magis uelociusque
nutriunt quàm siccæ, & citius de stomacho ad epa-
transeunt, ipsumque magis humectant, & lenius
reddunt quàm siccæ. Siccæ uerò minus inflant, &
magis conueniunt stomacho quàm humidæ. De sicca
Auicena loco iã citato sic inquit: Sicca quidem in su-
is operationibus est laudabilis, uerùm sanguis ex ea
generatus, non est bonus, & propter hoc facit pedi-
culos, uerùm si sit cum nuce, tunc eius chymus fit bo-
nus, & post nucem cum amygdala. Sequitur in
Auicena. Administratio siccæ, cum ieiunium adest,
est mirabilis in uamenti in aperiendo uias cibi, &
propriè cum nuce & amygdala, cum tamen eius
nutrimentum cum nuce sit plus quàm cum amy-
gdala. Vtræque ficus in hoc conueniunt, quòd in-
flent, leniant, superfluitates ad cutem expellant,
sudorem prouocent, asperitatem gutturis emen-
dent, emundent & leniant pectus, pulmonem, &

cannam

Cannam eius, obstructions epatis, splenis, & re-
num tollant.

Duodecima, *Vua* recentes, id est, dulces & ma-
ture. Porro, triplex uuarum genus est, nam quæ-
dam sunt immaturæ & acerbæ, unde fit *agrestia*,
quæ stringit uentrem, choleram rubeam, atque san-
guinem reprimat. Plurimum item confert in flu-
xu uentris cholericæ. Aliæ sunt maturæ, uiri-
des & recentes, ex quibus uinum exprimitur. Hæ
præcipuè, si albæ fuerint, sine nucleis & cortice,
uentrem laxant, & præ cæteris fructibus pluri-
mum nutriunt, quemadmodum & ficus, minoris
tamen nutrimenti sunt quàm ficus. Auicenna 2.
Canon. cap. 737. Attamen uentositatem, infla-
tiones & uentris dolorem generant. Si per duos
uel tres dies à collectione aëri suspensæ exponantur,
donec cortex detumescat, melius nutriunt, minusque
laxant, neque tantum inflant. Habentibus autem sto-
machum plenum cibo, & malis humoribus nullo
modo conueniunt uuæ, & imprimis recentes, &
sine arillis. Cito enim in stomacho immundo &
pleno cibi corrumpuntur, quia citius quàm par-
te digeruntur, nec possunt digestæ è stomacho ob eis
hum nondum concoctum descendere, quare cum ipsæ
corrumpuntur, tum alium cibum in corruptionem tra-
hant. Ita & de alijs fructibus laxatiuis sciendum est.
Si quis uelit uti uuis uiridibus ac recentibus, prius

DE CONSERVANDA

per horam in aquam feruentem infundantur, deinde
in aquam frigidam, ac tandem utatur. Rhazes uerò 3. ad Mansorem cap. 20. testatur, ue-
lociter corpus impinguare, & augmentare erectio-
nem uirgæ. Quæ autem ex eis corticem habent te-
nuem, citius descendunt, minusq; inflant. His con-
trariæ, contraria operantur. Aliæ uuæ sunt sic-
cæ, quæ passulæ uocantur, hæ in calore sunt tempe-
rate, bene nutriunt, & confortant stomachum, &
epar, autore Auicen. 2. Canon. cap. 737. Et op-
pilationes remouent. Dicitur quoq; epar ex eis im-
pinguari, & maximè si mundentur ab aridis. E-
ita intelligenda sunt quæ hic dicuntur de uua matu-
ra, recenti, & de uua sicca, quam passulam uocant

DE BONI VINI PROPRIETATIBUS CAPVT X.

Vina probantur odore, sapore, nitore,
colore,

Si bona uina cupis, quinq; hæc landan-
tur in illis.

Fortia, formosa, & fragrantia, frigida
frisca. Ecphrasis.

Vini odor Hic traduntur quatuor generalia signa boni uini:
Primum odor, uinum enim boni odoris, siue r-
dolens, multiplicat spiritus tenues, & secundum Co-
stantinum, quinto Theorices, cap. 28. bene nutri-
bonum

bonumq; sanguinem generat. A uino uerò foetido natura humana abhorret, spiritus namq; crassos, & melancholicos generat, & malum sanguinem, capitisq; dolorem, ex malo fumo, in caput penetrante. Gal. uerò com. 1. lib. 3. de uict. rat. in morb. acut. ut habetur in ueteri translatione, ubi agit de uini diuersitate, secundum odorem, sic inquit: Quod ex uinis est boni odoris, est melioris chymi, & secundum illud est multitudo, quæ implet ex eo caput, quod est, quia est calidius & subtilius. Quod autem ex eis est mali odoris, secundum malitiam chymi generati ab eo, erit paucitas lesionis eius in capite, quod est, quia est frigidius & crassius. Illud autem, cuius penitus non est odor, non facit accidere in capite aliquid omnino, quoniam est uehementer crassum.

Secundum, sapor, quemadmodum enim cibus saporis, melius nutrit, & auidius à stomacho attrahitur, ut dictum est supra, ita & uinum. Sciendum tamen quòd & uini secundum saporem, magna sit diuersitas: quædã enim sunt dulcia, alijs nutribiliora, crassum sanguinem generantia, uentrem humectantia, concoctioni renitentia, & sitim excitantia. Alia Pontica, siue styptica, stomachum cõfortantia, uentrem constipantia, pectori & eius pertinentiæ, scilicet pulmone et canne eiusdem nociua, intestinis congrua, ad digerendum dura. Alia acerba, quæ sunt diuretica, id est, urinam prouocant, crassos humores

Vini sapor.

DE CONSERVANDA

Vini nit-
tor.

dissoluentia. Alia amara, minus calida, Hec Con-
stantinus 5. Theorices cap. 28. Tertium, nitor, si-
ue resplendētia, unde uini subtilitas deprehenditur,
ac deinde ex eo spirituum generatur subtilitas.

Vini co-
lor.

Quartum, color, nam & secundum colorem uini
diuersitas in nutritione apparet. Vina enim rubia
cundiora (modò cætera pariter ad sim) albis magis
nutriunt. quare macris conuenientiora sunt quàm
alba, Alba tamen pinguibus magis conueniunt. Et
de hac diuersitate uini secundum colorem dictū est
suprà cap. 8. Sequuntur deinde quinque specialia

Vini for-
tis.

boni uini signa. Primum est fortia. Fortitudo enim
uini cognoscitur ex effectu. Vinum enim potens ue-
hementer celeriterq; corpus calfacit, caputq; ferit,
inquit, Gale. com. 1. lib. 3. de uistus rat. in morb.
acut. Maximè enim spiritus multiplicat, & multū
nutrit. Abstinentum tamen ab illo nisi sit dilutum,
ijs, qui sunt imbecillioris cerebri, quia magna inde
ad cerebrum humorum copia elata ipsum facillimè le-
deret. Secundum, formosa, Vinum enim formosum
siue pulchrum, cum maiori appetitu sumitur, facile
us digeritur, & melius nutrit.

Vini for-
mosum.

Vini fra-
grans.

Tertium, fragrantia, Vinum enim fragrans, si-
ue bene redolens, maximè confortat, & spiritus te-
nues generat, ut dictum est.

Frigidum

Quartum, frigida, nam uinum quo ad tactum
frigidum esse conuenit, non autem quo ad effectum.

Vinum

Vinum enim calfactum, cum sit rarius, & subtilius, citius inebriat, nervos debilitat, & caput ledit, nisi moderatè sumptū fuerit. Quintum, Frisca, Vinum enim bonum debet esse friscum, siue leue, ut effusum, spumādo sonū faciat, ut habeat spumā tenuem, ac facile labilē seu euanescentem in medio: seu quando in eo mouentur atomi. Vinum enim si fuerit eiusmodi dispositionis, pēdulum dicitur, & maximè, si neq; sonet, neq; atomos habeat. Vel debile, seu dilutum, si spumam habeat cum magnis ampullis, uel ad latus scyphi spuma diu hæserit.

DE VINO DVLCI ET ALBO.

CAPVT XI.

Corpora multum augent tibi dulcia,
candida uina.

Ecphrasis.

Hoc uersu docetur candida & dulcia uina (si cætera pariter adsint) reliquis magis nutrire. Quòd quidem testatur & Constantinus lib. 5. ca. 28. Et Auicenna 3. 1. doct. 2. capit. 8. Vinum quoque inquit, crassum, quod est dulce, est melius illi qui uult esse pinguis. Vina etenim dulcia, propter dulcedinem, cui natura cōgaudet, uehementer à membris attrahuntur. Dicit enim Auicen. 2. Canon. tractat. 1. capit. 3. Operationes autem

Vinū candidum & dulce.

DE CONSERVANDA

Dulcis, sunt digestio, & lenificatio, & multiplicatio nutrimenti, & natura diligit ipsum, & attractiva uirtus attrahit ipsum. Et licet hic uersus, in omni uino dulci ueritatem habeat, eligibilius tamen est uinum moderate dulcedinis, quod summum dulcedinis gradum non attingit, ueluti uinum quod uulgo Muscatellinum dicitur: tale enim corrumpit sanguinem, quia naturalis uis epatis illud ex stomacho ad se capit priusquam concoquatur, & maturatur eius superfluitas, unde repletur sanguis a quo sitate indigesta, & redditur aptus ebullitioni & putrefactioni. Idem intelligendum & de alijs cibis in summo dulcibus. Insuper sciendum ex usu uini dulcis, aliorumque alimentorum dulcium, tria sequi nocumenta indispositis. Primum est fastidium, quia dulcia caliditate & humiditate sua leniunt, & leuigant orificium stomachi, inducentia illud dispositionem inanitioni & corrugationi contrariam, quae sunt causa famis. Secundum, uelocitas inflammationis eorum, & conuersionis in choleram. Nam dulcia choleram parant, quare melius praeter omnibus alijs choleram generat, est enim dulcissimum: secundum locum obtinet uinum dulce, uel habet Galenus comment. 2. lib. 3. de uictus ratione in morb. acut. Hinc etiam sitim inducit, nec confert febricitantibus, neque cholericis, Galeno ibidem teste.

Tertium,

Tertium oppilatio epatis & splenis. Hæc enim membra, dulcia maxima cum delectatione ad sese uenà cum fece attrahunt, antequam concoquantur, & maximè epar. unde etiam facilimè obstruuntur crassa substantia, in qua dulcis sapor fundatur, ad hoc præcipuè cooperante. Autor Auicen. 2. Can. Tractatu 1. cap. 3. Hinc sequitur dulce uinum reliquis minus ciere urinam. Et contra ista tria nocumenta, plurimum ualent acetosa, quia appetitum acetositate sua prouocant, et frigiditate inflammationem prohibent, & subtilitate substantiæ, oppilationes aperiant. Et licet uina, & alia nutrimenta dulcia, epar ac splenem obstruant, pulmonem tamen ab obstructione liberant, quia in transitu per meria dulcibus, nil nisi subtile ad ipsum resudat: & sanguis ex rebus dulcibus ad pulmonem non penetrat, nisi prius in hepate purior & in corde subtilior factus, testis Gal. cõment. 2. lib. 3. de uictus rat. in morb. acut. Vina item dulcia minus inebriant secundum Hippocrat. li. 3. de uictus rat. in morb. acut. Can. 2. Vinum inquit, dulce minus caput, minusq; mentem ferit. Ex dictis iam omnibus colligitur, uinum, si bibatur ut corpus nutriat, instauret et impinguet, ut in macris siue per naturam siue ex accidenti, maxime competere dulce, crassum & sufficienter coloratum. Hoc enim ualde nutrit, deperditum instauret & impinguat corpus. Quòd si uerò nullum horum fuerit necessarium

DE CONSERVANDA

sicut in obesitate & pinguibus eligenda sunt uina subtilia, sapore grato, odorifera, subalbida, & temperate fortia. Ad sitis quidem extinctionem eligendum est uinum album, subtile, & imbecillum. Hoc enim magis humectat & refrigerat, & per consequens, melius extinguit sitim, et quanto sitis maior est, tanto ipsum convenientius est. Ad spirituum uero & uirtutis confortationem, & reparationem, exhibendum est uinum subtile, odoriferum, saporis delectabilis, mediocris coloris, sufficientis fortitudinis, & hoc cum paucis cibo. Pectoris autem & pulmonis mundificationi, & uentris laxationi, eligendum est uinum mediocris substantie, & sapore dulci.

DE VINO RUBRO.

CAPVT XII.

SI uinum rubeum nimium quandoque bibatur,

Venter stipatur, uox limpida turbificatur.

Ephrasis.

Vinum rubeum. Heic recensentur duo nocumenta nimie potationis uini rubri. Primum constipatio uentris, quia uinum rubeum uehementius (si cetera pariter adsint) calfacit ac nutrit. Quanto enim calidius est, eo magis exiccatur, & quanto magis nutrit tanto auidius a natura retinetur. Potest etiam intelligi de nimia potate

potatione uini tubri, styptici, aut Pōtici, unde con-
 stipatur uenter. Ad stomachi & uiscerum retentā
 ue uirtutis confortationem, eligenda uina crassa,
 Pontica, uel styptica, rubra, uel nigra, ueluti in haec
 bentibus fluxum uentris, ob debilitatem facultatis
 retentricis stomachi, teste Hipp. 3. lib. de uict. rat.
 in morb. acut. Can. 7. Fuluum uinum & nigrum,
 austerum &c. Et ibidem Gal. in cōment. Ad confor-
 tationem uerò digestiue uirtutis competunt uina
 subtilia, mediocris substantiæ & coloris, odoris bo-
 ni, saporis iucandi, & uigoris sufficientis, nonnihil
 stypticitatis participantia.

Secundum est exasperatio gutturis siue rau-
 cedo, quam pariunt uina quedam intense rube-
 dinis, ob siccitatem & terrestritatem, cuius-
 modi sunt uina rubra Brabantia, & maximè mu-
 sta: quæ equidem & uentris soluendi uim habent,
 quia mustum admodū rubrum facere solet uentris
 fluxum propter feces terrestres cum eo mixtas, quæ
 sua acrimonia mordicant intestina, unde caussatur
 fluxus uentris, Quare bibendum non est, nisi cum
 ad plenum deferbuerit. Quoniam uerò ipsum mor-
 dicat, ab eo etiam resoluitur fumus mordicans, qui
 ad cerebrum elatus, oculos corrodit, ac rubefacit.
 Causa autem cur fumus ille mordicet, est, quia uē-
 num, unde dissoluitur, est mordificatiuum. Nam,
 ut Galenus inquit commenta, 14, lib 1, Aphor.
 Opera

DE CONSERVANDA

Oportet similem esse defluxum subiectæ substantiæ, ut quando humida atq; ærea substantia existit, tunc quod ab ea defluit, uaporosum est atq; suauē. Cùm uerò terrestris atq; arida, tunc & quod effluit, saliginosum est & acre.

CONTRA VENENVM.

CAPVT XIII.

ALlia, ruta, pyra, & raphanus, cum Theriaca nux,
Hæc sunt antidotum contra mortale uenenum.

Ecphrasis.

Heic referuntur sex antidota contra uenenum. Primum allium, quod efficacissimum est contra omne ueneri genus, & præcipuè contra potum male aquæ, teste Serapione cap. 321. de temperamentis simplicium. Allium inquit, quando præsumitur, & post bibitur aqua corrupta, incognita, non nocet potanti. Idem innuit Auicē. 2. Can. cap. 75. Et 3. 1. Doctr. 5. cap. 7. Similem etiam facultatem obtinet cepe. Auicē. 2. Can. cap. 123. Quare potest comprehendī sub allio, de eo etiam dicit Auicē. 3. 1. Doctr. 5. cap. 7. Quod sit ut Theriaca malorum aquarum, & maxime cum aceto, quia cepe est subtilitatum, incisuum, & abstersiuum cum stip-
ticitate.

allium.

VALETVDINE. 31

ticitate, & aperit fortiter, teste Auicen. 2. Can.
 cap. 123. Calidum est in tertio, Quare calfacit, ma-
 las aquas prohibens ne sua frigiditate stomacho no-
 cumenentis inferant, & crassas extenuat, ut citius
 penetrent. Acetum huic permixtum uirtutem eius
 in extenuatione & penetratione aquarum auget,
 & à siti quam cepe comestum inducere solet, pre-
 seruat. Eadem de allio ratio est. Quare Auicenna
 3. 1. Doctr. 5. cap. 7. precipit allia comedere super
 aquas crassas & turbidas, quia extenuant eas, ut ci-
 to descendant, & prohibent ne stomacho & inte-
 stinis officiant, neq; uenas obstruant. Allium pre-
 terea si ante & post itineris ingressum comedatur,
 contra occurrentis aëris frigiditatem prodest.
 Auicen. 3. 1. Doctr. 5. cap. 4. Vnde sequitur, quòd
 plurimum conducatur, per diuersas terras oberranti-
 bus, uarioq; potu utentibus, iuxta uersiculos Macri.

Allia qui mane ieiuno sumpserit ore,
 Hunc ignotarum non ledet potus aquarum,
 Nec diuersorum mutatio facta locorum.

Allium præterea contra uiperarum ictus, & pri-
 uatim hæmorrhoi prodest, ita ut non aliud magis, si
 cum uino iugiter adsumatur, aut tritum in eodem
 ebibatur. Contra rabiosorum morsus & illitu &
 cibo ualet, teste Diosco. Auicen. uerò lib. 2. Tract.
 2. cap. 75. Confert inquit, puncturæ uermium uene-
 nosos

DE CONSERVANDA

Cepe.

nosorum, & morsui serpentum, quando bibitur cū
uino: & nos quidem iam experti sumus. Et similiter
morsui canis rabidi. Et quando fit emplastrum ex al
lio & folijs ficus, & cymino super morsum muga
li. Cepe quoq; iuxta Auicen. 2. Can. cap. 123. con
fert morsui canis rabidi, cū linitur super ipsum a
qua eius, aut emplastratur ex eo cum sale & ruta.
Et cepe, quod comeditur expellit nocumentū uen
tositatis uenenosorum. Et dixerunt quidam, quòd
ipsum generat in stomacho humorem humidum plu
rimum frangentem nocumentum uenenosorum. No
tandum tamen, allium, cepe, & porrum, in cibo non
competere, neq; temperatis, nec calidis corporibus,
& imprimis cruda: Parum enim & male nutriūt,
sanguinem generant acrem & pungitiuum, crassos
tamen humores extenuant, & uiscosos incidunt: de
cocta uerò, pungendi quidem uim exuunt, incidendi
tamen & extenuandi retinent. Vnde cocta magis
competunt quàm cruda. Porrum calidū est & sic
cum, noxium succum creat, oculorū aciem hebetat,
& sanguinem nigrū & melancholicū generat, som
nū tumultuosum parit, neruōs pungendi uile dit, no
cet dentib. & ginginæ. Cholericis itaq; et melancho
licis est uitandū, maximè crudū. Cepæ calidæ sunt,
habētq; caliditatē superfluè, terrestrē, cum humidis
tate aquosa, tenui & cruda. si comedantur crudæ,
generant in stomacho humores malos, putridos, &
corrua

corruptibiles. Inducunt somnia mala, & terribilia, largiore cibo, capitis dolores cient lethargicos & phreneticos, memoriã & intellectũ perturbãt. Sed si comedantur coctæ cū iusculo electæ carnis, promouët digestionem, & minus officium, temperantq; cibos frigidos, cū quib. coquuntur. Sed melius est ab eis abstinere. Allium calidũ est, nonnihil humiditatis participans, minus tamẽ quã cepe. Valet contra inflationes, ueterẽ tuſſim, ſcreatũ prouocat, aciẽ oculorũ hebetat, capitis dolorem facit, de quo Gal. lib. 12. cap. ultimo Therapeu. Method. Est enim inquit, profecto aliũ ex eorum ciborũ genere, qui & flatũ discutiant, & minime sitim inferant. Sunt qui parũ id experti, existimẽt maiorem quã cepe sitim excitare; sed plane errore, quum nõ modo non maiorẽ quã cepe, sed nec omnino sitim faciat. Idẽ omniũ planẽ eduliorum maximẽ flatũ discutit. Itaq; ipse certe agrestiuũ theriacam id appello. Cõueniunt autẽ hæc tria phlegmaticis tantũ, & crassum, uiscoſumq; humorẽ habentib. Cholericis planẽ uitanda.

Secundũ, ruta, de qua Diosco. lib. 3. cap. 43. Ruta letaliũ medicamentorũ antidotum est, si semen ex uino acetabuli mensura bibatur. Folia per se præsumpta, aut cū nuce iuglande, aridisq; ficis, inefficaces uenenorum uires reddunt: contra serpentes similis modo sumere conuenit. Eadem repetit Auicen. Canon. Tractatu 2, capite 578. Aristoteles libro 9. cap.

DE CONSERVANDA

capite 6. de historia animalium, tradit mustelam
dimicaturam cum serpente, uitam comedere,
odor enim eius infestus serpentibus est. Ruta quoque
cum ficibus et amygdalis dulcibus mane sumpta, à ue-
neno præseruat. Ruta porro duplex est: quedam
enim sativa & domestica, quedam uero montana
& syluestris. Domestica syluestri melior est: quia
syluestris calida & sicca est in quarto ordine, qua-
re in cibis damnatur. Domestica, calida in secundo,
sicca in tertio. Crassos lētosque humores digerit atque
incidit, flatumque resoluit & extinguit. Serapion
cap. 290. de simpli. Ruta est de rebus magis conse-
rentibus inflationibus, id est, uentositatibus, sed in
humida est inflatio. Ruta item uehementer uisum
acuit, & propriè succus eius, cum succo fœniculi
& melle factus collyrio, aut comesta, ut dicit Auicenna.
loco citato. At quia in succo eius quedam est acri-
monia oculis infesta, uentilando applicari debet, ut
uapor tantum & substantia eius oculos pertin-
gat. Tertium, pyra, de quibus Auicenna 2. Can.
Tract. 2. cap. 550. dicit, quòd sint cura fungorum
mortificantium. Dioscor. lib. 1. cap. 132. Aiunt fun-
gos, si syluestria pyra cum eis coquantur innoxios
fieri. Idem intelligi potest de pyris aromaticis, quæ
spiritus confortant, & ueneni nocumentum repel-
lunt. Quartum raphanus, de quo Auicenna 2.
Can. Tract. 2. cap. 581. Confert inquit, morsui uie-
pere.

Pyra,

Rhapha-
nus

pera, & cum uino morsui cornuta etiam. Et semen
 eius confert uenenis, & uermibus uenenosis: & si
 ponatur frustū eius super scorpionē, moritur: & a
 qua eius est experta in hoc, & est fertior. & si mo-
 morderit aliquem scorpio, qui rapharum comede-
 rit, non nocebit ei. Et hys qui fungis strangulamur
 tam cibo quàm potu salutaris est. Valet etiam cōtra
 uenenū, quia uomitiones mouet, per quas stomachus
 purgatur. Raphanus, sanguinē acrem & pungitiuū
 gignit, ac proinde biliosis obest. Stomacho aduersa-
 tur, ructus ciet, humoresq; crassos & lentos generat:
 & si uirtus concoctrix debilis fuerit, crudum. Fas-
 cultas ei inest extenuandi & incidendi. Quidam
 raphani radices à cœna crudas ingerunt, quo iu-
 uent scilicet concoctionem, De quo miratur Gal.
 libro 2. de alimentor. facul. cap. penult. mo. Aius
 namq; inquit, id se ipsa experientia abunde comper-
 tum habere, nullus tamen eos citra damnum potu-
 it inutari. Quibusdam tamen placet, summo cibo
 sumptas, concoctionem iuuare, & uentrem laxa-
 re. Quum autem præsumuntur, cibum suspendunt,
 quare uomituris, commodissime dantur ante cibum.
 Summo tamen cibo, si cū sale & aceto parua quan-
 titate sumantur, bonum est. Oculis nocent & capiti,
 Rhazes lib. 3. ad Mansorem, cap. 18. Raphanus, in-
 quit, calidus est & crassus, qui in stomacho longam
 faciens moram, phlegma incidit, atq; cibum ad os

E

DE CONSERVANDA

Theriac.
ca. eleuat stomachi, uomitum quoq; commouet, cuius
folia cibum digerunt, & appetituam adiuuant quã
do ex eis parum sumitur. Quintũ est Theriace,
quæ tota sua substantia, tam brutis q̄ ratione præ-
ditis animalib. cõtra uenena & calida & frigida
opitulatur, Sub hac cõprehendi potest & Mithri-
datiũ, cõsimilis ferè efficaciæ De Theriaca Auicenn.
6.4. Tract. 3. cap. 1. Scias quòd Canõ maximus in
curatione ueneni, est cõfortatio caloris innati, & ex-
citatio ipsius ad expellendum, sicut facit Theriace.
De Theriace uerò & Mitridatio simul, idem 6.4.
Tractatu 1. cap. 5. Sunt inquit, medicinæ contra-
riæ ueneno, quare non permittunt ipsum perueni-
re ad cor, & sunt sicut Theriaca & Mithridaci-
Nuces. um. Sextum, nux. Auicenna 2. Can. cap. 505.
Nux cum ficibus & ruta, est medicina omnibus ue-
nenis, & ex ea cum cepe & sale, fit emplastrum
super morsum canis rabidi. Et hoc maximè in-
telligitur de nuce sicca, ante cibum sumpta. Sci-
endum uerò nuces siccas recentibus & humidis
esse peiores, magis enim unctuosæ sunt, & citò in
choleram conuertuntur: capitis dolorem inferunt,
oculos turbant, ueriginem generant, præcipuè à
cibo sumptæ: linguæ paralytin inducunt, uomitu-
turis ieiunis in cibo aptæ. Habentibus autem sto-
machum biliosum inimicæ, uescas in ore faciunt.
Recentes stomacho innocentiores sunt, utpote sua-
uiores,

iores, & minoris unctuositatis. Ratione tamen humiditatis, uentrem laxant, & si testæ ultimo loco edantur præsumptum cibum comprimunt.

DE AERE CAPVT XIII.

Lucidus & mundus sit rite habitabilis aër.

Infectus neq; sit, nec olens foetore cloacæ.

Ecphrasis.

Heic quatuor traduntur notæ optimi & habitabilis aëris. Prima, ut sit purus, id est, non infectus à uaporibus, quia impurus alterat cor, secundum complexionem illius quod ei commiscetur. Aëris electio. Sicut innuit Hali, com. 16. lib. 3. Galeni artis medicinalis. Secunda, ut sit luminosus. Aër enim turbidus, corpori tristitiam & pigritiam infert, quia commiscet humores, & turbidus ad cor penetrat, unde generantur spiritus turbidi, & crassi, animam contristantes, & pigritiam inducentes. Nihil ergo magis iucundum ac hilarem reddit hominem, minusq; grauat quàm si in claro aëre ambulet, uel mane surgat. Tertia, ne sit infectus, cuiusmodi est in locis cadauerũ nõ crematorũ multitudine refertis, quemadmodũ in prælijs cõtingere solet: & hunc pestis ferè subsequitur, inspiratus enim in

DE CONSERVANDA

corpore spiritus infecit. Quarta, ne foetorem habeat cloacæ, & sub hoc comprehenduntur infectiones particulares aëris, ut latrinarum, fovearum culinae, & locorum in quos cadauera conuehantur, & ossa mortuorum, aut lacuum seu paludum, in quibus linum uel cannabis putrescit. Talis enim spiritus nostros infecit, ac maximam cerebro noxam suggerit. Hinc Auicenna 2. 1. Doctr. 2. capite 2. Et aër quidem, dum est temperatus, & clarus, neque substantia extranea, complexionis spiritus contraria, ei admiscetur, est sanitatem efficiens, & ipsam conservans, & cum mutatur contrarium suae operationis operatur. Verum quo praedictorum exactior notitia habeatur, sciendum est, aërem pro ualitudine tuenda, duobus modis esse necessarium. Primo quidem ob refrigerationem cordis. Secundo uero, ob expulsionem fumosarum superfluitatum, spiritum & calorem innatum molestantium. Quemadmodum enim uidemus ignem externum uentilatione aëris suffocari & extinguui, ita etiam de spiritu & calore innato imaginandum est. Indigent enim aëre nutriente, conservante, & temperante. Temperatio ergo caloris innati fit per aëris attractionem, & depuratio per aëris expulsionem. Primum quidem per motum attractionis, alterum uero per motum expulsionis. Si ergo aër attractus, fuerit foetidus et impurus, corrumpitur calor & spiritus innatus. Quare eligendū

gendus est purus, ac liber, qui ex terra plana uel edita uentorum perflatu undiq; lustretur, optimæ essentia, & cui nihil uaporis seu halitus alieni admisceatur, neq; sit turbidus, nec nebulosus. Hic enim humores conturbat, & animam, ut dictum est, cōtristat. Nec editis montibus in ualle inclusus, qui nullum perflatum recipiat, hic enim suffocans putrisq; est, similis qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus os putredinem & per flatum defectum, plurimus aceruatur squalor ac situs. Proinde omnibus ætatibus noxius est & euitandus, Quemadmodū & quilibet inclusus. Hæc ferè Galc. lib. 1. de sanitate tuenda. Tempore tamen epidemiæ, ob generaliore aëris putrefactionē inclusus cōuenientior est, unde id temporis domi manere, ac fenestras concludere præstat, ne qua putridus aër inspiret. Aliàs liberior aër magis eligendus. Euitandus præterea in conseruanda ualetudine aër cui commiscentur halitus stagni & paludis, ac specus profundi pestilentem auram spirantis, & qui ex animalium, olerum, erucæ, cepearum & similiarum, arborum malarum uiscositatum, quales ficus & nuces, & leguminum putredine aut fimo coinquatur. Cauendum etiam ne in aliqua primarum qualitatū excedat, scilicet, caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate: id quod arte nostra amoliamur, sicut docet Auicenna 2. 1. Doctr. 2. cap. 5. & 6.

DE CONSERVANDA
DE NIMIA POTATIONE VINA
NI. CAPVT XV.

SI nocturna tibi noceat potatio uini.
Hoc matutina rebibas, & erit medi-
cina.

Ecphrasis.

Heic ponitur præceptum de ijs, qui mane ex præ-
diana uini potatione egrotant, nuntium ut idem ma-
ne rebibant. Potatio autem uini nocturna, potest in-
ducere uel ebrietatem, uel sitim matutinam, uel ni-
miam corporis calfactionem. Si induxerit nimiam cal-
factionem, maximus error est, id mane repetere: nam
perinde hoc esset, ac si ignem igni adderes. Si ebrie-
tatem cum quadam nausea, bonum est mane repe-
tere: inde enim facile uomitus prouocatur, quem se-
quitur expurgatio stomachi, qua facta, tollitur &
nocumentum ebrietatis, & nausea. Quare consulit
Hipp. semel in mense inebriari, ut ex ebrietate pro-
uocetur uomitus, hic enim maxime ab ægrotudinibus.
Chronicis, id est, longis & malis præseruat. Si quis
ex nocturna uini potatione, propterea quod bibere
illud non consueuerit, oblectatur, huic et mane, quo
adsuescat, idem bibere concedatur, & ita ex uini
sumptione minorem lætionem sentiet, A consueto
enim

enim

enim minor fit læsio, test. Hipp. lib. 2. Aphor. 5. Si uerò potationem uini nocturnam sequatur sitis matutina, illa mendosa est, & curatur quidem potatione uini, sed magis tamen aquæ. Homini debilis cerebri & cuiuscunq; alterius conditionis, summopere cauendum est à frequenti ebrietate. Frequens siquidem ebrietas, inquit Auicenna. 3. 1. Doctr. 2. cap. 8. inducit sex incommoda in corpus humanum. Primum est corruptio cõplexionis epatis, quia uinum immodicè sumptum, calorem eius resoluit, unde amittit uirtutem sanguificam, & loco sanguinis generat aquositates efficientes hydropisim, uel incendit epas, & humores eius, unde generatur lepra, uel uel mania. Secundū est corruptio complexionis cerebri, ob assiduā eleuationē fumorū uini, dissonentiū cerebrū calidum quidem mania & phrenesi: frigidū uerò epilepsie, lethargo, apoplexie, & subeth. Tertium est debilitas neruorum, uidemus enim bibulos, & frequenter inebriari solitos, caput & membra tremere, non in senio tantū, sed etiam in senectute, & iuuentute quandoq;. Quartum, aegritudo neruorum, sicut spasmus, & paralysis: quia uinum immodice haustum, sæpius in stomacho acescit, unde ualde læduntur nerui. Sæpe etiam ex defectu digestionis in aquositates crudas conuertitur, quæ neruos remolliunt, & sæpe humoribus

DE CONSERVANDA

crassis nervos obducit, unde distenduntur uel contrahuntur. Quintum est apoplexia propter humiditates cerebri à uino multiplicatas, ita ut omnino uias spirituum animalium à cerebro in membra obsruant. Sextum est mors subitanea, cum scilicet stertendo & dormiendo, uia anhelitus multitudine uini uel humiditatum inde generatarum, clauduntur, & ebruis suffocatur. Vinum tamen, si modicè bibatur, plurimum confert. Auicenna loco citato, quinque eius recenset commoda. Primum est, quòd caloris sui subtilitate & conuenientiatq; occulta proprietate faciliem efficiat cibi penetrationem, cui commiscetur, in omnia membra.

Secundum est, quòd phlegma substantiæ suæ calore & subtilitate incidat atq; resoluat, meatus aperiat & naturam ad excreationem incitet.

Tertiū est, quòd choleram rubeam per urinam, sudorem, excrementa, et resolutionem insensibilem expellat: & hoc de uino albo, uel subrubeo, tenui, natura debili uel diluto, intelligendū est. Aliàs enim ex nimia epatis calfactione, ipsum in choleram commutaretur potius, aliòquin multiplicaret cholera per cōuersionē ipsius in eam. Quartū, quòd melancholia, quæ crassa est, et tardi motus, facile per proprios meatus ab epate ad splenē, et à splene ad os stomachi deducat, & eandem unà cum fecibus è corpore expellat, & melancholiam nocumentum, ob contra-

riam

iam substantiam, complexionem, & effectus, repræ-
sentat, ac tollat. Melancholia enim tristitiam, pusilla
inimitatem & auaritiam parit, Vinum uerò gau-
dium, audaciam, magnanimitatem, & liberalita-
tem. Quintum, quòd omnes modos seu species las-
situdinis, nisi multa caliditas extranea fuerit coniun-
cta, resoluat, Vinum enim resolutos spiritus abundè
reparat, uirtutem confortat, humiditates relictas in
musculis, neruis, & chordis, & iuncturis, tollit, aut
minuit. In lassitudine si opus fuerit uinum ueloci-
ter humectat, modò diluatur. Præbet præterea &
plurima alia commoda. Omnium enim uelocissimè
auerit calorem, & spiritum naturalem cõfortat, to-
tum corpus calfacit, ingenium acuit, iram extinguit,
tristitiam remouet, libidinem incitat, semicrudos hu-
mores digerit. Et ut unico uerbo rem totam pers-

stringam, Vinum
reddit hominè &
anima & corpore
uirilem, unde abas-
temij (cæteris pa-
ribus) effœminati
uidetnr.

DE MELIO-
re uino.

CAP. XVI.

Gignit & humores melius uinū me-
liores,

E S

DE CONSERVANDA

Si fuerit nigrum, corpus reddet tibi pig-
rum.

Vinū sit clarūq; uetus, subtile, maturū
Ac bene dilutum, saliens, moderaminē
sumptum. Ecphrasis:

Hic docetur in primis ex meliore uino meliore
humores generari: quanto enim materia præstantior
est, tanto etiam præstantiores inde humores gigni
par est. Deinde, quòd uinum nigrum pigritiam cor-
pori inferat, quia reliquis crassius est, et plus terre
nature in se continens, quare & spiritus inde geniti
sunt crassiores, autore Gal. com. 4. lib. 1. Aphor.
Oportet, inquit, similem esse defluxum subiectæ sub-
stantiæ, ut quando humida atq; aëria substantia exi-
stit, tunc quod ab ea defluit, uaporosum est, atq; sua-
ue. Cū uerò terrestris atq; arida, tunc & quod ef-
fluit, fuliginosum est, & acre. Tertio loco, referun-
tur septem præcepta, de electione uini. Primum,
ut eligatur uinum clarum, hoc enim quia subtile, spi-
ritus subtiles & claros generat. Secundum, ut sit
uetus, nouum enim siue mustum (cæteris paribus)
facilius inebriat, fluxum uentris prouocat, atq; col-
licam, quæ accidentia dicentur infra cap. 26. Nec
est intelligendum ut omnino sit uetus, tale enim Au-
cen. 3. 1. doct. 2. cap. 8. teste, est quasi medicina &
pauci nutrimenti, id est, magis inest ei uirtus altera-
tiua corporis ad caliditatem & siccitatem, quia re-
purgat

Vinum ue-
tus.

purgat

purgatū est à fece & uiriditate quam prius habuit,
 & multo quàm ante calidius. Scribit Gal. lib. 8.
 simplicium medica. Vinum ex secundo est ordine ex
 alfacientiū, sed quod admodum uetus est, ex tertio.
 Tertium est, ut sit subtile, subtile enim multos &
 subtiles spiritus procreat: crassum uerò, crassos.
 Quartum, ut sit maturum, non stypticum, Stypti-
 cum enim abscindit omnes species euacuationis, ut
 inquit Gal. com. 8. li. 3. de morb. acut. Austerum,
 quod uinum, excretioncs omnes cohibet, Quare no-
 n est corporib. quibus per urinas expurgari est opus,
 & ledit omnia superiora. Infirmis tamen in-
 testinorū utile est. Gal. ibi. Remouetur aut stypti-
 tas, si aqua temperatū fuerit. Gal. ibi. Quintum,
 ut sit dilutum, per hoc enim remittit fumositatem su-
 am, & minus inebriat. Et hoc ueritatem habet in
 uino subtili, Crassum enim si diluatur, citius inebri-
 at, ita namq; subtiliatur, magisq; fumosum redditur,
 de quo Auen. intellexit 3. 1. doct. 2. cap. 8. cum
 dicit: Mixtū uelocius inebriat. Sextum, ut infusum
 uasi subsiliat, & est de conditionibus boni uini, de
 quibus supra cap. 10. Septimū, ut modicè sumatur,
 uinum enim modicè sumptū, acuit ingenium. Ex
 omnibus iam dictis colligitur, pro cōseruanda bona
 uale tudine, eligendū esse uinum, quod sit mediū inter
 uetus & nouum, clarum, nonnihil rubedinis parti-
 cipans, odoriferum, & qualis saporis, nec acre, nec
 acutum,

Vinū ma-
tuum,

Dilutum,

DE CONSERVANDA

Vergil. 2.
Georgi.
Apertos
Bacchus
amat col:
m.

acutum, neq; dulce, nec fumosum, neq; crassum ni-
mis, siue subtile, sed ad subtilitatem declinans: natū
in colle aperto, Meridiem spectante, regione inter
caliditatem ac frigiditatem temperata. Hæc ferè
Auicēn. loco citato. Circa uini usum, secundum
ætates, notandæ sunt tres regulæ, quas ponit Auicē-
n. ibidem. Prima est, ne pueris detur uinum in
potu, id enim perinde esse ac si ignem igni addas in
lignis debilibus. Quippe, quòd haustum & hume-
stat nimium, & calfacit corpus, tum caput habitu
replet, ijs qui humido calidoq; temperamento sunt,
quale est eiusmodi puerorum. Atqui nec reple-
bis caput est utile, nec ipsos suprâ quàm par est, hu-
midos, calidosq; fieri. Quoniam eo iam caloris hu-
morisq; perucnerunt, ut si paululum utramuis qua-
litate auxeris, iam modum excesserint. Secun-
da est, ut seni detur, quantum tolerare potest, & ap-
petit appetitu naturali. Quemadmodū enim ocre æ-
ueteres aridæ, & corrugatæ oleo, ita corpora seni-
uino electo reficiuntur, ac renouantur. Senib. enim
cūm frigidi sint unum illud maximum commodum ex
uino accedit, quòd omnia eorum membra calfaciat,
tristitiam & melancholiam, quibus abundant, ex-
pellat, & soporem, quo ferè destituuntur, reducat.
Obstructiones etiam, quibus iisdem obnoxij sunt, tol-
lat. Sanè uinum sicuti pueris est alienissimum, ita
senibus aptissimum est.

Vinū est
lac senum

Tertia

Tertia, ut iuuenibus exhibeatur temperatè. Nam
 ut Galenus inquit, lib. 1. de sanut. tuenda. Neque
 iam adultis uinum, nisi modice sumptum, existiman-
 dum est utile esse, quòd uidelicet & ad iram & lio-
 ridinem præcipites faciat, & partem animi ratio-
 nalem hebetem turbidamq; reddat, si modum exceffe-
 rit. His ipsis tamen, ad bilis excrementa uel mitigan-
 da, uel expellenda, est sanè non inutile, corpus cor-
 roborat, & ingenium ob subtilium & tenuium spis-
 rituum abundantiam exacuit.

DE CEREVISIA.
 CAP. XVII.

Non sit aceto-
 sa hæc cerui-
 sia, sed bene clara.
 De ualidis sit co-
 cta granis, satis ac
 ueterata.

Ephrasis.

Hic traduntur quinque signa, de eligenda cereui-
 sia. Primum, ut non sit acetosa, hæc enim stomacho
 inimica est. Acetum namq; ut Auicen. tradit, ner-
 uis officit, Stomachus autem membrum est ualde
 neruosum, ergo & c. Secundum, ut sit clara, quia
 turbida obstruit urinarum meatus: Proinde & cal-
 culosis plurimum nocet, impinguat, flatu gignit, an-
 helitum

DE CONSERVANDA

belitum abbreviat, & phlegmata multiplicat.
Tertium, ut sit cocta ex bonis & ualidis granis, non
corruptis, ex optimo scilicet hordeo, tritico, siue
aena: quanto enim grana meliora sunt, tanto &
melior humor inde generatur. Quartum, ut sit be-
ne cocta, hæc enim cum melius digeritur, tum natu-
ra conuenientior existit. Malè uerò cocta, uentri
tormina, inflationes, & colicam passionem gignit.
Quintum, ut sit uetus, & à fecibus repurgata. Re-
cens enim iisdem malis obnoxia est, quibus male co-
cta: præterea & stranguriam facit.

DE NIMIA POTATIONE Cereuisiæ. CAP. XVIII.

DE qua potetur stomachus non in-
degrauetur.

Ecphrasis.

Hic unicum habetur præceptum de usu cereui-
siæ, ut scilicet modicè sumatur, neq; inde stomachus
prægrauetur, uel ebrietas concilietur. Ebrietas enim
ex cereuisiâ deterior est, quàm ex uino, & diuturo-
rior. Fuminaq; & uapores crassiores ad caput
ex cereuisiâ eleuantur quàm uino, quare & tardius
resoluuntur. Et sciendum est, prandium uel coenam,
(si modo cætera pariter adsint) utilius à cereuisiâ
quàm uino inchoari, quia in principio mensæ, stoma-
chus famelicus est, et superfluitates auidissimè à men-
bris

ris ad se attrahit. Si ergo in principio mensæ dare
 ar uinum, quo natura maximè delectatur, eo quòd
 lurinum nutriat, superfluitates illæ à stomacho at
 tractæ, unâ cum uino ad partes corporis traherent
 ur, Minus autem auidè attrahit cereuisiam. Cere
 sia humores item orificio stomachi adherentes
 bluit, quare Medici consulunt, ut in maxima fame,
 rius uomitus prouocetur, quàm cibus sumatur, ut
 superfluitates illæ à stomacho famelico attractæ,
 uacuentur: neq; cum chylo commisceatur. Similè
 er qui ex nimia uini potatione sitit, cereuisiam bis
 at, Hæc enim sitim mendosam tollit.

DE TEMPORIBVS ANNI.

CAPVT XIX.

Temporibus ueris modicum prande
 re iuberis, (ratis.
 ed calor æstatis dapib. nocet immode
 Autûni fructus caueas ne sint tibi luctus,
 De mensa fume quantum uis tempore
 brumæ.

Ecphrasis.

Hic agitur de cibi mensura secundum anni tempo
 a conuenienti, Et primo de Vere. Vere siquis
 em modicè prandendum est, id est, paululum cibo Veris cib.
 emendum, adiiciendumque potionu. Auicenna 2.
 Doct. cap. 6. Ratio, quia tempore hyemis pro
 pter

DE CONSERVANDA

pter eius gulositatem & exercitij paruitatem, & resolutionis prohibitionem, humores crudi, & maxime phlegmatici ex temporis proportione generantur in interioribus corporis, ob ambientis aeris frigiditatem, siue ἀντιπερὶσσοῦ coadunantur. Verum aetate superueniens illos eliquat, & diffundit per totum corpus: quare natura per id tempus plurimum circa illorum digestionem occupata est. Si itaque in uere daretur magna cibi mensura, natura digestionem praedictorum humorum impedita diuerteretur: utpote, per humores, & magnam ciborum copiam, plus aequo grauatam, unde humores in corpore crudi & indigesti relictis facillime membrum aliquod inuadentes aegritudinem inducerent. Quare summopere conandum est, ut id temporis cibo nihil dematur. Diminutio enim ciborum maxime praeseruat ab aegritudinibus ueris, teste Auicenna. idem. Et hoc quidem de adulto & extremo uere intelligendum. Nouum enim Ver Hyemi adsimilatur, unde & hyemis ritu per id tempus, cibus administrandus est. Intelligendum item de corpore humoribus phlegmaticis & crudis repleto. Corpore enim temperato in humoribus cibus exhibendus iuxta mensuram caloris innati, & resolutionem qua fit à corpore: ablata enim causa est diminutionis cibi. Unde Hippo. Aphor. 15. lib. 1. Ventres Hyeme & Vere, natura calidissimi sunt, & somni longissimi.

gissim

gissim: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus est, unde & pluribus egent alimentis.

Secundo, de Aestate, quòd nimia cibi sumptio in aestate noceat. Virtus enim digestiua tum debilis est: spiritus enim & calor innatus, instrumenta uirtutum debilitantur, minusq; ob caloris externi excessum, & attractionem ad exteriora resoluntur, unde multum cibum digerere nequeunt. Sciendum tamen, propter uehementiam resolutionis humiditatum, tam substantialium, quam nutrimentalium corporis, aestiuo tempore crassiorem ac maiorem cibum exhibendum esse, si uirtus digestionis sufficeret. Verum cum non sufficiat, uno eodemque tempore multum digerere cibum, parum saepeque de eo exhibendum est, iuxta illud Galen. com. 17. lib. 1. Aphor.

Aestiuo quidem tempore, quantum ad temporis rationem attinet, saepius pauca danda sunt, quoniam & pluri egent adiectione, ut qui sunt dissoluti, & uires habeant imbecilles. Et licet aestate cibo non nihil demendum sit, potioni tamen adijciendum est: tum enim maxima fit resolutio & exiccatio corporis, calor etiam humidum longè exuperat, unde & sitis maior exoritur. Elixix itaq; utendum, cibusq; frigidis ac potione tum multa, tum diluta. Vinum autem uinosum & purum euitandum, ut quod facile inflammetur, & uiolento aestu uehementem calorem incendat.

F

Aestatis
cibus.

DE CONSERVANDA

Tertio de Autumno, ut scilicet per autumnum à fructibus autumnalibus, uvis scilicet, Persicis, Ficus, & similibus abstinenceatur, uel modicè saltem de ijs edatur: generant enim sanguinem putrefactione accommodum, ob ebullitionem, quam in corpore & humoribus faciunt, & maxime in stomacho immundo in autumno sæpius accidere solet, unde male sequuntur ægri tudines, nimirum uariolæ, morbilli, & pestilentes. Pro maiori notitia uictus salubris per autumnum, cauendum est, ne famem & sitim patiantur, uel cibo una hora repleantur, ut præcipit Rhazes 4. ad Mansorem cap. 26. de regimine corporis secundum anni tempora. Vinum autem quod bibitur fit paulo liberius dilutum neq; tamen immodicè, ut corpus humectet, & calorem reprimat: minus etiam quàm in æstate bibendum, ne natura per id tempus debilitata, digerere renuat, & calor obtusus, uentositates & colicam generet. Quarto de hyeme. Tempore siquidem hyemali tantum edendum quantum uolumus, id est, plus quàm cæteris temporibus, teste Auicenna Phen 2. 1. Doctr. 2. cap. 6. Et Galeno in com. 17. libro 1. Aphori. Hyberno inquit tempore multa quidem danda sunt propter robur uirium, sed rarò, quia non ualde multa indigent adiectione laborantes, ut quibus non multa fiat euacuatio. Et ratio est, quia calor innatus hyeme intensior est, tum quia unitus, tum quia fortifica-
tus

τὴν δὲ τὴν ἀντιπαρῆσιν, id est, iuxta positi-
 tionem sui contrarij, uidelicet, frigidi aëris corpo-
 ra circumdantis, quod ueritatem habet in robustis
 & corpulentis, & non in raris ac debilibus. In
 huiusmodi enim corporibus intensum hyemis frigus
 non modo non confortat calorem, sed magis debili-
 tat. Et hoc innuit Hippoc. Aphor. 15. lib. 1. Ven-
 tres hyeme & uere, natura calidissimi sunt, & som-
 ni longissimi: quare per ea tempora alimenta copio-
 siora sunt exhibenda. Etenim hinc calor innatus
 plurimus est, unde & pluribus egent alimentis, quae
 quidem & crassiora, ac difficilioris digestionis ex-
 hibere licet, quia calor intentior est. Vino autem
 utendum est meraciore & rubicundiore. Notan-
 dum tamen, quòd licet consideratione habita ad for-
 titudinem caloris & uirtutis digestiuae in hyeme,
 crassiores & densiores cibi conueniant: attamen
 quia corpora per id tempus ob phlegmatis abundan-
 tiã facilius replentur & obstruuntur, & parua à
 continente fit resolutio: tutius est uti cibis inter soli-
 dum, & rarum medijs, sicuti caro boe dina, uitulina,
 mutonis, lucij, percarum & cancrorum. Crassio-
 ribus uerò, ut bouina, porcina, ceruina, concharum,
 ostrearum, carponum, & similium, abstinendū, aut
 una saltem comestione utendum, adhibitis saepius re-
 bus apertiuis & diureticis, ut Petroselino, Nastur-
 tio, Apio, & exercitio forti.

DE CONSERVANDA
DE POTV PRAVO COR
rigendo. CAP. XX.

Saluia cum Ruta faciunt tibi pocula
tuta,
Adde rosæ florem, minuuntq; potenre
amorem.

Ecphrasis.

Traduntur hoc loco duo remedia de prauo po
tu corrigendo. Primum est Saluia, cuius folia potu
imposita prauitatem eius ex proprietate corrigunt.
Habent etiam in se uirtutem confortandi neruos
cerebrum, quibus confortatis melius resistitur mali
sumis, ex prauo potu prouenientibus. Secundum
est Ruta, cuius integra folia absq; contriuiione po
tui imposita, caliditate & proprietate sua corri
gunt malitiam eius. De Ruta quomodo contra ue
nena ualeat, dictum est cap. 13. Sequitur deinde in
ultimo uersu, quod his duobus addi possit flos rosæ
Et hoc maximè intelligendum de rosa rubea, quæ
fragrantia sua, & styptico sapore, potus malitiam
tollit.

DE NAVSEA MARINA,
CAPVT XXI.

Nausea non poterit hæc quem u
xare, marinam,
Vndam cum uino mixtam qui sumpser
anèt. Ecphrasis.

Ecphrasis.

Hic traditur remedium nauſeæ, ſiue uomitus ex
 marina traiectione prouenientis in non conſuetis,
 ut ſcilicet traiecturi priusquam nauem cõſcendant,
 dies aliquot uino ſuo aquam marinam miſceant, ſi
 diuites fuerint: Sin uerò pauperes, aquam marinam
 abſq; ulla mixtione bibant. Ita enim nauſeam nul-
 lo negotio euitabunt, quia aqua marina, ſalſedine
 & ſtypticitate ſua, oriſcium uentriculi claudit, un-
 de uomitus impeditur. Et notandum Auicem. Phen
 3. 1. doct. 5. cap. 8. teſte. Vectorem marinum à
 principio non debere retinere, ſiue reprimere nau-
 ſeam, uel uomitum, ſed dimittere donec bene purga-
 tus fuerit, hoc enim à multis ægri tudinibus non ſo-
 lum præſeruat, uerum etiam curat, uel alleuiat uehe-
 mentes, & magnas ægri tudines, ut lepram, hydropi-
 ſin, apoplexiam, frigiditatẽ, et inflationem ſtomachi,
 ut docet Auicem. ibid. Si tamen, inquit, uomitus ue-
 ſtoris in mari ſuperfluus fuerit, ſic ut uehementer de-
 bilitetur, reſtringendus eſt comẽſtione fructuum ſty-
 pticorum et acetoforum, ueluti ſunt cotonea, macia-
 na, & granata. His enim oriſcium ſtomachi con-
 fortatum humores deprimit. Stomachus etiam con-
 fortatus, humores ad ſeundarum exagitatione afflu-
 entes repellit. Apij item ſemen torrefactum, et cum
 uino potum, conſert, Vel Abſinthium potum, ſiue co-
 meſtum: Panis etiam aſſatus & in uino odorifero ma-

DE CONSERVANDA

ceratus si edatur prodest. In summa, tota uictus ratio sit ex acetosis, stomachum confortantibus, et prohibentibus. ascensum uaporū & humorum ad caput, ut lentes coctæ in aceto, uel succo uuæ acerbæ.

DE GENERALI CONDIMENTO.

CAP. XXII.

(selinum.

Saluia, Sal, Vinum, Piper, Allia, Petro.
Ex his fac falsā, ne sit cōmixtio falsa.
Ecphrasis.

Salsamen
ta uaria.

Saluia.

Sal cum
uino.

Piper.

Hic habetur modus conficiendi salsamenti cōmuni, si in mensa specialia deficient. Et recensentur quinque ex quibus fieri possit. Primum est Saluia, quæ fit condimentū in assatione, sine decoctione anseris. Anseres enim siue porcelli cum assantur, saluia ferè impleri solent, ut humiditates superflue siue uiscosæ exhalent, & saluie odor anseribus uel porcellis imprinatur. Post assationem tamen, saluia reijcienda est, & non comedenda. Ex saluia etiam condimentū conficiunt rustici, quo in anserū esu utuntur: contundunt enim allium cum uino et salua, ut auferatur aliquantulum de sapore allij. Secundum, Sal cum uino, estq; salsamentū diuitū, siue nobilium. Ipsi enim deficiente sinapio, uel ueriuto, imponūt salsario uinū, & parum salis. Tertium Piper, estq; salsamentum rusticorum, commiscet enim Piper cum fabis & pis. Similiter etiam ex pane asso cum cereuisia, uel aceto et pipere, fit salsamentū nigrū, ad modū pultis, quod

quod etiam piper uocant, & hoc effundunt super
 carnes, aut pisces. Quartum, Allium, ex quo etiã
 fit salsamentum rusticorum. Miscet enim cum mol
 li caseo & lacte, terendo alliũ, & ita cõmedunt cum
 cibo siue asso, siue elixo, siue salso, siue dulci, & cum
 ouis duris. Quintum, Petroselinum, ex cuius folijs
 contusis cum ueriuto, uel albo uino, fit uiridis salsa,
 quam cum asis edunt. Et hic notandum, salsamen-
 ta, siue salsas secundum temporum diuersitatem ua-
 rio modo confici. Temporibus enim calidis incli-
 nant nonnihil ad frigus, uel paruã caliditatẽ habent.
 Temporibus uerò frigidis contrã. Materia igitur
 salsarũ in estate sit ueriutum, uel agresta, de summi-
 tatib. uitis, uel acetũ, succus limonũ, uel citrangulo-
 rum, uel granatorũ cum saccaro, et aqua rosarum.
 Quibus interdũ addi potest aliquantulũ serpilli &
 petroselinũ, ad prædictorũ frigiditatẽ temporãdam.
 Materia uerò salsarũ temporib. frigidis sit sinapiũ,
 eruca, zingiber, piper, cinnamomũ, garyophila, al-
 lium, saluia, menta, serpillũ, petroselinũ, uinum, iu-
 sculũ carniũ, acctum nõ forte, sed uini nature pro-
 pinquum. Temporib. uerò temperatis, salsarũ ma-
 teria sit inter caliditatem & frigiditatem tempera-
 ta. Secundo, uariãtur ratione cibariorũ, cibario-
 rũ enim alia alijs indigēt cõdimentis, id quod coque-
 nõ ignorant. Mutonũ enim, uitulorũ et capreorum
 salsa debet esse uiridis, in estate quidem ex aceto

Allium.

Petroselinum.

DE CONSERVANDA

Et agresta, cum paucis speciebus sine Allio, cum Petroselino, Zingibere albo, Et agresta, Et pane asso in acetum uel agrestam infuso. Hyeme fiat eadem cum pluribus speciebus pauco allio, optimo uino, Et pauca agresta, uel sufficiat sinapium Et eruca. Salsa autem pro carnibus bouinis elixis est piper coctum ex pipere, pane asso, iure carniuum, Et pauca agresta, Et haec eadem satis conuenit carnibus porcinis in hyeme. Possunt etiam carnes porcinae comedere aestate in principio refectiois cum aceto Et petroselino. Si uero praedictae carnes pastillentur, praesertim bouinae Et porcinae, Hyeme quidem adponatur cepe, allium cum puluere specierum dulcium parua quantitate. Aestate uero sine cepis cum ueriuto, uel cepae paruae in pauca quantitate. Si autem pastillatura fiat ex carnibus subtilioribus, non adponatur cepe. Aestate quidem lac amygdalarum, cum ueriuto, Et pauco puluere specierum dulcium, in fine adponatur ouum conquassatum cum agresta. Hyeme uero loco agrestae sumatur uinum cum speciebus. Assaturae autem cuniculorum, et pullorum conuenit condimentum ex Cinnamonomom et mica panis. Aestate quidem cum agresta: Hyeme uero cum uino. Assaturae porci conuenit liquor inde descēdens, conquassatus cum optimo uino et cepis, idque in hyeme. Aestate uero salsa uiridis, cuius supra facta est mentio. Assaturae phasianorum, columbarum

lumbarum, et turturū, nullo alio indigent cōdimento
 præter salem. Caponū uerò et gallinarū elixatarum,
 conueniens condimentū, est aqua decoctionis earun
 dem, cum aliquantulo pulueris specierum dulciū, et
 præcipuè, si addantur in decoctione saluia, hyssop
 pus, petroselinum, idq; in hyeme. In æstate sufficit so
 la aqua cum succo summitatum uentis. Verūm pro
 salsa caponum & gallinarum pinguium pastillan
 larum, nihil penitus apponendum est, præter pau
 culum pulueris specierum, & in fine a gresta supra
 dicta in æstate, optimum uinum in hyeme. Pisces ue
 rò quanto sunt carnis crassioris, difficilioris dige
 stionis, maioris superfluitatis, & humidioris natu
 ræ, tanto indigent salsis calidioribus & acutiore
 bus, quod etiam in carnibus obseruandum.

DE LOTIONE MANVVM.

CAPVT XVIII.

Lotio post mensam, tibi confert mu
 nera bina, cuta.
 Mundificat palmas, & lumina reddit a
 Si fore uis sanus, ablue sæpe manus.

Ecphrasis.

Hoc loco duo referuntur commoda ex lotionem
 manuum à cibo sumpto. Primum, quòd ita man
 um palme emudentur. Secundum, quòd reddat
 lumina acuta, id est, proffit oculis, idq; per accidens.

DE CONSERVANDA

Manus enim sunt instrumenta mundandorum oculorum, quare multum confert eas esse mundas. Sed de hoc satis dictum est cap. 3.

DE PANE. CAPVT XXIIII.

Panis non calidus, nec fit nimis inuenteratus,

Sed fermentatusq; oculatus, fit bene coctus, (lectus.

Et falsus modicè, & frugibus ualidis est. Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam.

Et panis falsus, fermentatus bene coctus. Purus fit sanus, non talis fit tibi uanus.

Ecphrasis.

Heic precipitur, duo esse uitanda circa electionem panis. Primū est caliditas. Panis enim calidus humane nature nocet, iuxta illud Auicen. 2. Can. cap. 572. Nō comedatur, inquit, calidus sicut est. Panis enim calidus nō est nature conueniens, & uis eius è furno et reliquorū simulum est malus, quia multū oppilat. Panis calidus, caliditate sua sitim facit, & natat ob suam humiditatē uaporosam, estq; uelocis digestionis, & tardi descensus. Qui licet in uictus salubris ratione nō conueniat, ut alimentum, odore tamen plurimum confert, resuscitat enim syncope correptos. Fieri etiā potest ut homines aliqui sole

Solo panis calidi odore uitam prorogem: quod De-
 mocriū fecisse autor est Laërtius. Secundum, ne es-
 damus panem uetustate induratū, siue mucidum, ta-
 lis enim pro nutrimento naturæ humanæ non con-
 gruit, quia exiccat corpus, & humores melanchol-
 licos generat. Sequuntur deinde quinque conditiones
 panis electi, quorum prima est, ut sit bene fermenta-
 tus. Gal. 1. alimento cap. 2. Panes, inquit, ad conco-
 ctionē appositissimi sunt, qui plurimū fermentati, et
 approbè elaborati, in clibano, igne moderato perco-
 quuntur. At qui fermēto caret, nemini prorsus is e-
 rit accōmodus: Huic adstipulatur Auicēn. 2. Can.
 cap. 572. Panis habens parū fermenti plurimi est nu-
 trimenti, sed eius nutrimentū oppilat, nisi illos qui
 sunt plurimi exercitiij. Secūda est, ut sit oculatus, id
 est, porosus, per hoc enim dignoscitur uiscositatem
 eius esse ablatā. Verūtamen iste panis secundum A-
 uicēn. uelocis est penetrationis, et minoris nutrime-
 ti et deterioris: sicut est panis αὐτὸπτυγος, qui est
 plurimi fursuris. Tertia est, ut sit bene coctus, quia
 panis malè coctus tardè cōcoquitur, et stomachum
 grauat. Auic. loco citato. Et ille qui non bene deco-
 quitur, est plurimi nutrimentū, sed eius nutrimentum
 oppilat, nisi illos qui sunt plurimi exercitiij. Et panis
 de patella est huius generis, eius namq; pars interior
 rarò decoquitur bene. Quarta est, ut sit tēperate
 salitus: dulcior enim oppilat, salsus exiccat. Mode-
 ratè

DE CONSERVANDA

rare tamē salsus, optimū nutrimentum prebet, si cæ-
teræ cōditiones pariter adsint. Quinta ut sit cōfe-
ctus ex optimis granis, laudatissimo tritico. Tertio
demū loco uetatur usus crustæ panis, ut quæ cholera
adustā, et humores melancholicos pariant, quatenus
ipsa adusta et sicca est, & humor etiā inde genitus,
adustus erit & siccus. Quare nobiles, qui natura
cholericici sunt, curāt sibi auferri à pane superiorem
& inferiorē crustam, quos imitantur prælati et de-
litiosi. Eligenda igitur mica panis melioris, ualen-
tioris, & uelocioris nutrimenti, quàm crusta. Cru-
sta tamen aliquando conuenit sanis, habentibus sto-
machum humidū, & uolentibus emacerari, idq; sum-
pto cibo. Cibi enim descensum promouet, & confr-
tat orificium stomachi. Duobus ultimis uersibus in-
uitur ut panis laudatissimus habeat has quinque con-
ditiones, ut sit salitus, fermentatus, bene coctus, pu-
rus, & sanus, id est, de granis ualidis & sana messe
collectis. Et has conditiones habet Auicenna loco ci-
tato. Oportet, inquit, ut sit panis mundus, salitus
massam habens confectam, fermentatus, coctus be-
ne, & una nocte permanens. Additio. Sciendum
præterea, panem ex farina cribro succreta & a
furfure repurgata maius & purius præstare alimen-
tum, fursuraceum uerò, id est, cui fursuris non
nihil commixtum est, infirmum quidem præsta-
re alimentum, sed facilius per intestina descen-
dea

cre. Galenus libro 1. capite 2. de alim. facult.

DE CARNIBVS PORCINIS.

CAPVT XXV.

Est caro porcina
sine uino peior
ouina,

Si tribuis uina, tūc
est cib. & medicina.
Ecphrasis.

Heic fit comparatio
quædã inter carnem por-
cinam & ouillam, mirum ni, quòd porcina, si cura
uinum sumatur, ouilla sit insalubrior. At tamen si
uinum adiungatur, supra quàm quòd ualentissimè
nutrit, habet & facultatem ceu medicamenti, humores
stando enim corpus alterat, id quod de porcellis as-
sis in primis & apris quàm optimè præparatis in-
telligendum. Carnes uerò porcinae, quibus rustici &
plebei utuntur, sale conditæ, siue sole, siue fumo, ex-
siccantur, ouillis nihil meliores sunt, neq; cum uino.
Et hoc ueritatem habet in carnibus porcellorum
assatorum, siue carnibus aprugnis, ut dictum est.

Alia porcorū bona sunt, mala sunt reli-
quorum. Ecphrasis.

Hoc uersiculo conferuntur omasa id est, intesti-
na

DE CONSERVANDA

na pinguiora porcorū cum reliquorum animalium
omas: et quantum ad uictus rationem attinet, relie-
quis suilla præstant. Nullorū enim animalium inte-
stinis utimur, nisi sanguine refertorū & pinguium,
cuiusmodi sunt porci. Sanguis namq; suillus solus hu-
midus est, et minus calidus, humana maxime tempe-
rie similis. Siquidem et carnes suum humanis sunt si-
miles: quo quidē sanguine intestina implentur. Porci
etiam facilius quàm aliquid aliorum brutorū sa-
ngin utur siue impinguantur, quare intestinis eorū
libentius utimur.

DE MUSTO, CAPVT XXVI.

IMpedit urinam
mustum, soluit
cito uentrem,
Epatis emphraxin
splenis, generat la-
pidemq;.

Ecphrasis.

Heic quinq; referuntur nocumēta ex potione uini
recentis, siue musti. Primum, quòd urinā impediat,
idq; dupliciter: uel enim propter crassitiem suam
ex sece conmixta epar siue renes oppilat, et urinæ
meatus occludit, uel reddzde urinæ consuetū morē
& ordinem immutat, ut mustum Rhenense, et alia
quæ

mediā subtiliora. Horū enim feces terreæ sunt et ni-
 trose, ac proinde cum in vesicā descēderint, ipsam
 mordicātes inordinatè, ac præter morem consuetū
 mēiere cogūt. Secundum quòd aluum facilè et citò
 soluat. Viscera enim et intestina nitrositate sua et fe-
 cis false dine abstergēs ad deiectionē et expulsionem
 excitat. Primo quidē, ob fecis acrimoniā: dein flatuū
 quos progignit, multitudinē: tertio uerò ob lubrici-
 tatē p̄ intestina, ut inferiorem uētriculi meatum,
 uē πυλωρόν Græci, Latini portonariū uocant,
 acillimè descendens, stomachum relaxat. Tertium
 quòd cōplexioni et temperaturæ epatis officiat. E-
 ar enim ob plurimā fecis commixtionem oppilat,
 flatuū multitudinē debilitat, dysenteriā epaticam
 ducendo, teste Auicē n. 3. 1. Doctr. 2. cap. 8. Eodē
 modo καχεξία, et prauas epatis ægri tudines pa-
 t, diuersas nimirū hydrophisis species. Quartum
 quòd spleni et temperaturæ eius, eodē ferè modo,
 uo epati, nocumentū inferat, oppilando scilicet, et
 durando. Quintum, quòd calculum generet
 maximè in renib. (qui quidem colore ruber est, et
 iabilis) propter oppilationē, quam ex substantiæ
 crassitie facit. Et hoc ueritatem habet in musto
 dulcioris uini, cui nō sunt admixtæ nitrosæ, et mor-
 dicātes feces. Mustū enim cui illæ admixtæ sunt, lapi-
 dis generationē perturbat. Quippe quòd urinam us-
 citius cieat, cuiusmodi nōnullæ sunt ex Rhenen-
 sibus

DE CONSERVANDA

fib. quæ arenulas per urinam, secum agunt, tum frequentius etiam ad mingendum impellunt. Frequens enim mictio motu suo adherentes arenulas abstergit & aufert.

DE POTU AQUAE.

CAPVT XXVII.

POTUS aquæ sumptus comedenti incommoda præstat,
Hinc friget stomachus, crudus & inde cibus.

Ecphrasis.

Hic traduntur duo nocumenta ex potu aquæ inter edendum. Primum, quòd noceat stomacho: ipsum enim infrigidat & relaxat, & maximè omnium cibi appetentiam deijcit. Secundum, quòd impedit digestionem. Cibum namq; sumptum, crudum red

reddit. Auicenna 3. 1. Doctr. 2. cap. 7. Neq; inquit
post ipsum (scilicet cibum) multa bibenda est aqua,
quæ inter ipsum, scilicet cibum et stomachi corpus,
separationem faciat, et ipsum natare. Ibidem cap. 8.
inquit: Et cum natura in digerendo studeat satieta-
ti aquæ iam præcedente sufficienter, id est, si præ-
cesserit satietas aquæ sufficiens ad bonam cibi per-
mixtionem, aqua est uehementer impediens, scilicet
digestionem inchoatam. Idem 2. parte Canticorum
Numero 29. & 30. Est etiam, inquit, uitandus po-
tus aquæ in mensa, nisi ratione adhærentiæ, & tar-
dioris descensus buccellæ. Non est enim sumenda a-
qua cum cibo. Auroës in com. Causa quidem huius
est, quoniam cum sumitur super cibum priusquam
stomachus calfecerit ipsum, infrigidat & in crudat.
Est etiam causa, cur sumptus cibus stomacho inna-
et, nec eidem adhæreat neq; uniatur, ut conterat
ipsum sicuti par est. Actio namq; stomachi in sum-
ptum cibum fit conterendo simul & coquendo.
Unde quemadmodum si in ollam iam ebullientem
multum aquæ simul infundatur, decoctio cibi tar-
dus perficitur, ita & in stomacho cōtingere solet.
Parua tamen frigida aquæ quantitas sugendo sum-
pta conceditur, ut per eam cibi ad inferiora descende-
ant, & hoc si sitis etiam infestauerit bibere q; co-
at. Nam parua quantitas aquæ frigida, hoc modo
sumpta, stomachum alleviat, & colligit. Alleviat qui

G

DE CONSERVANDA

dem à siti, & cooperando in descēsum cibi. Colligit
uerò frigiditate sua coadunans partes stomachi.
Et hoc colligitur ex Auicenna locis citatis. Notan-
dum quòd in sitis extinctione, magis conueniat a-
quæ quàm uini potus, uinum tamen, pro ualetu-
dine conseruanda sit præferendum. Dato enim &
concesso, quòd in sitis repressione (quæ est appe-
titus frigidi, & humidus) aqua in uniuersum meli-
or sit, quia frigida & humida, naturaliter tamen,
in cibi permixtione, & delatione ad corporis par-
tes extimas, uinum aquæ præualet. Vinum enim
subtilitatis suæ ratione, in substantia & actione,
subtilibus cibis permiscetur: quia natura eo magis
delectatur, ipsumq; citius attrahit, & alijs cibis
permiscet, & maximè, quòd hæc mixtio fiat, per
modum quendam ebullitionis, quam uinum magis
iuuat, ratione uirtualis caliditatis, & aqua im-
pedit, propter frigiditatem. Et sic patet, uinum
aquæ in ciborum permixtione præualere, & in eo-
rundem delatione. Nam uinum ob substantiæ suæ
subtilitatem & caliditatem uirtualem optimè pe-
netrat. Subtilia enim & calida faciliè penetrant,
& per consequens, uinum magis defert quàm aqua,
cui nihil inest uirtualiter calidum, neq; substan-
tiæ aëriæ, nec igneæ, unde aqua tardè transeundo,
impedit omnem cursum. Alio itē modo, aqua quàm
uinum potui ineptior est, impedit enim alimenti nu-
tri-

nutritionem, eò quòd ipsa non nutriat, unde quanto
 cibus magis aqueus est, tanto minus nutrit. Me-
 lius igitur uinũ cum cibo permiscetur, quod non so-
 lum non impedit nutritionem, uerum etiam multũ in-
 uat, maximè si quidem & uelocissimè nutrit, et in-
 staurat, ut dictum est supra. Insuper notandum, ad
 quæ potum edenti non solum nocere, sed etiam plu-
 ribus alijs, ut refert Auicenna 3. 1. Doctr. 2. cap. 8.
 Primo enim nocet homini ieiuno, ita enim pene-
 trat aqua sumpta nullo retinaculo impedita, usq;
 ad intima membrorum principalium, extinguens
 calorem innatum. Et hoc uerum est in homine uerè
 ieiuno. Ebrio enim quandoq; confert, neq; ip-
 se inde lesionem sentit, si ieiunus aquam bibat,
 quia ieiunus ebrius non est prorsus ieiunus, ne-
 que stomacho uacuo, sed habet reliquias aliquas
 hesternæ crapulæ, quarum nitrositas per aquam
 mitigatur, & ita stomachus abluitur, & repres-
 sis uaporibus ac fumis preparatur receptio
 ni noui nutrimenti. Secundo, homini exerci-
 tato exercitio ferti nocet, & similiter statim à
 coitu, nam tum corporis pori aperti sunt, qua-
 re penetrat aqua in profunda membrorum, extin-
 guens calorem innatũ, qui & post coitũ debilitatus
 est. Tertio, nocet statim à balneo, et maximè si hoc
 fiat stomacho uacuo, tũ enim uia uebementer aper-
 ta sunt, quare ledens aqua penetrat, ut dictum est.

DE CONSERVANDA

De hoc ita dicit Auicenna 6. 4. Summa 1. cap. 11.
Ex potu illius in ieiunio, & post balneum, & post
coitum timetur corruptio complexionis & hydro-
pisis. Quarto, nocet bibere aquam frigidam cau-
sa obediendi siti nocturnæ mendosæ, quæ accidit
crapulantib. & ebrijs. Nam per potum aquæ frigi-
dæ prohibetur resolutio & digestio humoris falsi,
uel fortis uini, uel alterius acuti, causantis sitim, &
sic citò reuertitur sitis aquæ uehemens, ut antè. Sed
si uehementior adfuerit sitis, nimium uexans & in-
quietans, neq; sufficiat aëris inspirati frigiditas, nec
ablutio oris cum aqua frigida, bibat sitibundus a-
quam frigidam ex uase stricti orificij siue gracilis
colli, quo diutius permeet ad orificium stomachi,
& fortius sitim mitiget, ac de ea minus sumatur, ne
digerendorum concoctionem penitus impediat.

Quinto in genere malum est, sanis bibere multam
aquam frigidam, extinguit enim calorem innatum,
pectus offendit, stomachi appetitum deijcit, et mem-
bris omnib. nervosis nocet, teste Hippocr. lib. 5. A-
phor. 18. & 24. Veruntamen aqua temperatè frigi-
da aliquando per accidens appetitum excitat, &
stomachum confortat, ipsum coadunando, & strin-
gendo uillos eius.

DE CARNIBVS VITVLI- NIS. CAPVT XXVIII.

Sunt nutritiuæ multum carnes uitulinae
Ephrao

Ecphrasis.

Hic laudantur carnes, vitulinæ eò quod plurimum nutrimenti prebeant. Id quod testatur Auicenna. 3. 1. Doctr. 2. cap. 7. ubi præcipit ut cibus sanitatis conseruatiuus sit, quales sunt carnes, quia sunt similis nature & aptæ ut in sanguinem conuertantur, ut propriè carnes hœdorum & vitulorum paruorum lactentium, & agnorum unius anni. Gal. item 3. alimen. facul. mirè extollit carnes vituli lactētis. sex uel octo hebdomadarum assatas, ut saluberrimas, quæ multum nutriant, et facile concoquantur.

DE AVIBVS ESVI APTIS.
CAP V T XXIX.

Sunt bona, gallina, & capo, turtur sturna, columba, Quiscula, Phasiades, merulæ, simul, Orthygometra. Perdix, frigellusq; orex, tremulusq; amarellus.

Ecphrasis.

Hoc loco fit enumeratio carniū ex auib. pro nu

DE CONSERVANDA

Gallina.

trimento humane nature conuenientiorum: & sunt 14. Prima est, gallina: cuius esus nature hu- mane conuenit. Haly enim, Auensoar, Auerrois, & Mesue, teste Conciliatore, differen. 68. præ cete- ris laudant pullorum carnes, & maxime gallinæ quæ nondum peperit, et galli uenerem nondum ex- perti. Facile enim in sanguinem uertuntur, & pau- rum excrementosa sunt, proprietatem mirabilem habent in tēperando complexionē & humores. Iu- sculum harū optima leprosis est medicina. Et Auic- cen. 2. Can. cap. 296. Caro, inquit gallinarū iuuenū in intellectu augmentum efficit, clarificat uocem, & augmentat sperma. Et melior est, quæ nondum

Capo.

parit oua. Secunda, capo, siue gallus castratus, cuius carnes Cōciliator loco citato recenset inter car- nes laudabiliores, ut quas stomachus à proprieta-

Turtur.

te digerat. Tertia, turtur, quæ etiam inter auis boni alimenti refertur, bonumq; generat humo- rem. Cuius carnem mirè laudat Auicennaz. Can. cap. 146. Volucris quidē, inquit, caro melior non est, quàm Alduragi, id est turturis, & gallinarum,

Sturnus.

& subtilior earum, & non sunt cum nutrimento carniū Aculbcgi, id est, perdicum &c. Quarta, ut quibusdam placet, est Sturnus, quæ comedēda est in iuuentute, Est autem auis nota, Teutonice eyn Sprae/oder Star. Secundū uerò alios est starna quam Rhazes 3. ad Mansorē cap. 10. præ ceteris uola-

uola-

Volatilib. commendans dicit: Starnæ caro omni carne auiū leuior inuenitur, atq; his, qui subtili uolunt custodiri regimine, cōuenientior. Per Starnā quoq; intelligi potest, uel auis magna, uelut anser cinerei coloris, cuius caro laudabilis est, maximè cū iuuenis fuerit, et ita intelligit Rhazes præferens hanc alijs. Vel per Starnam intelligitur substantia seu forma perdicis parue, quam Moyses intellexisse uideatur, ad Iudæos hoc modo uerba faciens: Similiter Starnæ non uidentur pro domino nostro, quia uentrem cōstringunt. Et hanc proprietatem, alij perdibus adscribunt, carnes enim earum uentrem cōstringunt, teste Rhaze 3. ad Mansorē cap. 10. Quinta, columba, auis uulgo nota, cuius caro est cholericca, de qua Rhazes loco citato. Colūbæ, inquit, uehementis sunt caliditatis, quæ et sanguinē inflammatū generant, et citò febrile faciūt. Quare aptius comeduntur in pastillis cum uuis acerbis quàm assatæ. Per uuas enim acerbis aufertur caliditas. Electiores porrò sunt iuuenes uolucres, et leuioris digestionis ac melioris humoris. Pulli enim in uolucres, caliditate & humiditate abundant, quare crassos generant humores, teste Auicenna 2. Cant. cap. 133. Antiquæ uerò columbæ & turtures, propter nimiam caliditatem & siccitatem, & digestionis difficultatem, sunt cuitandæ. Sexta. Quiscula siue coturnix. Est autem quiscula fictum à

DE CONSERVANDA

Coturnix
siue quiz
scula.

sono. Cuius caro secundum aliquos substantia est subtilis, bonum generans humorem, & multum competens fanis, & à morbo conualescentibus. Secundum Isaac uerò coturnices cæteris uolatilibus peiores sunt, nec nutrimento, neq; digestioni commendabiles: Ex comestione enim carnis earum timetur spasmus & tetanus, inquit Auicenna. 2. Can. cap. 154. Quia in substantia earum est uirtus quæ faciat huiusmodi accidentia, eò quòd coturnices uescantur Helleboro. Hinc & Galli comedunt coturnices cum molli & pingui caseo, inde pastilla facientes. Potest tamen per coturnicem etiam intelligi auis quedam alia à prædicta, per dice maior, eiusdem ferè coloris, rubeis pedibus & rostro, saporis delectabilis, dicta coturnix lingua Italica, Quomodo & Rhazes 3. ad Mansorem capite 10. coturnicem accepisse uidetur, præferendo carnes eius carnibus starnæ, et omnium uolatilium. Septima, Phasianus, id est galus syluestris, qui ab omnibus medicis inter auis optimi nutrimenti refertur. Caro enim eius naturæ humanæ est conuenientissima, & cibi principum & magnatum: Conciliator enim loco citato, dicit: Syluestriũ quoq; laudabiliores sunt phasiani, & ad sanitatem & robur. Et fortassis etiam in uniuersum domesticis, cum sint gallinis propinquissimi, & eiusdem ferè speciei, sintq; illis sicioris aëris, & alia

Phasia-
nus

& alimenti ac exercitij amplioris. Octava, *Merula*.
Merula, eiusdem quantitatis cum sturno, sed magis ad
 nigredinem tendit, rostrum habet subrubeum, que
 & ipsa comedenda est iuuenis. Nona, *Orthyx*. *Orthyx*
gometra, avis parua ad modum perdicis, longi rostri,
 cuius caro est optima. Decima, *Perdix*, cuius car
 o, autore Avicenna, 2. Canon. cap. 186. est de sub
 ilioribus carnibus impinguans, quia multum nus
 rit, cor abstergit, hydropisi & stomacho confert,
 augmentum in coitu facit, attamen uentrem strin
 git. Galenus quoq; 3. de alimen. facul. cap. 10. Et
 3. Medendi Methodi cap. 2. Hanc omnibus alijs
 uolatilium carnibus prefert. De qua si assidue co
 medatur, maximè confert memoria. Undecima, *Fri*
gellus, uulgo ein Weintrostel / avis que racemis ue
 scitur, uelociter uolat, similis est sturno, sed melioris
 alimenti, Multæ inueniuntur in uineis, inebrianturq;
 ex esu racemorum, optima est caro earum circa fe
 stum Omnium sanctorum. Duodecima, *Orex*,
 que secundum quosdam est gallina syluestris, siue gal
 lina Phasiani. Secundum alios uerò, gallina aqua
 tica. Et siue sit foemina Phasiani, siue gallina aqua
 tica, Caro eius bonum nutrimentum prestat.
 Decima tertia, *Tremulus*, avis que serè semper
 iuxta mare uersatur, minor gallina, fusca, altè uoci
 ferans, uelocissimi uolatus, quando pedibus incedit,
 caudam assidue quatit, unde & tremulus dicitur,

Orthyx
gometra.

Perdix.

Frigellus.

Orex.

Tremu
lus.

DE CONSERVANDA

Anarellus

in capite suo longas plumas, siue cristas habet, ne
est parua illa auicula, longæ caudæ, quæ uulgo Ca
da tremula & Motacilla dicitur. Vltima, Am
rellus, auis aquatica, similis anati, sed minor. Illi
porro nosse oportet, alimentum laudabilius ex au
bus carum esse, quæ uolatu magis nituntur, celer
usq; uolant. Et quemadmodum carnes dictarū au
um commendabilis sunt nutrimenti, & facilis dige
stionis, ita contrā reperiuntur carnes quarundam
auium alimenti improbabilis, difficilis digestionis
& in equalis complexionis, uelut Anserum, Pauonū
& Malariorum, et præcipuè habentium collum &
rostrum oblongum, degentium in aquis, & passerū.
Hi enim calidissimi sunt, & à temperamento longè
simè recedunt, ueneremq; uehementer stimulant.
Circa electionem autem carnis uolatiliū, sciendū
est secundum diuersas laudabilioris nutrimenti pr
prietates, ac eius, quod nutritur, sanitatis uel robo
ris intentionem, carnes uariè laudari. Galenus enim
respiciens ad facilem alterationem et subtilitatem
perdices prætulit. Rhazes uerò et Isaac, ob leuitatem
et subtilitatem, starnam, Isaac etiā diuersa ratione
carnes uolatiliū laudauit diuersas. Auicenna lauda
uit carnes Turturū præ cæteris, quòd corroborent
& confortent intellectum. Anium porro omnium ge
nus leuissimum cibū præstat, si ad quadrupedes con
feratur: quare ijs qui corporis neglecto exercitio
confi

onsilijs potissimum, & studijs & contemplationi
 tendunt, conueniens est. Iuxta hanc Galeni senten-
 am, 3. de alim. facul. cap. 18. Earum, inquit, quæ
 olatu fidunt, caro ob facilem concoctionem præ-
 puam laudem meretur, maximeq; perdicis, gene-
 te enim sanguinem clarum, mundum, spirituosum,
 entis exercitijs & intellectui aptum.

DE PISCIBVS. CAP. XXX.

Si pisces molles sunt magno corpore,
 tolles,
 si pisces duri, parui sunt plus ualituri.
 Ecphrasis.

Hic ponuntur duo accidentia, unde habetur ele-
 ctio pisciū. Pisces enim aut duri erunt, aut molles:
 molles, uetuli nouellis erunt meliores: quia molliti-
 s prouenit ex humiditate, quæ in nouello pisce in-
 digesta est, in uetulo uerò digestior. Quare nouelli
 pisces

DE CONSERVANDA

pisces magis phlegmata generant, quam uetuli.
Et sic patet anguillam uetulam saniozem esse nou
la, ut quibusdam placet. Si uerò dura carne cond
ti fuerint, iuuenes erunt saniores, id est, digestibili
res, cuiusmodi sunt Lucij & Perca, durities eni
resistit digestioni. Auic. est hæc sententia. 2. Can
cap. 555. Eligitur quidem, inquit, ex piscibus du
ram carnem habentib. ille, qui est minor. Et ex ha
bentibus mollem carnem, ille, qui est maior ad tern
num aliquem.

Lucius, & perca, & saxaulis, & alb
ca, Tencha
Sornus, plagitia, & cum carpa, galbio
truta. Ephrasis.

Lucius.

Hic 10. recensentur pisces naturæ humanæ pr
alimento conuenientes. Primum est Lucius, pisc
notus, tyrannus piscium, quia non solum deuorat
sces alterius, sed etiam suæ speciei, unde uersus:
Lucius est piscis rex, atq; tyrannus aquarum.

Perca.

Estq; piscis duræ carnis, natatu uelox, uulgo e
Becht. Secundus, Perca, per antiphrasin à par
cendo quòd nulli piscium parcat, iratus enim uul
rat alios pisces squamis suis, quas habet supra do
sum, nec audet eum inuadere Lucius, inò ut, narr
Albertus, naturalis amicitia est Perca cum Lucio
Lucius enim læsus ab alio difficulter sanatur, qu
re querit Percam, qui uidens eum læsum, tangit, e
len

ut uulnus eius, & sic sanatur: est quoq; Perca si-
 liter piscis duræ carnis notus, teutonice, ein *Ber-*
 ¶. Tertius est Saxaulus, piscis marinus, Gallis
 la dictus. Alijs tamen placet esse piscem, qui teu- *Saxalus*
 nicè dicatur ein *Dünge*. Est q; hic inter pisces ma- *Albica.*
 ios saluberrimus. Quartus, Albica, teutonice
 tting / qui & ipse marinus est. Quintus, Ten *Tencha.*
 a, piscis aquæ dulcis, notus, pelle lubrica atq; ui-
 osa, ad nigredinem tendente: Carne dura, unde
 his tribus, Lucio scilicet, Perca, & Tencha, post
 tionem pellis aufertur. Dicitur autem hic piscis
 tonice ein *Tinche* / oder *Schleibe*. Sextus,
 rrus, Est piscis marinus minimus, albus, medijs di- *Sornus.*
 ti longitudinem non excedens, comeditur unà cum
 pite & spinis. Teutonice dicitur ein *Garnart*.
 ptimus est Plagitia, piscis marinus, notus, latus, in *Plagitia.*
 a parte suæ pellis rubris maculis conspersus, pels
 tota albus, curuo ore, aliàs & *Pecten* dicitur,
 tonice ein *Platteiß* / oder *Scholle*. Octa- *Carpa.*
 s, Carpa, siue Carpio, piscis dulcis aquæ, notus,
 modum uiscosus: quare à magnatibus in uino deco-
 utur, ita enim tollitur uiscositas eius. Teutonice
 n *Carpen*. Nonus, Galbio, piscis marinus, no- *Galbio.*
 s, à quibusdam dictus *Rogetus*. Teutonice ein
Lothbart / & est piscis duræ carnis, ac sanus. Alij
 xtus habent *Gobio*, de quo *Gale. lib. 3. de alimen.*
 cul. *Gobio*, inquit, littoralis est piscis, ex ceterum
 numero

DE CONSERVANDA

numero qui parui perpetuò manent. Suauissimus
ac concoctu facillimus, simulq; ad distributionem
succi bonitatem, optime cõparatus. Gallicè Gouion
Teutonice, ein Kress oder Kresslin. Vltimus est Tru-
ta, in carne similis Salmoni, nec tamen Salmo est, lon-
gus quidem est, sed nõ crassus. Capitur in magnis fl-
uijs, fricando serè, hinc fiunt pastilla cum speciebus
& est piscis ualde preciosus. Gal. Trutes, germa-
ein Forel. Circa electionem uerò piscium sciendũ
primo, carniũ respectu (cæteris parib.) minoris esse
nutrimenti, sed pluriũ superfluitatum. Phlegmatici
ei enim sunt, id est, frigidi & humidi, minusq; fastidi-
si, concoctu difficiles, tardi transitus, quare in stom-
cho interdũ corrũpuntur, et putrescũt sitim genera-
do. Carnium itaq; laudabilium nutrimentum, pisci-
nutrimento præstat. Secundo uerò, pisces marinos
meliores esse in uictus salubris ratione (cæteris par-
rib.) piscibus aquæ dulcis. Præstant enim nutrime-
tum minoris superfluitatis et naturæ carniũ propi-
quius. Sed quia (cæteris parib.) pisces marini sunt
carnis durioris quàm aquæ dulcis, difficilius etiã
digeruntur, ac resoluantur, magisq; nutriunt, et sa-
guinem purum procreant. Aegris tamen magis co-
ferunt pisces aquæ dulcis, ob digestiue uirtutis deb-
ilitatem. Tertio sciendum, ex piscibus tam marinis
quàm aquæ dulcis eligendos esse quorum caro sit a-
lba, non uiscosa, frangibilis, subtilis, boni odoris, ta-
de pu

Truta

e putrefactionis, coloris laudabilis, quorū habitus
 nō sit in lacub. stagnis, aut locis sordidis, nec in
 uis habentib. malas herbas. Eligendi aut, non admo
 iuuenes, neq; prægrādes, sed uelocis motus, et pau
 uis cositatis. Ex marinis eligendi sunt, capti in
 minibus multum à mari distantib. idq; cæteris con
 tionibus bonis suppositis. Item suppositis præde
 s conditionib. quanto pisces sunt squamosiores,
 nto & meliores. Idem intelligitur de spinis, quia
 ultæ spinæ & squamæ significant puritatē substan
 e piscis. Inter pisces etiam marinos, meliores &
 riores sunt, nutriti & capti in mari profundiori,
 ntorumq; estu magis agitato, ac magnis multisq;
 minibus adulterato. Vnde in mari Septentriona
 capti, præstant ijs, qui capiuntur in mari mortuo
 u meridionali. Pisces quoque aquæ dulcis, me
 res sunt qui in rapida ac multiflua aqua fatigan
 r. Ex quibus iam dictis colligitur, qui piscium
 obi malive censeri debeant. Bestiales enim, ut
 orcus & Canis marinus, Delphin, & Morpha, in
 aues sunt concoctu difficiles, crassi, & salsi humo
 r, plurimi excrementi, maximeque recentes, ad
 um uictus salubrem inepti, nec apparent in carne
 rum, prædictorum pisciū conditiones, albedo sci
 et, et subtilitas, &c Quos tamen si cōingat esse,
 n ilico à captu coquēdi sunt, sed per dies aliquot
 uādi, dum caro mollescat, et citra substantiæ cor
 ruptio

DE CONSERVANDA

ruptionem intremiscat. Id quod fieri solet, si leuiter sale conspergantur. Quomodo & sapidiores euadere Gale. autor est. Inter pisces marinos, Rogetus, & Sornatus, siue Gornus, non improbantur. Nam caro eorum & substantia purissima est. Deinde Plagitia, & Sola, quorum tamen caro uiscosior est, minusq; frangibilis, ac minus alba, & crassior: sapore quidem & odore minus delectabiles. Merlengo tamen forte secundus debetur locus post Rogetum. Non est enim tanta crassitie, & uiscositatis, ut Plagitia & Sola, substantia est satis frangibili, sed consideratis sapore, odore, colore, substantie puritate, & mollitie, deficere nonnihil deprehenditur in bonitate à Rogeto & Gornato. Idem intelligendum de Halece. Morpha iuuenis satis in bonitate predictis appropinquat, consideratis tamen conditionibus predictis est crassior & uiscosior. Salmones autem, Turboti & Maquerelli, multum deficiunt in bonitate. Sunt enim multo crassiores, uiscosiores, & difficilioris concoctionis, nec competunt, nisi exercitantibus, fortibus, & iuuenibus, idq; si quid salsedinis eis commisceatur, quo uiscositas, crassities, & frigiditas eorum corrigantur. Inter pisces autem dulcis aquæ, consideratis predictis conditionibus, Perca & Lucius mediocris, primum bonitatis gradum obtinent, supposito quod sint pingues, deinde Vendosia, hinc Lopia.

Lopia. Et quamuis Carpa predictis sit squamosior, carnem tamen habet non tam albam, frangibilem & subtilem, ut Lucius & Perca: sæpiusq; in stagnis reperitur. In summa tamen (si cætera pariter ad sim) meliores censentur pisces fluuiatiles, capti in aqua petrosa, fluente uersus septentrionem, profunda, multæ agitationis, quo non cõfluant sordes ciuitatum, in qua etiam herbarum ac bonarum radicum copia suppetat. Canceri autem fluuiatiles & marini multi sunt nutrimenti, nõ faciliè in stomacho corrumpuntur, sed tardius digerantur. Sciendum insuper, pisces recentes corpus humectare, lac & sperma multiplicare, ualdeq; conferre cholericis. Non sunt autem comedendi pisces à ferti exercitio, siue labore, nam ita faciliè in stomacho corrumpuntur. Caueant item sibi ab esu piscium, quibus stomachus debilis sit, & malis humorib. plenus. Nec comedendi sunt pisces simul cum carnib. & lacticijs, neq; post alios cibos. Postremò uerò sciendum, pisces crassos, salsos, meliores esse quàm recètes, attamen longo tẽpore salsi prauis sunt alimenti. Pisces etiam laudabiles, leuiter salsi, ac modicè sumpti, appetitũ, si quis eos expetat, reuocant & corroborant.

DE ANGVILLA.

CAP. XXXI.

H

DE CONSERVANDA

Vocibus anguillæ prauæ sunt si co-
medantur, (tur.

Qui Physicæ nō ignorant, hæc testificari
Nī tu sæpe bibas & rebibendo bibas.

Ecphrasis.

Hic traditur anguillam plurimum nocere uocibus, & hoc probatur rationibus medicis & Philosophicis. Anguilla enim piscis est crassi, & lenti succi, maximè oppilans, multumq; à conditionib. pro-
bi piscis, præcedente capite relatis, deficiens. Quod
etiam intelligendum est de Lampetra, Licet Lam-
petra parua anguillis laudabiliore censeantur, et
minus periculosa. Non enim habent tantum uisco-
sitate & crassitie quantum anguilla, id quod sen-
sus dijudicat. Vnde salua reuerentia eorum qui utun-
tur, hi pisces licet ori non ingratum saporem offe-
rant, admodum periculosi sunt. Generatio enim eo-
rum in aqua similis est generationi serpentum in ter-
ra, non sine ueneni suspitione. Vnde & Varroni
nomen habent, quòd anguib. adsimulentur. Quare
eorum capita, & caudæ, in quibus uenenum esse so-
let, ac similiter interior spina, nullo modo edenda
sunt. Bonum est etiam, ut propter uiscositate ui-
no optimo immersi, in eo ludant donec moriantur.
Ac deinde præparentur cum iusculo optimarum spe-
cierū, ut solent Apitiana scholæ sectatores. Conue-
nit etiam ut ebulliant, primò duabus ebullitionib. in

uino

vino et aqua, & illis abiectis, decoquatur deinde ad
 perfectionem, et fiat iusculum, uel pastillatura, uel assa-
 tura, cum salsameto conuenienti cum salsa scilicet uirg-
 di, fortibus speciebus. et uino in hyeme, cum debilibus
 speciebus. agresta et aceto, in estate. Commodius tamen
 ab esu huiusmodi piscium abstinetur. Stomacho enim
 & renibus. sunt inimici, sed precipuum sentiunt nocu-
 mentum ex eorum obsonijs, qui arenulas mingere con-
 sueuerunt, quoniam illa anguillari glutino, in calcu-
 los cogit et adstringi uideatur. Podagra quoque labo-
 rantibus manifeste officiant, nec ullis morbis meden-
 tur, sic ut iniquè natura fecisse uideatur, quæ tam
 suauem refutandis expuendisq; piscibus indiderit
 saporem. Medici omni ex loco, omniq; tempore, et
 presertim circa solstitium, anguillas detestantur.
 Secundo loco dicitur cascum & anguillam, si come-
 antur, plurimum nocere, quod intelligendum est, si ma-
 gna quantitate sumantur: causse partim dictæ sunt
 cap. 7. & partim hoc cap. Postremo dicitur, si præ-
 dicta cum frequenti potatione uini sumantur, mali-
 tiam eorum corrigi. Quod tamen non est intelligendum
 de uino subtili et penetrante, quia super cibum mali-
 chymi bibere uinum dum comeditur, aut antè, aut post-
 quam digeritur, est malum, ut testatur Aui. 3. 1. doct.
 ca. 8. Quoniam facit malum chymum in extrema cor-
 poris penetrare, unde maximum sequitur nocumentum.
 sed intelligendum est de uino forti, non admodum penetrante

DE CONSERVANDA

te, sæpe et parua quantitate sumpto, causa bonæ et
mixture ciborū, hoc enim corrigit malitiā eorum,
cōfortat digestionē, digerit humores phlegmaticos
et frigidos, quare multū facit ad digestionem casei
& anguille. DE CIBI ET POTVS AL-
ternatione. CAP. XXXII.

INter prandendum, sit sæpè, parumq;
bibendum.

Si fumus ouum, molle sit, atq; nouum,
Ecphrasis.

Hic duo habentur præcepta, Primum est de al-
ternatione cibi & potus, ut scilicet inter prandē-
dum, siue coenandum, alternatim comedatur et bibe-
tur, sæpius potius quàm multū bibendo. minimeq;
bruta animantia imitando, quæ tum demū bibunt,
cum cibo exaturata fuerint. Ita enim potus melius
cibo permiscetur, & cibus mollior ac digestionem ha-
bilior redditur. Vbi notandum triplicem esse po-
tum, permixtiuum scilicet, delatiuum, & sitis seda-
tiuū. Dicta itaq; de permixtuo potu, habent uerita-
tem. Huius enim debet esse quædam cum cibo alter-
natio. Nec est differendus (saluo tamen aliorum i-
udicio) ad finem comestionis, siue dum sitis urgeat.
Et maximè conuenit hunc frequentare, quando co-
meduntur cibi actu uel potentia calidi, idq; in ijs qui
uehementius se exercent, panemq; siccum edunt. Po-
tus uerò sitis sedat iuus in hominibus bonæ constitu-
tionis.

tionis conuenienter ad finem comestionis differtur, tunc enim est uera sitis, propter aestuationem cibi calidi & sicci. Nec enim uerisimile est, sitim & famem cum sint appetitus contrariorum simul urgere. Estque hic potus iuxta sitis exigentiam augendus, uel minuendus. At qui de latius maximè conuenit completa prima digestionem, conuenientissimè etiam adhibetur paulò ante horam suscipiendi alterius cibi. Et precipuè cum cibi primo sumpti crassæ fuerint substantiæ, nec est differendus donec sitis ortatur. Preparat enim stomachum ad suscipiendum cibum sequentem, et iuuat transitum cibi ad epar à stomacho: neque tamè sumendus est in magna quantitate, ut citò possit digeri. Nam ante digestionem non transit ad epar. Et hoc uerum est, si potus de latius non fuerit aqua, in qua non est necesse expectare digestionem, antè penetrationem eius ad epar. Regulariter autem potus de latius, uel etiam permixtius, non debet esse aqua, sed uinum, uel aliquid uino proportionabile, ut cereuisia, uel potus ex cerasis, uel pomis, uel melicratum, uel simile quid, quibus tamen omnibus uinum est melius. Secundo sciendum est, quanto cibus est crassior, siccior, & frigidior, tanto potum permixtium & de latium maiorem esse debere: et contra, quanto cibus est calidior, subtilior, & humidior, tanto potum de latium & permixtium minorem. Et quanto cibus crassior, frigidior, & di-

DE CONSERVANDA

estioni inobedientior, tanto uinum permixtuum,
uel delatuum, subtilius & fortius. Et quanto cibus
subtilior, calidior, et digestibilior, tanto potum esse
debiliorem. Vnde fortius uinū, tam cum carnibus bo
uinis, quàm pullinis bibendum est: & fortius bibens
dum est cum piscib. quàm carnibus. Secundum prae
ceptum est, ut ouum edendum, sit molle & nouum,
cuius ratio reddita est cap. 8.

DE PISIS. CAP. XXXIII.

Pisam laudandam de legimus ac reo
probandam,

Pellibus ablatis, est bona pisa fatis.
Sunt inflatiuæ cum pellib. atq; nociuæ.

Ecphrasis.

Hic agitur de pisis, quæ partim laudantur, par
tum uittu.

sine uituperantur. Laudantur quidem ablatis cor-
 ticibus, uituperantur uero si una cum corticibus &
 pellibus comedantur. Hoc namq; modo comesta, plus-
 rimum flatulenti spiritus pariunt, ut ineptissimum
 censerit amposset, si hoc modo edantur. Medullaris
 enim & corticis natura discordant. Alterum namq;
 uentris solutionem & deiectionem molitur: alterum
 obstruit & constringit, ut testatur Isaac in dietis
 uniuersalibus. Vnde in corpore fit motus agitatus,
 inducens torturam & inflationem. Et hoc non pia-
 siss modo, uerumetiam omnibus leguminibus commu-
 ne est, ut fabis, phaseolis, lentibus, & similibus, pre-
 cipue tamen habentibus corticem crassiore, ut fa-
 bis, & ciceribus nigris. Cortex etiam in omnibus
 est peioris nutrimenti quam medulla. Est pisorum
 genus quoddam album, rotundum, paucioris & tene-
 rioris corticis, quod tametsi citra uexam cum pelle-
 bus & corticibus edatur, prestat tamen ab iisdem
 repurgari. Legumina uiridia & recentia minus ha-
 bent de cortice, & minor in eis diuersitas est inter
 corticem & medullam, & facilius digeruntur. Qua-
 re nonnullis placet ea magis conuenire sanis corpo-
 rib. quam matura & arefacta, sed non est ita, pluri-
 marum enim sunt superfluitatum & substantie cor-
 ruptibilioris, quare minus conueniunt corpori-
 bus sanis. Matura uero arefacta, & a corticibus
 extimius expurgata, ad uictus salubris rationem

DE CONSERVANDA

magis faciunt quàm recentia, nondum excorticata. Viridia autem arefactis non decorticatis salubriora inueniuntur. Porro, quum omnium leguminum substantia inflet, concoctioni repugnet, crasse sique & prauis succi alimentum in corpus diffundat, non iniuria à uictus salubris ratione eximitur. Iusculum tamen eorum siue decoctio eò quòd flatum cum omni & alimenti & concoctionis malitia deponat, uentrem subducat, urinam cieat, uenarum obstructions tollat, non parum commoditatis in uictus salubris ratione habere dignoscitur. Cuius proinde usum frequentiore esse cõuenit, quando crassis ac distruentibus cibis utimur, & corpora ieiunij adfligimus, Decoquuntur autem hoc modo: Pisca, Cicera, reliquaue legumina, sub noctem in aquam feruentem immittuntur, ac primò quidem manibus diutinè confriantur: deinde in eadem per totam noctem macerata temperantur: sequenti uerò nocte duabus uel tribus ebullitionibus in eodem liquore decoquuntur. Ius decocti, colo transfunditur, & ad usus reseruatur. De quo, ubi & quantum libuerit, accipiendum est, cumque Cinnamomo, & Croco denuo præparandum, non nihil uini addendo, ac deinde unica ebullitione decoquendum, spumam auferendo, et sumatur in principio refectiois. Iusculum uerò, siue brodium, ut uocant, cicerum & pisorum alborum ac rotundorum, optimum censetur.

VALET VEDINE. 61

pur, & natura conuenientius, quemadmodum &
ta eorum substantia.

DE LACTE. CAPVT XXXIII.

Lac ethicis sanū
caprinū, post ca
melinum

Ac nutritinum plus
omnibus est asini
num,

Plus nutritinum uac
cinū sit & ouinū.

Adsit si febris, caput & doleat, fugien
dum est.

Ecphrasis.

Heic referuntur precepta quedam de electio
e lactis. Primum est, lac caprinum, hecticis, id est,
consumptis & maceratis uel febre hectica laboranti
us esse sanum, id quod testatur Auicenna 2. Can.
cap. 444. Lac, inquit, caprinum, & lac asininum
sunt bona hectice. Et prima 4. Tracta. 3. cap. 6.
Ratio, quia lac caprinum, secundum Auicennam 2.
Can. cap. citato, temperatum est, & multi nutrimē
ti. Secundum locum, camelinum obtinet, Est enim
subtile, multæ aquositatis, et humiditatis, quare hu
mectat quidem eos, sed parum, ob nimiam humiditatem

H 5

DE CONSERVANDA

tem nutrit, minus itaq; eis conuenit, quàm capri-
num. Lac tamen camelarum, & maximè recens
foetarum, ualde confert hydropisi, & patientibus
dolorem in epate, & renouat epar, autore Auicen-
na loco citato. Secundum, est lac asininum, hecti-
eis magis reliquorum animalium lacte conuenire.
Quod uerum est, si lacti aliorum brutorum compa-
retur. Id enim reliquis omnibus ad propositum ad-
fectum, utilius est, quippe cum tenuissimum sit, &
minimè coagulatur, & quoquo uersus ocysime in
corpus digeritur, inquit Gal. lib. 7. cap. 6. Medica-
di Methodi. Idem refert & Auicenna. Phen. 1. 4. Tra-
cta 3. cap. 6. Et non est, inquit, lac post lac mulieris,
sicut lac asinae. Et paulo post: Et propriè lac asinae
eradicat hecticam, si fuerit ei eradicatio. Comparan-
do tamen lac asinae ad lac mulieris, minus conuenit.
Lac enim mulieris sugendo sumptum conuenienti-
us est omnibus, teste Auicenna loco citato. Et Gal.
lib 7. cap. 6. Therape. ubi inquit: Ac optimum qui-
dem, utpote cognatum, muliebri lac est. Ratio
quia lac muliebri est subtilius, frigidius, humidius,
& naturæ humane, ut dictum est, magis cognatum.
uelocius penetrat, citius digeritur, & magis nu-
trit. Et lac huiusmodi hecticis exhibendum, mulgeri
debet, quantū fieri potest, proximè lectū infirmo, ut
quàm minimo tēpore in aëre moretur, sed sine ulla
mora administratur, propterea quòd celerrimè mu-
tarè.

pri sit aptū. Sciendum tamen lac mulieris aut asi-
 e, non semper conuenire hecticis, imò aliquando
 acidum, siue cui butyrum detractum est, iisdem
 tilius est, quàm lac mulieris aut asinæ. Primo, quā
 cū hectica est solutio uentris. Deinde quā eo est
 spatio de coagulatione lactis in stomacho, uel de
 dore uehementis febris, uel quando stomachus per
 cholericus est, ut lac in cholera cōuertat. Tertio,
 quando cum hectica coniungitur putrida, et præci-
 uè, cū in inferiorib. fuerint multæ oppilationes,
 lac acidū restringit uentrē, nec facile in cholera
 uertitur, ut cui butyrū, per quod facile inflamma-
 ur, exemptū sit. Nec in putrida febre eadē ratione
 eile putrescit. Quarto, si stomachus fuerit sordi-
 us, nā in hoc lac facilimè corrumpitur. Quinto si
 eticus abominetur lac dulce ac integrum, acidum
 erò siue à butyro seiunctū non exhorreat. Tertiu
 t, lac uaccinū et ouiu magis nutrire, quia alijs pin-
 uiora sunt, & crassiora, ut dicit Auicenn. 2. Can.
 ap. 444. Lac inquit, omnis animalis, cuius ræo-
 natio prolixior est prægnatione mulieris, est ma-
 : quapropter proportionabile est illud, quod pro-
 imū est, sicut uaccinū. Rhaz. uerò 3. ad Mans. cap.
 5. sic inquit: Vaccinū lac omni lacte cuiuslibet al-
 erius animalis crassis iudicetur, quod etiā omnib.
 orporis pinguedinē adipisci uolētibus cōuenictus
 xistit. Quartū est, lac nocere febricitātib. et caput
 olentib. cuius causa adsignata est cap. 7. DE

DE CONSERVANDA
DE BUTYRO. CAPVT XXXV.

L Enit, & hume
ctat, soluit si
ne febre butyrū
Ecphrasis.

Heic de butyri pro
prietatibus & uiribus
agitur. Prima est, bu
tyrum lenire, molific
re ac lubricum redde

re uentrem sua unctuositate. Secūda est, butyrum hu
mectare: quia ex melioribus partibus lactis comp
situm est, & ita ei conuenit humectare, quemadmo
dum & ipsi lacti unde extrahitur. Tertia est sol
uere uentrem, id est aluum ducere propter lubricit
tem quam intestinis inducit. Et has proprietates e
etiam ponit Auicenna 2. Can. cap. 117. Et induc
has tres proprietates corpori non febricitanti. No
cet enim corpori febricitanti, quia propter unctu
sitate facile inflammatur, & in febricitante calo
rem augmentat. Sciendum tamen, quod butyrum, e
si predictas proprietates obtineat, ratione tamen
nimie humiditatis & unctuositatis, non competit
ut cibus, praesertim si usus eius immodicus fuerit. It
namq; abominationem parit, et facit ut cibus in or
ificio Stomachi supernatet, & uentrem plus iusto
xat

at, uomutumq; proritat. Nullo ergo modo butyrū
comedendum est, ut cibus immodicè neq; immedia-
tè post alios cibos, sed ad condimentum cibariorum
atis conuenit.

DE SERO. CAPVT. XXXVI.

Inciditq; lauat, penetrat, mūdāt quoq;
serum. Ecphrasis.

Quatuor hic recensentur proprietates serri, id
est, aquæ lactis. Prima est, serum incidere, siue atte-
nuare. Secunda, lauare, id est, abstergere. Ter-
tia, penetrare, & hæc sequitur ex prima. Quar-
ta, mundificare, id est, soluere siue purgare. Et hæc
proprietates refert Auicenna 2. Cano. cap. 444:
ubi sic scribit: Aqua eius est subtiliatiua, lauatiua,
& solutiua, & in ipsa non est mordicatio. Rhazes
uerò 3. ad Mansorem cap. 15. Serum ait bilem ex-
pellit rubeam, scabiei quoq; ac pustulis, nec non
Sahafati, id est, pustulis quæ in facie nascuntur,
ictericæ etiam, atq; ei cui fortis uini potus nocuit,
auxilium præbet.

DE CASEO. CAPVT. XXXVII.

Caseus est geli-
dus, stipās, cras-
sus quoq; durus.
Caseus & panis bo-
nus est cibus bene sa-
nis. Si

DE CONSERVANDA

Si non sunt sani, tunc hunc non iungite
pani.

Ecphrasis.

Hoc loco duo aguntur. Primo referuntur 4
proprietas casei, Prima est, caseum esse gelidum,
id est, naturae frigidae, & hoc intelligendum de ca-
seo recenti, qui frigidus est & humidus, & non de
ueteri, qui calidus est & siccus, ut habet Auicenna. 2.
Can. cap. 127. Potest item intelligi, qui ex sola co-
gnitione lactis conficitur, absq; alterius rei com-
mixture. Reperitur enim caseus calidae natu-
rae, stomachum calfaciens, & linguam mordi-
cans ob rerum admixtarum commixtionem, ue-
lut caseus quidam uiridis, qui si magna quantita-
te edatur, uehementer corpus excalfacit. Secun-
da proprietas est, caseum stipare, id est, adstrin-
gere, & duram aluum reddere, & precipue ue-
terem ac multum coaguli habentem. Tertia est,
caseum esse crassum, id est, crassos generare hu-
mores, idq; nullo excepto. Omnis enim caseus
ex crassiori & magis terrestri lactis substantia co-
gitur. Quarta est, caseum esse durum, id est,
duritiem alui efficere. Et haec eadem est cum se-
cunda. Demde refertur, quod caseus quamuis
solus sumptus sit insalubris, eò quod egrè conco-
quatur, ut dictum est, attamen si modica quanti-
tate

te misceatur pani, cum ipso pane fieri digestibi-
m, aliàs non, & hoc in corpore sano, in aegro uero
nimè. Plura lege de hoc supra cap. 9.

ALIVD.

Ignari medici me dicunt esse nocium:
Sed tamen ignorant cur nocumenta
feram.

Languenti stomacho caseus addit
opem.

Si post sumatur terminat ille dapes.
Qui Physicè non ignorant hæc testifi-
cantur.

Ecphrasis.

In duobus hisce prioribus uersibus est Proso-
peia, fingitur enim persona casei sese defenden-
s contra uituperatores, dicit enim: Ignari medè
id est, indocti & medicinæ ignari, dicunt me, uè-
licet caseum in genere esse nocium, cum tamen
si ignorant causam, quare naturæ humanæ no-
re dicar. Deinde recensentur duæ utilitates
sumpti casei. Prima est, caseum conferre sto-
macho aegrotanti: ubi tamen notandum, non quem-
libet caseum cuiuslibet languenti stomacho opem fer-
re, sed in certis quibusdam casibus omnem caseum
recere, nimirum stomacho raræ texture, & cui-
bet stomacho ex longa aegritudine debilitato.

Cetero

DE CONSERVANDA

Ceterum caseus recens & nouus, pauca uiscositate
calido stomacho opitulatur: quia Rhaze 3. ad
Mansorem, cap. 15. teste adustionem & caliditate
eius reprimat. Confert etiam, propter humiditatem
suam stomacho sicco. Talibus uero stomachis adma-
dum nocet caseus antiquus, uel ualde acutus, & mul-
ti coaguli. Sed stomacho cuius pelliculis multa ad-
haerent phlegmata, plurimum conducit caseus anti-
quus, uel multi coaguli, acrimonia enim sua phleg-
mata incidit & abstergit. Contra uero huic recens
& mollis caseus maximè nocet, Secunda est, ca-
seum sumptum à cibo ipsum terminare, facit enim
descendere cibum in locum ubi uiget digestio, id est
ad fundum stomachi, id quod sciunt uerè medicina
non ignari de casco acuto, Ita scribit Rhazes 3. ad
Mansorem, cap. 15. Veruntamen cum post come-
stionem, parua ex eo sumitur quantitas, os stoma-
chi corroborat. Satietaem quoq; nimiam, atq; fasti-
dium, quæ ex dulcibus & unctuosus in ore stoma-
chi proueniunt cibis, aufert.

DE MODO EDENDI ET BI- bendi. CAPVT XXXVIII.

INter prandendum sit sæpe parum
bibendum.

Ut minus ægrotes, non inter fercula pe-
ces.

Ecphr

Ecphrasis.

Hoc capite duo præcipiuntur. Primo, ut inter prandendū fiat alternatio quædam edendi et bibendi, id est, ut inter edendū alternatim sa pius parum bibatur, neq; eo usq; differatur potus dum uenter cibo expleatur, ut dictū est cap. 32. Secundo uerò, ut inter prandium & cœnam, quoad eius fieri potest, potus euitetur, & hoc si cibus sumptus in stomacho nondum digestus fuerit, nisi magna cogente necessitate. Impeditur enim & interrumpitur primo sumpti cibi digestio, ac indigestum eum è stomacho descendere contingit, appetitus deijcitur cibi in cœna sumendi, corpus grauatur, & ad dispositionem in qua homo neq; sanus, neq; aeger est, inclinatur, siue qualis ea est, quæ febrem præcedere solet.

Ut uites pœnam de potibus incipe cœnam.

Ecphrasis.

Heic docetur, cœnam inchoandam esse à potu. Sunt qui hoc modo exponant. Si uis uitare pœnam id est, infirmitatem, prius bibas in principio cœnæ quàm comedas: sed hæc expositio inepta est prorsus ac inualida. Secundum medicos etenim conducibilius est, à cibo cœnam auspicari quàm potu. Nec ipsi Angli, quib. præsens liber dicatus est, istum mo-

DE CONSERVANDA

rem siue consuetudinem seruant. Cōmuniter enim quacunq; dici hora bibere uoluerint, bolū siue morsum panis præsument. Videtur itaq; hunc habere sensum. Incipe coenam à potu, id est, à cibo liquido, et facile digestibili, quemadmodū et Hipp. 2. lib. Aphor. 11. potū usurpauit, ubi sic inquit: Facilius est impleri potu quàm cibus. Ratio autē hæc est, quia si cibus liquidus et facile digestibilis postremo sumatur loco, cū nocte superueniente fortificetur calor digestiuus, cibus ille liquidus et facile digestibilis longè ante digeretur quàm crassus et concoctu difficilis. Qui non inueniens exitum ob cibum crassum nondum digestum, minus aduretur: uel si exierit crassum cibum, nondum ad plenum digestum secum corripiet. Melius est ergo, ut cibus liquidus et facile digestibilis præsumat, ut digestus, exitum habeat, nullo repugnante.

Post pisces nuces, post carnes caseus ad-

fit.

Vnica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.

Ecphrasis.

Hoc loco duo imprimis traduntur præcepta. Primum, ut post esum piscium, casei loco sumantur nuce. Nux enim siccitate sua, impedit generationem phlegmatis, quod ex piscib. generari solet, hinc etiam in ieiunio quadragesimali, summo loco

coctis

eo exhibentur nuces. Alia ratio, quia pisces, quandoq; ueneni non nihil in se continent, difficulter concoquuntur & facile putrescunt ac corrumpuntur. Nucces uerò iuuant digestionem, quia sunt mediocriter calidæ. Alia, Quia quando sunt ueneni, ut dictum est, statim nux remedium præstat contra uenenum. Ergo pisces temperantur per nucas, & sic sanum est, sumere nucas post pisces.

Secundum, ut post esum carniuum sequatur caseus, non nucas. Caseus enim facit ut cibus descendat ad fundum stomachi ubi uiget digestio. Et hoc intelligendum de caseo, medium inter recentem & ueterem locum sortito. Deinde posteriore uersu ostenditur, quòd unica nux scilicet myristica naturæ humanæ prodest, bonum enim odorem oris efficit, uisum, epur, splencm, & stomachum confortat, & maximè orificium eius. Secundum Auicennam 2. Canon. cap. 506. Sed altera nux, scilicet auellana siue communis nocet. Auellana quidem, quoniã in ipsa inflatio est, & generat uentositates in uentre inferiori, & facit sodam, id est, dolorem capitis, tardæ est digestionis, et excitat uomitum, inquit Auicen. 2. Can. cap. 43. Nux uerò cõmunis, quia et ipsa facit sodã, difficulter digeritur, infesta est stomacho et maximè calido, ob caliditatẽ suã. Diosc. lib. 1. cap. 141. Tertia nux, scilicet balistæ, est mors, id est, mortẽ infert, hac enim

DE CONSERVANDA

homines interficiuntur: uel intelligi potest de nuce methel, quæ autore Auicen. 2. Cano. cap. 512. uenenum est stupefactiuum, citò mortem inferens, de qua plura Rhazes 3. ad Mansorem cap. 30. Serapion cap. 365. de simplici.

Singula post oua, pocula sume noua.

Ecphrasis.

Heic præcipitur ut post cuiuslibet oui recentis & mollis esum, sumatur haustus, & maximè uini. Ouum enim recens & molle optimi est nutrimenti & facilis digestionis, parua quantitate corpus plurimo reficiens nutrimento. Quod tamen excellentius præstat uitellus eius, ut dictum est cap. 8. Quare uinum, cum sit amicum naturæ, facit ut ouum auidius ad membra trahatur & citius penetret. Alia causa. Ouum tardè per meri descendit, quare potus si uinum iuuat eius descensum.

DE PYRIS

CAPITULUM

XXIX

Adde p
ro po
tum, nux et
medicina u
neno.

Fer

Fert pyra nostra pyrus, sine uino sunt
pyra uirus.

Si pyra sunt uirus, sit maledicta pyrus.

Cum coquis, antidotum pyra sunt, sed
cruda uenenum.

Cruda grauant stomachum, releuant
Pyra cocta grauatum.

Post pyra da potum, post pomum uade
cacatum.

Ecphrasis.

Primo uersu docetur post esum pyrorum sumē-
dum esse potum uini. Cuius causa reddita est supra
cap. 7. quia pyra generant uentositates & cholicā,
sanguinem aquositate replent, unde conuenienter
cum eis bibitur uinum, idq; forte & calidum, hoc e-
nim uentositates discutit, & aquositatem ex esu
pyrorum consumit. Secundo dicitur, nunc esse
medicinam ueneno, id est, remedium contra uene-
num, ut dictum est cap. 13. Secundus autem &
tertius uersus indicant pyra absq; uino sumpta esse
uenenum, id est, naturæ nocere, cuius caussa red-
dita est primo uersu. Attamen non sunt simplici-
ter uirus, id est, uenenum, ita enim comesta, mor-
tem inferrent, ac proinde pyrusea producens es-
set maledicta & excidenda. Quarto uersu in-

DE CONSERVANDA

nuitur pyra cruda esse uenenum, id est, nocumentum inferre, faciunt enim ebullitionem humorum colicam, phlegmata, & scabiem: Si tamen coquantur, fiunt antidotum, id est, medicina, eo modo quo dictum est supra, cum uino, & maximè post alios cibos sumpta, ita enim adiuuant fecum expulsionem. Quinto uersu dicitur pyra cruda grauare stomachum. Impediunt enim digestionem & inflant, sed cocta releuant ac reficiunt stomachum grauatum, pristinoq; uigori restituunt, Vltimus uersus, duo continet, primo scilicet, ut post esum pyrorum, sumatur haustus uini, ut dictum est. Deinde uerò, ut post esum pomi alui excrementa deiciantur. Auicenna 2. Canon. cap. 569. Poma inquit, dulcia & acetosa, quando in stomacho inueniunt humorem crassum quandoq; deponunt ipsum in egestione. Potest etiam hæc adsignari ratio, quia poma uehementer inflant, uentositatem generant, qui per secessum emittitur.

DE CERASIS. CAPVT. XL.

SI cerasum comedas, tibi confert grandia dona.

Ex.

Expurgat stomachum, nucleus lapidem
tibi tollit. (est.

Hinc melior toto corpore sanguis in

Ecphrasis.

Heic enumerantur tria commoda ex esu ceraso-
rum. Primum est cerasa expurgare stomachum;
Quod quibusdam uerum uidetur si unà cum eis nu-
clei conterantur, hoc enim modo abstergunt & es-
mundant. Secundum est nucleum cerasorum pecu-
liari proprietate, frangere lapidem in renibus, siue
vesica, si succus eius sumatur, uel lac inde fiat.

Tertium est, carnem cerasorum optimum gene-
rare sanguinem, confortare & impinguare. Et
hoc experientia comprobatur: uidemus enim pas-
sere s qui plurimum cerasis delectantur eo tempore
quo cerasa matura sunt, longe maiora habere e-
pata, quàm aliàs. Vnde colligitur cerasa epar au-
gere & confortare. Heic notandum duplicia es-
se cerasa: crassa scilicet, & parua. Crassarum
sum duplicia, dulcia nimirum, & Pontica. Dulo-
cia omnia & parua insalubriora sunt: facile cor-
rumpuntur in corporibus uermes generantia. Cras-
sa Pontica, Cina uocantur, quæ & ipsa duplicia in-
ueniuntur. Quædam enim rubra sunt & mollis car-
nis, quæ recētia sunt edendam principio mēse: uim
habēt abstergēdi stomachi, et ciēdi appetitus. Alia ci-

DE CONSERVANDA

na nigra sunt & crassa, dura carnis, & maximè
omnium Pontica. quæ summo loco in prandio siue
cæna edenda sunt, quia ponticitate sua in fine men-
se claudunt orificium stomachi, eoq; clauso diges-
tio melius & citius peragitur.

DE PRVNIS.

CAPVT XLI.

F Rigida
sunt, lax-
ant, multū pro-
sunt tibi pru-
na.

Ecphrasis.

Duæ hoc loco
adsignantur utili-
tates prunorum.

Prima est. Pru-
na in frigidare cor-
pus: quare et Por-
tugalenses cum sint
in calida regione,
decoctioni carnis
um suarū semper
commiscent pru-
ne, & maximè Da-
ma

Prunascena. Secunda est, pruna humiditatis ac lentoris sui gratia uentrem subducere: autore Gale. lib. de alimen. facul. Id quod de prunis maturis intelligendum est. Crudis enim stipticitas inest, ut testatur Auicen. 2. Canon. cap. 541. Et minimū alimenti corpori præstant. Et hæc secunda utilitas, licet multum conueniat prunis Damascenis, quemadmodum & prima, maximè tamen conuenit prunis allatis ex Armenia, quæ reliquis omnibus meliora sunt, & uehementius soluunt, ut testatur Auicen. loco citato. Sciendum autem pruna matura ex usu esse, immatura minimè. Probatissima in his, & nature conuenientiora sunt, figuræ oblongæ, carne pauca & dura, nonnihil siccitatis participantia. Cortice exteriori tenui, sapore nõ prorsus dulcia, sed acorem aliquem aut acerbitatem præ se ferentia, cuiusmodi sunt Damascena, hæc enim humectant, & refrigerant mediocriter: Sunt porro et aliæ multe prunorum species, quorum tamen usus non est approbandus. Sunt etiam prunella quædam syluestria, parua, dura, acerbâq; & in cibo permolesta, & uentri mouendo idonea: ex quibus fit aqua ad uentrem sistendum commodissima. Conuenit autem ut pruna, pro uentris solutione exhibenda, primò, in aqua frigida, ad breue tempus macerentur, Hoc enim modo præparata magis refrigerant & humectant, choleram inuentam, lubricando sol.

DE CONSERVANDA

uunt: stomachum melius cibo recipiendo disponunt. Pruna humida, recentia, magis alterant: quamuis sint peioris nutrimenti, ac plurimum superfluitatū. sicca magis confortant, & melius alimentum corpori prestant. Et quod dictum est de prunis, aliquo modo etiam intelligatur de cerasis: attamen ceraso-

rum humiditas subtilior est, & minus uiscosa: unde minus nutriunt quàm Pruna.

DE PERSICIS, Racemis, & Passulis. CAP. XLII.

Persica cum musto uobis datur ordine iusto, Sumere, sic est mos nucibus, sociando racemos.

Passula non spleni, tussi ualet, est bona reni. Ecphrasis.

Triahoc loco traduntur precepta: Primum est, ut

ut unà cum Persicis bibatur mustum, uel cum mus-
 co exhibeantur Persica. Mustum enim excalfacit
 plurimum, & ebullitionem in corpore facit. Persi-
 ca uerò frigiditate sua hanc ebullitionem & calfa-
 ctionem tollunt: Persicis contrà, quia uehementius
 refrigerant, meritò adhibetur mustum, hoc enim ca-
 lore suo frigiditatem eorum, ne stomacho noxam infe-
 rant, contemperat & mitigat. De Persicis dictum
 est suprà cap. 7. Secundum est, ut racemi edantur
 cum nucibus, quod equidem de nucibus siccis &
 antiquis intelligendum est. Virides enim & recen-
 tes nuges, per se salubres censentur, Antiquæ uerò
 & siccæ excellenter exiccant, & propter unctuo-
 sitatem suam facilè in corpore inflammantur: quas
 re unà cum eis racemos edere conuenit. Hi enim in-
 flammationi et exiccationi humiditate sua resistunt.
 De nucibus copiose dictum est cap. 13. Tertium
 est Passulas, id est, uuas passas officere spleni, quia
 obstruunt eum: Vtiles autem sunt renibus, urinam
 enim prouocant, renes lauuant, & abstergent. Re-

nes namq; multa a-
 quositate ad sese
 ducta mundantur.
 Et de his satis di-
 ctū est suprà ca. 9.

DE FICVBVS.

CAP. XLIII.

Scro

DE CONSERVANDA

Scrofa, tumor, glandes, ficus, cataplasmate cedunt,
Iunge Papauer ei confracta foris tenet
ossa. Ecphrasis.

Hic duæ recensentur commoditates ex emplastro ficuum. Prima est, ficum decoctam in aliquo liquore, uidelicet in aqua, & superpositam humidam, curare hasce tres ægrotudines. Scrophulas nimirum, glandes, & tumores. Per scrophulas uerò, quas graeci χοιρῶδες, latini strumas uocant, intelliguntur inflationes sub mento circa collum. Dicitur scrofula à scrofa, id est, sue siue porca, uel quòd hæc ægrotudo porcis, ob uoracitatem plurimum accidat. Vel quòd figura eius ut plurimum porcis adsimiletur, teste Auicenn. Phen. 3. 4. Tracta. 2. cap. 9. Per glandes uerò intelliguntur apostemata, quæ ferè sub axillis & inguinibus enasci solent. Per tumores possunt intelligi inflationes in qualibet corporis parte. Et hisce apostematibus curandis & maturandis decoquenda est ficus in aqua, ipsi aquæ commiscendo parum aceti. Hoc enim ad penetrationem uirtutis ficus plurimum facit. Decoctione autem facta, ficus in mortario conterenda sunt, ac deinde aquæ in qua ebullierunt commiscenda. Cataplasma propriè uocatur medicamentum confectum ex plantis uiridibus contusis, uel iisdem ad mollitudinem usq; in aqua decoctis. Vnde uersus:

Tunc

Anto. Musa Braso.
in Apho.
26. lib. 3.
Hippo.

Tunc cataplasma facis, cum succum ponis & herbam.

Secunda est, ficum cum papauere in cataplasma edactam retinere ossa fracta. Simul aut decoquenda sunt in aqua absq; aceto, ac dein coterenda: hinc aqua decoctionis eorundem addenda, & ita superponenda. Causa uidetur esse, quod papauer stupefaciat, unde tollitur dolor, qui accidere solet in fractione ossium, & prouocet somnum. Ficus quoq; trahit humiditates ad exteriora, quibus ad ossa attractis illa retinentur quidem & sanantur, sed nunquam uere coalescunt. Nonnulli pro, tenet, trahit, habent, & ita sensus est melior. Papauer porro triplex est, album scilicet, nigrum, & rubrum Rubrum, syluestre, est uenenosum, in aruis inter frumenta nascitur. Iuuenes solent coterere folia florum, & inde conficere atramentum.

Vermiculos, ueneremq; facit, sed cui libet obstat.

Ecphrasis.

Duae haec traduntur operationes ficuum. Prima est, ex comestione earum, in corpore humano uermiculos, id est, pediculos nasci. Et hoc maxime intelligendum de ficub. siccis, ut refert Auicenna. 2. Canon. cap. 233. Causa est, prauitas & corruptio humoris inde generati. Vel alia causa adsignari potest.

DE CONSERVANDA

potest, quòd scilicet ficus multum sudorem prouocent, unde sequi solet interdum pediculorum generatio. Secunda est, quòd ficus appetitum moueat coëundi, generant enim uentositatem, qua erigitur uirga, suntq; multarum superfluitatum, & sperma augmentant.

DE ESCVLIS. CAP. XLIII.

Multiplicant mictū, uentrem dant
escula strictum,
Escula dura placent, sed mollia sunt meliora.

Ephrasis.

Recensentur hoc loco duæ esculorum utilitates. Prima est ea multiplicare mictum siue urinam. Inducunt enim feces, & ita secum aquositas multitudinis urinae causa est. Vel potest reddi ratio similis illi quae habetur apud Hippo. lib. 4. Aphor. 83. Mictio noctu plurima facta, paruum significat deiectionem: & uice uersa. Causa est, teste Philotheo, quoniam multa eademq; collectior facta est digestio in epate, & ex aduerso, materia deriuauit, & ob hoc multa urina deducta est, parum autem stercoreis: et uice uersa, si multa stercoreis deiectio fiat, pauca erit per urinam, ob eandem causam, quoniam pauca facta est digestio, & ob hoc pauca etiam urina. Secunda est, escula constipare uentrem, & hoc accidit ob stipticitatem & ponticitatem eorum. Ex quo
infertur

refertur escula dura esse bona, quia cōstringant uen-
 tem, & ob id prodesse uentri nimium laxato, sed mol-
 la escula duris prestare, quia nutriant, & uentrem
 minus adstringant. Sciendum tamen, escula minus cō-
 enire ut alimentum quàm poma, pyra, Persica, fia-
 us, & similia, quod satis deprehenditur ex austeris-
 ate saporis & duricie substantiæ, postquam in ar-
 ore maturuerunt. Parcè itaq; eis, & magis ut me-
 dicamine, quàm cibo, utendum. Ob stipticam tamen
 facultatem, quam ualidissimam in sese continent, plus-
 imum in uentris fluxu sistendo ualent. Sed quia
 in arbore minus quàm ut edi possint mollescunt, ante
 quàm præmollienda sunt, ita namq; stipticitatem re-
 mittunt, & sapidiora fiunt.

DE MUSTO CAP. XLV.

Prouocat urinam mustum, citò sol-
 uit, & inflat.

Ecphrasis.

Hic tres musti uirtutes referuntur. Prima est,
 ipsum ciere urinam, quia insunt in eo feces ter-
 re, & nitrosæ, ac proinde cum in uesicam de-
 scenderint, ipsam mordicant, quare uesica eas citi-
 us expellere nititur. Intelligendus est autem uero-
 sus de musto, habente feces mordicantes, & non
 quolibet: cuiusmodi nonnulla esse deprehendun-
 tur ex Rhenensibus. Mustum enim cuius feces
 crasse

DE CONSERVANDA

crasse sunt, non mordicantes, oppilando urinam magis impediunt, ut dictum est cap. 26. Secunda est, Mustum citò soluere siue laxare uentrem, idq; ob eandem causam, quæ iam dicta est. Tertia est, Mustum parere inflationes, & hoc propter ebullitionem quam in corpore facit. Inde enim proueniunt uentositates. Sed de his omnibus satis cap. 26.

DE CEREVISIA ET ACETO.

CAPVT XLVI.

CRASSOS humores nutrit cereuisia, uires

Præstat, & augmentat carnem, generatq; cruorem.

Prouocat urinam, uentrem quoq; molli-
lit, & inflat,

Frigidat & modicum, sed plus desiccatur
acetum.

Frigidat, emaceratq; Melanch. dat, sperma minorat,

Siccos infestat neruos, & pinguia siccat.

Ecphrasis.

Octo in primis hoc capite recensentur proprietates cereuisiæ. Deinde agitur de quinque proprietatibus aceti. Prima ergo cereuisiæ proprietas est, quòd in corpore crassos gignat humores. Idque maximè respectu uini. Secundum materiæ uerò uarietatis

rietas

rietatem unde conficitur, alias atq; alias in sese uel
 incrassandi, uel extenuandi humoris rationis adsu-
 nit. Cereuisia enim ex crassiori substantia, crassio-
 res humores generat, ex tenuiori uerò, tenuiores.

Secunda est, cereuisiam augmentare uires, id quod
 intelligendum de cereuisia ex optimis granis confe-
 cta, & probè cocta, cuiusmodi est cereuisia Ostien-
 sis. Hæc enim multum nutrit, & uires auget.

Tertia est, augmentare carnem, & hoc propter
 multam eius nutritionem. Quarta est, multiplicare
 sanguinem, eadem de causa. Et hæ tres ultima
 proprietates ueræ sunt, si intelligantur de cere-
 uisia antiqua, probè cocta, et ex optimis granis con-
 fecta. Quinta est, prouocare urinam. Sexta,

laxare uentrem, Quæ duæ proprietates potissi-
 mum intelligendæ sunt de cereuisia clara, cui pluri-
 mum lupuli incoctū sit, cuiusmodi est cereuisia Ham-
 burgensis, quæ prouocat urinam, & laxat uentrem
 propter lupulum. Minimè tamen conuenit homi-
 nibus imbecillioris cerebri, facillè enim ex ea ob lu-
 puli multitudinem inebriantur. Septima est, in-
 flare uentrem: quod intelligendum de cereuisia leui
 decoctione cocta: cuiusmodi est coyta Hollandiæ,
 quæ maxime inflat & oppilat, plurimumque impin-
 quat. Octaua est, cereuisiam nonnihil infrigidare,
 cuiusmodi est cereuisia Hollandiæ, Brabantiæ, Hans-
 oniciæ, et Flandriæ, quæ plebei et uulgares utuntur.

K

DE CONSERVANDA

Et hæc proprietas potissimū ueritatem habet, si ad uinum respicias. Sciendum autem, cereuisiam fieri posse ex auena, hordeo, & frumento. Secundum uerò materiæ rationem, diuersa ei inducitur qualitas, & constitutio. Nam quæ conficitur ex hordeo, frigidior euadit, quia hordeum frigidum est. Quæ autem ex hordeo & auena, minus oppilat, minus uentositatum generat, minusq; nutrit. Quæ ex frumento calidior existit, magis nutrit, & magis oppilat. Cereuisia quo crassior, eo deterior, & quanto subtilior, tanto melior. Pessima cereuisia quæ conficitur ex reb. inebriantibus, utpote ex lolio, hæc. n. maximè capitis dolorem generat, & neruos lædit. Secundo deinde loco recensentur quinque proprietates aceti. Prima est ipsum exiccare, quia est fortis exiccationis, autore Auicen. lib. 2. Tract. 2. cap. 78. Quare Medici præcipiunt, tempore pestis uti aceto in cibo & potu. Auicen. enim 3. 1. doct. 5. cap. 1. de eo sic inquit. Aceto præterea in cibo & potu uti in pestilentia, est nocumenti ipsius securatio. Secunda est, acetū ex proprietate infrigidare. Tertia est, emaciare hominem, id est, macrū reddere, qui exiccatur, & hoc maximè uerum est, si intelligatur de aceto, quod ieiuno stomacho sumitur, ut testa. Auic. Phen 3. 1. doct. 4. ca. 5. Assiduus tamen usus aceti in ieiunio, multa incōmoda adfert, uisum enim debilitat, pectus offendit, tussim cōmouet, stomachū, epar

neruos,

neruos, & iuncturas uehementer ledit. Iuncturas
 quidem articularib. doloribus, tremorib. & paraly
 si infestans. Quarta est, Acetum generare melancho
 iam, humores enim infrigidat & exiccat. Quinta
 est, acetum immuere, & extinguere sperma, quia
 exiccat, infrigidat, & emaciat. Et has proprietates
 acetum, refert Rhazes 3. ad Manso. cap. 17. Acetum,
 inquit, frigidum est, & siccum, quod & maciem effi
 cit, & uirtute destruit, sperma quoq; minuit, bilem q;
 corroboret nigram, rubeam uero bilem, & sangu
 nem debilitat, cibosq; quibus admiscetur, subtiliat.
 Ultimo uersu tria comprehenduntur. Primum est,
 acetum nocere macris, Ratio, quia exiccat, & ita
 maciem auget. Simile enim additum suo simili, facit
 ipsum furere, & constitutio lapsa, per contrarium
 curatur, per simile uero deterior redditur. Secun
 dum est, acetum nocere nervis, ut dicit Auicenna 2.

Canon. capit. 78.
 Tertium est, acetum
 emaciare pingues,
 cuius ratio iam red
 dita est.

DE RAPIS.
 CAP. XLVII.

Rapa iuuat stomachum, nouit pro
 ducere uentum,

K 2

DE CONSERVANDA

Prouocat urinā, faciet quoq; dēte ruinā.
Si malè cocta datur, sic tortio tunc gene-
ratur. Ecphrasis.

Hic tria enumerantur imprimis raporum comma-
da, si quidem probè percoquantur, & unicū deinde
nocumentum. Primum commodum est, rapa iuuare
stomachum, ut quæ facile digerat ac serat. Secundū
est, rapa inflationes parere, quod quidem experientia
comprobatur. Tertium est, prouocare urinam.
Auerrois præterea testatur mirabilem habere pro-
prietatem, ad illuminandos oculos. Nocuentū ue-
rò raporum est, quòd frequens eorum comestio den-
tibus noceat. Ultimo porrò uersu traditur rapa
crudiora, torsiones & tormina parere, inflant .n.
uehementius, & stomachum infestant, nonnunquam
etiam mordent illum, teste Gal. lib. 2. de alim. facul.
unde uersiculus uulgatus:

Ventum sæpe rapis, si tu uis uiuere rapis.

Caudæ raporū fortiter uentrem soluunt. Inter
radices omnes quæ quidem edēdo sint, rapa maximè
conueniunt corporis nutritioni, quod satis ex sap-
ris iocunditate deprehenditur, Hæc enim natura e-
omnium eduliorū, ut amara & pungitiua minus al-
mentū corpori præstent, Ducia uerò maius. Rap-
autem cū radicib. alijs sunt dulciora, minusq; pu-
gant, cōsentaneum est, maius alijs præstare alimentum
magisq; in uictus salubris ratione conuenire. Attē-
m

men sanguinem generant crassum, & melancholicū,
 si digestiua uirtus imbecilla fuerit. Conuenit aut ut à
 prima decoctionis aqua sequestrata, bis percoquan-
 tur. Cruda enim nullo modo sunt edenda, Venerem
 stimulant, & urinarios meatus emundant.

DE MEMBRIS ANIMALIUM.

CAPVT XLVIII.

Egeritur tardè cor, digeritur quoq;
 durè,

Atq; item stomachus, tamen exteriora
 probantur.

Reddit lingua bonum nutrimentum me-
 dicinæ, (ipse.

Concoctu facilis pulmo est, citò labitur

Est melius cerebrū gallinarū reliquorū.

Ecphrasis.

Quinq; adnotantur hoc loco de membris anima-
 lium. Primum est cor tardè & digeri, & per inte-
 stina descendere. Caro enim eius melancholica est,
 cuius natura est agrè concoqui, et tardissimè deijci.
 Gal. lib. 3. de alim. facul. Cor substantia sua fibro-
 sa duraq; est caro, ideoq; nō sine magno negotio con-
 fici potest, tardèq; cōmeat. Rhazes 3. ad Manso.
 cap. 11. Cor, inquit, calidum est, & duræ substan-
 tiæ, quod & tardè digeritur, neq; multum nutrit.
 Secundum est, & stomachum similiter malæ esse con-

DE CONSERVANDA

coctionis, & tardi descensus. Est enim membrum
neruosum & cartilaginosum, neq; generat bonū san-
guinem. Additur tamen: eundem in extremitatibus
nimium in fundo & orificio facilius concoqui, in il-
lis etenim partibus magis carnosus est, et pinguior.
Tertium est linguam esse boni nutrimenti, et maximè
circum radicem, teste Auic. 2. Cano. cap. 146. Ra-
tio, quia facilis est concoctionis & carnosus. Inter
omniū animalium linguas facile primam laudem ob-
tinet porcellorum, hæc siquidem ablata pellicula cir-
cumcingente, carni aprinæ equiparantur, id quod
structores et prægustatores principū non ignorant.
Lingua bouinæ, ob nimiam humiditatem parum in-
uictus salubris ratione cōmendantur: quare Apitiij
& delicatuli ijs usuri, antequam assentur, inserunt
garyophilla, quo humiditas illarū tēperetur, et eden-
do aptiores fiant. Quartum est pulmonem facile
concoqui, & per intestina descendere, idq; obrari-
tatem & mollitiem. Veruntamen nutrimentum nō
satis conuenit naturæ humanæ, quia exiguū est, &
phlegmaticum, ut testatur Auic. 2. Can. cap. 568.
Pulmo autem arietis, licet minime ut cibus conueni-
at, bona tamen medicina est, quia sanat excoriatio-
nem calcanei ex calciamento, si calidus imponatur,
teste Auicen. ibidem. Quintum est cerebrum gal-
linæ, inter omnia esse præstantissimum, de quo Aui-
cen. 2. Cano. cap. 129. scribit, conferre fluxui san-
guinis

guinis narium. Cum sale autem & speciebus com-
 menda sunt, Pituitosa existunt, & nauseam concio-
 rant. Pullorum uerò cerebra, scribunt medici, con-
 ferre memoriae. Cerebra porcorum naturae sunt ini-
 mica, sed cerebrum ouis, leporis, & cuniculi, cum
 sale & speciebus edi conceditur. Plura de hoc su-
 præ cap. 9.

DE SEMINE FOENICULI.

CAPVT XLIX.

Semen Fœniculi pellit spiracula culi.

Ecphrasis.

Hic agitur de semine Fœniculi, quod Marathrū
 græcis dicitur. Expellit hoc, & dissoluit uento-
 sitates, quia calidum est, & siccum, ac carminati-
 uum. Ex esu uerò seminis fœniculi, utilitates pro-
 manant 4. Primo enim confert febrim. deinde pel-
 lit uenenum. Tertio mundificat stomachum. Quar-
 to uisum acuit, unde uersiculi uulgati:

Bis duo dat Marathrū, febreis fugat atq; uenenu,
 Et purgat stomachum, lumen quoq; reddit acutu.

Harum utilitatum meminit & Auicen. 2. Cano.
 ca. 281. ubi inter alia refert & Democritum existi-
 masse, uermes uenenosos, siue serpentes, recentis Fœ-
 niculi semine pastos, senectā exuere, oculorumq; aci-
 em, succo eius reficere, ubi uerno tēpore cauernas su-
 as reliquerint. Vnde intellectū est, hominū quoq; ca-

DE CONSERVANDA

lignem præcipuè eò releuari, inquit Plini lib. 20. cap. 23. Legatur idem lib. 8. cap. 27. & lib. 19. cap. 9. Nicander sub exordium theriacorum. Non tamen ut cibo fœniculo utendū est, sed magis ut medicamine, tardius enim digeritur, prauum & exile nutrimentum præstans. Adhiberi autem aliquando solet ad corrigendam quorundam ciborum prauitatem & malitiam: quemadmodum enim lactucæ additur interdum petroselinum, ut frigiditas & humiditas eius contemperentur, ita & fœniculus nonnunquam unà cum cucurbitis, aut rapis concoquitur, ad malitiam eorum imminuendam.

DE ANISO. CAP. L.

EMendat uisum, stomachum confortat Anisum. Ecphrasis.

Hic duæ referuntur utilitates anisi. Primum est confortare uisum. Secundum uerò & stomachum. Anisum enim emundat stomachum à phlegmatibus, & calfacit. Eadem etiam ratione cōfert uisui, quia nihil æquè nocet uisui, ac immundities stomachi, quia à stomacho immundo eleuantur fumi immundi, qui oculis nocent, perturbando spiritus uisuiuos, & hæc maximè præstant Anisum dulce. Præter has Auicenna 2. Canon. capit. 1. longè plures utilitates recenset. Anisum, inquit, est apertiuum, dolorum sedatiuum, uentositatum resolutiuum, abscin-

abscindit sitim, factam ex humiditatib. salsis, & confert oppilationi epatis & splenis, generatae ex humiditatibus. Prouocat urinam & menstrua, mundat matricem à fluxu humiditatum albarum, uenem stimulat, & aperit oppilationes renum, uesicae & matricis.

DE SPODIO, CAPVT LI.

Sicruor emanat spodium sumptum cito sanat:

Ecphrasis.

Traditur hoc loco Spodium sanare fluxum sanguinis: habet enim uirtutem propriam confortandi epatis. Epate autem, qui fons & origo est sanguinis, corroborato, melius ab eodem sanguis retinetur. Auicenna 2. Can. cap. 617. testatur spodium esse radices cannarum adustas. Dicitur enim, inquit, quòd ipsae aduruntur propter fricationem suarum extremitatum, cum uentus eas perflat. Simon uerò Ianuensis dicit Spodium esse rem cuius origo nos lateat. Restamen adusta uidetur, & diuisiones carnarum adustarum. Confert autem non modo nimio sanguinis fluxui, uerum etiam nentris, & uomitui, teste Rhaze 3. ad Mansorem cap. 36. Confert etiam febribus acutis, & siti, confortat cor, & confert tremori eius calido, & syncopae factae ex effusione cholerae ad stomachum, ut habet Auicen. loco citato.

K 5

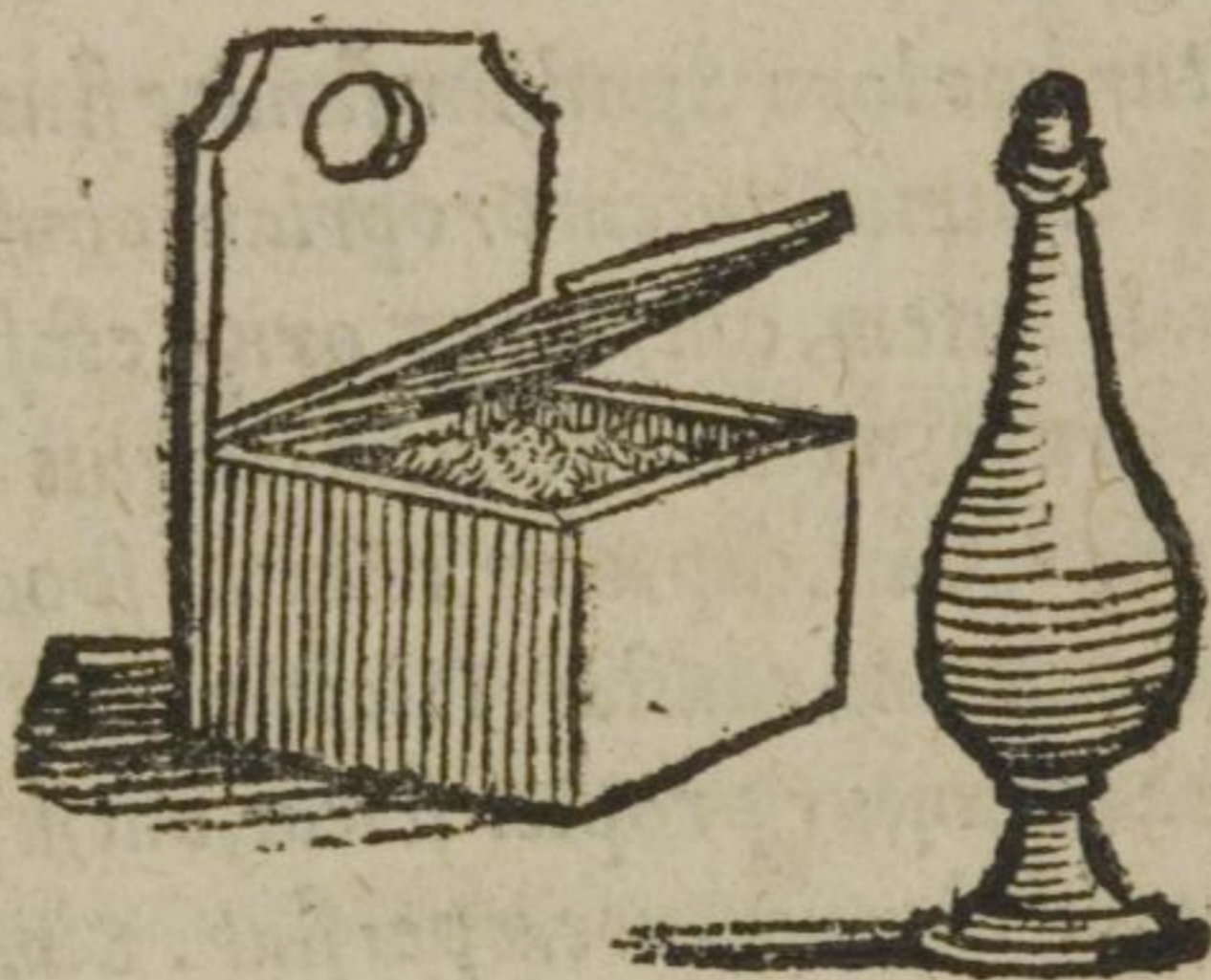
DE CONSERVANDA

Et sicut spodium rationem habet siue respectum e-
patis ipsum confortando, ita sunt & alie medicine
que habent similem aspectum & proprietatem con-
fortandi alia membra singularia, ueluti macis cor,
moschus cerebrum, glycirriza pulmonem, cappa-
ris splenem, & galanga stomachum, unde uersus:

Gaudet cpar spodio, mace cor, cerebrum quoq;
Moscho. (ga.

Pulmo liqueritia, splen capp. stomachusq; galan

DE SALE. CAPVT LI.

VAs condimenti præponi debet e-
denti.

Sal uirus refugat, rectè insipidumq; sa-
porat,

Non sapit esca satis, quæ datur absq;
sale. (rant.

Vrunt res falsæ uisum, semenq; mino-
Et

Et generant scabiem, prurimum siue uigrem.

Ecphrasis

Hoc loco tria discutiuntur. Primo ponitur preceptum generale, nemini hactenus non obseruatum, uidelicet uas condimenti, id est, salis quod salinum dicitur, primum in mensa apponatur, iuxta uulgatos hosce uersiculos.

Sal primo poni debet, primoq; reponi,
Non bene mensa tibi ponitur absq; sale.

Secundo recensentur duo comoda salis. Primum est, salem resistere ueneno. Cuius duplex potest assignari causa, uel quia sal exiccatum cum sit, siccitate sua exiccet humiditates, unde sequi solet corruptio. Galenus libro 11. de simp. Med. facult. Nam sal, inquit, quicquid in corporibus humidum inest, id quodammodo absumit, et quod reliquum est substantiæ solidæ, ad strictionem contrahit, ac proinde etiam conditura sua carnes seruat, et à putredine tuetur: uel quòd sal exiccet et reprimat humiditates à corpore extrahendas, porosq; claudat, et per consequens penetrationem ueneni, quæ fieri solet per poros, prohibeat. Secundum est, salem cibus saporẽ inducere. Nã quottidiano discimus experimento nulla cibaria sine salis cõmixtione sapere. Tertio loco enumerantur et nocumẽta salis siue cibariõrum.

DE CONSERVANDA

nimis salforum. Primum est ea urere, id est, ledere uisum, & huius itidem duplex caussa adsignari potest, uel quòd res nimium salis uehementer excantantes inimicæ sint oculis, uisus instrumentis. Oculi enim sunt de natura aquæ, ut testatur Aristot. eap. 2. de sensu & sensibili: uel quòd cibaria admodum salia, pruritus excitant & mordicent, à cibarijs autem mordicatiuis in stomacho existentibus eleuantur & fumi mordicatiui, mordicatione sua oculis plurimum nocentes, ipsosq; rubefaciunt. Unde uidemus ebullientes salem rubros ferè habere oculos, secundum est, cibaria saliosa immuere sperma. Quia multum exiccant omnes humiditates corporis, unde etiam sperma exiccatur & imminuitur. Tertium est, generare scabiem, quia sal humorum gignit acutum, mordicatum, & adustum, unde scabies nascitur. Quartum est, augere pruritus, quia generat tumorem mordicatum & pruritus. Horum 4. nocumentorum meminit Rhazes 3. ad Mansorè cap. 17. Eorū, inquit, sanguinè, qui multā ex eo sumunt quantitatem, adurit, uisum quoq; debilitat, atq; sperma minuit: generat pruritus & scabiem. Per salia præterea gignunt serpiginem, impetiginem, morpheam, & lepram in dispositis, & uias urinae diu continuata excoriant. Moderatè tamen salia fastidium auferunt, ciborum adpetentiam faciunt, atq; acuum.

DE

HI feruore uigent tres, falsus, amarus, acutus.

Alget acetosus, sic stipans, pōticus atq;
Vnctus & insipidus, dulcis dant temperamentum.

Ecphrasis.

Hoc loco recensentur cuiusq; saporis qualitates. Et primo dicitur hos tres, falsum, amarum, & acutum, calfacere corpus utentis, dein hos treis acetosum, stypticum, & ponticum infrigidare. Tertio uerò loco, hosce tres: unctuosum, id est pinguem, dulcem, & insipidum, quem Greci ἀπτορυ, id est, qualitatis expertem, esse temperatos, adeo ut corpus neq; refrigerent neq; excalfaciant. Auicenna 2. Can. Tract. 1. cap. 3. Octo sunt inquit, ueri saporis, qui sequuntur insipidum, ut sunt, dulcedo, amaritudo, acuitas, falsedo, acetositas, ponticitas, stipticitas, & unctuositas. Enumerando tamen insipiditatē pro sapore, sicuti fit hoc loco, erunt nouem saporis. Accipitur autem sapor pro omni eo, quod gustu dijudicatur. Horum tres sunt calidi, falsus scilicet, amarus, & acutus. Auicenna ibidem. Acutum, inquit, est calidius, dein amarum, ac deinde falsum, quoniam acutum est fortius ad resoluenđū, incidenđum.

DE CONSERVANDA

dum, & abstergendum, quàm amarum, & inde sal-
 sum est sicut amarum confractum cum humiditate frigi-
 da. Tres sunt frigidi, s. acetosus, stipticus, id est,
 stipticus, et ponticus. Ponticus tamē ceteris frigidē-
 or est, dein stipticus, hinc acetosus. Et propter hoc
 in omnib. fructib. qui dulcescunt, prius est pōticitas
 uehementis frigidationis, deinde postq̄ per calor em
 solis digestiuum, aliquo modo digesti sunt fructus, sen-
 titur in eis stipticitas, et declinant ad acetositatem,
 sicut agresta, et tandem dulcescunt. Acetosum ue-
 rò, quamuis sit minus frigidum quàm stipticum, ta-
 men propter subtilitatem & penetrationem suam
 in pluribus maioris est infrigidationis. Ponticum &
 stipticū, eodem Auicen. teste, sunt in sapore propin-
 qua, sed stipticum nihil contrahit linguae præter su-
 perficiem extimam. Ponticū uerò contrahit et exas-
 perat, & superficiem extimam, & interiora eius.
 Postremo uerò saporum tres sunt temperati, id est,
 nō excedentis caliditatis siue frigiditatis, dulcis sci-
 licet, unctuosus, et insipidus, dulce enim licet calidū
 sit, tamē in eo nō apparet fortitudo caliditatis, sicut
 dicit Rhazes 3. ad Mansorē cap. 1. Porrò unicuiq;
 saporis proprie adsignantur operationes, sicut testa-
 tur Auic. et Rhazes. Operationes enim dulces, in-
 quit Auic. sunt digestio, et lenificatio, et multiplicatio
 nutrimenti, et natura diligit ipsum, et uirtus attra-
 ctiva attrahit ipsum. Et Rhas. inquit: qui dulci usus
 fuerit,

erit, multa bilis in eo generabitur & sanguinis
 multitudo, oppilationes quoque generat, et apostema
 in epate et splene: et precipue si hæc membra ad hoc
 fuerint preparata, uentris itidem fluxus ex eo sequi-
 tur, & mollificat stomachum. Pectori uero & pulmo-
 ni confortat, corpus itidem impinguat, & augmentum
 per matis tribuit. Operationes uero amari (secundum
 Auic.) sunt abstersio, et exasperatio, secundum Rha-
 zen, amarum calfacit et desiccatur fortiter, citoque san-
 guinem ad adustionem & malitiam perducit, bilem
 quoque rubeam in sanguine augmentat. Operatio potest
 esse, iuxta Auicem, sententiam, esse contractio, si potest
 fuerit debilis, aut expressio, si fortis. Operatio-
 nes stiptici, secundum Auicem, sunt contractio, in spem
 atio, induratio, & retentio. Secundum Rhazem ue-
 ro, stipticum corpus infrigidat, & desiccatur, carnium
 quoque ac sanguinis minorationem facit, si quis co-
 nultoties utatur, stomachum quoque confortat, ac
 ventrem secundum plurimum constringit, & sangui-
 nem generat melancholicum. Videtur autem Rhaz. Pon-
 ticum sub stiptico comprehendisse, quia de Pontico ni-
 hil expressit. Operationes unctuositatis, secundum A-
 uicem, sunt lenificatio, lubricatio, et coctio, id est, di-
 gestio parua. Secundum Rhazem, unctuosum stomachum
 mollificat, et uentrem fluere facit. Ac satietatem adfert, an-
 tequam homo cibi quantitate sibi necessariam adsumat,
 et calfacit, maxime tamen febricitantes, uel habentes

epar,

DE CONSERVANDA

epar, uel stomachum, calida. Corpus præterea hume-
stat atq; lenit. Phlegma uerò auget, & cogitatio-
nem reddit hebetem, & auget somnum. Operatio-
nes acuti secundum Auicennam, sunt resolutio, inci-
sio, & putrefactio. Secundum Rhazen uerò, acuz-
tum calorem auget, & corpus uelociter inflammat
ac sanguinem adurit, ipsumq; prius in bilem mutat
rubeam, postea in nigram. Operationes salsi, secun-
dum Auicen. sunt abstersio, ablutio, exiccatio, &
prohibitio putrefactionis. Operationes acetosi se-
cundum Auicennam sunt infrigidatio & incisio. Se-
cundum uerò Rhazem, acidum bilem rubram &
sanguinem reprimit, atq; uentrem stringit, si stoma-
chus & intestina munda fuerint. Si autem phlegma-
tis in eis fuerit multitudo, uentris efficit fluxum, &
corpus infrigidat, uirtutem quoq; debilitat digesti-
uam, propriam in epate. Nervus uerò, & neruosis
membris nocumentum adfert, & corpus desiccatur,
uirtutem autem appetitiuam excitat, de operationi-
bus insipidi, dicit Rhazes, aliquod esse insipidum,
quòd magis nutrit, scilicet quòd æqualitati uicinum
est. Aliud uerò, quòd temperatè infrigidat, cum
quo si multa fuerit humiditas, humectabit. Cum aut-
tem fuerit siccum, desiccabit.

DE VIPA. CAPVT LIIII.

Bis duo uipa facit, mundat dentes, dat
acutum

Vis

VALETVDINE. Si

Visum, quod minus est implet, minuit
quod abundat.

Ecphrasis.

Quatuor hic recensentur commoda uipæ. Pri-
mum est, uipam mundare dentes. Quia propter pa-
nem diutius dentib. inherentem quàm uinũ sine pa-
ne, limositas illa dentib. inherens, unde & luridi de-
nuntur dentes, à uino melius consumitur & absterge-
tur. Secundum est, uipam acuerè uisum, quia recipi-
unt malos fumos ad cerebrũ ascendentes, ac sua com-
mixtione spiritus uisus obfuscantes. Digerit enim
materias malas stomacho inherentes. Tertiũ est, uipam
cruda digerere, quia claudit orificiũ stomachi
& confortat digestionẽ. Quartum est, uipam super-
flue digestũ ad temperamentum reducere. Et hoc ma-
ximè ueritatem habet de uipa panis cum uino, dum
modo panis primo sit assatus, aut supra prunæ ex-
siccatus. Vipa dicitur uulgo, eyn weyn suppe.

DE DIETA. CAPVT LV.

OMnibus ad suetam iubeo seruare
diætã,

Approbo sic esse, ni sit mutare necesse.

Hippocrates testis, quoniam sequitur
mala pestis,

Fortior est meta medicinæ certa diætã.

Quã si nõ cures, fatue regit, et male curas.

L

DE CONSERVANDA

Ecphrasis.

Heic præcepta quædam traduntur de diæta. Quorum primum est, omnib. conuenire, ut seruent consuetam diætam. Per diætam uerò intelligitur administratio cibi et potus. Ratio est, quia transgressio à consuetudine nocet nocumento magno. Consuetudo enim est altera natura, quod ergo diu adsuetum est in naturam ferè transiit, quemadmodum igitur naturam custodire oportet, ita & consuetudinem, præcipuè si laudabilis fuerit. Et quemadmodum seruanda est consuetudo administratio cibi & potus, ita & consuetudo aliarum rerum non naturalium eadem ratione. Vnde si quis consuetus multum laborare, uelit hanc consuetudinem immutare, ocioq; indulgere, minus uel laborare, uel aliud laboris genus adsumere, idq; alio et tẽpore et modo, ille proculdubio multum ex hoc debilitabitur. Idẽ intelligendum de cibo et potu, somno et uigilia, repletionem et inanitionem, & animæ accidentibus. In quib. omnib. obseruanda est consuetudo. si sit laudabilis, uel parum laudabilis, siue indifferens in bonitate & malitia, respectu illius ad quod fieri debet permutatio. Sciendum autem hoc loco debiles et senes facilius ferre consuetos labores, quam fortibus atq; iuuenes in consuetos, id quod his uertis confirmat Hipp. lib 2. Aphor. 49. Qui consueti solidos labores ferre, et si fuerint imbecilles et senes, nõ consuetis, fortibus, atq; iuuenibus facilius ferunt. Quod ue-

ro dicit inquit Philotheus, tale est: Sunt autem quæ
 lã, hic quidem senex, hic autem in uigore ætatis, uterque
 incipit fodere terrã, et seni quidem fodere bene cedit,
 illi autem qui in ætatis uigore est minimè, illi quidem ob
 consuetudinem, etsi imbecillis, huic autem ob inconsue
 tudinẽ, etsi robustus sit. Notionem enim uniuersalẽ
 esse oportet, quod exercitatae partes alijs fiunt robu
 tiores, et propter hoc facile subeunt consuetos labo
 res. Secundum est, malam pestem, id est, maximum in
 commodum sequi permutationẽ consuetæ diætæ, ut
 testatur Hipp. lib. 2. de uictus rat. in morbis acu. nisi
 fuerit necesse eam permutari. Necessarium autem
 est eam permutari, quando est illaudabilis, ita ut in
 e sequantur pessimæ ægritudines, qualis est prandẽ
 siue cœnã prauis cibis terminare. Huiusmodi e
 ãm consuetudinem necessariũ est corrigi et permutari,
 non quidem subito, sed paulatim et ordinatè. Nam
 omnis subita mutatio uehementer nocet, maximè si
 consueto ad inconsuetũ fiat permutatio. Deinde et
 si necesse est eam permutari, ne si fortè ad inconsue
 ta fiat translatio, sequatur læsio. Nam qui se ad
 omnem diætã adsuefacit minus lædetur, cum se ad
 inconsuetã transtulerit. Idem etiam intelligendũ de
 alijs reb. non naturalib. id quod testatur Hipp. lib. 2.
 phor. 50. Quæ ex longo tempore consueta sunt,
 etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare so
 lent. Oportet igitur ad ea insueta permutari,

DE CONSERVANDA

Vnum quodq; enim ipsorū, inquit Philosophus, cō-
suetum effectum minus lædit, eò quòd natura quidē
magis innocuum, sed in consuetudinem nondum uen-
nerit: ut consuetus comedere manna in boni muta-
tione cibi iniuria adficitur, propter desuetudinē: et
cōsuetus bibere aquam, in meri potionē mutauerit,
læditur, quoniā à consuetudine aberrat. Sic et in his
quæ particularia sunt. Similiter autē oportet et ad
insueta permutare, ut si quando fortuna coegerit, ea
ferre possimus, eū enim qui usus est multo nutrimen-
to, oportet et parū comedere, ut causa adueniente
ferat et illius usum. Quapropter quisq; cauere de-
bet, teste Rhas. lib. 4. cap. 0 ad Mans. ne alicuius
rei sibi cōsuetudinem faciat, quam ipsum obseruare
oporteat, ex cuius obseruatione cōstrictionem pa-
tiatur: Vt siq; uno cibo cōsuetè semper utitur, uel ali-
quo potu, uel omnino ab eis abstineat, uel dormire,
uel moueri, uel egerere, uel coire cōsuescat: et ex ali-
quo istorū grauitè cōstringatur, maximum incur-
rit nocumentum, si ab eis abstinerit. Quapropter
quisq; corpus suū sic disponere debet, ut caloris et
frigoris patiens esse possit, et ad motiones et ciba-
ria sibi necessaria aptum reddatur, et ut somni et
uigiliarū horas, atq; mansiones et domos sine lesio-
ne permutare possit. Fortassis enim ex necessitate
hoc aliquādo agere cogetur. Quod quidem fieri po-
terit, si consuetudo nō obseruetur ad unguem, se-
inter

interdū ad inconsueta transeamus. Tertium est, fortio-
riorem ac potiorē metam medēdi esse certā dietam,
quam si medicus nō curauerit, ac aliam indebitā ad-
ministrauerit, fatuē regit ægrum, et male curat. Est
porrò triplex diæta, siue alimentorū genus. Alimen-
tum scilicet plenū, alimentum modicū, alimentum te-
nue. Alimentum plenum, est sanorum cibus, qui non
solū vires conseruat, sed etiam auget. Alimentū mo-
dicū ad sanos etiam spectat, nam vires quidem con-
seruat, sed nō auget. Alimentum tenue, id est quod vi-
res imbecilleis reddit. Hoc uerò alimentū quod te-
nue dicitur, ab autorib in multas partes diuisum est.
nempe in tenue sine aliquo addito, in tenue exquisi-
tè, in tenuissimū, et in tenuissimum in extremo. Tenu-
issimū in extremo alimentum est, nihil penitus dare.
Et si dubitabis, quomodo alimentū dici potest, cum
nihil datur? Respōdemus, ita esse illius uocabuli u-
sum apud Medicos. Tenuissimū uerò est, dare meli-
cratum solum. Tenue est, ptisana succus: qui si et-
iam in pauca quantitate sumatur, est exquisitè te-
nuis. Sanos homines non solū conseruare debe-
mus, sed etiam augere, propterea uictus plenus il-
lis competit. Qui uerò ægritudine longa laborant,
uires augere non debent, sed bene conseruare: ali-
ter usq; in finem non sufficerent, propterea hi mo-
dicè uictu cibandi sunt, qui etiam sanis conuenit,
in quibus uires augere non cupimus, Sed illas so-

DE CONSERVANDA

lum conseruare animo est. Quos etiam in longo morbo totis uiribus seruare studemus. Cum uero aegritudo breui terminatura est, si quarto die finire debeat, aliquid dare non est opus. Imò si uires sufficerent, & in septimo terminatura esset, nihil penitus dandum esset, nisi post illum terminum. Vnde Hippoc. lib. 1. Aphor. 6. Extremis morbis, extrema exquisitè remedia optima sunt.

DE ADMINISTRATIONE

Medicinæ. CAPVT LVI.

Quale, quid, & quando, quantum, quoties, ubi, dando
Ista notare cibo debet medicus benedictus,

Ne male conueniens ingrediatur iter.

Ecphrasis.

Hic traditur à medico sex esse consideranda in administranda diætâ. Primum est, Quale, id est, cuius qualitatis debeat esse cibus, quia in aegritudine calida exhibendus est cibus frigidus, in frigida calidus, in humida siccus, in sicca humidus. In sanis tamen simili non contraria qualitate præditus cibus exhibendus est, ut testatur Gal. in arte Medic. cap. 86. Calidiora corpora, calidioris uictus rationem exposcunt, frigidiora frigidioris. Secundum est, Quid, id est, cuius substantiæ, athleticis enim & rusticis,

CUM

cum uehementius exerceantur, cibus exhibendus est crassus, quia uis digestiua eorum est fortis, nec conuenit eis cibus subtilis, ut pullorum, caponum, uittulorum, siue hoedorum caro. hæc enim in eis uel adureretur, uel nimis citò digereretur, quare & sæpius comedere cogerentur: nobilibus uerò et ocio deditis, exhibendus est cibus subtilis substantiæ. Virtutem enim digestiuam habent debilem, quæ nequeat crassis resistere cibus, cuiusmodi sunt carnes porcine salse, et bouinæ, et pisces sole exiccati. Similiter in ægitudinib. acutis, tenuiori diæta utendū est, quàm in Chronicis, id est, longis, ut quartanis. Tertium est, Quando, id est, quo tempore sit adsumendus cibus, quia in sanis maximè conseruanda est consuetudo. Vnde in æstate hominibus mane surgentibus, & consuetis bis duntaxat in die cibum accipere, comedendum est hora decima uel paulo antè, nec expectandū dum meridies prætereat, ob nimium diei calorem. Similiter cœnandum est eis hora sexta, uel paulo post. In hyeme uerò prandendum est hora undecima uel duodecima, ob longitudinem somni: & deinde cœnandū hora septima uel paulo post, & maximè seruanda est consuetudo. In ægris quoq; habenda ratio temporis, siquidem in febrib. in ipso paroxysmo, uel paulo antè, siue post, abstinere, id est, nō nutrire oportet. Quia si statim ante paroxysmū uel in ipso paroxysmo detur: natura

DE CONSERVANDA

impeditur, ac diuertitur à digestionemateria febris, eò quòd digestioni cibi magis sit intenta. Neq; dandum est statim post paroxysmum: uirtus enim adhuc nimis debilitata est ex paroxismo immediate præcedenti. Exhibendus igitur cibus tam diu ante paroxysmum ut possit digeri, priusquam ille accedat. Vel exhibendus est aliquãtulo tempore post paroxysmum. Et hoc nisi timeatur magna debilitas uirtutis, tum enim dandus est cibus etiam quocunq; tempore. Nam ubi casus aliquis interuenerit, robur naturæ dissoluens, nutrire cogimur, inquit Gal. comment. 9. lib. 1. Aphor. Quartum est, Quantum, id est, quantitas sumendi cibi, quæ in æstate, ut dictum est, minuitur. Quia calor naturalis tum debilior est ob nimias resolutiones. In hyeme uerò cibus augendus est, uirtute digestiua tunc forti existente, cum calor naturalis sit unitus propter frigus circumstans. Supra cap. 19. Quintum est, Quoties, id est, quoties in die sit cibus exhibendus. Est ergo æstate sæpius exhibendus quàm hyeme, autumno, seu uere, sed minori quantitate, ut dictum est supra. Similiter uirtute digestiua existente debili, sæpe parua quantitate cibus exhibendus est. Existente autem forti, exhibendus est quãtitate magna, sed rarius. Sextum est, Vbi, id est, in quo loco, quia cibus non est sumendus in loco frigidiori, neq; nimis calido, sed temperato.

DE

Ius caulis soluit,
cuius substan-
tia stringit,
Vtraq; quando da-
tur, uenter la-
xare paratur.

Ecphrasis.

Tria his determinantur uersibus. Primum est ius caulis, id est, aquam caulium, id est, brassicæ, & maximè primæ ebullitionis, soluere uentrem, quia in folijs & partibus exteriorib. caulium inest uirtus quædam nitrosa, abstersiua, debiliter inherens, et faciliè per pusillam decoctionem, siue ebullitionem separabilis, quæ sparsa per aquam, ipsam laxatiuâ facit. Vnde & prima aqua decoctionis caulium magis aluum deijcit quàm secunda, quia uirtus illa nitrosa, abstersiua, per primam decoctionem plurimum sciungitur. Secundum est substantiam caulium à decoctione uentrem stringere, quia omnis uirtus laxandi per decoctionem ablata est, & remanet substantia terrea, sicca, quæ uentrem stringit.

Tertium est, utramq; simul sumptam, laxare uentre. Ratio, quia uirtus abstersiua & nitrosa in aqua manet, unde etiam laxat. Sciendum autem primo,

DE CONSERVANDA

caules generare humorem melancholicum, & somnia terribilia, officere stomacho, parum nutrire, uisum obtenebrare, somnum conciliare, menstrua & urinam prouocare: & hæc partim colliguntur ex Auicen. 2. Canon. cap. 148. Partim uerò ex Rhaze, 3. ad Manso. cap. 18. Deinde uerò sciendum, usum caulium, siue decoctionis, siue seminis prohibere, & retardare ebrietatem, unde Aristot. 3. sectione, problemat. 12. Querit, quid est cur brassica sedet crapulam? Idem testatur Rhazes & Auicenn. locis citatis. Respondetur secundum nonnullos ex caulium comestione eleuari fumos admodum crassos, qui incrassent fumositates uini, & impediant ob crassitiem ad cerebrum penetrare. Aristot. uerò hanc adsignat causam, quia omne quod trahit humidum uinosum, ad se ac à corpore reucllit, et corpus refrigerat, curat crapula: in caulis est huiusmodi, ergo caulis curat crapulam? Quòd autem caulis sit huiusmodi, probatur, quia per succum caulis, cum sit diureticus, detrahuntur humores uinosi indigesti à toto corpore, & in uesicam deferuntur, & ipsa substantia frigida, styptica ac terrea supra in uentriculo remanens, corpus refrigerat, quo fit ut tenuiores humores ad uesicam labantur. Cum itaq; humor utrinq; educatur, corpusq; refrigeretur, rectè per consequens curatur crapula. Euenit ad hæc, ut cum humores deorsum se trahunt, atq; excernunt, statim

flatum etiam secum deducant, qui si per uinum liceat, in caput se efferens, grauitatem creat, & crapulam. Sin autem deorsum se uertit, corpusq; ob causam predictam refrigeratum est, dolor crapulae omnis tollitur.

DE MALVA. Cap. LVIII.

Dixerunt maluam ueteres, quod molliat aluum,

Huius

DE CONSERVANDA

Huius radices rasæ soluunt tibi feces.
Vulvam mouerunt, & fluxum sæpe de-
Ecphrasis. (derunt.

Hæc tres enumerantur proprietates, siue effe-
ctus Maluæ, quorum primus est, ipsam mollificare
uentrem. Est enim unum ex quatuor emollientib.
quæ sunt Malua, Althæa, Brancha ursina, & Mer-
curialis: unde serè clysteres fiunt lenitiui, & molli-
catiui ad secum induratarum eductionem. Est au-
tem duplex Malua, quædam enim floribus est sano-
guinea, quædam uerò albis: & in hac maior est uis
emolliendi quàm in prima. Secundus effectus est,
radices maluæ rasæ educere feces, & hoc quando
inde fiunt glandes, id est, suppositoria, quemadmo-
dum fieri solent ex radice Mercurialis. Tertius
est, Maluam ciere menstrua in mulieribus, & hoc
ob nimiam eius humectandi ac lubricandi facultate-
m, qua uenæ matricis facilius à sanguine acuto
funduntur. Tradit Platearius, Maluam certo ex-
perimento menstrua prouocare.

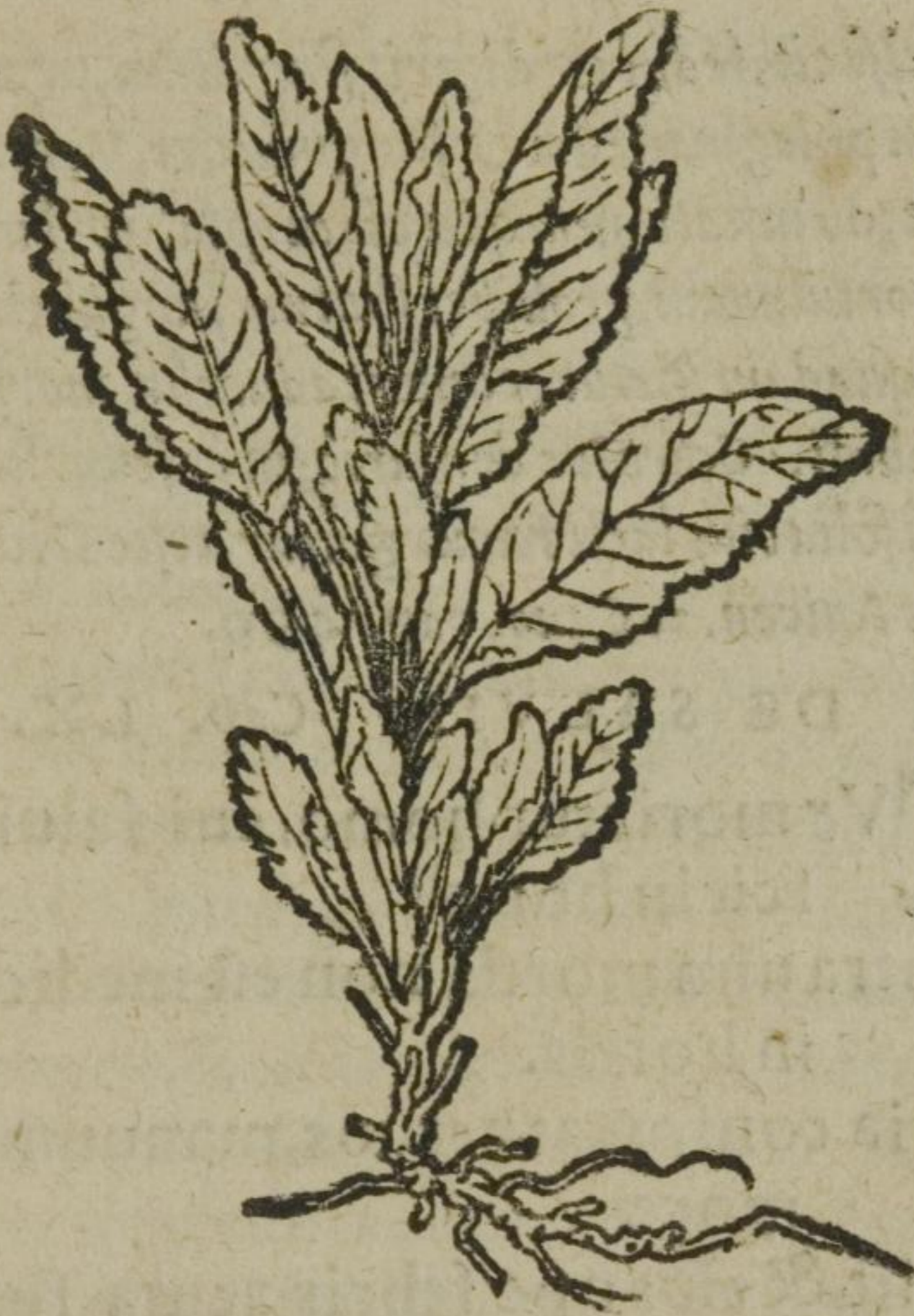
DE MENTA. CAP. LIX.

MEntitur mentha si sit depellere
lenta,
Ventris lumbricos, stomachi uermesque
nociuos.

Ecphrasis.

Hæc

Hic habetur unicum præceptum de *Menta*,
 quòd scilicet hoc nomine dignanda non sit, nisi uim
 habeat auferendi uermes uentris & stomachi. Est
 enim magnæ & fortis aromaticitatis, & uehemen-
 tis amaritudinis, unde non secus atq; Absinthiū uer-
 mes interficit. Exhibenda est autem decoctio eius
 uelut Absinthij quoq; & non substantia. Ad uer-
 tendum tamen, eo, quòd admodum sit calida & sicc-
 ta, sanguinem adurens nō competere ut cilium, sed
 potius ut medicinam. Stomachum enim confortat,
 & calo.

DE CONSERVANDA

Et calfacit, sedat & digerit singultum, prohibet uo-
mitum phlegmaticum & sanguineum, Venerem pro-
uocat, ob inflationem quæ est in ipsa, & humidita-
tem hortulanam, prohibet sputum sanguinis, et pro-
pria quadam uirtute confert aduersus morsum can-
nis rabidi. Coire lac densariq; in caseum non patio-
tur, si folia eius lacti immergantur, teste Diosco, lib.
3. Et Auicen. 2. Cano. cap. 499.

DE SALVIA. Cap. LX.

Cur moriatur homo, cui salvia cre-
scit in horto?

Contra uim mortis non est medicamen-
in hortis.

Salvia confortat neruos, manuumq; tre-
morem

Tollit, & eius ope febris acuta fugit.

Salvia, Castoreumq;, Lauendula, Primu-
la ueris,

Nasturt. Athanas. hæc sanant paraly-
tica membra.

Salvia saluatrix naturæ conciliatrix.

Ecphrasis.

Hoc loco tria imprimis pertractantur. Primo
innuitur magnam esse utilitatem salviæ, quæritur
autem per modum dubij, cur homo moriatur, in cuius
horto crescit salvia? Respondetur secundo uersu
nullans

nullam medicinam crescere in hortis quæ mortem
 prohibeat. Quamuis in hortis reperiatur medi-
 cina quæ putrefactionem corporis prohibeat, & hu-
 miditatem naturalẽ defendat, ne citius quàm par est
 dissoluatur. Et hoc indicat Auicenna 3. 1. cap. Ars
 quidem, inquit, sanitatem custodiendi non est ars,
 quæ à morte securos nos facit, neque corpus ab ex-
 trinsecis nocumentis munit, neque unumquodque
 corpus ad ultimam uitæ longitudinem perducit, quæ
 est secundum hominem absolutè. Sed de duabus re-
 bus securitatem præbet, putrefactionis penitus pro-
 hibitione, & defensione humiditatis, ne citò resolu-
 uatur. Secundo traditur tres esse effectus saluie.
 Primo enim confortat nervos, quia exiccat humidi-
 tates, quibus ij impediuntur & relaxantur. Dein-
 de remouet tremorem manuum, quia ut dictum est,
 nervos confortat. Quicquid autem confortat ner-
 uos, tremorem tollit, cum generetur tremor ex debi-
 litate neruorum. Vnde senes quidam & uetulae po-
 tui & cibo suo folia saluie imponunt. Tertio ue-
 rò remouet febrem acutã, id est, impedit ne inuadat,
 cuius hæc potest assignari caussa: quia exiccando
 humores, impedit putrefactionem, unde febris acu-
 ta sequi solet. Est porrò saluia calida & sicca,
 neq; per se in uictus salubris ratione exhibenda.
 Attamen cum nervos plurimum corroboret, ho-
 mines in sanitate tuenda, ea dupliciter utuntur.

Primo

DE CONSERVANDA

Primo quidem uinum inde conficiunt, quod saluiatum uocant, quo plurimum uti solent in principio mensæ. Confert autem hoc ipsum paralyticis, & epilepticis, si quidem modicè sumatur. Præcipuè tamen, si exhibeatur post purgationem ex sumpto medicamine. Demde utuntur saluia in salsis: exiccant enim appetitum, & maximè cum stomachus humoribus prauis, crudis, & indigestis, repletus fuerit. Est autem Saluia duplex, Domestica scilicet latis & magnis folijs, & quæ uulgo nobilis dicitur, folijs minoribus & strictioribus. Græcis ἐλελίσφακος dicitur. Tertio loco enumerantur sex res medicinales pro curatione paralysis, Saluia uidelicet, Castoreum, Lauendula, Premula ueris, Nasturtium, & Athanasia. Hæc enim curant & sanant membra paralytica. De Saluia quidem patet ex iam dictis, quia confortat neruos: uel quia calida est, & sicca, consumit materiam phlegmaticam neruis imbibitam, unde paralysis nascitur. Castoreum uerò neruos maximè confortat, calfacit, & exiccat. De quo Auicenna Can. 2. cap. 126. Est, inquit subtilissimus, & fortius omni quod calfacit & exiccat, confert neruis, & calfacit, & confert tremori & spasmo humido, & stupori, & Paralyti. Neq; est aliud magis iuuatiuum uentositatum in aure quàm ipsum, cum ex castoreo accipitur quantum est lensana, & dissoluitur in oleo nardino, & distillatur in eam.

in eam. Plures alios effectus eius habet Auic. ibi-
dem, & Diosco. lib. 2. Est autem Castoreum, testi-
culus animalis, quod Castor, siue Fiber dicitur. Ole-
um de castoreo non minus ualet in paralyti quàm ip-
sum Castoreum, si post euacuationem materiae ex-
hibeatur: tunc enim materiam residuam consumit,
& neruos confortat. Lauendula quoq; fragran-
tia sua neruos confortat, et calfactione paralyti ma-
teriam consumit. Idem praestat & Primula ueris,
quia & ipsa sua fragrantia & calfactione neruos
confortat, Vnde nonnullis etiam herba paralyti
appellatur. Dicitur autem Primula ueris, quòd una
sit ex primis aromaticis in uere prodeuntibus.

Lauend
la.Primula
ueris.

Nasturtium est calidum & siccum, extenuat, in-
cidit, & resoluit, qua ratione etiam materiam pa-
ralysis aufert. Auicen. 2. Can. cap. 613. testatur
conferre omnimollificationi neruorum, quia calfa-
ciat, et educeat phlegmata, et emūdet neruos à phle-
gmate. Quare cōsulunt medici, ut in ieiunio quadra-
gesimali edatur Nasturtiū, propter cibos phlegma-
ticos, qui per id tempus exhiberi solent. Est autem
Nasturtium herba uulgaris, & ubiq; nota, nascitur
in locis frigidissimis, scilicet petrosis, & aquosis,
ubi nulli sunt fontes. Athanasia uerò alio nomine di-
citur Tanacetum, Teutonicè Reinfarn / odder
Wurmkraut. Hæc herba uirtutem habet purgan-
di phlegmatis, & caliditate sua exiccat neruos, ex-

Nasturtiū

Athanasia

M

DE CONSERVANDA

purgat etiam uermes, & materiam unde illi generantur. Quare Galli magna ex parte in diebus paschalibus utuntur Athanasia fruxa cum ouis, ad purgationem phlegmatum, ex piscibus in ieiunio quas

dragesimali collektorum, unde facile uermes in dispositis & aptis generari possent. Ultimo uersu traditur Saluiam dici, quasi naturae saluatricem.

DE RUTA. CAP. LXI.

Nobilis est ruta, quia lumina reddit acuta, Auxilio Rutæ uir quippe uidebis acutè. Ruta comesta recens oculos caligine purgat,

Ru

Ruta uiris coitum minuit, mulieribus
auget.

Ruta facit castum, dat lumen, & inge-
rit astum,

Cocta facit ruta de pulicibus loca tuta.

Ephrasia.

Recensentur heic quatuor effectus Rutæ. Pri-
mus est, ipsam uisum acuerè, & præcipuè succum
eius, ut testatur Auicena. 2. Canon. cap. 578. De
hoc effectu uide supra cap. 13. Secundus est, Ru-
tam minuere in uiris coëundi desyderium, augere
uero in mulieribus. Ratione enim caliditatis suæ
exiccat & minuit sperma in uiris, eò quòd subtile
sit, & aëreum, sed in mulieribus extenuat & cal-
facit, cum sit aquosum & frigidum, easque magis
ad coitum incitat, ob subtilitatem & caliditatem.
Tertius est, Rutam facere astutiam, id est, apprea-
hensionem facilem, & inuentionem alicuius mediij
in caussa subtili: Calfactione enim & exiccatione
attenuantur, & acuuntur spiritus, fouetur & illu-
stratur ingenium. Quartus est, decoctione rutæ
depellere pulices, si ex ea domus irroretur, interfi-
cit enim eos, ut uno ore omnes medici testantur. Au-
cenna 6. 4. Tracta. 3. capite undecimo. Quans-
do, inquit, aspergitur domus cum infusione colo-
cinthide, saliant pulices, & fugiunt. Et similiter
ex decoctione rubi. Et dixerunt quidam, quando

Contra
pulices.

M 2

DE CONSERVANDA

ponitur sanguis hirci in fouea in domo, aggregantur pulices apud eum, deinde moriuntur, & similiter aggregantur super lignum linitum ex adipe ericij, & fugiunt ex odore caulis & foliorum Oleandri. Nihil autem eque deicit pulices atq; res fortis odoris, uelut Ruta, Menta, Mentastrum, Lupulus, præcipue tamen feces, uel urina equi, irroratio quoque domus ex decoctione seminis rapæ occidit pulices. Ex suffitu etiam cornu taurini fugiunt pulices. Pro captione tamen eorum, melius nihil est, quam impos

sitio pauci bombycis in lecto, in illo enim congregantur.

DE CEPIS. Cap. LXII.

DE Cepis medicini non consentire uidentur,

Fellitis nõ esse bonas ait ipse Galenus. Phlegmaticis uerò multum putat esse salubreis,

Non modicum fauas Asclepius asserit illas.

Præ-

Præfertim stomacho, pulchrumq; crea-
re colore m,

Contritis cepis loca denudata capillis
Sæpe fricans, capitis poteris reparare de
corem.

Ecphrasis:

Agitur hoc loco de cepis, de quibus adnotantur
quinq;. Primum est, medicos dissentire de natura
ceparum, quibusdam enim uidetur eas cõferre phleg-
maticis, alijs contrà. Rhazes namq; 3. ad Manso-
rem cap. 18. testatur eas generare humores super-
fluos in stomacho, & phlegma. Secundum est, Ga-
lenũ probare, cepas multum obesse cholericis, idq;
facit lib. 2. cap. ultimo, de alim. facul. Acrium, in-
quit, omnium, ut cepearum, allij, & porri assiduus
usus est euitandus, præsertim ei, qui nature est plus
æquo biliosæ, quoniam quidem solis pituitosum hu-
morem, aut crudum & crassum, & glutinosum col-
ligentibus, huiusmodi edulia sunt accomodata. Est
autem cepe, ut tradit Auicenna 2. Canon. cap. 123.
Ex tertio ordine excalfacientium, ut Gal. lib. 7. de
simpl. facul. ex quarto. Quare nocet calidis, ut
sunt cholericis. Fellitos autem dixit biliosos. Ter-
tium est, cepas plurimum prodesse phlegmaticis,
quia excalfaciunt, incidunt, extenuant, abster-
gunt, & aperiunt unde phlegmaticos & glutino-
sos humores in phlegmaticis coaceruatos digerunt,

DE CONSERVANDA

incidunt, abstergunt, & extenuant. Quartum est, cepas conferre stomacho, ipsum enim à phlegmatibus exonerant & calfaciunt, Auicenna loco citato. Et quod inquit, ex cepis comeditur propter suam caliditatem confortat stomachum, debilem & appetitum facit, eadem etiam ratione decorant colorem faciei. Fieri enim nequit, ut color faciei sit uiuidus ac floridus, stomacho phlegmate & humoribus prauis ac crudis referto. Quintum est, locis glabris ac depilatis pilos siue crineis restituere, si coctæ conterantur, & inde loca perfricentur. Et hoc uerum est, si depilatio acciderit ex pororum oppilatione, & corruptione materiae sub cute. Cepæ enim aperiunt poros, resoluendo materiam malam sub cute detentam, ac bonam in locum attrahendo. Quapropter alopeciae earum succo conuenientissime perfricantur, ut testatur Auicenna 2. Canon. capi. citato, & 7. 4. capit. 6. Vnde infertur capitis decorem reparari per ceparum frictionem, capitis porrò decor pili sunt. Cepæ præterea uenerem stimulant, appetentiam inuitant, faciei ruborem inducunt, cum melle eradicant uerrucas, sitim mouent, & nocent intellectui. Humorem enim prauum & crassum generant, saliuam multiplicant. Succus earum confert aquæ in oculum defluenti, & abstergit uisum. Cepæ item tritæ cum melle & aceto, conferunt morsui canis rabidi, quare quidam addunt hos duos uersus:

Contra
caluiciem

Adpositas perhibent morsus curare caninos,
 Si trita cum melle prius fuerint & aceto.
 Plura de his diximus supra capite decimotertio.

DE SINAPI. Cap. LXIII.

Est modicum granum, sic
 cum, calidumq; sinapi,
 Dat lachrymas, purgatq; ca-
 put, tollitq; uenenum.

Ecphrasis.

Hic agitur de sinapi. Primo quidem adsignatur complexio ipsius, quòd uidelicet granum sit pusillũ, calidum & siccũ, & quidem ordine 4. teste Aui. 2. Cano. cap. 682. Deinde uerò recensentur tres proprietates, siue effectus grani sinapis. Primus est, cõmouere lachrymas, quia nimia caliditate sua extenuat, & dissoluit humiditates cerebri, quibus deinde fluentibus proueniunt lachrymæ. Secundus est, expurgare caput, cerebrum uidelicet mundando, & abstergendo humiditates phlegmaticas à capite. Expurgat etiam caput, quod sternutamenta creat, tritum & naribus admotum, quare apoplepticis quoque auxiliatur eodem modo. Per sternutamenta enim expelluntur nocumenta cerebri. Semen item sinapis, caliditate sua extenuat phlegmata, & dissoluit ea quib. obstruuntur meatus cerebri,

M 4

DE CONSERVANDA

Et generatur apoplexia, unde colligitur admodum incidere phlegma, consumere et mundare. Tertius est, tollere uenenum, id quod testatur et Auicenna loco citato. Et fugiunt, inquit, ex fumo eius uermes uenenosi.

DE VIOLA. CAP. LXIII.

Crapula discutitur capitis dolor atque grauedo,
Purpuream uiolam dicunt curare caducos.
Ecphrasis.

Referuntur hic tres proprietates, siue effectus uiolae. Primus est, uiolam sedare ebrietatem. Odo rem enim habet temperatum, et suauem, et hic maxime confortat cerebrum. Forte autem et ualidum cerebrum, non facile ebrietate tentatur, sed imbecillum facillime. Viola item cum frigida sit, cerebrum refrigerat, et ineptum reddit ad recipiendos fumos calidos. Secundus est, uiolam discutere et sedare dolorem ac grauedinem capitis. Et hoc uerum est, si intelligatur de dolore ex calida causa, ut testatur Auicenna 2. Cano. cap. 726. Et Rhazes 3. ad Mansorem cap. 21. Et Mesues lib. 2. sectionis primae simplicium, cap. 11. Ratio, quia uiola frigida est, et ita repugnat causae calidae. Tertius est, uiolam curare caducos, id est, epilepticos, neque sine causa additum est, dicunt, quia

quia celeberrimi autores hunc effectum uiolæ non attribuunt. Cuius tamen hæc posset adsignari causa, quòd scilicet ob fragrantiam uiolæ, confortetur cerebrum, ita ut à paruis nocumentis minimè lædatur, & per consequens, non incurrat epilepsiam, quæ dicitur parua apoplexia, ex opilatione neruorum sensitiuorum eueniens.

DE VRTICA. CAPVT LXV.

AEgris dat somnum, uomitū quoq; tollit & usum.

Illius semen colicis cum melle medetur. Et tussim ueterem curat si sæpe bibatur. Frigus pulmonis pellit uentrisq; tumorem,

Omnibus & morbis sic subuenit articulo-
lorum.

Ephrasis.

Septem hic referuntur effectus urticæ. Quorum primus est, urticam ægris somnum conciliare, quia extenuat, incidit, & abstergit phlegma, & crassos humores, quibus natura grauatur & somnus impeditur. Secundus est, tollere uomitum & usum eius, Vomitus enim & nausea, plurimum ex uiscoso humore accidunt, quem urtica incidit. Tertius est, urticam mederi colicis, quia incidit, extenuat, resoluit, & abstergit humiditatem phlegmaticam, &

DE CONSERVANDA

mentositatem crassam, unde colica frequentius decēdere solet. Est autē colica uehemens dolor in intestino laxiori, quod colon græcis dicitur, quemadmodū iliaca siue colos in tenuioribus intestinis. Quartus est, urticā curare tuſſim ueterem, & maxime si semina eius in melle temperata fuerint, urtica enim phlegma uiscosum è pectore expellit, teste Rhaze 3. ad Mans. cap. 28. Auic. 2. Can. cap. 725. Quando inquit, bibitur cum aqua hordei, mundificat pectus & quando decoquuntur folia eius in qua hordei, educunt humores crassos, qui sunt in pectore, sed semē eius est fortius. Quintus est, urticā pellere frigus pulmonis, & hoc ob caliditatem suam. Sextus est, urticam sedare et pellere humorē uentris, resoluit enim inflationes, unde sæpius uenter intumescere solet. Septimus est, urticam subuenire omnibus doloribus articulorum, uelut arthridi, ischiadi, & podagra, quando scilicet proueniunt à materia frigida, phlegmatica, crassa: urtica enim calfacit, incidit, et extenuat materiā phlegmaticam crassam. Vnde etiā autore Auic. loco citato excitat coitū, et proprie semen eius cum uino, quod & Gal. adprobat lib 6. de sim. Medi. facul. ubi sic inquit: Sed & quidam flatuosum obtinent, quo et uenerē extimulant, & maxime ubi cum musto semen bibitur. Aperit etiā urtica orificiū matricis, uentrē modicē subducit, ipsa duntaxat abstersione, ac ueluti titillatione,

nō purgatione phlegma et humorem crudū educēs.
 Ne uerò guttur ex urtica aut semine eius lædatur,
 prodest postsumptionem eius bibere aliquantulum
 olei rosacei. Est autem urtica calida in principio
 3. gradus, & sicca in 2. Auicen.

DE HYSOPO. CAPVT LXVI.

HYsopusq; herba est purgans à pe-
 ctore phlegma,
 Ad pulmonis opus cum melle coquen-
 da iugata,
 Vultib. eximium fertur præstare colorē.

Ecphrasis.

Recensentur hoc loco effectus hyssopi. Quorū
 primus est, Hyssopū purgare & expellere è pecto-
 re phlegma. Desiccatur enim et excalfacit ordine 3. ue-
 hementer abstergit, dissoluit & consumit humidita-
 tem phlegmaticā, et præcipuè respicit partes pecto-
 ris, expurgans inde et expellens phlegma. Secundus
 est, purgare et pulmonem à phlegmate eadem de cau-
 sa. Et propriè quidem, si coquatur cum melle, nam
 & mel abstergit, unde augetur abstersio hyssopi.
 Idem testatur Auic. 2. Can. cap. 367. ubi sic inquit:
 Hyssopus confert pectori & pulmōni, & affectos di-
 spnoea, & ueteri tussi, & eius decoctio cum ficub.
 et melle similiter. Tertius est præstare bonū et eximi-
 um colorem faciei, idq; confirmat Auic. loco citato.

Eius

DE CONSERVANDA

Eius potus, inquit, efficit colorem bonum, & eius gummi abstergit uestigia in facie. Eadem quoq; ratione soluendo educit phlegma, et ascaridas, & uermes. Eodem Auicenna ibidem teste, Vinum decoctionis eius auctore Plateario, matricem expurgat et abstergit à superfluis humoribus.

DE CEREFOLIO.

CAPVT LXVII.

ADpositum cancris tritum cum melle medetur,

Cum uino potum lateris sedare dolorē
Sæpe solet, tritam sinectis de super herpam.

Sæpe solet uomitum, uentremq; tenere solutum.

Ecphrasis.

Heic recensentur tres effectus cerefolij. Primus est, cerefolium, tritum cum melle & impositum curare cancrum. Idem dicit & Platearius. Est autem cancer, apostema melancholicū, corrodens partes corporis tam carnosas quàm neruosas. Nomen accepit à fluuiatili cancro. Quemadmodum enim in isto pede sex utraq; parte sunt corporis, ita in hoc malo uenæ opplētæ, & in ambitu tensæ, cancri animalis pedibus omnino sunt similes. Secundus est cerefolij uis potum cum uino abscindere dolorem lateris, tormen-

tormina quoq; uentris discutit, quia inflammationē
 eius ex crassa uentositate unde prouenit dolor, mi-
 tigat. Præterea & stomachi uentositatē omniumq;
 aliorum uiscerum soluit, & oppilationem tollit, &
 ad hoc ipsum efficax est uinum. Tertiū est, cerefo-
 lium sedare uomitum & fluxum uentris, quia cū
 calidum sit in 3. gradu & siccum, in 2. materiam illa-
 m ex qua uomitus prouenit, digerit & exiccat. Et
 maximē si uomitus aut solutio uentris fuerit à mate-
 ria frigida phlegmatica. Prouocat urinam & men-
 strua, soluit dolorem lateris, renum & uesicæ, præ-
 cipuē si cum melicrato exhibeatur.

DE ENULA CAMPANA.

CAPVT LXVIII.

ENula campana, hæc reddet præcor-
 dia sana.

Cum succo rutæ, succus si sumitur eius,
 Affirmāt ruptis quòd profit potio talis.

Ecphrasis.

Hic agitur de enula campana, quam Græci Ele-
 nion uocant. Referuntur autem duo eius effectus.
 Quorum primus est, enulam confortare præcordia,
 quo nomine hic exta in homine, orificium stoma-
 chi, membra spiritus siue anhelitus, & quæcunq; cor-
 di uicina sunt, intelliguntur. Idq; maximē radix eius
 præstat. Odorata enim cū sit, manifestum est, eam

MEM-

DE CONSERVANDA

membra neruosa, cuius modi est orificium stomachi
corroborare. De membris spiritus siue anhelitus,
nullum est dubium, quin ex Helenij radice confor-
tentur. Vinum enim inde factum, quod enulatum uo-
cant, pectus & pulmonem expurgare & emunda-
re, experientia constat. Approbatq; Auicenna 2,
Canon. cap. 240. Eadem deglutita (ut ibidem ha-
betur) cum nelle, adiuuat ad expuendum, estq; ex
ijs quæ lætificant & confortant cor. Secundus est,
succum entia, cum succo rutæ plurimum conferre
herniosis, id est, ruptis, quibus intestina in scrotū de-
labuntur. Maximè uerò si hernia fuerit ex uentosita-
te. Hæc enim succo rutæ & enulæ dissoluitur,
confert præterea enula stomacho prauis humori-
bus referto, aperitq; oppilationes epatis & splenis,
ut testatur Rhazes 3. ad Mansorem, cap. 18. Con-
fert item omnibus læsionibus & doloribus frigidis,
& commotionibus uentositatum, & inflationi, Au-
tore Auicenn. loco citato.

DE PVLEGIO.

CAPVT LXIX.

CVM uino nigram choleram potata
repellit,

Adpositam uiridem dicunt sedare poda-
dram.

Ecphrasis.

Hoc in loco duo enumerantur effectus pulegij

Quo

Quorum primus est, pulegium, & præcipuè liquo-
rem eius stillatitium, cum uino purgare choleram nè-
gram. Secundus est, pulegium proprietate quadam
curare podagram antiquam, mirum ni quòd ualde
excalfaciat, extenuet, & dissoluat phlegma, unde
podagra frequentius generari solet. Est autem ex 3.
ordine tum exiccantum, tum calfacientium, ut ad-
firmat Platearius, Substantia constat tenui corro-
borandi facultate præditum est, id quod ex frago-
re eius deprehenditur, aperitq; ratione substan-
tiæ & qualitatum. Attrahit quoq; propter igne-
am substantiam siue naturam. Consumit etiam ra-
tione caloris & siccitatis. Defectos animo recreat
cum aceto naribus obiectum. Vinum decoctionis
eius ualet contra dolorem stomachi & intestino-
rum ex frigiditate uel uentositate.

DE NASTVRTIO.

CAPVT LXX.

Ilius succus crineis retinere fluentes
Illitus adferitur, dentisq; leuare dolo-
rem,
Et squamas succus purgabit melle per-
unctus.

Ecphrasis.

Heic referuntur tres effectus Nasturtij. Primus est,
Nas

DE CONSERVANDA

Nasturtium sistere defluuium capillorum, si caput succo eius inungatur, uel si aqua, uel succus eius bibatur, id quod Auicen. quoq; 2. Can. cap. 513. testatur. Retinet, inquit, capillos capitis cadentes, bibitum et linutum. Secundus est, curare dolorem dentium, & maxime ex causa frigida. Nasturtium enim incidit, resoluit & calfacit, ut ostensum est supra cap. 60. Tertius est, succum eius purgare lychenas & squamas cuti adherentes cum melle illitum. Eius modi enim squamæ generantur ex phlegmate salso. Nasturtium, autem ut dictum est, omne phlegma purgat. Quare intra corpus adsumptum, prohibet causam squamarum, & easdem, foris illitum, abstersione sua tollit, & maxime cum melle, nam & hoc quoq; abstergit. Auicenna præterea & alios effectus enumerat. Exiccatur, inquit, putredinem uacuitatis uentris, mundificat pulmonem, & confert asthmatis, et ponitur in medicinis & sorbitionibus asthmatis, eò quòd extenuet & incidat. Calfacit stomachum & epas, confert crassitie splenis cum melle emplastrimodo impositum, conciliat uomitum flauæ bilis, & per inferna eandem educit, augmentum efficit in coitu, soluendo educit uermes, & menses ciet.

DE CHELIDONIA.

CAPVT LXXI.

Coecatis pullis hac lumina mater
hirundo,

Plin

Plinius ut scripsit) quamuis sint eruta
reddit.

Ecphrasis.

Notatudignum est, quod hoc loco de chelidonia
dicitur. Locus autem est apud Plin. lib. 25. cap 8.
ubi sic scripsit: Animalia quoq; inuenere herbas,
imprimisq; chelidoniam. Hac enim hirundines oculis
pullorū in nido restitunt uisum, & quidam uolunt,
etiam erutis oculis. Eiusdem meminit etiam
lib. 8. cap. 27. Hisce quidem uerbis Chelidoniam uisus
sui saluberrimam, hirundines monstrauere, uexatis
pullorum oculis illa medentes. Diosco. lib. 2. Sunt, in
quit, qui narrant, hirundines matres excæcatis pul-
lis, admota herba, uisum restituere. Hinc etiam co-
gnitum est chelidoniam oculis hominū mederi utiq;
in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, di-
gestionem atq; discussionem indigens. Et ferè in om-
nia adhiberi solet medicamina ocularia. Herba est
nota crocei succus, cuius inuentionem hirundini at-
tribuunt, quòd pulli eius sæpe cæcitatem incidant
quàm ulli auium pulli. Excrementa enim & feces hi-
rundinum oculos obledunt, & cæcitatem pariunt,
idq; eis potissimum accidit ab excrementis matrum.
Cornelius Celsus lib. 6. cap. 6. fabulam putat, per
parentes oculos herba restitui, qui per se sane-
scant. Chelidonia, teste Aegineta & Plateario, ca-

N

DE CONSERVANDA

lida & sicca estz. ordine, facultate dissoluendi cōstat, consumendi, & attrahendi. Radices trite & in uino decoctæ, expurgant caput, & uulnam ab humore frigido & humido, si eger fumum per os recipiat, ac uinum deinde gargarizet.

DE SALICE. CAPVT LXXII.

A Vribus infusus uermes succus necat eius.

Cortex uerrucas in aceto cocta resoluit
Huius flos sumptus in aqua frigescere cogit

Iustinctus ueneris cunctos acres stimulant,

Et sic deficcat, ut nulla creatio fiat.

Ephrasis.

Hic tria dicuntur de salice. Primum est, succum eius auribus infusum uermes earundem interficere, idq; ob exiccationem & stipticam facultatē. Auic. 2. Cano. cap. 686. Non est aliquid, inquit, magis utile, quàm succus foliorum eius in cura saniei, que currit ex aure. Secundum est, corticem, id est, partem extremam salicis in aceto decoctam resolueri uerrucas., unde Auic. loco citato: Cinis eius eradicat uerrucas, linitus cum aceto. Est enim uehementis exiccationis, mordacitatis tamen expers. Gal. lib. 6. de sim. Eundem effectum Auicenna & portulacæ

Eulace attribuit 2. Cano. cap. 543. Ex ea, inquit, fricantur verrucæ, & eradicat eas proprietate sua non qualitate. Tertium est, florem salicis nocere partui, ob stipticam enim & exiccandi facultatem partum difficilem reddit, unde Dioscorides asylo lipsian facere dixit, id est, ut mulier non concipiat. Lege de hac re eruditissimas Iani Cornarij annotationes in Macri lib. 4. cap. 11.

DE CROCO. CAPVT LXXIII.

Confortare crocus dicatur lætifi-
cando,

Membræq; defecta cōfortat epar repa-
rando. Ecphrasis.

Heic recensentur quedam proprietates croci. Præma est, crocum confortare corpus humanum lætifi-
cando. Tantã porrò habet lætificandi siue exhila-
randi uim, ut paulo copiosius sumptus, ridendo ene-
cet. Vnde Auic. 2. Cano. cap. 130. Dicitur, inquit,
quòd tres aurei de ipso interficiant lætificando. Au-
reus autẽ est pōdus sesquidragmæ. Secunda est. Cro-
cũ confortare membra defecta, et imprimis cor. Con-
fortat itẽ stiptica et excalfaciendi facultate stoma-
chũ, eadem ratione et epar reficit, quòd stiptica fa-
cultas non sinit dissolui. Nimis tamen eius usus mo-
uet nauisã, & deijcit appetitum, teste Auic. loco ci-
tato. Propterea quòd appositus sit acetositati,
quæ est in stomacho, et ex qua est appetitus. Crocus

DE CONSERVANDA

præterea & somnum conciliat, sensus obtenebrat
cum uino epotus inebriat, uisum abstergit, & oculorum
fluxiones cohibet, anhelitum facilem reddit, eiusq;
instrumenta corroborat, uenerem stimulat & urinam ciet, teste Diosco. lib. 1. cap. 15. Et
Auicenn. loco citato.

DE PORRO. CAPVT LXXIIII.

R Eddit foecundas mansum per sæpe puellas,
Manantemq; potes naris retinere cruorem.

Ecphrasis.

Duo hoc loco referuntur effectus porri, Primus est, porrum mansum per sæpe reddere puellas foecundas. id est, efficere ut concipiant & matres fiant. Ratio, quia ut Auicenna 2. Can. cap. 649. confirmat. Confert coarctationi & præclusioni matricis & duriciæ, quæ est in ipsa, unde conceptio impediri posset. Secundus est, porrum naris retinere cruorem, id est, sanguinem è naribus effluentem, id quod testatur & Auicenn. ibidem. Cæterum plura de hoc dicta sunt supra cap. 13.

DE PIPERE. CAPVT LXXV.

Q uod piper est nigrum non est dissoluere pigrum.

Phle.

Phlegmata purgabit, digestiuamq; iuua
bit,

Leucopiper stomacho prodest tussiꝫ,
doloriꝫ

Vtile, præueniet motum febrisꝫ rigo
rem.

Ecphrasis.

Multæ hisce uersib. comprehenduntur utilita
tes piperis. Et primo quidem tres piperis nigri.
Quarum prima est, piper nigrum non esse pigrum
in dissoluendo, id est, resoluendo, ob fortem eius
tum caliditatem tum siccitatem. Calfacit enim atq;
desiccatur in 4. ordine. Secunda est purgare phlegma
ta, quia extrahit phlegma ex interiore corpore, ip
sumq; concoquit, similiter & phlegma pectori ac
stomacho inherens calfaciendo, extenuando, et dis
soluendo expellit. Tertia est, iuuare uirtutem dige
stiuam. Auic. 2. Cano. cap. 558. Piper inquit, est di
gestiuum, faciens appetitum, idq; maximè intelligen
dum de pipere longo, quippe quòd flatuosi spiritus
crassitudinem soluit, & quæ in præcordijs pigra
cessant ad uentrem depellit, & concoquendis quæ
sumpseris subuenit, inquit Gal. lib. 4. de sanitate
tuenda. Secundo uerò loco quinq; recensentur cõ
moditates leucopiperis, id est, piperis albi. Prima
est, piper album confortare stomachum, id quod ibi

DE CONSERVANDA

Rem Gal. testatur. Album utiq; supra duo reliqua
genera uentrem roborat. Auicenna quoq; loco ci-
tato sic inquit: Et album magis conueniens est sto-
macho, & uehementius confortat. Secunda est,
piper conferre tussi, maximè ex materia frigida
phlegmatica, illam enim calfacit, dissoluit & inci-
dit. Auicenna ibidem. Quando, inquit, administra-
tur piper in electuarijs, est conueniens tussi & do-
loribus pectoris. Tertia est, piper album conue-
nire dolari, id quod intelligi potest, uel de dolore
pectoris, quemadmodum iam dictum est ex Auicenna,
uel de dolore uentoso. Huic enim omne piper cõ-
uenit, siquidem omne piper ob excalfaciendi facul-
tatem uentositates discutit & expellit, Auicenna
ibidem dicit, piper album & longum conuenire do-
lori uentris pungitiuo, si bibatur cum melle & fo-
lijs lauri recentibus. Quarta est, conuenientissi-
mè exhiberi ante motum febris, id est, accessionem
siue paroxysmum, & hoc in febre frigida. In huius
modi enim piper materiam quodammodo calfacit
& digerit. Quinta est, piper album in rigore fe-
brium plurimum ualere, quia caliditate sua con-
fortet ueruos, & materiam in eis sparsam consu-
mit. Auicenna ibidem sic inquit: Fricando fit
imunctio ex ipso cum unguento, & confert rigo-
ri. Et hæc quinq; utilitates, non minus & alijs pi-
perum generibus conueniunt, ut ex Auicenna li-
quet:

quæ:

quet. Præterea uerò, adeo piper calfacit nervos & lacertos, ut in hoc non habeat sibi par, mundificat pulmonem, parua quantitate sumptum, prouocat urinam, magna uerò soluit uentrem. Auicenna ibi eodem. Est porrò triplex piperum genus, album, longum, & nigrum, Fructus florentis aut germinantis etiam dum arboris longum dicitur piper. Fructus autem immaturus & acerbus album piper nominatur. Nigrum, quod iam sole superassatum & exiccatum est.

DE GRAVITATE AUDI-
TUS. CAPVT LXXVI.

ET mox post escam dormire, nimisq;
moueri,
Ista grauare solent auditus, ebrietasq;.

Ecphrasis.

Heic recensentur 3. auditum grauantia. Primum est, dormire immediate à sumpto cibo, & maxime, si uentriculus eo refectus fuerit. Hoc enim digestionem impedit, & eruditates gignit, hinc crassi & indigesti fumi procreantur, qui crassitie sua auditus meatus oppilantes, auditiones spiritus incrassant & perturbant. Secundum est nimius uictus à sumpto cibo. Quemadmodum enim bone u

DE CONSERVANDA

letudini (inquit Gal. in lib. de cibis boni & mali succi) ante cibum exercitatio maximum adfert com-
modum, ita qualiscunq; sumpto cibo motus noxius
admodum est. Alimentum enim ex uentre ante con-
coctionem in diuersas corporis partes distribuitur,
proptereaq; crudi humoris copia aggeritur. Vnde
crassi uapores sursum elati meatus auditus ob-
struunt. Idem lib. 6. de ualetudine tuenda. Non
leue, inquit, incommodum nonnullis accidit, cum
repleti cibo se exercitant, nonnullis enim caput
impletur uaporibus. Tertium est, ebrietas, hinc
enim resoluuntur multi fumi & uapores, qui ad ca-
put & organum auditus prælati, spiritum eius per-
turbantes, auditum grauant. Neq; auditui mo-
dò ebrietas nocet, uerumetiam uisui & omnibus
sensibus. Auicenna 4.3. cap. 2. Ex eis quidem, in-
quit, quæ nocent auri & reliquis sensibus sunt fa-
stidium, & repletio, & propriè somnus super re-
pletionem. In nonnullis exemplaribus etiam hic
uersus adscriptus habetur:

Balnea, sol, uomitum, adfert repletio, clamor.

Nec malè quidem. Siquidem & hæc Auicen-
na 4.3. cap. 11. teste auditum grauant, tinnitumq;
generant. Oportet, inquit, ut omnes isti uitent
solem, & balneum laboriosum, & uomitum, & cla-
morem, & repletionem.

DE

DE TINNITV AVRIVM.
CAPVT LXXVII.

MOtus, longa fames, uomitus, percussio, casus,
Ebrietas, frigus, tinnitum caussat in au
Ecphrasis. (re.

Septem hoc loco enumerantur, unde tinnitus, siue sonus aurium generari solet. Quorum primum est motus, ex motu enim corporis inordinato & uehementiori, commouentur humores, & spiritus, generaturq; uentositas, quæ ad aureis penetrans tinnitum facit. Tinnitus enim nascitur ob aliquam uaporis aut uentositatis circa organum auditus commotionem, unde connaturalis in organo auditus aër commouetur. Secundum est, longa fames, ratio est, apud Auicennam 4. 3. cap. 9. Et illud est, inquit, propter agitationem cadentem in humoribus sparsis in corpore, quiescentibus in ipso. Et cum non inuenit natura cibum aliquem, conuertitur ad eos, & resoluit ipsos, & mouet eos. Tertium est uomitus, in uomitu enim cum fiat motus uehementior, humores ad caput feruntur: unde quandoque oculi & facies rubescunt, & uisus sequitur imbecillitas, nonnunquam uerò uapores ac inflationes ad organū auditus pertingunt, tinnitumq; reddunt. Quartum est percussio spheræ capitis, & maxime

DE CONSERVANDA

Secundum aurem. Hinc enim aëri auditus commotio
et ali uehementius commoto spiritus accedit, quia na-
tura a membro aliquo laeso, statim eò spiritum & san-
guinem, peculiaria instrumenta sua, dirigit. Vnde
Gal. in lib. de renum adfectus dignotione. In
omni, inquit, motione sanguis & spiritus concur-
runt, qui sunt naturæ uehicula. Hinc deinde in au-
re fit commotio.

Quintum est casus, & maximè supra caput, ob
eandem causam quæ dicta est de percussione. Ex
quocunq; etiam casu uehemens fit commotio in cor-
pore humorum. Sextum est ebrietas, quia in ebris-
tate caput repletur fumis & uaporibus, quibus ad
organum auditus penetrantibus commouetur aër
connaturalis in organo auditus. Septimum est frigus,
ex nimio enim frigore debilitatur auditus orga-
num, & calor naturalis cerebri, eausanturq; uen-
ositates, quæ ad aureis penetrantes, nullo negotio
tinnitum cient. Neque solum ex dictis causis tinnitus
aurium accidit, uerumetiam ex compluribus
alijs, ueluti ex flatuoso spiritu in capite generato,
de commoto. Aut ut inquit Auicenna loco citato,
ex sonitu sanici, quæ generatur fortasse in ipsa au-
re, & ex seruore puris in partibus eius, aut ex
motu uentositatis accidentis multoties in meati-
bus eius, sicuti fit in febris, aut ex repletione sua
perflua in corpore, & propriè in capite: aut ex

uaso

materia uiscosa, resoluta in paucam uentositatem:
aut ex medicinis, quarum proprietas est, ut retineo
ant humores, & uentositates in partibus cerebri.

DE NOCVMENTIS VISVS,
CAPVT LXXVIII.

BAlnea, uina, Venus, uentus, piper,
allia, fumus,

Porri cum cepis, faba, lens, fletusq; si-
napi.

Sol, coitusq; ignis, labor, ictus, acumi-
na, puluis,

Ista nocent oculis, sed uigilare magis.

Ephrasis.

Hic hoc loco mentio 21. rerum, oculis nexam
inferentium. Quarum prima est balneum, idque
cum humidum, tum siccum, hoc stupha barbaris di-
citur, Latinis uerò aërcum, illud cina uulgo, Latini-
nis solium appellatur. Verum duplici ratione oca-
lis nocet. Primo quidem calore immodico eos ex-
calfaciens complexionem eorundem destruit. Na-
tura enim frigidi sunt & aquei, deinde uerò tenuio-
res humiditates, quib. spiritus uisui ijq; ignei tempo-
rantur, refocillanturq; exiccat, & resoluit. Quam-
obrem circa Rhenum, eo quòd plurimum stupha
& balneo utantur, plures caeci reperiuntur, quos
admodum

DE CONSERVANDA

admodum apud Holandos, ob inordinatam dietam
& uitæ regimen, plures leprosi. Secunda est uinū,
idq; immodicè sumptum, hoc enim oculos & uisum
debilitat, quia replet caput fumis & uaporibus,
unde etiam omnes sensus hebetiores reddit. Ter-
tia est, Venus, id est, nimius usus coitus, quem omnes
medici perhibent uisum plurimum ledere. Aristo.
Sectione 4. problemat. 3. hanc adsignat causam,
quòd scilicet per coitum auferatur quod oportunum
est oculis. Oportet enim humidum aqueum subtile
eis inesse, in quo uisibile spiritus fulciantur. Nam
oculus natura est humidus, unde idem, in lib. de sen-
su & sensibili cap. 2. & lib. 5. de generatione ani-
malium cap. 1. Refert oculum esse de natura aquæ,
sed euulsis humidis & euacuatis, contingit superio-
ra desiccari, quare oculi à sua decedunt natura, qui
humiditate uigebant. Meritò autem oculi uigent
humiditate, quia per spiritus igneos, qui sunt in fre-
quenti motu euanescerent, nisi humido sustentaren-
tur, & hinc manifestum est coitum exiccare partes
superiores, subtrahendo humidum, unde læsio sequi-
tur aciei uisus. Quarta est uentus, & præcipuè
Meridionalis, de quo Hippocrat. lib. 3. Aphor. 5.
Austri auditum hebetantes, caliginosi, id est, caligi-
ne quadam oculos obfundentes, quia sensuum instru-
me ita plurima implent humiditate, & capitis gra-
uitatem efficiunt. Principio autem neruorum hu-
mediato,

meftato, necesse est & circa uoluntarios motus pigritiam euenire, & ueluti in fe ipfo diffolutum hominem apparere. Quinta est Piper, quod acrimonia sua gignet fumos, qui oculos mordicant. Sexta Allium, quod acrimonia & uaporibus quibus caput implet, uisui nocet. De hoc supra cap. 13. Septimus, Fumus, nam & hic propter mordicationem & exiccationem oculis infestus est. Lege Aristot. de hoc, sectione 31. problemat. 22. Octaua, Porrum, ex cuius usu generantur fumi crassi melancholici, oculorum aciem hebetantes, ut dictum est cap. 13. Nona, Cephæ, Quarum comestio acredine sua similiter oculis nocet. Decima, Faba, generat enim fumum crassum, melancholicum, obtenebrantem spiritus uisuos, sicut & Porrum. Quare etiam comestio fabarum somnia parit terribilia, & horrenda. Undecima, Lens, de qua Auicenna 2. Cano. cap. 449. Illius, inquit, qui plurimum eius comestione utitur, uisus obtenebratur, propter uehementiam exiccationis eius. Duodecima, fletus, scilicet nimius, debilitat enim oculos, eo quod retentricem oculorum facultatem debiliorem reddat. Decimatertia, Sinapi, quod propter acrimoniam uisum debilitat. Decimaquarta, adfectio solis, & hoc propter eximium eius nitorem ac splendorem, quibus destruitur uisus, ut constat manifesta experientia & ratione. Sensibile enim excellens,
sensu

DE COZSERVANDA

sensui non proportionatum, cuiusmodi sunt radij
solares, corrumpit sensum. Decima quinta, coitus,
& maxime post nimiam repletionem, uel nimiam
inanitionem, ut dictum est paulò supra. Decima
sexta, ignis, cuius inspectio & splendor oculos ue-
hementer exiccat, plurimumq; ledit. Quare fabri
ferrarij, & quorum operatio fit ad ignem, rubeos
serè & debiles habent oculos. Decima septima, la-
bor scilicet nimius, quia sanguinem efficit siccius-
sem, sicut & reliquum corpus. Siccitas autem to-
tam cutem indurat, ergo uel eam qua pupilla integri-
tur. Itaq; uis illa conspiciendi cooperitur, & de-
litescit. Lege Aristot. Sectione 3. 1. problemat.
14. Decima octaua, percussio secundum oculos,
ledit enim oculos & uisum, eò quòd inde sanguis
fluat ad oculos spiritum uisuum perturbans, et ali-
quando apostema generans. Decima nona, nimius
usus rerum acutarum, cuiusmodi sunt fassamenta
acria, fumorum acrimoniam generantia. Vicesima,
pulsis, siue inambulatio in locis puluerulentis, unde
facilimè puluis ad oculos pertingit, uisumq; obsu-
scat. Vicesima prima, uigilia immodice, quæ cæ-
teris omnibus excellentius oculos exiccant Auicen-
na 3. 3. Tracta. 4. cap. 4. Omnis, inquit, reple-
tio nocet oculis, & omne quod exiccat naturam,
& omne quod turbat sanguinem ex rebus salsis acu-
tis & alijs, & omnis ebrietas. Vomitus uerò con-
fert

Art ei in quantum purgat stomachum, & nocet ei,
 in quantum mouet materias cerebri, expellendo eas
 & ipsum. Et si fuerit uomitus necessarius, debet
 fieri post cibum, & cum facilitate, & somnus super
 fluus nocet uisui, et somnus statim post repletionem,
 & multitudo phlebotomie, & proprie cum uen
 tosis continuis.

DE CONFORTANTIBVS
 uisum. CAP. LXXIX.

FOeniculus, Verbena, Rosa, & Chelidonia, Ruta,
 Ex istis fit aqua, quæ lumina reddit
 acuta.

Ecphrasis.

Heic quinque recensentur herbe, quarum aqua
 siue liquor stillaticius confert uisui. Prima est
 Fœniculus, cuius succus in oculo positus, acuit ui
 sum, inquit Rhazes 3. ad Mansorem cap. 47.
 Secunda, Verbena, cuius aqua ocularibus medica
 mentis plurimum commiscetur. Tertia, Rosa,
 cuius aqua confortat spiritum animale, & uisum.
 Diosco. lib. 1. Quarta, Chelidonia, quæ herbe
 succū habet croceum. Hoc nomen sibi uidetur uer
 dicasse, quòd aduentu hirundinum exoriatur, &
 discessu emarcescat, teste Dioscor. Quinta, Ruta,
 herbe uulgaris notitie, de qua Diosco. lib. 3. Visus,
 inquit,

DE CONSERVANDA

inquit, aciem excitat, dolores oculorum illita cum polenta lenit. Sed de his herbis satis dictum est suo præ in diuersis & proprijs capitibus.

CONTRA DOLOREM DENT tium. CAP. LXXX.

Sic dentes serua, porrorum collige
grana,
Vre cum hyoscyamo simul, utere iure de
centi.

Sicq; per embotum fumum cape dente
Ecphrasis. (remotum.

Referuntur hoc loco medicamina quedam ad
dolorem dentium efficacissima. Semina uidelicet
porrorum cum hyoscyamo simul usta. Administran-
da autē sunt hoc modo: succus hyoscyami cū semini-
bus porrorum simul comburatur, & fumus per in-
fundibulum in locum adfectum recipiatur. Hyoscy-
amo enim uirtus inest stupefactiua, quæ doloris leua-
men adeo præstat, ut dolor uix percipiatur. Fumo
autem seminis porri uirtus inest interficiendi &
eijciendi uermis in concauitatibus dentium intolle-
rabilem quandoq; dolorem excitantis. Auc. 2. Can.
cap. 549. teste. Porrum uulgaris est notitiæ. Hyo-
scyamus uerò herba est stupefactiua, cauleis emittēs
crassos, folio lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta, pin-
guia & fœtida, flores è latere caulis ordine prode-
unt, tan-

unt, tanquam punucorum cytini, scutulis septi semi
numplenis, ut papaueris, de quo Macer:

Ore diu tepidum si contineatur acetum,

Quo sint decoctæ radices illius herbæ.

Dicitur immodicum dentis pacare dolorem.

DE RAUCEDINE VOCIS.

CAPVT LXXXI.

NVx, oleum, frigus capitisq; anguil
laq; potus.

Ac pomum crudum, faciunt hominem
Ecphrasis. (fore raucum.

Heic recensentur sex caussæ raucedinis uocis.
Prima est, nux, nuces enim ualde exiccant, unde uo
cem exasperant, similemq; gruuum uocibus reddunt.
Secunda, Oleum, cuius partes aliquæ uiscosæ, ipsi
pulmonis cannae adherent, raucedinemq; faciunt.
Secundo uerò loco, & cholericis corporibus rau
cedinem excitat, quia oleum in ijs citò inflammatur,
unde exasperationem & raucedinem inducit. Sed
prima ratio uidetur potior. Tertia, frigus capi
tis, quia inde fit compressio cerebri. Quare humo
res deorsum ad guttur & cannam pulmonis deflu
unt, raucedinem propter nimiam humectationem
cannæ causantes. Quarta, anguilla, quia ex esu
eius phlegmata uiscosa multiplicantur, quæ ad can
nam pulmonis penetrant, atq; ibidem adherentia,

○

DE CONSERVANDA

raucedinem inferunt. Quinta, potus scilicet nimis
us, & maximè quando itur dormitum, quia & inde
canna pulmonis plurimum humectatur, quæ potissi-
ma est caussa raucedinis uocis, secundum omnium
medicorum sententiam. Sexta, pomum crudum,
quatenus enim crudum existit, phlegmata multipli-
cat. Et si præterea immaturum, stipticum, siue pon-
ticum fuerit, guttur exasperat.

CONTRA RHEUMA.

CAPVT LXXXII.

IEiuna, uigila, caleas dape, tuq; labora,
Inspira calidum, modicum bibe, com-
prime flatum.

Hæc bene tu serua, si uis depellere rheu-
ma,

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma ca-
tarrhus.

Ad fauces branchusq; , ad nareis esto
coryza.

Ecphrasis.

Heic septem enumerantur, quibus curatur rheu-
ma. Primum est Abstinentia, siue iciunium, per hoc
enim materia rheumatis diminuitur, quia abstinen-
tia exiccat materiam, meliusq; maturat & consu-
mit. Natura enim destituta cibo in quem agat, in
materiam rheumatis agit, eamq; consumit, unde &

caput

caput minus repletur. Auicenna. 5. 3. Tractat. 1:
capite decimotertio. Et oportet quidem, inquit;
ne patiens catarrhum & coryzan, repleat uen-
trem cibis, qua re repleatur caput eius.

Secundum, Vigiliae, nam & hæc exiccant cere-
brum, & prohibent ascensum multorum uaporum
ad caput. Tertium, cibi calidi: qui plurimum
conferunt rheumati, ex materia frigida, hæc enim
per illos digeritur. Quartum, Labor, nam &
per hunc materia rheumatis consumitur, labor
enim exiccatur superfluitates corporis. Quin-
tum, Inspiratio aëris calidi, idq; maximè in catarr-
ho ex materia frigida, per aërem enim calidum in-
spiratum, calefcit materia, & maturatur. Sextum
est, Modicū bibere, & quasi siti torqueri, siquidem
& hoc modo rheumatis materia consumitur, sitis
enim siue parua potio exiccatur, neq; per paruam po-
tionem tanta fit repletio, quanta per magnam.

Septimum est, Comprimere flatum, id est, anhelitū,
hoc enim ualde confert catarrho, & maximè in cau-
sa frigida, quia per retentionem anhelitus calefcunt
ea quæ sunt pectoris, ut melius digeratur materia
frigida, phlegmatica, faciens catarrhum. Vnde Au-
tenna loco citato. Oportet, inquit, ut adsiduet
calfactionem capitis, & elongationem eius à fris-
gore, & minuatur ipsum à Septentrione, & pro-
priè post Austrum: Auster enim replet & rarificat;

DE CONSERVANDA

Septentrio constringit & exprimit: & minoret potum aquæ congelatæ, neq; dormiat in die, & sitiatur, & famem patiatur, & uigilet quantum potest, quia sunt initium curæ. Rhazes 9. ad Mansorem, cap. 14. præcipit ut uitetur decubitus supinus, ne peccans humor in posteriorem partem, & dorsalem medullam fluat, neq; cum posterior pars manifesto careat meatu, unde fluat materia, ad neruos penetret, & spasmus siue paralyfin generet. Abstinentum quoq; omnino à uino. Vinum enim cum sit uaporosum, & calidum, dissoluit materiam, & auget rheuma. Neq; stare conuenit ad solem, uel ignem, quia sol & ignis dissoluendo materiam auget rheuma. Duobus ultimis uersibus refertur differentia, inter catarrhum, branchum, & coryzan. Rheuma autem est nomen generale, ad quemlibet fluxum materia ἀπὸ τοῦ ῥέω, id est, fluo. Ferè tamen accipitur pro eo fluxu, qui ex capite delabatur. Continet uerò in se tres species, uel membra, catarrhum, branchum, & coryzan: unde si materia fluat ad pectus, uel membra uicina, dicitur catarrhus. Si ad fauces siue asperam arteriam, Βράγχος græcis, latinis raucedo: si uerò ad nares, κόρυζα, siue grauedo.

CONTRA FISTULAM.

CAPVT LXXXIII.

A Vripigmentum, sulphur, miscere
memento, His

His decet adponi calcem coniunge Sapo
ni,

Quatuor hæc misce, commixtis quatuor
Istis,

Fistula curatur quater ex his si repleatur,
Ecphrasis.

Hoc loco traditur confectio emplastri pro cura-
tione fistulæ, ex auripigmento scilicet, sulphure, calce,
et sapone. Quia in his omnibus est uirtus exicca-
tiua et mundificatiua, quæ necessario requiruntur
in curatione fistulæ. Auripigmentum, inquit Plateas-
rius, calidum est et siccum in 4. gradu, dissoluit, at-
trahit, consumit, et mundificat. Sulphur item et
Sapo, secundum eundem calida sunt et sicca, sul-
phur quidem calidum est et siccum in 4. Sapo ues-
rò remissius. De calce Aui. 2. Cano. cap. 148. sic in-
quit: Calx abluta est exiccatiua, sine mordicatione,
et consolidat. Est porro fistula, uulnus assidue et
periodicè fluens, id est, secundum diuersa tempora,
siue diuersas lunationes. Auripigmentum est, quo u-
tuntur sculptores, æs siue metallum lapidibus con-
glutinantes. Sapo siue σμῆρυμα, est pinguedo illa
alba, siue nigra, qua mulieres uesteis lauant et co-
mundant.

DE NUMERO, OSSIVM, DEN-
tium, et neruorum in homine.

CAP. LXXXIII.

0 3

DE CONSERVANDA

Ossibus ex denis bis centenisq; no-
uenis,

Constat homo, denis bis dentibus &
duodenis.

Ex tercentenis decies sex quinqueq; ue-
nis.

Ecphrasis.

Hoc loco habetur numerus ossium, dentium, & uenarum corporis humani. Dicitur autem primo homo constare ducentis nouemdecim ossibus. Summis tamen & maioris autoritatis medicinae doctorebus, Hippocrati nimirum, Galeno, Rhazc, Auererhoi, & Auicennæ placet, ossa hominis esse 248. tametsi in particulari enumeratione ossium minus conueniant. Hinc ille uulgatissimus uersus:

Ossa ducentena atq; quater sunt & duodena.

Secundo dicitur homini inesse triginta duos dentes, & hoc intelligendum ut plurimum in hominibus perfectis. Aliquando enim contingit, ut quidam careant dentibus quatuor extremis, qui post molares sunt, & ij dentes habent duntaxat 28. Aliqui carent his dentibus ultimis in pueritia tantum, alij in pueritia, & iuuentute, ita ut eis non nascantur donec senescant, alij ijs per totam uitam destituuntur.

Auicenna 1. 1. Doctr. 5. Sum. 1. cap. 5. Dentes quidem, inquit, sunt triginta duo, contingit tamen nonnunquam homines quosdam non habere quatuor

extremo

extremos, unde tunc non erunt nisi 28. Eorum uerò duo sunt duales, & duo quadrupli superius, & totidem inferius ad incidendum. Et duo dentes anteriores, & duo quadrupli iunguntur dualibus à dextris & sinistris, & tam duales quàm quadrupli, sunt duo in superiori mandibula, & duo in inferiori. Et sunt omnes ordinati ad incidendum, ideò à grecis Τεμνικοί, id est, incisores uocantur, præcipuè duales. Et post hos duo sunt qui uocantur Κυνοδόντες, id est, canini, superius, & duo inferiorius immediate coniuncti quadruplis, quorum officium est mandare, & escas duriores confringere. Hos sequuntur dentes molares, à dextris & sinistris quatuor, tam in superiori quàm inferiori mandibula. Deinde in quibusdam est dens unus sensus, tam à dextris quàm sinistris, tanquam in inferiori quàm superiori mandibula, in quibusdam uerò non. Et sunt dentes illi molares & sensus omnes ordinati ad molendum. Et summa totius numeri dentium est 32. uel 28. in non habentibus dentes sensus. Sunt autem hi quatuor duales, quatuor quadrupli, & quatuor canini, sedecim molares, & quatuor dentes sensus. Tertio dicitur hominem habere 365. uenas, id quod ex Anatomia constat.

DE QUATVOR HUMORIBVS
corporis. CAP. LXXXIX.

O 4

DE CONSERVANDA

Quatuor humores in humano corpore constant,
Sanguis cum cholera, phlegma, Melancholia.

Terra melanch, aqua phleg, aër sanguis,
cholera ignis.

Ecphrasis.

Heic agitur imprimis de humoribus ad humani corporis constitutionem necessarijs. Sunt autem 4. Sanguis scilicet, phlegma, cholera, & melancholia. De his ostenditur natura & complexio eorundem cum comparatione ad elementa. Melancholia est frigida & sicca, & comparatur terræ, quæ similis naturæ est. Phlegma frigidum est & humidum, & comparatur aquæ. Sanguis est calidus & humidus, & comparatur aëri. Cholera uerò est calida et sicca, et comparatur igni. Vnde uersiculi uulgares:

*Humidus est sanguis, calet, est uis aëris illi,
Alget phlegma, humetq; illi sic copia aquosa est.
Sicca calet cholera, & sic igni fit simulata.
Frigens, sicca, melancholia est, terræ adsimulata.*

Auic. 1. 1. Doct. 4 ca. 1. attestante, sanguis inter humores præstantissimus est, uel quia est materia spirituum, in quibus consistit uita, & omnis operatio uegetatiua, uitalis, & animalis. Vel quia conformis est principijs uitæ. Est enim calidus & humidus temperatè, uel quia plus nutrit & instaurat
deper

deperditum quàm cæteri humores. Et ut uno uerbo dicam, thesaurus est naturæ, ut quo amisso statim mors consequatur. Secundum probitatis locum sibi phlegma uindicat, uel quia tempore necessitatis cōcoctione in sanguinem mutatur: atq; hac ratione nullum proprium habet receptaculum, sed cum sanguine commixtus incedit, Vel quia uicinus est radicali humido, quod est quasi basis uitæ. Deinde sequitur cholera, quæ participat cum naturali calore, quàm diu mensuram seruat. Hinc melancholia sequitur, uelut fex ac sedimentum sanguinis, elongata à principijs uitæ, inimica lætitiæ & liberalitati, & cognata senio ac morti. Sanguinis autem duæ sunt species, naturalis scilicet & innaturalis. Naturalis quidem, cuius color ruber est, uenalis scilicet ruber obscurus, & arterialis ruber clarus, expers mali odoris, & admodum dulcis, & hoc respectu aliorum humorum. Innaturalis duplex est. Quidam enim innaturalis est qualitate, mutatus scilicet à complexione bona in se, sine alterius humoris commixtione. Alter innaturalis est, propter humorem malum ei commixtum, peccantem qualitate, substantia, uel quantitate, uel in proportione alterius ad alterum. Et hic duplex est. Nam quidam est non naturalis, ex permixtione mali humoris, extrinsecus superuenientis. Alter non naturalis est, ex permixtione mali humoris generati in ipsomet sanguine, quando

DE CONSERVANDA

pars sanguinis tenuior putrescens in cholera, & crassior in melancholiam conuertitur, earūq; uel altera, uel utraq; in sanguine permanet. Et hic sanguis non naturalis ex admixtione mali humoris, à naturali multifariam differt. Primo in substantia, quia crassior & turbidior est, cum miscetur ipsi melancholia, tenuior cum miscetur ei cholera uel acerositas. Secundo in colore, quia declinat ad albedinem ratione phlegmatis, uel ad nigredinem, ratione melancholice. Tertio in odore, quia magis foetidus est ex admixtione putridorum humorum, uel omnino odore caret ex admixtione crudorum.

Quarto in sapore, quia uergit ad amaritudinem propter admixtionem cholerae, uel ad acetositatem ex parte melancholice, uel ad insipiditatem, ratione phlegmatis. Phlegmatis uero naturalis duæ similiter species habentur, naturale scilicet & innaturale. Naturale est, quod concoctione in sanguinem mutatur, quia sanguis est non bene coctus. Et est quidam dulcis phlegmatis, quod non ualde existit frigidum, imò corporis comparatione pauca est frigiditatis, sanguinis uero & flauæ bilis comparatione est frigidum & naturaliter albū. Et dicitur phlegma dulce, extenso hoc nomine dulce ad omnes sapes delectabiles, quia alio modo phlegma naturale non est dulce, cum sit insipidum, a quo sum, & saporis aque ualde propinquum. Huic natura
ra pro

ra proprium receptaculū machinata non est, sicut
 cholerae & melancholiae, sed reliquit ipsum cū san-
 guine mixtū, ut tempore necessitatis, in sanguinē cō-
 uertatur: habet enim similitudinē sanguini propin-
 quam. Et huius phlegmatis, duae sunt necessitates, ac
 una utilitas. Prima necessitas est, ut sit iuxta mem-
 bra, in hoc ut operentur in ipsum uirtutes eorum,
 coquant, digerant, & nutriantur inde cum amise-
 rint nutrimentum suum, quod est sanguis bonus
 propter retentionem materiae sanguinis, quae quid-
 dem retentio fit à stomacho & epate, ob causas
 quasdam accidentales. Secunda necessitas est,
 ut misceatur cum sanguine, ipsumq; nutriendis
 membris phlegmaticae constitutionis accomodet,
 cuiusmodi sunt cerebrum & nucha, quorum san-
 guini, non minimam phlegmatis partem admix-
 tam esse conuenit. Utilitas uerò eius est, ut hume-
 det iuncturas & membra, quae in iugi & conti-
 nua motione sunt, ne desiccentur, ob calorem, ex ma-
 tu & collisione prouenientē. Phlegma autē innatu-
 rale diuiditur, Primo secundū substantiā, aliud enim
 mucilaginosum est, aliud uerò secundum sensum di-
 uersum in tenuitate et crassitie suarū partium. Di-
 citur autē mucilaginosum, ob similitudinē quam
 habet cū mucilagine è seminib. extracta. Phlegma
 crassum apparet aequale in substantia, id est, tenuita-
 te et crassitie, secundū sensus iudiciū: reuera tamen
 in parti-

in parti-

DE CONSERVANDA

in partib. suis diuersum est, & dicitur phlegma
crudū, multiplicatur autē in stomacho & intesti-
nis. Quod à stomacho euacuari uomitu bis singulis
mēſibus, Hipp. consulit in lib. de uictus ratione pri-
uatorū. Et ad eius quidem expulsionem siue excre-
tionem ab intestinis, natura statuit ut cholera à cy-
ſti fellis ad intestinum iciunum, & ad alia inferiora
defluat, eaq; à pituitosis excrementis expurget, &
abstergat, atq; eorundem excretionem adiuuet. In-
terdum & in uenis multiplicatur, & præcipue in
ſenibus propter diminutionem digestionis, & illic
moram trahens paulatim augetur & crasseſcit, &
cum inde tandem grauetur natura, nec possit psum-
per ordinarias expulsionis uenas expellere, facit de
possibilibus id quod melius est, elongatq; à corde &
reliquis membris intrinsecis, propellens ad exterio-
ra, præsertim ad tibias, quia propter grauitatem su-
am, naturaliter ad inferiora tendit. Et hæc causa est,
cur tibiæ senū inflentur, adeoq; intumescant, ut post
digiti impressionem, in ijs uestigium ac fouea relin-
quantur, & maximè adpropinquante nocte, iq; in
pinguibus etiam & ijs qui humido nutrimento gau-
dēt, euenire solet. Aliud phlegma est ualde tenue, &
aquosum, simile aquæ aliquantulum inspissatæ, &
sepe inuenitur in saluiis & sputis eorum, qui malè
digerunt nimisq; bibunt. Solet autem à cerebro ad
nares distillare in principio corysæ, quod per de-
eotio

coctionem in crassatum in phlegma crassum aut mucilagosum conuertitur. Aliud phlegma est ualde crassum, album, quod uocant gypseum, cuius tenue resolutum est propter diuturnam eius in iuncturis moram, crassum autem cum lapis induratum remansit. Et hoc phlegma facit podagram nodosam ferè incurabilem. Vnde Ouidius: Soluere nodosam nescit medicina podagram. Aliud phlegma est uitreum, spissum, crassum, et uitro liquefacto in colore, uiscositate & pondere simile. Secundo diuiditur phlegma in naturale ex parte saporis. Quoddam enim dulce est ex admixtione sanguinis, sub quo etiam continetur phlegma unctuosum, quod fit ex admixtione unctuositatis sanguinis cum phlegmate. Aliud phlegma est insipidum ex cruditate, sicut & quoddam uitreum. Aliud est salsum ex admixtione cholerae. Et hoc est mordacius, siccus, & leuius ceteris speciebus phlegmatis, ob choleram quam in se admittit, haec enim sicca, leuis, & acuta est. Saepè hoc reperitur in stomachis frequenter fortia uina bibentium, & utentium salsis & acutis. Adhaerens autem stomacho, causat interdum sitim uehementem, diuq; per intestina discurrens, ea quandoq; excoriat & dysenteriam parit, siue tenasimum. Aliud phlegma est acetosum, quod fit quandoq; ob melancholiam acetosam ipsi admixtam, quandoq; uerò ob ebullitionem, quae accidit phlegmaticis, non secus atq; dulcibus

cibus

DE CONSERVANDA

ribus succis fructuum accidere solet, hi enim primo ebulliunt siue feruent, & deinde accescunt. Et hoc phlegma sæpius reperitur in stomacho male digerentium, quàm in alijs partibus, Nam ad os stomachi naturaliter melancholia profluit ad desyderium excitandum, quæ deorsum cadens & phlegmati mixta, ipsum quandoq; acetosum reddit. Id quod cognoscitur per ructus acidos. Interdum etiam phlegma tale generatur in stomacho per uiam ebullitionis à debili calore ex chylo. Aliud phlegma est ponticum, quod quandoq; ex admixtione melancholice pontice generatur. Rarò tamen reperitur, propter melancholice pontice raritatem: quandoq; uerò oritur ex uehementi infrigidatione, quæ humiditas eius congelatur, & nonnihil ad terrestrem substantiam inalteratur, neq; superuenit ei calor debilis, quo ebulliens in acetositatem conuertatur, neq; calor fortis, qui digerens ipsum, in sanguinem commutet. Cholerae uerò species similiter duæ sunt. Naturalis scilicet, & innaturalis. Cholera naturalis est spuma sanguinis, cuius color est ruber clarus, id est, citrinus in ultimo citrinitatis gradu, sicuti capillamenta croci, estq; leuis & acuta, & quo calidior est, eò magis etiam rubet. Et hæc cholera in epate generata, in duas partes diuiditur. Quarum una cum sanguine ad uenas deferatur, altera ad cystam fellis trāsmittitur. Pars autem, quæ

quæ cum sanguine transit, cum eodem necessitatis
 & utilitatis causa penetrat. Necessitatis quidem,
 ut misceatur cum sanguine pro nutritione membro-
 rum cholericorum. Utilitatis uerò, ut extenuet
 sanguinem, quo commodius in uenas penetret. Pars
 autem illa, quæ transit in cystam fellis, consimiliter
 propter necessitatem & utilitatem transmittitur.
 Necessitas est duplex, quædam enim est corporis to-
 tius, ut uidelicet mundet ipsum à superfluitatibus
 cholericis. Altera est respectu cystis fellis, ut nutri-
 at ipsum. Utilitas quoq; duplex est. Vna, ut abluat
 intestina à fecibus & phlegmate uiscoso, eis ad-
 hærente. Altera ut pungat intestina & musculos
 ani, ad excernendum quod in eis noxium est. Cui-
 us rei signum est, quòd colica sæpe accidat, pro-
 pter oppilationem foraminis, quod à cysta fellis
 usq; ad intestina procedit. Cholera uerò innatu-
 ralis duplex est. Nam una est innaturalis, ob cau-
 sam extrinsecam, quæ ei admiscetur. Altera ob
 causam internam, quia substantia eius non est na-
 turalis. Cholera innaturalis ob causam extrinse-
 cam, alia est nota & famosa, cui phlegma admi-
 scetur, et dicitur famosa siue nota, quòd sæpissime
 generari soleat. Ex hac sæpe fit tertiana notha.
 Altera est mincris fame, cui scilicet melancholia
 admixta est, Cholera uerò famosa, uel est citrina,
 & ge

DE CONSERVANDA

Et generatur ex admixtione phlegmatis tenuis cum cholera natura i uelest uitellina, ouorum uitellis similis, et generatur ex admixtione phlegmatis crassissimi cum cholera naturali. Cholera autem minoris fame, duobus fit modis, uel quando cholera in se aduritur et in cinerem conuertitur, unde pars tenuis cholerae non separatur: et haec est peior, uel quando melancholia cholerae extrinsecus accedens, cum ea miscetur, et haec est melior, calor eius ruber est, non tamen clarus, neque floridus, sed sanguini uenali similior. Cholera uero innaturalis secundum propriam substantiam, sine alterius humoris commixtione: alia quidem saepius in epate generatur, per adustionem eius quod in sanguine est tenuius, cum crassum in melancholiam conuertatur. Alia uero in stomacho ex cibis malis non digestis, sed corruptis. Vel generatur in uenis ex humoribus alijs. Et huius duae sunt species. Nam quaedam est prasina, similis colori prasij nigri, quae generatur ex uitellina quando aduritur. Adustio enim in cholera uitellina facit nigredinem, qua commixta cum citrinitate, generatur color uiridis. Alia est aeruginosa, in colore aeruginis similis, et generatur ex prasina, quando eo usque aduritur, donec humiditas eius exiccetur, et ob siccitatem albescat. Et haec duae ultimae, male sunt et uenenses, aeruginosa tamen peior est. Melancholiae species itidem duae sunt, naturalis scilicet et innaturalis

innaturalis

innaturalis. Naturalis est sex boni sanguinis & turbulencia & superfluitas, cuius sapor inter dulcem & ponticum medius est. Et hæc in epate generata, in duas partes diducitur, quarum una cum sanguine ad uenas penetrat, altera ad splenem transmittitur. Prima pars penetrat cum sanguine ob necessitatem & utilitatem. Ob necessitatem quidem, ut misceatur cum sanguine, ad nutriendum membra melancholica, frigida & sicca, sicut ossa. Ob utilitatem uerò, ut fluxibilitatem sanguinis nimiam coërceat, & uigore corpulentiam eius condenset, donec fiat pars solida membrorum duorum inde nutriendorum. Altera pars, qua sanguis non indiget, promanat ad splenem propter necessitatem & utilitatem. Necessitas duplex est, quarum una est secundum totum corpus, ut scilicet ipsum à melancholica superfluitate emundet. Altera secundum splenem ut ipsum nutriat. Utilitas uerò eius inde est, quòd ipsa ad orificium stomachi profluens exprimat humiditates ibidem inuentas, sicut mulier mulgendo exprimit digitis suis lac ab uberibus uaccæ. Et hæc utilitas, duobus cōtingit modis. Primo enim constringit, inspissat & confortat orificium stomachi: deinde in ore stomachi, acrimonia sua commotionem facit, & excitat desyderium ac famem. Melancholia uerò innaturalis, est quasi res adusta siue cinis, respectu aliorum humorum. Eius 4. sunt species no-

P

DE CONSERVANDA

ta. licet plures sine obscure. Prima est cinis cholere, & est illud quod de cholera aduritur, & hæc amara est. Secunda est cinis phlegmatis, & est illud quod fuit adustum ex phlegmate, et si phlegma adustum fuerit, ualde tenue & aquosum, tum melancholia ex eo genita, erit salsa in sapore. Si autem fuerit phlegma crassum quod aduritur, tum cinis eius, siue melancholia inde nata, tendit ad acetositatem uel ponticitatem. Tertia est cinis sanguinis, & est illud quod adustum est ex sanguine. Et hæc melancholia salsa est, non nihil dulcedinis participans. Quarta est cinis melancholice naturalis, & si naturalis unde fit tenuis fuerit, tum admodum acetosa est, terramq; si super eam effusa sit, attollit, ac fermentat, bullasq; quales feruentibus iusculis innatant, excitat. Odor eius acris est, quem fugiunt muscæ & reliqua animalia. Si uero melancholia naturalis ex qua generatur, fuerit crassa, minoris erit acetositatis cum pauca ponticitate.

DE TEMPERATURA SIVE Complexione sanguinea.

CAPVT XC.

Natura pinguesisti sunt atq; iocantes,

Semper rumores cupiunt audire frequentes,

Hos

Hos Venus, & Bachus delectant, fercula,
rifus,

Et facit hos hilares, & dulcia uerba lo-
quentes.

Omniſus ij ſtudijs habiles ſunt, & ma-
gis apti.

Qualibet ex cauſſa non hos facile exci-
tat ira

Largus, amans, hilaris, ridens, rubeiq;
coloris,

Cantans, carnoſus, ſatis audax, atq; be-
nignus.

Ephraſis.

Enumerantur hoc loco ſigna complexionis ſan-
guineæ, quorū primum eſt, Sanguinem, natura eſſe
pinguem, id quod de pinguedine in propria acce-
ptione intelligendū non eſt, hæc enim ſemper frigidi-
tate complexionis ſignificat, ut teſtatur Auic. 2. 1.
Doctr. 3. cap. 3. Sed de pinguedine ad multam cor-
pulentiam ſiue carnis abundantiam extenſa, quæ
autore Auic. loco citato, multitudo carnis rubræ cū
decenti firmitate et nō laxitate eius, ſignificat com-
plexionem calidam & humidam, qualis eſt ſanguis
nea. Quia multitudo carnis rubræ atteſtatur ſuper
fortitudine uirtutis adſimilatiuæ, & multitudi-
ne ſanguinis, quæ uigent & inualeſcunt calido &
humido, teſte Gal. lib. 2. temperament. Cor-

DE CONSERVANDA

pulentia, inquit, siue carnis abundantia ex sanguinis copia nascitur, quum enim calori intra debitos sineis manenti, boni sanguinis accedit copia, necesse est, ut corpulentia sequatur. Auicenna item loco citato, sic scribit: Corpus carnosum absq; multo adipe & pinguedine, est calidum & humidum, id est, sanguineum. Idem habet Gal. in arte medicinali cap. 59. Calidior autem & humidior temperatura &c. Secundum est, sanguinem esse uel iocosum, ut qui loquendo alijs risum excitet, uel letum ex benignitate humoris sanguinei, prouocantis letitiam ac iocunditatem, propter spiritus claros & perfectos, quos hic sanguis parit. Tertium est, sanguineos delectari fabulis iocosis, idq; eadem ratione. Quartum est, sanguineos esse pronos ad libidinem, ratione caliditatis & humiditatis, ad coitum incitatum. Quintum est, sanguineos libenter indulgere uini potationibus. Sextum est, eosdem libenter uesci cibis bonis. Quorum duorum eadem causa est, quia similia similibus conseruantur. Septimum est, sanguineos facile ridere. Sanguis enim risum prouocat.

Vnde Hipp. in lib. de preparatione hominis. Quib. inquit, concessum est puriore sanguine frui, frequenter ij rident, & florida facie apparent omnes colore uenusto. Octauum est, sanguineos esse hilares, & facie amabiles, et iocundos, propter uiu-
dum

dum & floridum colorcm, & uenustatē complexio-
nis ex sanguine. Nonum est, ex sanguineorum ore
dulcia profluere uerba, eo quòd natura sanguine de-
lectetur. Decimum est, sanguineos esse ingeniosos, id
est, habiles & aptos omnib. artib. discendis, idq; ob
ingenij uigorem & insitam ex sanguine uim, siue do-
cilitatem. Undecimum est, sanguineos non facile
ira cōmoueri, propter humiditatem qua feruor cho-
leræ ad iram excitantis, reprimitur. Duobus postre-
mis uersibus repetuntur quædam signa dicta, & ad-
duntur nonnulla alia. Primum est, sanguineos esse
se largos, id est, liberales, non auaros. Secundum
est, sanguineos amorib. operam dare. Tertium est,
sanguineos esse hilares, id est, uultu uenustos & io-
cundos. Quartum est, sanguineos quasi semper ri-
dere, quorum omnium causa est benignitas sangui-
nis. Quintū est, eos esse rubicundos. Vnde Auic. lo-
co citato. Color inquit rubeus, significat multitudi-
nem sanguinis, id quod intelligendum de colore ru-
bro cum quodam splendore, & non de rubeo fusco,
qualis apparct in facie eorum, qui libenter & abun-
de uina fortia bibunt, & utuntur salsis atq; acu-
tis speciebus. Hæc enim facies lepram præfagit.

Sextum est, sanguineos ob animi lætitiā, cum
delectare tum delectari cantu. Septimum est, san-
guineos esse corpulentos & carne abundare, cuius
ratio suprā reddita est. Octauū est, sanguineos esse

DE CONSERVANDA

audaces ob caliditatem sanguinis quæ est causa au-
daciæ. Nonum est, sanguineos esse benignos ac
clementes, ob sanguinci humoris benignitatem.

DE TEMPERATURA SIVE complexione Cholericæ.

CAPVT XCI.

Est humor cholerae, qui cõpetit im-
petuosus,

Hoc genus est hominum, cupiens præ-
cellere cunctos,

Hi leuiter discunt, multum comedunt, ci-
tò crescunt.

Inde & magnanimi sunt, largi, summa
petentes,

Hirfutus, fallax, irascens, prodigus, au-
dax,

Astutus, gracilis, siccus, croceiq; colo-
ris.

Eephrasis.

Hic adsignantur signa quedam et nota com-
plexionis cholericæ. Prima est, cholericum esse im-
petuosum, id est, facere cuncta cum impetu, quia su-
perfluus calor in cholericò impetũ excitat, unde A-
uic. 2. 1. Doctr. 3. cap. 3. Operationes excessiui motus
significans caliditatem. Secunda est, Cholericum
esse.

esse ambitiosum & honoris cupidum, primasq; expetere sedes, ac conari præferre sese omnibus. Ratio, quia superfluus calor incitat animum ad arrogantiam & temeritatem. Tertium est, cholericum citò discere, & celeris esse ingenij, & hoc propter tenuitatem & caliditatem humoris cholericici. Vnde Auicenna ibidem. Intellectus, inquit, id est, promptitudo & uis intelligendi, significat caliditatem complexionis. Quarta est, cholericos esse edaces & multiuoros, fortior enim calor ipsis inest digerens, & maior resolutio, quàm alijs corporibus. Quinta est, cholericos citò adulescere, id est, peruenire ad augmentum, idq; ob fortitudinem caloris naturalis, qui est causa augmenti. Sexta est, cholericos esse magnanimos, id est, non posse tollerare iniurias, propter caliditatem, unde idem Auicenna eodem loco. Parum pati ab unaquaq; re significat caliditatem. Septima est, eosdem esse largos, & hoc in illos unde honores consequi sperant. Octaua est, cholericos appetere summa, id est, summas dignitates & officia, propter causam secundæ notæ. Nona est, cholericos esse hirsutos, id est, pilosos. Ratione reddit Gal. lib. 2. de tempera. Calida, inquit, & sicca in temperies hirsuta est, uerùm in summo. Quippe per omnem cutem digeritur semper aliquid à calido, quod secum etiam interni humoris nonnihil

DE CONSERVANDA

auferit ad cutem, unde pili generantur. Decima est, cholericum esse fallacem, id est, deceptorem. Undecima est cholericos esse iracundos, id est, facillime irasci ob caliditatem, & hoc ob facilem commotionem cholerae et ebullitionem sanguinis circa cor. Duodecima est, cholericum esse prodigium in exhibendis scilicet muneribus pro honore consequendo. Decima tertia est, cholericos esse audaces, idque ob nimiam caliditatem, & maximè cordis. Decima quarta est, eosdem esse astutos, & hoc propter caliditatem & agilitatem cholerae. Decima quinta est, cholericos esse graciles, id est, macilentos & rarè corpulentiae ob caliditatem nimiam, & uehementer resoluentem. Decima sexta est, eosdem esse siccos, id est, macros, eadem ratione. Decima septima est, cholericos esse coloris crocei, id est, citrini. Hinc Avicenna loco citato: Color subrufus significat cholerae dominium.

DE TEMPERATURA SI ue complexionem Phlegmatica.

CAPVT XCII.

PHlegma dabit uires modicas, latosque
breueisque,
Phlegma facit pingueis, sanguis reddit
mediocres,

Otia

Otia nō studio tradunt, sed corpora somno,

Sensus hebes, tardus motus, pigritia, somnus.

Hic somnolentus, pigris, in sputamine multus,

Est huic sensus hebes, pinguis, facie color albus.

Ecphrasis.

Recensentur hoc loco signa complexionis phlegmaticæ. Primum est, paucitas uirium, phlegmatici enim segnes sunt, & paucas uires habent, ob debilitatem caloris naturalis, unde quælibet uirtus siue facultas exordium habet. Secundum est phlegmaticos esse latos & breues, inest enim eis parum caloris innati, nec sufficit corpus in longum extendere. Extendit igitur secundum latum. Tertium est, phlegmaticos esse pingueis, propter frigiditatem & humiditatem. Vnde dicit Auic. loco aliquotiens iam citato. Pinguedo uel adæps superflua significat excessum frigiditatis & humiditatis, & complexionem corporis frigidam & humidam, quia quod in sanguine pingue, leue, & tenue est, utriusq; materia est. Cumq; id uenæ extra se transierint, ubi in frigidas particulas incidit, in ijs concrefcit, & in adipem siue pinguedinem conuertitur, inquit Gal. lib. 2. de tempera. Sequitur deinde apud eundem, sanguineos esse

DE CONSERVANDA

mediocres in longitudine & breuitate. Quartum est, Phlegmaticos magis ad ocia quàm studia inclinari, nimirum instrumentis ueluti torpentibus ob frigiditatem, autore Gal. lib. 3. de Sympt. causis. Quintum est eosdem multum dormire, & hoc propter multam humiditatem & frigiditatem, ut innuit Auicen. loco citato. Sextum est, Phlegmaticos esse tardi & hebetis ingenij. Quemadmodum enim intelligendi facilitas & ingenij uigor ex calore innato oritur, ita tarditas & hebetudo eorundem à contrario scilicet frigido exordium suscipiunt. Septimum est, Phlegmaticos esse tardi motus, & hoc propter frigiditatem, quæ facit motum tardum, sicut caliditas uelocem, ut dictum est. Octauum est, Phlegmaticos esse pigros. Nonum, Phlegmaticos esse longi somni, quorum causse satis sunt manifestæ ex suprà dictis. Duo postremi uersus repetunt signa prædicta cum quibusdam alijs. Primum est phlegmaticum esse somnolentum, id est, inclinari ad maximum somnum. Secundum est, esse pigrum, id est, tardum ad quamlibet operationem. Tertium est, esse multi sputi, propter humiditatem abundantem, unde sputum multiplicatur. Quartum est, eos habere obtusos sensus, tam internos quàm exteriores. Quintum est, esse pinguis. Sextum est, phlegmaticos esse albos in facie. Albedo enim cutis & maxime faciei signum est diuactionis sanguinis, aut paucitatis

tatis

tatis eius cum frigiditate, ut dicit Aui. loco citato.

DE TEMPERATURA SIVE COM-
plexione Melancholica. Cap. XCIII.

Restat adhuc tristis cholerae sub-
stantia nigrae,

Quae reddit prauos, pertristes, pauca lo-
quentes.

Hij uigilant studijs, nec mens est dedita
somno,

Seruant propositum, sibi nil reputant fo-
retutum.

Inuidus, & tristis, cupidus, dextraeque te-
naxis,

Non expers fraudis, timidus, luteique co-
loris. Ecphrasis.

Hic referuntur signa complexionis melancholi-
cae. Primum est, prauitas. Melancholia enim red-
dit homines prauos, & malorum morum, quales sunt
qui se ipsos interficiunt. Secundum est, multa tristi-
tia, Melancholici enim ualde tristes sunt, propter
spiritus melancholicos, turbidos & tenebrosos, ut
homines laeti sunt ob spirituum claritatem. Tertia-
um est, taciturnitas. Melancholici enim sunt taciti,
& paucorum uerborum, propter frigiditatem, si-
cut nimia garrulitas ex caliditate prouenit. Quar-
tum est, melancholicos esse aptos studio, pro-
pter

DE CONSERVANDA

pter loca solitaria quæ amant: Studia enim, ut ille inquit, secessum quærunt. Quintum est, Melancholicos esse breuis uel pauci somni, parum uel dormire, propter nimiam siccitatem cerebri, & fumos melancholicos, caussantes somnia terribilia, quibus facilimè expergiscuntur. Sextum est, eos seruare propositum, nec facilè dimoueri ab eo quod semel menti hæserit, difficulterq; placari, & hoc propter siccitatem, quæ non sinit propositum citò mutari. Septimum est, melancholicos putare nil sibi fore tutum, eoq; semper timere, Quòd nimirum atrabilis rationalis animæ arcem occupans, timorè inducat, neq; id mirandum est, cum uideamus in rebus externis, inquit Gal. lib. 2. sympt. caussis. Nihil magis quàm tenebras hos perterrefacere. Si igitur quippiam tenebris similè rationali parti animæ circumfundatur, hominem semper timere necesse est, utpote, qui semper timoris caussam in corpore circumferant. Quod enim nobis extrinsecus accidit, cum ambiens nos aër uastissimis tenebris fuerit obscuratus, id melancholicis ab intimo corpore erumpere uidetur, occupante cerebrum uel ipsamet atrabile, uel uapore quopiam melancholico. Duobus postremis uersibus repetuntur quædam ex prædictis, & adduntur nonnulla alia. Primum est, Melancholicum esse inuidum. Secundum, tristem. Tertium, auarum. Quartum, tenacem. Quintum, fraudu-

fraudu.

Fraudulentum. Sextum, ualde timidum. Septimum, lutei terrestris, siue fufci coloris, color enim fufcus qui uiriditati adpropinquat, melancholiæ ostendit dominium. Rhazesz, ad Mansorem capite primo.

DE COLORIBVS. Cap. XCIII.

HI sunt humores, qui præstant cuiq;
colores,

Omnibus in rebus ex phlegmate fit color albus:

Sanguine fit rubeus, cholera rubea quosque rufus,

Si peccet sanguis, facies rubet, extat ocellus.

Inflantur genæ, corpus nimiumq; grauatur,

Est pulsusq; frequens, plenus, mollis, dolor ingens.

In primis frontis, fit constipatio uentris, Siccaq; lingua, sitis, sunt somnia plena rubore.

Dulcor adest sputi, sunt acria dulcia quæque.

Ecphrasis.

Enumerantur hoc loco colores unde cuiuslibet complexionis indicia habentur. Phlegmaticus

enim

DE CONSERVANDA

enim albi coloris est. Cholericus rufi, sanguineus rubei, & melancholicus fusci, de quibus omnibus dictum est in precedentibus. Secundo loco 13. habentur signa superabundantiae sanguinis, quorum primum est, facies rubea, propter ascensum sanguinis ad caput & faciem. Secundum, oculorum prominentia, propter extensionem quam facit sanguis multiplicatus. Tertium, genarum inflatio, ob similem causam. Quartum, totius corporis grauitas, quia natura superatur, non sufficiens regere humores & corpus debile sustentare. Quintum, pulsus frequens, propter caliditatem, quam inducit sanguis multiplicatus. Sextum, pulsus plenus, ob multitudinem uaporum calidorum & humidorum. Septimum, pulsus mollis, propter humiditatem nimiam, arteriam emollientem. Octauum, dolor in fronte, ob sanguinem multiplicatum in rete mirabili. Nonum, uentris constipatio, id est, induratio propter caliditatem nimiam exiccantem feces. Decimum, lingua sicca, ob similem causam. Undecimum, sitis magna, propter exiccationem orificij stomachi ex nimia caliditate. Duodecimum, somnia de rebus rubicundis, unde Auicenna 2. 1. Doct. 3. cap. 7. Et somnia, inquit, quae illud significant, scilicet abundantiam sanguinis, sunt, sicut cum homo in somnis res uidet rubeas, aut sanguinem multum ex suo corpore exire, aut se in sanguine natare, &

re, & similia. Decimumtertium, dulcedo sputi
propter sanguinis dulcedinem. Signa uerò super
abundantis cholerae, hisce comprehenduntur uers
siculis:

Accusat cholera dextra dolor, aspera lingua,
Tinnitus, uomitusq; frequens, uigilantia multa.
Multa sitis, pinguisq; egestio, torsio uentris,
Nausea fit, morsus cordis, languescit orexis.
Pulsus adest gracilis, durus, ueloxq;, calefcens,
Aret, amarescitq;, incendia somnia fingit.

Signa superabundantis phlegmatis
habentur ex hisce uersiculis.

Phlegma supergrediens proprias in corpore
leges,

Os facit insipidum, fastidia crebra, saliuas.
Costarum stomachi simul occipitisq; dolores,
Pulsus adest rarus, tardus, mollis, quoq; inanis.
Præcedit fallax phantasmata somnus aquosa,

Signa superabundantis melancholice com-
prehenduntur hisce uersiculis.

Humorum pleno dum sex in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulsus, tenuisq; urina.
Sollicitudo, timor, tristitia, somnia, tempus,
Crescet rugitus, sapor & sputaminis idem.
Leuaq; præcipuè tinnit uel sibilat auris.

DE PHLE.

DE CONSERVANDA

DE PHLEBOTOMIA, ET PRIMO
de ætate secunda uenæ. Cap. XCV.

Denus septenus uix phlebotomū
petit annus,
Spiritus uberiorq; exit per phleboto-
miam.

Spiritus ex potu uini mox multiplicatur
Humorumq; cibo damnum lentè repa-
ratur.

Lumina clarificat, syncerat phleboto-
mia,

Mentes & cerebrum, calidas facit esse me-
dullas.

Viscera purgabit, stomachum, uentremq;
coërcet,

Puros dat sensus, dat somnum, tædia
tollit.

Auditus, uocem, uires, producit & au-
Ecphrasis. (get.

Hic agitur de Phlebotomia, & primo ostenditur
ætas apta Phlebotomiae, annus nimirum 17. Gal. lib.
11. cap. 14. therap. Method. Si in puerum, in-
quit, incidet, qui 14. annum hæctenus non attigit,
mitti illi sanguis non debebit, propterea quòd tan-
tillis, cum præsertim calidi & humidi sint, pluri-
mum corporis substantiæ cottidie defluat, ac di-
gera-

geratur. Ita quod ex incidenda uena moliendū nobis fuerat, id ultro nobis ex curati corporis natura præstatur. Et quemadmodum pueris ante 14. etatis annum, sanguis haud detrahendus, ita nec senib. post septuagesimum, Modò uires ijs parum ualidæ sint, & sanguine non admodum abundant. In his enim inquit Auicenna 4. 1. cap. 20. cū parum sit sanguinis boni, & multi mali humores, Phlebotomia rapit bonum, & relinquit malos. Secundo loco, indicatur noxa ex Phlebotomia. Quòd scilicet ex multa sanguinis euacuatione, uberior exeat spiritus. Vnde Gal. in lib. de scarificatione sic scriptum reliquit: Per annum uenā sæpius incidere haud expedire arbitror, quippe cum unà cum sanguine uitalis excernatur spiritus. Atq; si hic copiosius assumatur, fit ut tota moles reddatur frigidior, operaq; naturalia deterius perficiantur. Tertio referuntur remedia, quibus spiritus recuperantur, Potus nimirum uini, quia ex omnibus subito nutrientibus præcipuum est uinum, ut dictum est supra. Regenerantur etiam & recuperantur ex cibo, sed lentè, id est, tardius. Exhibendus autem cibus digestibilis, & qui multum sanguinis generet, uelut ova sorbilia, et huiusmodi. Et licet cibus spiritus regeneret post Phlebotomiam, abstinentium tamen à multo cibo in primo & secundo die sectionis uenæ, teste Rhaze lib. 7. cap. 21. ad Mansorem. Vnde Isaac in dietis.

Q

DE CONSERVANDA

Cib. inquit, est eis minuendus, & potus augendus, respectu scilicet cibi, & non consuetudinis, imò minus eis bibendum quàm ante phlebotomiam, quia uirtus digestiua debilior est. Quarto, enumerantur 11. comoda tempestiue phlebotomiæ. Primum est, temperatam phlebotomiam clarificare & confortare uisum, quia diminutis humoribus diminuantur & effumationes ad caput, & repletiones uisum obfuscentes. Secundum est, phlebotomiam, mentem ac cerebrum synceriora reddere, & hoc ob consimilem causam. Tertium est, calfacere medullam, quia minuit superfluitates quæ ad eam uenientes, ipsam infrigidant. Quartum est, purgare uiscera, id est, interiora, quia exonerata natura à sanguine, humores crudos in interioribus contentos, melius digerit. Quintum est, phlebotomiam restringere uomitum & fluxum uentris, diuertit enim humores ab interioribus ad exteriora. Vnde Auicenna loco citato. Phlebotomia, inquit, propterea, quòd ad diuersa trahit, naturam secundum plurimum retinet. Et hoc maxime uerum est, facta phlebotomia ex uenis brachij. Nam phlebotomia facta ex uenis pedum, non ita retinet. Attamen per accidens contingere nonnunquam solet, ut post phlebotomiam sequatur maior fluxus uentris. Idq; dupliciter. Primo, quia per phlebotomiam tollitur onus nature, unde uirtus confortata pro
uocatur

uocat aliquando & alias euacuationes. Secundo, si fluxus uentris fiat ex multa debilitate uirtutis retentive, per phlebotomiam uirtus magis debilitatur, & per consequens fluxus uentris augetur.

Sextum est, phlebotomiam sensus redde-
re puros, quia minuit euaporationem ad caput,
unde turbantur sensus. Septimum est, phlebo-
tomiam facere ad somnum impeditum, quia per
ipsam euacuamur humores plurimi, unde eleua-
ti uapores acuti & diuersi impediabant somnum.

Octauum est, phlebotomiam tollere tedia &
grauitates nimias, quia per ipsam uirtus exone-
ratur à suo grauamine. Educto item per ip-
sam sanguine, educitur simul & melancholia, sex
sanguinis, & caussa tedium ac grauitatum.

Nonum est, phlebotomiam conferre auditui,
quia per ipsam imminuuntur uapores & humores
ascendentes ad caput, & impediendes auditum.

Decimum est, phlebotomiam conferre uoci, per
ipsam enim imminuuntur superfluitates & humidi-
tates, pertingentes ad pectus siue cannam pulmo-
nis, & impediendes uocem.

Vndecimum est, Phlebotomiam augere uires,
quia per ipsam corpus à suo grauamine exonerat-
ur, quare uirtus augetur.

DE CONSERVANDA
DE MENSIBVS, QVIBVS
Phlebotomia conuenit, siue nocet.

CAPVT XCVI.

TRes insunt istis, Maius, September,
Aprilis. (es.

Et sunt Lunares, sunt uelut hydra di
Prima dies primi, postremaq; postero
rum,

Nec sanguis minui, nec carnibus anseris
uti.

Sit senium atq; iuuenta licet, si sanguis a
bundat,

Omni mense probè confert incisio uenæ
Hi sunt tres menses, Maius, September,
Aprilis,

In quibus eminas ut longo tempore ui
uas,

Ecphrasis.

Hoc loco tria aguntur. Primo, dicitur tres men
ses, Maium scilicet, Septembrem & Aprilem, esse
Lunares, inq; ijs dies esse, quibus phlebotomia pro
bibetur. Primam scilicet Maij, & ultimam Septem
bris & Aprilis. Et uulgo ita quidem fertur, cum re
uera fictum sit, ac prorsus à ueritate ali num, Siqui
dem & hisce diebus, modò constellatio bona sit, ue
nam secare nihil impedit. Falsum est, & quod se
quia

quitur de anserum esu, ac erroneum, magisq; sorti
 legio adscribendum, uel tractum forte à Iudæorum
 consuetudine. Secundo dicitur, tam in senio, quàm
 iuuenta, singulis mēsis, modò uenæ sanguine abun-
 dent, Phlebotomiam adhiberi posse, ut in quib. sub-
 stantia non facile defluat, & boni sanguinis adsit
 copia. Tertio dicitur, incisionem uenæ pro san-
 tate tuenda adhibendam esse, in aliquo horum tri-
 um mensium, Maij scilicet, Septembris, & Aprilis,
 differenter tamen, quia in Aprili & Maio incidens-
 da est uena epatis, ob sanguinis multiplicationem,
 cum sit tempus uernale. In septembri uerò, uena sple-
 nis, propter melancholiam, quæ per id tempus mul-
 tiplicatur, cum sit autumnale.

DE IMPEDIMENTIS PHLE-
 botomiæ. CAPVT XCVII.

FRigida natura, & frigans regio, do-
 lor ingens,
 Balnea, post coitum, minor ætas, atq; se-
 nilis,
 Morbus prolixus, repletio potus & es-
 scæ.
 Si fragilis, uel subtilis, sensus stomachi
 sit.
 Et fastiditi tibi non sunt Phlebotoman-
 di.

DE CONSERVANDA

Ecphrasis.

Recensentur hoc loco 12. Phlebotomiæ impe-
dimenta. Primum est, frigiditas complexionis.
Hac enim, Gal. teste, phlebotomia augetur, quia
secundum Isaac in lib. de urinis, sanguis funda-
mentum est caloris naturalis, quo per phleboto-
miam euacuato, necesse est & calorem naturalem
imminui, corporisq; temperaturam frigidiorē red-
di. Secundum, regio impense frigida. Hæc enim
phlebotomiam non sustinet. Eadem ratione & tem-
pus hybernum uenæ secandæ idoneum non est, si-
quidem in profunditate sanguis inclusus detine-
tur, & qui circa extremitates est, à frigore con-
densatur, adeò ut fluxioni ineptus fiat. Terti-
um, dolor ingens, sub quo & nimia corporis in-
flammatiō comprehendi potest. In quibus si fie-
ret phlebotomia, sequeretur motus agitatiuus na-
turæ contrarius, cum sit difformis, & maior in-
flammatiō, quæ & ipsa naturam magis debilitat.
Causa motus agitatiui in dolore intenso est, quia
fit tractio ad diuersas partes. Per phlebotomi-
am enim fit tractio ad locum uenæ incisæ, & ex
dolore forti fieret tractio ad locum doloris. Cau-
sa uerò maioris inflammationis est, quia ex phle-
botomia commouentur humores, unde etiam ma-
gis ex motu inflammantur. Et hoc uerum est si phle-
botomia fuerit temperata & artificialis. Si te-

mens

men fiat usq; ad syncopen, prodest in prædictis casibus, hæc enim cum vincat attractionem doloris, non facit motum agitatiuum, & similiter tollit inflammationem cum non adsint humores, qui commoueantur, calefiant, & maiorem inflammationem inducant. Et hæc est intentio Galeni com. 23. lib. Aphor. Vbi sic scriptum reliquit: In ardentissimis febribus si usq; ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur & febris extinguitur. In maximis uero doloribus nullum maius noui remedium, quam usq; ad animi defectionem euacuare. Quarium balneum, & præcipue resolutiuum, quod & ipsum euacuat, unde phlebotomiam impedit. Nam plurimum & repente euacuare periculosum est, teste Hippocrate, lib. 2. Aphor. 51. Hinc Rhazes 7. ad Mansorem cap. 21. Minutus inquit, nullo modo balneum ingrediatur, & præcipue si locus fuerit ignitus, donec uulnus consolidetur, & calor atq; apostema ipsius sedentur. Quintum coitus. Post hunc enim prohibetur incisio uenæ, sic etiam maxima debilitatio nature sequeretur, quippe cum per coitum corpus iam dudum fortiter calfactum, dissolutum, & debilitatum sit. Sextum, ætas, uel maior, uel minor quam requiritur ad phlebotomiam, qualis est ætas infantie, & senij,

DE CONSERVANDA

ut dictum est supra, horum impedimentorum memi-
nit & Auic. loco supra citato. Tibi quoque inquit,
cauere debes à minutione in complexione uehemen-
tis frigiditatis, & in regionib. fortis frigiditatis, &
in hora fortis doloris, & post balneum resolutiuum,
& post coitum, & in etate, quæ est minor 12. annis,
& in etate senum, quanto magis potens, nisi in figu-
ra confusus fueris & in soliditate musculorum &
uenarum amplitudine, & earum repletione, & co-
loris rubedine. Hos namque ex adolescentibus et seni-
bus phlebotomare audebis. Adolescentes tamen, se-
cundum ordinem ad phlebotomandū, paulatim pro-
uehere debes cum pauca minutione. Septimum, mor-
bus prolixus. Hinc etenim natura dupliciter debilio-
tatur, à morbo uidelicet, & à minutione. Auicenna
ibidem. In corporibus inquit, quæ prolixas perpe-
sa sunt ægrotudines, caue tibi à phlebotomia, nisi
sanguinis fuerit corruptio, quoniam tunc phleboto-
mabis ea. Octauum, nimia repletio potus. Nonū,
nimia repletio cibi, sub qua & indigestio cibi com-
prehenditur. Causa horum omnium est, Quia se-
cundum Auicennā, attrahentia sunt tria, uacuum sci-
licet, calidum, & tota species. Si ergo uenæ per phle-
botomiam à sanguine euacuarentur, cibum indige-
stum uel superfluum, siue potum superfluum, à stoma-
cho, uel epate attraherent, qui indigestus ad mem-
bra ueniens, non corrigeretur, quia tertia digestio,
NON

non corrigit peccatum secundæ, nec secunda primæ, si peccatum sit magnum, unde in membrano cōuerteretur, sed ibi remanens, pareret ægritudines. Decimum, fragilitas, id est, debilitas uirtutis, Phlebotomia enim est fortis euacuatio, quam uirtus debilis pati non potest. Undecimum, subtilis sensus orificij stomachi, quem statim à phlebotomia syncope sequitur. Sub hoc comprehenditur & debilitas stomachi & facilis fluxus cholerae ad orificium eius, inducens ad uomitum facilem cholerae. Unde in habentibus prædicta accidentia non conuenit phlebotomia. Per phlebotomiam enim humores commoti ad os stomachi impellerentur, ceu ad locum consuetum, & cum sit membrum debile, & impar ad resistendum illi fluxui, multa illic mala per phlebotomiam accidunt. Et hæc est una causa cur nonnulli ex phlebotomia in syncopen incidant. Cholera enim ad stomachum fluens, & mordicans stomachum, ex cōpassione stomachi et cordis, syncopen adfert. Duodecimum fastidium, si enim in fastidio fieret phlebotomia, uenæ euacuatæ materiã malam & fastidij ad se attraherent. Et hæc omnia habentur apud Auicennã loco citato. Quibus adduntur et alia quædam, quorum primum est fluxus menstruorum, siue hæmorrhoidum, qui impedit phlebotomiam, & hoc quantum ad euacuationem attinet, licet ad diuertendum fluxum, seu materiam posset fieri. Secundo

DE CONSERVANDA

dum, est corporis, siue compositionis raritas, quia & corporibus raris multum dissoluitur, quibus sufficit illa resolutio, nec euacuatione indigent, ut testa. Gal. lib. 9. cap. 17. Therap. Methodi. Tertium est humorū cruditas & viscositas, in quibus cauendum est à phlebotomia, aueretur enim cruditas humorum, unde in morbis longis nō est adhibenda phlebotomia, quia cruditas humorū aueretur, et uirtus debilitaretur, & morbus produceretur, timendumq; foret de casu uirtutis. Quare precipit Aui. ut in morbis chronicis fiat pharmacia ante phlebotomiā, & nō phlebotomia ante pharmaciam, licet utraq; opus habeant ægri. Sed cruditas humorū potest accidere duabus de causis, Vel propter abundantiam humorum, calorem naturalem suffocantium, qui debilitatus ac suffocatus, humores crudos generat, & tum bene competit phlebotomia, unde (secundum Alexandrum lib. 3. cap. 29.) phlebotomia in principio hyposarcae conuenit, ubi prouenerit ex multitudine sanguinis menstrui, cum prohibeantur fluere menstrua ob aliquam causam: aut ex multitudine sanguinis hæmorrhoidum. Nam quemadmodum uidere est ignem uiridibus, & humidis sub lignis periclitari & extinguui, sublatisq; è medio his, denuo accendi. Ita & consimili de causa, calore innato sub humorum multitudine suffocato, sanguinem auferre expedit, ut calor recuperetur. Vel propter
caloris

caloris innati debilitatem, ut in hominib. debilis complexionis, & à longo morbo conualescentibus, & senibus, quibus non competit phlebotomia. Sanguine enim in quo calor conseruatur, extracto & corpore refrigerato, humorum cruditas augetur. Conseruandus ergo sanguis, ut humorum cruditatem digerat. Quartum est aëris indebita dispositio, & nimia caliditas, aut nimia frigiditas, quia per caliditatem nimiam, fortis fit resolutio, & per frigiditatem humores ad fluxum ineptissimi fiunt.

QVAE OBSERVANDA SINT
circa Phlebotomiam. Cap. XCVIII.

HAec facienda tibi quando uis phlebotomari,

Vel quando minuis, fueris uel quando minutus.

Unctio, siue lauacrum, & potus, fascia, motus,

Debent non fragili tibi singula mente teneri.

Ecphrasis.

Hoc loco docetur quinque esse obseruanda circa phlebotomiam, aliqua quidem ante phlebotomiam, nonnulla in ipsa phlebotomia, quaedam uero post phlebotomiam. Primum itaque est unctio, quae aliquando adhibetur in phlebotomia, uelut unctio phlebotomi, ut dolor

dolor

DE CONSERVANDA

dolor leniatur. Aliquādo uerò post phlebotomiā, ut cōsolidatio uulneris retardetur, quo post phlebotomiam humores in uenis relictī aliquam habeāt respirationem, & fumimali exhalent. Secundum est potus, & præcipuè uini, quod ualet & in ipsa phlebotomia, si syncope accidat, & post phlebotomiam pro regeneratione nouorum spirituum, & noui sanguinis. Tertium est lauacrum, id est, balneum, quod ualet per duos uel tres dies ante, & per duos uel tres dies post phlebotomiam, & non eodem die. Antè quidem, ut si quis timeat se habere humores crassos, hos enim balneum dissoluit, & commouet, & ob eandem causam etiam cōfert, si antè sumatur parum syrupi acetosi, & fiat motus, ut humores dissoluantur & extenuentur: unde etiam tēpore phlebotomiæ, fricandum est brachium, ut humores existentes in uenis brachio propinquis, extenuentur, et ad exitum præparentur. Post phlebotomiam uerò ualet, ut reliquiæ humorum & uaporum resoluantur. In ipso die phlebotomiæ non cōuenit, quia per balneum cutis lenis redditur, unde percussione factam in phlebotomia fugit, & hoc est periculosum. Quartum est fascia, id est, ligatura cum pannis lineis, quæ immediatè post phlebotomiam ualet ad reprimendum fluxum, & ante phlebotomiam, & ut propellantur humores ad locum phlebotomiæ, & ut inde uenæ incrassatæ melius uideantur. Quintum est mo-

est motus, siue inambulatio temperata, quæ potest fieri antè, ut humores dissoluantur & extenuentur, & post, ut resoluantur reliquæ humorum ex phlebotomia relictæ. Vulgo consuetudo inualuit, ut uena ieiuno & uacuo stomacho incidatur: sed tamen Doctoribus quibusdam conducibilius uidetur, ut antè phlebotomiam administretur ouum molle siue sorbibile cum haustu uini, idq; circa horam nonam, uel decimam ante prandium, & confestim deinde uena secetur. Stomacho enim existente uacuo, natura fortissimè sanguinem retinet, ne deficiat in nutrimento. Sed cum cibus plurimum nutriens est in stomacho, cuiusmodi sunt oua sorbilia, & uinum, tum natura facilius sanguinem exire patitur.

DE EFFECTIBVS QVIBVS
dam Phlebotomiæ. Cap. XCIX.

EXhilarat tristes, iratos placat, amantes

Ne sint dementes, phlebotomia facit.

Ecphrasis.

Hic referuntur tres effectus phlebotomiæ. Primus est, phlebotomiam exhilarare, id est, hilares ac letos reddere homines contristatos. Secundus est, phlebotomiam placare & reconciliare iratos, quorum utriusq; causa est, quòd in sanguine, quando
multa

DE CONSERVANDA

multa commiscetur melancholia, fiat tristitia, & quando multa cholera, ira, cum melancholia sit causa tristitiae, & cholera irae. Sed uterq; horum humorum educitur cum sanguine propter commixtionem.

Tertius est, prohibere amantes, ne insaniant. Expellit enim & diuertit humores à capite ad partes exteriores. Quinq; porrò caussæ habentur, propter quas fiat phlebotomia. Prima directæ est, reliquæ uerò indirectæ. Directa quidem ut abundantia sanguinis euacuetur, siue abundet in qualitate, siue in quantitate, siue in utraq;. Nam duo genera hominum, Aui. teste, phlebotomia indigent, quorum unum est eorum hominum, qui iam parati sunt incidere in ægrotudines, ut qui habeant abundantiam sanguinis in quantitate. Alterum uerò illorum qui iam in ægrotudinem inciderunt, propter humorũ, siue sanguinis malitiam. Sed differt horum phlebotomia: ob sanguinis enim abundantiam phlebotomiam multam esse conuenit, sed si in qualitate peccans prauus sit, competit phlebotomia pauca, unde iuxta Gale. sententiam libro nono, Therap. Metho. Si sanguis malus in corpore fuerit, euacuandus est paulatim. Quare multum illi peccant qui uidentes sanguinem malum, eo usque de industria sanguinem auferunt, quo ad uideant sanguinem effluere bonum, cum fortè totus sanguis prius exeat

ut exeat, quàm bonus appareat. Debet ergo fieri pauca euacuatio, & ut Galenus autor est. In huiusmodi casu ante phlebotomiam exhibendus est cibus bonus sanguinem generans, ut in locum mali sanguinis bonus substituatur. Ac paulò post sequatur phlebotomia pauca. Hæc phlebotomia dicitur directa, quia fit per se, ad euacuationem illius, quod per se uenæ sectione euacuari debet, scilicet, ad euacuationem plenitudinis humorum, siue sanguinis. Principaliter tamen secundum quòd cum eo sunt alij humores.

Prima causa indirecta, est magnitudo morbi, siue apostematis uehementis inflammationis. In apostemate enim uehementis inflammationis in febribus & doloribus maximis, non inuenitur maius remedium quàm phlebotomia, teste Gale. comment. 23. libro primo Aphor.

Secunda causa indirecta est, ut attrahatur materia ad partem, per quam euacuari debet. Vnde in retentione menstruorum & hæmorrhoidum, aperienda est Saphena, ut testatur Galenus in libro de curandi ratione per sanguinis missionem. Plenitudines, inquit, à suppressis mensibus ortas omnino per crura euacuabis. Idem comprobatur & Auicenna 4. 1. capite uicesimo, ut trahatur scilicet materia sanguinis deorsum.

Tertia causa indirecta est, ut humores trahantur
ad lo=

DE CONSERVANDA

ad locum contrarium loco, ad quem sua sponte fluunt, & hoc ut diuertatur ac reuellatur materia à loco in quem fluunt humores, unde in nimio fluxu menstruorum secunda est basilica, ut reuellatur materia ad locum contrarium, & diuertatur à suo fluxu. Quarta caussa indirecta est, ut per phlebotomiam portio una materiae euacuetur, & natura residuum euincere ualeat. Atq; ita tandem competit phlebotomia, si repletio in corpore fuerit, ne fiat apostema, natura enim respectu regiminis illorum humorum debilis est, ideo una portio illius materiae est euacuanda, ne ob imbecillitatem & impotentiam naturae, materia fluat ad locum aliquem debilem, ubi aggregata, apostema generet.

DE SCISSURÆ QUANTITATE IN UENÆ SECTIONE.

CAPVT C.

FAc plagam largam mediocriter, ut
ut citò fumus
Exeat uberius, liberiusque cruor.

Ecphrasis.

Vnicum hic habetur præceptum de quantitate scissuræ in uenæ sectione, ut scissura scilicet sit mediocriter larga, quo fumus & crassior sanguis liberius exeat. Scissura enim stricta existente, subtilis tantum

tantum sanguis exit, & remanet crassus. Sciendum autem aliquando in phlebotomia faciendum esse uulnus magnum, aliquando uerò paruum, Et magnum quidem tribus de causis, Primo quidem quando humores sunt crassi, & crassus sanguis euacuandus est, ut per uulnus magnum sanguis facilius possit exire, unde Melancholicis faciendum est magnum uulnus. Secundo, propter temporis frigiditatem, quod humores incrassat, quare Hyeme faciendum est uulnus magnum. Tertio propter abundantiam humorum, qui melius per uulnus magnum quàm paruum euacuantur. Sed uulnus paruum fit cum est uirtus debilis, ut de spiritibus & calore minus euacuetur. Et in tempore calido eadem de causa, & quando est sanguis subtilis & tenuis.

QVAE CONSIDERANDA

circa uenæ sectionem.

CAPVT CI.

Sanguine subtracto, sex horis est uigilandum,

Ne somni fumus lædat sensibile corpus.

Ne neruum lædas, non fit tibi plaga profunda,

Sanguine purgatus, ne carpas protinus escam.

R

DE CONSERVANDA

Ecphrasis.

Recensentur hoc loco tria in uena sectione consyderanda. Primum est, ne is cui uena secta est immediate post phlebotomiam dormiat, nisi ad minus sex præterierint horæ: ne fumi, qui scilicet in somno causantur, ad caput elati, cerebrum lædant. Attamen & aliæ adsignari possunt, quarum prima est, ne in somno æger se uertat supra brachium in quo uena secta est, & ita lædatur. Secunda est, ne humores in somno ad læsum membrum fluant, in quo dolor est, propter ictum phlebotomi, fiatque apostema. Nam ut Galenus Comment. 1. lib. secundo Aphor. testatur. Si in somno fiat apostema intra corpus, aut membrum lædatur, eodem confluunt & humores. Auicenna uerò aliam adsignat causam, quòd scilicet per somnum possit accidere confractio membrorum, quia somnus, ut Galenus loco citato autor est, in principijs accessionum non competit. Calor enim naturalis in profundum corporis uergit, & fortis partium exteriorum refrigeratio contingit, fumi que inconsumpti remanent, unde rigor augetur, & paroxysmus prolongatur. Eodem modo fumi ob humorum commotionem & in phlebotomia, ad neruos & lacertos eleuantur, qui si non consumantur in somno, in frigidantur & inspissantur in exterioribus, & faciunt neruorum læcetos

ccrto

certorumque contractionem, si immediate post uenae sectionem somno indulgeatur. Alia ratio, quia materiam inspissat, & facit contractionem, sicut in quartana, in cuius typo fit contractio ob frigiditatem & crassitiam materiae. Nerui autem & laerti sunt frigidi, quare ad ipsos ueniens fumus in somno, in quo fit retractio caloris ad interiora, in frigidatur & densatur. Fumus autem in frigidatus & densatus, frigiditatem & crassitiam inducit membro, siue contractionem, ad membrum enim consimile, consimiles properant aegritudines. Et hoc uerum est, de somno phlebotomiae uicino, & non remoto.

Secundum est, ut uena sector caueat, ne nimis profundam plagam incutiat in sectione uenae, ita ut phlebotomo laedat neruum, uel arteriam uenae subiacentem. Nam ex laesione nerui, spasmus, spasmus deinde acerbissima mors sequitur, uel ad minus amissio membri, utpote brachij, siue digiti, &c. Ex laesione arteriae, sequitur fluxus sanguinis artetialis, difficilimè curabilis.

Tertium est, ne is cui uena secta est, protinus à uenae sectione cibum sumat, sed expectet donec humores quiescant, ne cibus antequam digeratur ad subueniendum membro laeso, cum sanguine simul attrahatur.

DE CONSERVANDA

QVAE VITANDA SINT POST
Phlebotomiam. Cap. CII.

OMnia de lacte vitabis ritè minu-
tus,

Et vitet potum phlebotomatus ho-
mo.

Frigida vitabis, quia sunt inimica mi-
nutis,

Interdictus eritq; minutis nubilus aër.
Spiritus exultatq; minutis luce per au-
ras,

Omnibus apta quies, & motus sæpe
nocuius.

Ecphrasis.

Hic præcipitur quinq; vitanda esse ei, cui uena
secta sit. Primum est, lac & lacticinia, ex com-
matione enim humorum per phlebotomiam, sæpè
fluunt humores aliqui ad stomachum. Si ergo lac
sumeretur ex commixtione illorum humorum, lac
in stomacho corrumpetur, cò quòd per se facili-
mè corrumpatur, propterque dulcedinem nullo
negocio indigestum ad uenas raperetur, ac ob hu-
morum commotionem facile corrumpetur.

Secundum est, ut caueat à potu nimio, quia pro-
pter euacuationem uenarum, potus facile ad uenas
indis

indiaſtus raperetur, ut iam dictum eſt.

Tertium eſt, ut uitet omnia frigida, tam in-
tra corpus ſumpta, quàm extrinſecus adhibita,
cibaria nimirum frigidiora, aërem frigidum, bala-
neum frigidum, tenuitatem uestium, ſeſſionem ſus-
pra petram, frigiditatem capitis, uel pedum, quia
calore naturali per phlebotomiam debilitato, cor-
pus facilimè nimis inſrigidaretur.

Quartum eſt, ne incedat, ſiue ambulct in aëre
tenebroſo, nebuloso, turbido. Hic enim contri-
ſtat animam, ut dictum eſt ſupra capite decimoquar-
to. Tristitia enim cauſſa eſt ſanguinis melancho-
lici, ſed ambulet potius in aëre claro & lucido,
quia in tali ſpiritus uitales, naturales, & anima-
les recreantur, mouenturq; ad exteriora, congau-
dentes ſimili.

Quintum eſt, ut querat temperatam quietem,
& motum exceſſiuum uitet, quia motus exceſſi-
uus hominem maximè debilitat, & humores com-
mouet, quies uerò temperata motum ſedat.

QVIBVS MORBIS ET AETA-
tibus conueniat uenæ ſectio, & quantum ſan-
guinis quoq; tempore detrahendum.

CAPVT CIII.

PRincipio minuas in acutis, perper
acutis,

R 3

DE CONSERVANDA

Aetatis mediæ multū de sanguine tolle.

Sed puer atque senex tollet uterque
parum,

Ver tollat duplum, reliquum tempus ti-
bi simplum.

Ecphrasis.

Quatuor heic determinantur. Primum est, *ue-*
nam secandam esse in principio perperacutarum,
id est, maximè acutarum egritudinum, quæ uide-
licet terminantur die quarta: Breues enim sunt, nec
concedunt inducias, & ob id statim à principio
curandæ sunt.

Secundum est, ut in aetate media ab anno nimirum
30. usque ad annum 45. uel 50. amplius de san-
guine extrahatur, quàm in aliqua aliarum aetatum,
quia in hac aetate maximè augetur & crescit san-
guis, neque eius subtractio impedit augmentum, ne-
que diminuit uirtutem corporis, quod in ea aetate
non augetur, neque diminuitur sensibiliter, sed sta-
re ueluti uidetur.

Tertium est, senibus & pueris parum sanguinis
detrahendum, quia in pueris sanguis multus ad nus-
tritionem & augmentationem requiritur. In seni-
bus uerò uirtus iam incipit debilitari.

Quartum est, ut in Vere dupla sanguinis quan-
titas per phlebotomiam detrahatur, respectu habito
ad alia tempora. Vere enim maximè crescere san-
guinem

guinem apud omnes autores medicinae in confesso est. Porro, quod ad primum attinet, regulae quaedam circa phlebotomiam obseruandae sunt. Quarum prima est, ut in principio morbi non fiat phlebotomia. Medicus enim, teste Gale. capite 87. artis medicinalis, est minister naturae. Omnium inquit, natura opifex est, Medicus autem minister. Et in Comment. uicesimo secundo, libro quarto Aphor. Quando, inquit, aliquis incipit morbus, nihil tunc excernitur, naturae ratione. Sicuti ergo natura in principio morbi non euacuat, ita nec Medicus. Hoc tamen in tribus casibus habet instantiam. Primo in materiae furiositate, id est, si materia turgeat, unde Auicenna 4. 1. cap. 20. In principio morbi phlebotomia penitus dimittatur, quia humores commouet, & subtiliat, & eos per corpus fluere facit, ac sano sanguini admiscet, nisi materia sit furiosa, id est turgeat. Secundo, in materiae multitudine, Hinc Galenus Comment. 29. lib. 2. Aphor. testatur, phlebotomiam, siue purgationem oportere fieri circa principia, quo minorem iam factam materiam facilius possit natura concoquere. Tertio, in morbi magnitudine & uehementia, ut in apostemate magno, & doloroso, licet non sit multa materia .s. antecedens in corpore, Vnde Galenus libro 13. Therap. Methodi, sic inquit. Si apostema fuerit magnum, uena à principio secetur, licet non sit materia

R 4

DE CONSERVANDA

multitudo, ne crepet, aut aperiatur apostema antequam maturetur. Quare ut magna Symptomata evitentur adhibenda est uenæ sectio.

Secunda regula est, ne fiat phlebotomia in die motus ægritudinis, ueluti in crisi, in qua neque phlebotomia, nec aliqua alia euacuatio fieri debet, ne materia à loco ad quem natura ipsam pellet, diuertatur. Similiter nec in paroxysmo. Recte quoque Galenus præcipit Comment. uicesimo nono, libro 2. Aphor. ut morbo iam consistente, neque uenæ sectio, neque purgatio adhibeatur, quòd coctiones tunc maximè fiant, quæ melius in quiete quàm motu perficiuntur. Cæterum sicut se habet status ad integrum morbum, ita & Paroxysmus respectu dierum interpolationis. Quare quemadmodum in statu non est euacuandum, ita nec in Paroxysmo. Tertia regula est, ut phlebotomia non fiat in principio morbi, quando crisis est remota, quis teste Isaac in opere de urinis, Sanguis est fundamentum caloris naturalis, ipsum scilicet sustinens, licet cor sit fundamentum generans, & spiritus fundamentum deportans, sed sanguis est fundamentum caloris naturalis, quia ex eo ut materia calor naturalis generatur, unde per sanguinis euacuationem euacuatur calor qui materiam morbi debebat digerere, & per cõsequens morbus prolongatur, & uirtus debilitatur, ut timendum sit, ne propter longitudinem morbi

morbi

morbi & debilitatem uirtutis, natura succumbat.

Quinta regula est, ne in corpore habente feces in intestinis, fiat phlebotomia. Tria enim sunt attractentia, calidum scilicet uacuum, & tota species. Quia ergo per phlebotomiam uenae euacuate à membris sibi propinquis attrahunt, quemadmodum & Mesaraica à stomacho, accidit ut uenter magis constipetur, materiaq; in uenis contenta plus inficiatur. Mesaraica enim attrahunt humiditatem fecum, & feces plus desiccantur. Vnde uenter primo leniendus est, per suppositoria aut clysterem, nisi per se laxetur. Quinta regula est, ne fiat phlebotomia multa. Hinc enim circa senium generantur multi morbi mali, uelut epilepsia, apoplexia, & paralysis, quia ob sanguinis & caloris remotionem generantur multae superfluitates Phlegmaticae, quae sunt caussae harum aegritudinum. Sexta regula est, ne fiat phlebotomia in muliere cui menstrua fluunt, aut utero gerente. In utero gerente quidem, ne per hoc calor digerens cibum, diminuatur, & alimentum foetus auferatur, & maximè si foetus sit maior, quia plurimo indiget alimento, teste Hippo. lib. 5. Aphor. 31. In muliere uerò cui menstrua fluunt, scilicet naturaliter & secundum reuolutionem mensis, non est secanda uena, nisi in fluxu nimio menstruorum ad diuertendam materiam. Sed quando eueniunt naturaliter, & secundum debitum cursum

DE CONSERVANDA

natura, ab hac prorsus est abstinendum, cum materia euacuetur sufficienter à natura, neq; natura debeat diuerti ab operatione. Septima regula est, ne post cholericam passionem fiat phlebotomia. Cum enim phlebotomia commoueat humores, timendum ne per hoc humor cholericus ad stomachum fluens, ipsum inflammet: neq; fiat post uomitum, ne eodem modo ad stomachum fluant, neq; post fluxum uentris neq; post uigilias magnas, neq; post motum fortem: & in summa neq; post uellum ualde excalescens, siue multum dissoluens: quia phlebotomia humores magis commoueret, uirtutemq; magis debilitaret. Postremo uidendum est, quibus hominibus phlebotomia conueniat, Ad quod quidem regule nonnullae ponendae sunt. Quarum prima est, phlebotomiam conuenire hominibus delicatis, otiosis, & quietam uitam agentibus, ualde corpulentis, & alimento multum sanguinem generantibus. Secunda est, phlebotomiam conuenire illis qui abundant sanguine, quod cognoscitur per urinae crassitiem. Abundantia enim sanguinis reddat eam crassam, sed cholera tenuem. Tertia est, phlebotomiam conuenire illis in quibus abundat melancholia. Vnde cum multa melancholia naturalis discurret cum sanguine per totum corpus, eò quòd sanguis in epate ab ea non emundetur, conferat phlebotomia, deinde uerò & purgatio. Du
plex

lex uero melancholia est, naturalis scilicet, & in-
 naturalis. Naturalis, est sex sanguinis, quæ cum
 abundat, ipsa cum sanguine discurrit, quare cum
 sanguine per phlebotomiam euacuatur, unde ad
 eius euacuationem, secunda uena est. Ab eodem
 colore enim, scilicet temperato, fiunt sanguis &
 melancholia. Postea sequitur euacuatio phar-
 maci.

Quarta est, quòd illis in quibus timetur humo-
 rum ebullitio, conturbatio, & calfactio, conue-
 niat phlebotomia, ijsq; statim ubi senserint se can-
 desceri, secunda uena est, cum sit timor ebullitio-
 nis, conturbationis & calefactionis, propter hu-
 morum abundantiam. Aliquando tamen decipi-
 untur nonnulli per hanc regulam. Quamprimum
 enim sentiunt calefactionem, & timent de humorum
 ebullitione, statim phlebotomia utuntur. Et cum
 hoc acciderit ex cholera & calefactione & incensio-
 ne, per phlebotomiam non cessat calfactio nec eb-
 ullitio, imò augetur, quia phlebotomia humores
 commouet, & per corpus discurrere facit. Quare
 non conuenit phlebotomia, nisi hoc sit ex abundan-
 tia humorum, quod cognoscitur per sudoris multi-
 tudinē, & præcipuè tempore matutino. Aliqui enim
 nō sudant, nisi quando euacuatione indigēt. Quin-
 ta est, ut illis fiat phlebotomia, qui habent uirtutem
 fortem,

DE CONSERVANDA

fortem, & sunt sanguineæ complexionis, non frigida & sicca. Vnde Rhazes 7. ad Mansorē cap. 21. Corpora, inquit, quæ phlebotomiam magis tollere possunt, sunt quæ uenas manifestas & amplas habent, Pilosâq; sunt & bruna, atq; ex colore rubeo & fusco mixtis, sunt colorata, & iuuenes & adolescentes, & senes non decrepiti. Pueri uerò & infirmi manuendi non sunt, nisi magna incumbente necessitate. Legatur & Auicenna 4. 1. cap. 20.

QVAE MEMBRA QVOQVE
tempore uenæ sectione euacuanda. CAPVT CIIII.

VER æstas dextras, autumnus hyemsq; sinistras.
Quatuor hæc membra, epar, pes, cepha, cor, uacuanda,
Æstas epar habet, uer cor, sicq; ordo sequetur.

Ecphrasis.

Heic recensentur quedam spectantia ad membra per phlebotomiam euacuanda. Et primo quidem dicitur: Vere & æstate secandas esse uenas dextræ partis: dextræ scilicet manus, brachij, uel pedis. Sed hyeme & autumno sinistras, sinistræ scilicet manus, brachij, uel pedis. Vere enim crescit & auge-

augetur sanguis, estate cholera, unde in uere & es-
 tate, euacuanda sunt uenae, in quibus sanguis &
 cholera magis abundant, suntq; illae uenae dextrae,
 quia in dextra corporis parte collocatum est mem-
 brum sanguinem generans, epar nimirum & cystis
 fellis, receptaculum cholerae. In autumno uero ge-
 neratur melancholia quae etiam coaceruatur, nec re-
 soluitur per hyemem, unde in autumno & hyeme
 secandae sunt illae uenae, in quibus melancholia ma-
 gis dominatur, suntq; uenae sinistrae. In sinistra e-
 nim parte corporis situs est splen, receptaculum me-
 lancholiae. Secundo dicitur, haec quatuor membra,
 cepha id est, caput, cor, pedem, & epar, iuxta qua-
 tuor partes anni esse euacuanda. Cor quidem in ue-
 re, epar in aestate, caput in hyeme, & pedes in au-
 tumno.

DE COMMODIS EX SECTIO-
 ne Saluatellae. CAPVT CV.

EX Saluatella tibi plurima dona mi-
 nuta

Splenem, epar, pectus, uocem, praecor-
 dia purgat.

Innaturalem tollit de corde dolorem.

Ecphrasis.

Referuntur hoc loco sex commoda ex sectione
 uenae, quam saluatellam uocant. Estq; uena in dorso

MANUS

DE CONSERVANDA

manus inter digitum auricularem & annularem.

Primum est, purgare splenem. Secundum mundare epas. Tertium mundificare pectus. Quartum, auferre nocumenta uocis. Quintum, praeseruare praecordia, id est, orificium stomachi à nocumento. Sextum tollere dolorem innaturalem cordis. Ratio omnium est, quòd hæc uena ab omnibus illis locis sanguinem euacuet, ut paulo post declarabitur. Pro maiori declaratione sciendum est in phlebotomia, aliquando aperiri uenas, aliquando uerò arterias. Sed in sectione arteriae est periculum ex nimio fluxu sanguinis, qui contingit duplici de causa. Prima est, caliditas uehemens sanguinis arterialis. Calidum enim facile mouetur, arteriamq; dilatat, & aperit, quare iuuat multum euacuationem sanguinis in phlebotomia arteriae.

Secunda est, arteriae mobilitas, unde tardius in ea uulnus curatur, Vulnera enim non curantur nisi quiescant. Prodest tamen hæc phlebotomia tripliciter. Primo, quando est in corpore tenuioris sanguinis abundantia.

Secundo, quando uaporosi. Tertio, quando calidissimi. Sanguinis enim tenuis & subtilis, unde calor naturalis & spiritus fiunt, sedes in arteria est. Sed sanguinis crassi, quo membra nutriuntur, in uenis, & uaporosi similiter in arteria, Sanguinis uerò

verò sanguinei, in uenis receptaculum est. Sanguis etiam calidissimus qui à corde membro calidissima perficitur ac digeritur, in arteria continetur. Alius uerò in uenis.

Secundo sciendum est, uenarum sectionem multis adhiberi membris. Aliquando brachio, siue manui magne, nonnunquam parue, quandoq; pedi, aliquando naso, nonnunquam fronti, quandoq; labijs, aliquando lingue siue palato, nonnunquam oculorũ angulis frontem uersus. In manu maiori, quæ est ab axillis usq; ad cubitos, sunt quinque aperiendæ uenæ, secundum Rhazen 7. ad Mansorem cap. 21. Et Avic. loco citato. Vna uocatur Cephalica, quæ est uena capitis. Altera, Basilica, quæ est uena epatis, & dicitur Epatica.

Tertia Mediana siue cordiaca siue nigra secundum Auicennam, siue matrix, secundum Rhazen.

Quarta, axillaris. Quinta funis brachij. In manu minori est sceiles siue saluatella, & ita in brachio, tam secundum maiorem manum quam minorem aperiendæ sunt uenæ sex. Cephalica, quam & humeralem uocant, à partibus euacuat quæ supra collum sunt, quare confert passionibus capitis, ut hemicrania, manie, & similibus calidis passionibus, siue ex materia calida. Incipit autem siue oritur ab humero, & tunc

DE CONSERVANDA

tendit uersus sinistram brachij partem. Basilica euacuat immediate à partibus sub collo collocatis, ut à pectore & epate. Confert ergo passionibus pectoris & epatis & similium, ut in pleuritide. Incipit autem hæc ab axillari, & tendit ad partem domesticam brachij, id est, curuaturam. Mediana, est media, sita et compositione, inter duas prædictas, quia ex eis componitur. Est enim ramus utriusq;. Est etiam media in euacuatione, quia undiq; euacuat, ab inferioribus partibus sub collo, à collo & supra cololum. Vnde exquisitissima omnium humorum euacuatione fit per huius uenæ sectionem, & uniuersalis toti corpori. Vniuersalis quidem, non ut quibusdam placet quòd à corde oriatur, Sed quòd sit ramus cephalicæ & basilicæ. Vnde sanguinem è cephalica detrahturus, eaq; non appareat, debet confugere magis ad medianam quàm basilicam: & similiter quando basilica non apparet, magis ad medianam quàm cephalicam. Scilicet siue Saluatella uena est inter auricularem & annularem, magis tamen ad annularem digittum inclinans, & oritur à basilica. Hæc aperitur in dextra manu in oppilatione epatis, & in sinistra manu, in oppilatione splenis. Quare hoc fiat, nescitur ratione, inquit Auicenna, sed experientia. Hanc enim inuenit Gal. per insomnium admonitus, ut ipse refert. Habebat enim in cura laborantem quemdam oppilatione epatis & splenis, & somniabat se
inci.

incidere patienti hanc uenam, itaq; fecit, et curatus est. Ex hac fit phlebotomia, ponendo manum in aequam calidam, quia subtilis est, ut incrassetur & dilatetur, neq; uulnus citius quam par est claudatur, & ut sanguis crassus extenuetur. Axillaris sita est sub basilica, & apparet in ligatura brachij, de hac idem est iudicium cum basilica. Funis brachij sita est supra cephalicam, siue os ultimum, siue aliter brachij uersus partem syluestrem. Et est idem iudicium de hac & cephalica. Licet autem secundum Gal. & Auicennam in uenae sectione, fiat euacuatio uniuersalis à toto corpore, non tamen ab omnibus uenis aequaliter, ut uisum est. Licet etiam uenae à toto corpore euacuent, non tamen in eis timor est aequalis, imò cephalica secundum Rhazzen est securior. Et basilica magis timenda & cardiaca, licet minus quam basilica. Cephalica est securior, quia iuxta eam non est neque neruus neque arteria, neq; super eam. Sed sub cardiaca est neruus, & altius supra eam est neruus subtilis, quare timendum, ne neruus incidatur. Basilica est periculosa ualde, quia sub ea arteria est, & iuxta eam neruus & musculus, quare admodum timenda. Sceiles siue Saluatella, non est periculosa, sed tamen subtilis, unde conuenit in sectione eius, manum in aquam calidam inseri. In pede, sunt tres uenae, ischiadica scilicet, Saphena,

S

DE CONSERVANDA

Et uena poplitis. Quae aperiuntur, quando uolumus sanguinem auellere ad partes inferiores, ut in prouocatione menstruorum, Et illa quae est in poplite, iuxta Auicennae sententiam, magis ualet quam Saphena, aut Ischiatica, quia propinquior rematrici, unde etiam melius potest ab ea trahere. Saphena uero, à uirga, testiculis, et à matrice, sanguinem attrahit. Sed ischiatica ab anchis, renibus et membris collocatis uersus partem syluestrem, melius trahit. Saphena uero, à matrice, et membris positis uersus partem domesticam, licet sint rami unius uenae. In medio frontis, est uena una aperienda in antiquatis passionibus faciei, ut in morphea, impetigine, scabie, et passionibus oculorum, prius tamen fieri debet minutio de cephalica. Et similiter uena est in naso, in quarum utriusque sectione, collum sudario, adeo stringendum est, ut capitis partes intumescant, ita enim melius conspiciuntur. In labijs item uenae sunt, quae aperiuntur propter apostemata oris, aut ginguarum: Cephalica tamen prius minuta. In palato sunt uenae quatuor, quae si aperiuntur conferunt fluxui rheumatis ad dentes, inque eis dolorem facientis. Et illae uenae sunt manifestae, et incidenda materia digesta. Item quaedam sunt uenae in angulis oculorum uersus frontem, et aperiuntur in passionibus oculorum, cephalicis

phalica prius minuta. Item quedam sunt uene
 sub lingua, quæ aperiuntur in angina, cephalica
 prius minuta. Sunt item uene in temporibus re-
 tro aures, quæ inciduntur propter hemicraniam,
 & capitis dolorem magnum, & ægritudinem di-
 uturnam, & has Hippocrates in lib. de aëre, a-
 quis, & locis, & Auicenna, iuueniles uocant, qua-
 rum incisio reddit hominem sterilem. In collo
 etiam sunt uene, uocate guidegi, quæ minuendæ
 sunt in principio lepræ, & fortis anginæ, & coan-
 gustatione anhelitus, & asthmate acuto, & rauce
 dine uocis, in apostemate pulmonis, in dispnoea, in
 ægritudinibus splenis, & laterum, teste Auicenna.

DE CAPITIS DOLORI-
 bus. CAPVT CVI.

SI capitis dolor est ex potu, limpha bi-
 batur,
 Ex potu nimio nam febris acuta crea-
 tur.
 Si uertex capitis, uel frons æstu tribu-
 lentur,
 Tempora, fronsq; simul, moderatè sæpe
 fricentur,
 Morella cocta nec non calidaq; lauen-
 tur.

DE CONSERVANDA

Ecphrasis.

Hoc loco duo notantur. Primum est, si cui dolor capitis accidat ex potu nimio uini, uel alterius cuiusq; potus inebriantis, ut is in potu utatur aqua frigida. Hæc enim frigiditate sua & crassitie impedit, ne sumi ex eiusmodi potu eleuati, cerebrum peccant, ipsumq; ledant. Secundum est, si uertex capitis siue frons nimio calore æstuet, ut huic tempora & frons moderatè fricentur, & lauentur deinde aqua decoctionis morellæ calida. Morella enim, quæ communiter à medicis Solatrum dicitur, refrigerat, quia frigida est in secundo gradu.

DE QUATVOR TEMPORIBUS ANNI. CAPVT CVII.

Temporis æstiu ieiunia corpora sic cant,
Quolibet in mense & confert uomitus,
quoq; purgat
Humores noeuos stomacho, an fractus
lauat omneis,
Ver, autumnus, hyems, æstas, dominari
tur in anno.
Tempore uernali calidusq; aër humi-
dusq;.

Et

Et nullum tempus melius sit phleboto-
miæ.

Vfus tunc homini Veneris confert mo-
deratus,

Corporis & motus, uentrisque solutio,
sudor.

Balnea, purgentur tunc corpora per me-
dicinas,

Aestas more calet sicca, & noscatur in
illa.

Tunc quoque præcipuè choleram rube-
am dominari,

Humida, frigida fercula dentur, sit Ves-
nus extrà.

Balnea non profunt, sint raræ phleboto-
miæ,

Vtilis est requies, sit cum moderamine
potus.

Ecphrasis.

Plurima comprehenduntur hoc capite. Pri-
mum est ieiunia per æstatem corpora ualidissimè ex-
iccare. Aestas enim cùm natura calida & sicca sit,
humores corporis resoluit, quæ etiam resoluuntur
per id tempus multiplicatis sudoribus, & ita super-
ueniente ieiunio, corpora magis arefiunt, quia ab-
sente humido cibi, calor corporis in humiditates
proprietas agit, ipsas exiccando. Rectè igitur Hip-

DE CONSERVANDA

Hippocrates libro septimo, Aphor. 61. Corporibus, inquit, carnes habentibus humidis, famem adhibere conuenit. Fames enim corpora siccant. Secundum est, uomitum conferre in quolibet mense, per hunc enim euacuantur humores noxij, qui toti ambitui stomachi inhaerent. Idem testatur Auicenna 4. 1. cap. 13. Hippocrates, inquit, precepit uomitum fieri in unoquoque mense duobus diebus continuis, ut secundo die expellatur, quod primo expelli non potuit. Per hoc enim secundum Hippocratem, sanitas conseruatur. Vomitus enim mundificat stomachum, euacuando phlegma & choleram. Stomachus namque non habet, quod ipsum mundet, sicut intestina choleram rubram, quae descendens mundat ea. Auicenna recenset & longè plura commoda uomitus, si quidem rectè fiat, quorum primum est, conferre grauitati capitis, & hoc uerum est, quando illa accidit ex materia humoralis uaporosa, à stomacho & membris inferioribus ad caput adscendente. Si enim grauitas capitis fuerit à proprio ipsius cerebri nocumento, tum uomitus magis noceret. Secundum est clarificare uisum, et hoc si uisus obscuratio accidat, ob materiam uaporosam à stomacho ad ipsos oculos adscendentem, aliàs minimè. Tertium est, auferre fastidium, id est, nauseam, remouendo scilicet & euacuando à stomacho humorem, qui erat causa fastidij. Quartum est, conferre

conferre ei, ad cuius stomachum cholera descendit, cibum corrumpens. Quintum est, remouere abominationem, quæ ex unctuositate accidebat. Sextum est, remouere causam desiderij, & illud, quod facit desiderare acutum, ponticum, aut acetosum: quia uomitus omnium istarum dispositionum causam remouet, remota autem causa remouetur & effectus. Septimum est conferre laxitati, quæ præcedit hydropem. Et acuat enim materiam, & mundat stomachum. Octauum est, conferre ulceribus renum & uesicæ, diuertendo materias currentes ad illa loca ad partem oppositam. Nonum est, & lepræ conferre, maximè si fiat cum uomitiuo forti, uelut helleboro, eiusmodi namq; uomitus euacuat materias quæ sunt in locis remotis, & difficilis eradicationis, ex quibus fit lepra. Corrigit etiam digestionem primam, unde & aliæ digestionem melius procedunt. Lepra enim peccat in corruptione digestiue. Decimum est, maliciæ coloris in cute, ex aliquo humore conferre, ipsum à cute diuertit. Undecimum est, conferre Epilepsie stomachicæ, euacuando scilicet humorem contentum in stomacho, ex cuius effumatione, Epilepsia causabatur. Duodecimum est, conferre ictero, & maxima illi qui ex oppilatione prouenit. Nam ob motum fortem in uomitu, materia oppilans à loco ubi oppilationem faciebat, remouetur. Euacuatur item per uomitum

DE CONSERVANDA

materia phlegmatica, quæ ferè caussa esse solet istius
us oppilationis. Decimumtertium est, conferre
asthmatis, euacuando materiam antecedentem è sto-
macho, quæ materiam asthmatis fouebat, calfaciens
do etiam membra spiritalia, & pulmonem, ex quo-
rum calfactione consumuntur superfluitates, unde
asthma oriebatur. Decimumquartum est, tremori
conferre & paralyti, euacuat enim harum passionũ
materiam. Decimumquintum est, conferre habenti-
bus ulcera nigra, magna in extremis partibus, diuer-
tit enim humores à partibus illis. Et licet uomitus
rectè adhibitus, hæc commoda præstet, tamen si mo-
dum excesserit, multorum incõmodorum causa est.
Stomachum siquidem debilitat, & resoluit, aptumq;
reddit, ut materiae ad eum perueniant, obest pecto-
ri, uisui, dentibus, & antiquis doloribus capitis, te-
ste Auicenna 4. 1. capite decimoquarto.

Tertium ex ijs, quæ in textu notantur est, quatu-
or esse anni tempora, Ver scilicet, Aestatem, Au-
tumnũ, & Hyemem. Et inter hæc Ver calidum
est, & humidum, respectu habito ad alia tempora,
tametsi per se sit omnis excessus plane in medio, te-
ste Gal. lib. 1. de temperamentis. Accõmodatissimũ
autem est hoc tempus mittendo sanguini, siquidem
æquale est, atq; adeo neq; nimis calidum, neq; supra
modum frigidum. Vnde Hippo. lib. 7. Aphor. 55.
Quibus à nenis sanguinem mittere cõfert, his Vere
uicnam

uenam oportet secare. Fit item hoc tempore augmē-
tatio sanguinis in corporibus. Conuenit etiam uere
moderata Venus, motus temperatus, & uentris solu-
tio, & sudor temperatus, balnea quoq; temperata,
ad diminuendam repletionem, unde hoc tempus a-
pertum est purgationi corporis per medicamenta.

Quartum est, astatem calfacere & exiccare, ac
proinde in ipsa crescere choleram rubram, quæ cali-
da & sicca est. Quare in astate fercula conuenit esse
se frigida & humida, ad remouendam distemperan-
tiam caliditatis & siccitatis ex temperamento a-
statis. Abstinentum est à coitu, & crebris balneis,
nam & hæc exiccant. Sit rara phlebotomia, nisi ne-
cessitas cogat. Sit quies, & paucus motus. Quies
enim humectat, motus uero exiccat. Utendum potu
moderato, & in primis frigido, quia ex superflua
sumptione potus frigidi propter pororū apertionē
sequitur aliquando subita corporis infrigidatio, uel
paralysis, siue laxitas membrorum, uel mors subita.

FINIS.

IOACH. CAMERARIUS

De phlebotomia.

Prima cœna die sit misso sanguine parca,

Lux abeat lætis aucta secunda modis.

Tertia sed placida debetur tota quieti.

Quarta & quinta sibi mollius esse uolunt.

S S

DE CONSERVANDA

Balnea sexta petit, mox septima colligit aurato
Fertq; uagos circum rura nemusq; pedes.
Ostia amplexus dilectæ coniugis, & quæ
Ante fuit uitam restituisse solet.

FINIS.

INDEX CAPITVM huius Libri.

CAPT I.	De remedijs generalibus.	fol. 1 a
II	De confortatione cerebri.	3 a
III	De somno meridiano.	4 b
IIII	De flatu in uentre incluso.	7 a
V	De Coena.	8 b
VI	De dispositione ante cibi sumptionem.	11 b
VII	Cibi melancholici uitandi.	13 a
VIII	Cibi bene nutriens.	19 b
IX	Cibi bene nutriendes et impinguantes.	23 a
X	Boni uini proprietates.	26 b
XI	Vinum dulce & album.	28 a
XII	Vinum rubrum.	29 b
XIII	Contra uenenum.	30 b
XIIII	De Aëre.	34 a
XV	Nimia potatio uini.	35 b
XVI	Melius uinum.	37 a
XVII	Cereuisia.	39 a
		XVIII

INDEX.

XVIII	Nimia potatio cereuisie.	39 b
XIX	Tempora anni.	40 a
XX	Potus prauus corrigendus.	42 b
XXI	Potus prauus corrigendus.	ibi.
XXII	Generale condimentum.	43 b
XXIII	Lotio manuum.	45 a
XXIII	De pane.	45 b
XXV	Carnes porcine.	47 a
XXVI	De musto.	47 b
XXVII	Potus aque.	48 b
XXVIII	Carnes uituline.	50 b
XXIX	Aues esui apte.	51 a
XXX	De piscibus.	54 a
XXXI	De anguilla.	57 a
XXXII	ibi et potus alternatio.	58 b
XXXIII	De pisces.	59 b
XXXIII	De lacte.	61 a
XXXV	De butyro.	62 b
XXXVI	De sero.	63 a
XXXVII	De caseo.	ibi.
XXXVIII	Modus edendi et bibendi.	64 b
XXXIX	De Pyris.	66 b
XL	De Cerasis.	67 b
XLI	De prunis.	68 b
XLII	De persicis, racemis, et passulis.	69 b
XLIII	De ficibus.	70 b
	De csera	

INDEX.

XLIII	De esculis.	71 b
XLV	De musto.	72 a
XLVI	Cercuisia & acetum.	72 b
XLVII	De rapis.	74 a
XLVIII	Membra animalium.	75 a
XLIX	Semen foeniculi.	76 a
L	Anisum.	76 b
LI	Spndium.	77 a
LII	Sal.	77 b
LIII	De saporibus.	79 a
LIII	De uipa.	80 b
LV	De dieta.	81 a
LVI	De administratione modice.	83 b
LVII	De caule.	85 a
LVIII	Malua.	86 a
LIX	Menta.	ibi. b
LX	Salua.	89 b
XLI	Ruta.	89 b
LXII	De cepis.	90 b
LXIII	De Sinapi.	92 a
LXIII	De Viola.	ibi. b
LXV	Vrtica.	93 a
LXVI	Hysopus.	94 a
LXVII	Ceresfolium.	ibi. b
LXVIII	Enula Campana.	95 a
LXIX	Pulegium.	ibi. b
		Natura

I N D E X.

LXX	Nasturtium.	96 a
LXXI	Chelidonia.	96 b
LXXII	De salice.	97 b
LXXIII	De croco.	98 a
LXXIII	Porrum.	ibi. b
LXXV	Piper.	ibi.
LXXVI	Gravitas auditus.	100 a
LXXVII	Tinnitus aurium.	101 b
LXXVIII	Nocumenta uisus.	102 a
LXXIX	Confortantia uisum.	10 a
LXXX	Contra dolorem dentium.	ibi. b
LXXXI	Raucedo uocis.	105. a
LXXXII	Contra Rheuma.	ibi. b
LXXXIII	Contra fistulam.	106 b
LXXXIII	Numerus ossium, dentium, & neruorum in homine.	107 a
LXXXIX	Quatuor humores corporū.	108 a
XC	Sanguinea complexio.	113 b
XCI	Cholerica complexio.	115 b
XCII	Phlegmatica complexio.	116 b
XCIII	Melancholica complexio.	118 a
XCIII	De coloribus.	119 a
XCV	De phlebotomia: de etate secunde uenæ.	120 b
XCVI	Menses quibus phlebotomia conuenit, siue nocet.	122 b
XCVII	Impedimenta phlebotomiæ.	123 a
		Circa

I N D E X.

XCVIII	<i>Circa phlebotomiã obseruãda.</i>	126 a
XCIX	<i>Effectus quidam phlebotomiæ.</i>	127 a
C	<i>Scissuræ quantitas in uenæ sectio-</i> <i>ne.</i>	128 b
CI	<i>Quæ consideranda circa uenæ sectio-</i> <i>nem.</i>	129 a
CII	<i>Vitanda post phlebotomiam.</i>	130 b
CIII	<i>Quibus morbis & ætatibus conueniat</i> <i>uenæ sectio, & quantum sangui-</i> <i>nis quoq; tempore detrahen-</i> <i>dum.</i>	131 a
CIIII	<i>Quæ membra quoq; tempore uenæ se-</i> <i>ctione euacuanda.</i>	134 b
CV	<i>Commoda sectionis Saluatellæ.</i>	155 a
CVI	<i>Aphorismi generales. De capitis do-</i> <i>loribus.</i>	138 a
CVII	<i>Quatuor tempora anni.</i>	138 b

F I N I S.

A N N O M D X L V.

. Olymp. ode. 13.

Qualibet in re modis est. quem
intelligere, est optima oportunitas

Astra regunt hoec sed Deus astra regit

Im andern Zeiſten als V H 60 Y von der
wird unter dem sel man from Christ luyten
Der firding laſen, ofuare, fuyten, fuyten laſen
fand fuyten luyten der fuyten in aft
wird auf der fuyten fuyten luyten

Diact

234^{hel}

Durum Patentes fuyten
Leonh. Cronvylt fuyten
Amo. m. d. l. y.
Cravina.

